

Katolická APOLOGETIKA

čili

Obrana katolického náboženství.

Dle Dr. **Frinda** přeložil a upravil

pro české vyšší školy reálné a gymnasialné

P. Tomáš Střebský,

bývalý katecheta na vyšší škole reálné v Pardubicích, nyní farář v Mikulovicích u Pardubic.

Druhé, opravené vydání.

(Schválena od Nejdůst. arcibisk. konsistoře pražské dne 17. května 1867, č. 4093
a od Nejd. bisk. konsistoře Králové-Hradecké dne 31. května 1867, č. 4228.)

Cena 1 zl. 20 kr.

V PRAZE.

Nakladatel kněhkupectví: I. L. Kober.

1874.

= Knihy české, =
nákladem kněhkupectví: **I. L. Kober** v Praze, jež dostati lze
ve všech kněhkupectvích, jakož i u našich jednatelů:

Dějiny církve Christovy **pro vyšší gymnasia.**

Od Dr. J. Fesslerera

přeložil **Matěj Procházka**, c. k. gymnasiální prof. v Brně.

Díl I.

Úvod. Církev Christova ve staré římské říši. I. oddíl. Církev v pohanské říši římské. II. oddíl. Církev v pokřesťaněné říši římské.

(194 str.) 1 zl. 12 kr., váz. 1 zl. 30 kr.

Díl II.

Církev Christova mezi Germany a jinými s nimi se stýkajícími národy. I. oddíl. Prvé obrácení barbarských národů na západě. II. oddíl. Prvý středověk. III. oddíl. Pozdější středověk. IV. oddíl. Novější děje církve Christovy od času velikého od ní odtržení v 16. století.

(IV a 280 str.) Cena 1 zl. 60 kr., váz. 1 zl. 80 kr.

Oba díly vydány s povolením nejdůstojnějšího arcibiskupského ordinariátu v Praze.

Dějiny zjevení Božího **v starém zákoně.**

Pro mládež gymnasiální v císařství Rakouském.

Zčeštil

Matěj Procházka,

c. k. prof. gymnasiální v Brně.

S povolením nejdůstojnějšího arcibiskupského ordinariátu Pražského.

Druhé vydání.

8. (VI a 276 str.) Cena 1 zl. 50 kr.

Dějiny zjevení Božího **v novém zákoně.**

Druhé vydání. 8. (280 str.) Cena 1 zl. 50 kr.

Malý výbor

ze staročeské literatury XIV—XVII. století.

Podle rukopisův cís. král. knihovny vys. škol Pražských, posud
z větší části netištěných

sestaven od **I. J. Hanuše**.

Cena 94 kr.

Katolická APOLOGETIKA

čili

Obrana katolického náboženství.

Dle Dr. **Frinda** přeložil a upravil

pro české vyšší školy reálné a gymnasiální

P. Tomáš Střebský,

bývalý katecheta na vyšší škole reálné v Pardubicích, nyní farář v Mikulovicích u Pardubic.

Druhé, opravené vydání.

(Schválena od Nejdůst. arcibisk. konsistoře pražské dne 17. května 1867, č. 4093
a od Nejd. bisk. konsistoře Králové-Hradecké dne 31. května 1867, č. 4228.)

V PRAZE.

Nakladatel kněhkupectví: I. L. Kober.

1874.

O B S A H.

Stránka

Úvod.

§. 1. Pojem a obsah katolické apologetiky	1
---	---

Díl prvý.

Všeobecná apologetika.

I. Oddělení.

Apologie náboženství vůbec.

§. 2. Pojem náboženství	2
§. 3. Jedinnost a rozdílnost náboženství	3
§. 4. Nutnost náboženství	—
§. 5. Rozumný člověk musí jsoucnost Boží uznati — musí náboženství míti	—
§. 6. Náboženství člověka nejvíce šlechtí a blaží	6
§. 7. Dokonaná vnější forma náboženství jest náboženské společenství	—

II. Oddělení.

Apologie zjevení vůbec.

§. 8. Prvé probuzení náboženské vloh stalo se přímým působením Božím	7
§. 9. Přirozené náboženství potřebovalo zdokonalení nadpřirozeným přispěním Božím	—
§. 10. Zachování pravého náboženství nebylo možno, leč bezprostředním přispěním Božím	9
§. 11. Jen působením Božím možno jest, aby zřízením náboženského společenství pravé náboženství zevně se dokonalo	—
§. 12. Pojem zjevení v širším smyslu. Bezprostředné a prostředné zjevení. Zjevení v užším smyslu. Materialné zjevení	10
§. 13. Možnost zjevení	11
§. 14. Zevnější — čili dějepisná pravdivost zjevení	12
§. 15. Vnitřná pravdivost zjevení	—
§. 16. Pojem a druhy zázraků	13

	Stránka
§. 17. Síla důkazná zázraků a proroctví	14
§. 18. Možnost zázraků a proroctví	—
§. 19. Jak pozná se zázrak?	16
§. 20. Jak pozná se proroctví?	—
§. 21. Poměr lidského rozumu k zjevení. Tajemství	17
§. 22. Naturalismus	18
§. 23. Vyvrácení naturalismu	—
§. 24. Rationalismus	19
§. 25. Vyvrácení rationalismu	21
§. 26. Přejchod	22

Díl druhý.

Zvláštní apologetika.

Apologie předkřesťanského zjevení.

§. 27. Úvod	22
-----------------------	----

I. Oddělení.

Dějepisný postup a podstatný obsah předkřesťanského zjevení.

A. Prazjevení.

§. 28. Dějepisný postup prazjevení	23
§. 29. Znamenitější pravdy prazjevení	24
§. 30. Naděje na messiáše v prazjevení	—
§. 31. Všeobecná podání národů v prazjevení	25
§. 32. Přejchod k patriarchálnímu zjevení	27

B. Patriarchální zjevení.

§. 33. Pojem a povaha patriarchálního zjevení	29
§. 34. Abraham	30
§. 35. Isak	32
§. 36. Jakub	—
§. 37. Náboženské pravdy zjevení patriarchálního	34
§. 38. Příprava na zaslíbené vykoupění v zjevení patriarchálním	—
§. 39. Předznaky budoucího vykupitele	35
§. 40. Známky patriarchálního zjevení mezi pohany	36

C. Zjevení mosaické.

§. 41. Pojem a povaha zjevení mosaického	37
§. 42. Mojžíš	38
§. 43. Zákon mosaický	40
§. 44. Povolání národa Božího	41
§. 45. Proroctvo	—
§. 46. Kněžstvo	42
§. 47. Svatyně	43
§. 48. Oběti mosaické	44
§. 49. Slavnosti mosaické	46
§. 50. Království	48
§. 51. Nejdůležitější pravdy mosaického zjevení	50
§. 52. Příprava na zaslíbené vykoupění	51
§. 53. Naděje messiáské mezi pohany	54
§. 54. Ukončení předmessiáské doby	57

II. Oddělení.

Dějepisná pravdivost předkřesťanského zjevení.

Stránka

§. 55. Úvod	60
§. 56. Nepodvrženost (authenticitas) 5 knih Mojžíšových; Mojžíš jest v pravdě spisovatelem knih těchto	61
§. 57. Pokračování. Zevnější důvody pro jich nepodvrženost	62
§. 58. Věrohodnost knéh Mojžíšových	63
§. 59. Neporušenost (integritas) knéh Mojžíšových. Tyto knihy nížádného porušení neutrpěly	64
§. 60. Výsledky	66
§. 61. Dějepisná pravdivost všech mosaického zjevení se týkajících dějů po smrti Mojžíšově	—

III. Oddělení.

Vnitřná pravdivost předkřesťanského zjevení.

§. 62. Vnitřné známky (kriteria) vnitřné pravdivosti — božskosti předkřesťanského zjevení	67
§. 63. Mravná hodnota prostředníků (bohopsalanců) předkřesťanského zjevení	69
§. 64. Vnitřná pravdivost — božskost předkřesťanského zjevení zázraky dokázána	70
§. 65. Vnitřná pravdivost — božskost předkřesťanského zjevení proroctvími dokázána	71

Díl třetí.

Apologie křesťanského zjevení.

I Oddělení.

Dějepisný postup křesťanského zjevení.

§. 66. Pojem a povaha křesťanského zjevení	73
§. 67. Dokonání všech náboženských nadějí pravěkých	74
§. 68. Ježíš Kristus jest dle historických svědectví zaslíbený messiáš	—
§. 69. Ježíš učitel — prorok	81
§. 70. Ježíš kněz	82
§. 71. Ježíš král	83

II. Oddělení.

Dějepisná pravdivost křesťanského zjevení.

§. 72. Jsoucnost křesťanství jest důvodem pro dějepisnou pravdivost křesťanského zjevení	85
§. 73. Historické listiny, které skutečné děje ze života a působení Ježíše Krista vypravují	—
§. 74. Spisy novozákonné jsou nepodvržené. I. Vnitřné důvody nepodvrženosti	88
§. 75. II. Vnější důvody nepodvrženosti	89
§. 76. Věrohodnost novozákonných knih	91
§. 77. Neporušenost novozákonných knih	94
§. 78. Výsledky	95

III. Oddělení.

Vnitřná pravdivost — božskost křesťanského zjevení.

Stránka

§. 79.	Přehled důkazů	96
§. 80.	Historicky pravá povaha Ježíšova jest rukojmím, že křesťanské zjevení není dílem lidským	—
§. 81.	Učení Ježíšovo nemůže býti dílem lidským	97
§. 82.	Ježíšem založené náboženské společenství — jeho království — církev — nemůže býti dílem lidským	99
§. 83.	Ježíšem způsobený mravný převrat člověčenstva nemůže býti dílem lidským	101
§. 84.	Křesťanské zjevení jest Božské, poněvadž Ježíš Kristus jest v pravdě zaslíbený messiáš	102
§. 85.	Křesťanské zjevení jest Božské, poněvadž byl Ježíš pravý Bůh	103
§. 86.	Pokračování	106
§. 87.	Výsledky	107

Díl čtvrtý.

Apologie církve.

I. Oddělení.

Jsoucnost církve a její charakteristické vlastnosti.

§. 88.	Pojem církve	109
§. 89.	Nutnost církve	—
§. 90.	Založení církve	110
§. 91.	Charakteristické vlastnosti církve	112
§. 92.	Církev jest jedna — jediná	—
§. 93.	Církev jest svatá	115
§. 94.	Církev jest katolická	116
§. 95.	Církev jest apoštolská	117
§. 96.	Závěrečný výsledek: Církev Kristova jest viditelná	118

II. Oddělení.

Ústava církve.

§. 97.	Přehled ústavy církevní	119
--------	-----------------------------------	-----

I. Moc správná v církvi.

§. 98.	Správná moc apoštolů	120
§. 99.	Primát Petrův	121
§. 100.	Apoštolská trvající moc správná v církvi	125
§. 101.	Trvající primát v církvi	127

II. Úřad učitelský v církvi.

§. 102.	Úřad učitelský apoštolů	129
§. 103.	Neomylnost apoštolů v úřadu učitelském	130
§. 104.	Jak apoštolové vyučovali?	132
§. 105.	Vážnost bible v církvi	133
§. 106.	Sv. bible neobsahuje úplného učení Ježíšova	134

§. 107. Obsah učení biblického doplňuje se tradicí	136
§. 108. Trvající úřad apoštolský v církvi	137
§. 109. Trvající úřad učitelský v církvi jest též neomylný	139
§. 110. Bližší naznačení předmětu církevní neomylnosti	140
§. 111. Orgány církevní neomylnosti	141

III. Úřad kněžský v církvi.

§. 112. Úřad kněžský apoštolů	144
§. 113. Trvající úřad kněžský v církvi	145
§. 114. Výsledky	146

III. Oddělení.

Pravá církev Ježíšova.

§. 115. Jest toliko jedna pravá církev Ježíšova	147
§. 116. Římsko-katolická církev jest pravá církev Ježíšova	148
§. 117. Římsko-katolická církev jest co pravá církev zároveň samospasitelná	150

~~~~~

Ú v o d.

---

§. 1. Pojem a obsah katolické apologetiky.

1. Katolická apologetika udává důvody, pro které křesťansko-katolickému náboženství co božskému víry přikládáme. Apologetika má provést obranu křesťanství, jak je katolická církev uchovává.

Apologie jest zněním a významem obhájení obžalovaného buď slovem neb písmem. V nejstarších dobách církve nazývaly se zvláště tak ony spisy, které křesťanské učení a církev sv. proti obvinění odpůrců hájily. Spisovatelé jejich jsou obzvláště „*apologetové*“ nazváni; na př. sv. Justin, Athenagoras, Origenes, Tatian, Tertullian a j.

Apologetika v historickém smyslu jest obrana katolického křesťanství a církve sv. v duchu apologetův.

2. Apologetika má dokázati :

a) Nutnost náboženství vůbec, a k vývinu jeho potřebu božského zjevení — (všeobecná apologetika).

b) Jsoucnost božského zjevení, kterým pravého náboženství člověčenstvu se dostalo — (apologie jednotlivých pravých zjevení) a

c) že se božské zjevení a tudíž pravé a dokonalé náboženství v katolické církvi věrně chová (apologie církve).

Díl první

Všecobecná apologetika.

I. Oddělení.

Apologie náboženství vůbec.

§. 2. Pojem náboženství.

1. *Náboženství jest poměr člověka k Bohu.* Tento poměr vychází z pozorování Boha co *tvůrce* a člověka co *tvora*, a dle tohoto smyslu jest náboženství poměr prosté (bezvýminečné) závislosti, víry, důvěry, poslušnosti a lásky.

Poznámka. Člověk citě moc Tvůrce svého a svou nedostatečnost uznává, že jest mu zavázán, povinen; pročež všechno své smýšlení a konání k Němu vztahuje, cítí se od Něho bezvýminečně závislým, důvěřuje Mu, jest Ho poslušen a miluje Jej. A tento poměr zovenáboženství t. j. veškeré myšlení a skutky jeho směřují k Bohu.

2. Tento poměr byl by *náboženstvím v objektivním* (předmětném) *smyslu*. — V tomto smyslu však náboženství nikde neshledáváme, nýbrž jmenovaný poměr vždycky nějak jest uskutečněn; člověk poměr ten *seznal* a dle poznání toho *jednal*: a to jest *náboženství subjektivně* (podmětné).

Člověka se subjektivním náboženstvím nazýváme *nábožným* — naopak *bezbožným*, a smýšlení jeho nábožnost — aneb bezbožnost.

3. *Náboženství v užším smyslu* — nebo lépe učení sv. náboženství jest souhrn pravidel, kterými poměr člověka k Bohu se vyjadřuje. V tomto smyslu sestává náboženství z pravd, v které máme věriti (věrouka), a z těch, kterých v jednání svém zachovati máme (mravouka).

§. 3. Jedlnost a rozdílnost náboženství.

1. Může býti jen jediného pravého poměru člověka k Bohu; protož jest *jen jedno objektivné náboženství* v pravém smyslu slova.

Tento jediný pravý poměr ale může v rozdílných dobách a rozdílnými národy rozdílně pojat a považován býti, a v tomto smyslu může býti *rozdílných subjektivných náboženství a rozdílných náboženských soustav* (náboženství v užším smyslu slova — vyznání náboženství).

2. Avšak mezi všemi rozdílnými a sobě odporujícími pojmy a představami onoho jednoho pravého poměru k Bohu může jen jediný pojem pravdivý býti — neboť pravda jest jen jedna; *protož jest mezi všemi náboženstvími jen jedno pravé.*

Poznámka. Náhled, že nezasluhuje žádné náboženství přednosti před druhým, nazývá se všeobecný náboženský *indifferentismus* (náboženská lhostejnost); ten však odporuje všeobecnému rozumu lidskému, poněvadž zřejmé protivy nemohou současně pravdivy býti.

3. Jediné pravé náboženství může jednotlivé *doby svého vývinu* míti, poněvadž onen jediný pravý poměr člověka k Bohu co mnohostranný v jednotlivých časových dobách se objevuje. Tento *nenáhly vývin* jest pro přirozenost člověka právě *potřebný*; neboť jak jednotlivci tak i veškeré člověčenstvo vyvinují se nenáhle ve věcech duchovních i hmotných, a tento vývin děje se dle zákonů věčných, až dospěje k jistým mezím, kde poznání poměru k Bohu se tak zdokonalí, jakž vůbec člověku dle sil duchovních lze tento poměr poznati.

Poznámka. Náboženství starozákonné postupovalo právě s vývinem národu *israelského*, a tvoří základ náboženství *křesťanského*, které na nejvyšším možném stupni dokonalosti se nalézá.

§. 4. Nutnost náboženství.

Předmětného náboženství jest nutně třeba, poněvadž skutečně Bůh i člověk jest — existuje, tedy nutně poměru mezi nimi býti musí.

Podmětne náboženství jest nutné, protože každý rounný člověk jsoucnost Boží uznati — a tak v poměr k ní vstoupiti musí.

§. 5. Rounný člověk musí jsoucnost Boží uznati — musí náboženství míti.

1. Přesvědčenost, že jest mimo svět a nad světem vyšší božské bytosti, jest *všeobecný skutečný zjev v dějinách člověčenstva*. Kdekoli se vyskytl národ jen poněkud vyvinutý, tam také se našlo poznání a ctění nějaké božské bytosti. — Tento úkaz nemůže býti nahodilá shoda myšlének lidských; ano jeho všeobecnost ve všech dobách dějepisu a ve všech dílech světa jest nejjistším důkazem,

že každý rozumný člověk na dráze svého duchovního vyvinutí jest nezbytnou nutností k tomu veden, aby nějakou vyšší bytost — božství — uznal. Za příčinu této nutnosti měli již staří pohané; *vrozenou ideu božství — vrozené bohovědomí*.

Tato idea neb toto vědomí jest *vloha* člověka, kterou se rozeznává podstatně od všech jiných nižších tvorů; avšak jest *jenom vloha*, která proto buzení a vzdělání potřebuje. Neuznávající této vlohy, nemohli bychom sobě nikterak tu všeobecnou potřebu — to všeobecné hledání a toužení po bytosti božské vysvětliti.

1. *Poznámka*. Cicero praví: „Není žádného národa tak nevzdělaného, ani surového, jenž by, ač pravého pojmu o Bohu postrádá, o tom přesvědčen nebyl, že nutno jest, nějakou bytost božskou uznati.“ A Plutarch: „Projdeš-li země, můžeš najíti měst, kteráž zdí, umění, králů, domů, bohatství nemají, škol a divadel neznají: avšak města, které by nemělo chrámu ani bohů, kteréž by modliteb, přísah, věšteb neužívalo, a obětí nepřinášelo, ještě nikdo neviděl.“

2. *Poznámka*. Nezvratným úkazem také jest, že člověk, který zcela osamělý aneb mezi zvířaty vyrostl, nemá žádného tušení o Bohu. Avšak tento úkaz neprotiví se našemu výroku, nýbrž dokazuje, že v takovém člověku idea božství co vloha se nevyvinula, jakož i vloha rozumu i svobody docela zatemnělá zůstala; on celý, tedy i v náboženském ohledu, podobá se zvířeti. — Někteří cestovatelé poznali divé a surové národy beze všeho — jak říkáme — duchovního vývinu, a bez všelikého náboženství; co tací se jmenují osaměle žijící Peruviané, Kalifornané, a divochové na Novém Holandě. Je-li tomu tak, musíme za to míti, že u nich obě vlohy, rozum i náboženství — zůstaly nevyvinuty. Avšak cestovatelé novější vypravují, že právě prabydlitelé Australští, kteří mezi těmito kmeny na nejnižším stupni se nalézají, věří „v dobrého a zlého ducha — veleducha“, jež Koyan a Patoyan nazývají. — Našemu výroku neprotiví se také, že jsou lidé, kteří Boha zapírají; tito jsou vždy jen jednotlivé úkazy — výminky od pravidla; neboť oni vždy jen ústy Boha zapírají, ale poněvadž mysl jejich o pravdě tohoto zapírání přesvědčiti se nemohla, bylo i srdce jejich tesknou bází před Bohem naplněno. Tak Voltaire, nejzlo-pověstnější z nich, přál sobě na smrtelném lůžku v katolickém náboženství zemřítí, v kterémž byl se narodil. Diderot a d'Alembert chtěli též bezbožnost svou odvolati, ale byli od svých nevěřících přátel od toho odvráceni.

2. Abychom božství uznali, donucuje nás též *rozumné pozorování sebe a světa*.

a) Každý člověk poznává sebe sama co potomka dlouhé řady předkův; konečně musí se ale ptáti: Odkud první člověk? Podobně chce věděti, odkud první pták, první strom, první bylina? Odkud dlouhá řada bytostí a věcí, které souhrnem nazýváme světem? Nenachází však odpovědi jinde, než že musí býti před a nad světem nedostížitelně mocného tvůrce, který vše to viditelné tvorstvo v život povolal, řídí je a spravuje, ve kterém veškerá bytost svou poslední příčinu má.

Tento *důkaz* se jmenuje *kosmologický* — světoslovný, poněvadž čerpá se ze jsoucnosti hmotného světa. Nauka o hmotném světě se v starém věku nazývala kosmologie; již Plato a Aristoteles uvádějí světoslovný důkaz z nutnosti prvního pohybu věci pohybované.

b) Nalézáme v sobě *samých* nejbohatší a nejumělejší ústroj, nejkrásnější harmonický souměr tělesných a duchovních sil. Na *naší zemi* obdivujeme se v nejmenším i v největším tvorů nejumělejšímu ústroji, nejurčitějšímu zařízení, nejprísnejší podřízenosti nižších věcí vyšším — v tom velikém celku nejkrásnějšímu souladu. Naše země jest jen nejmenší díl všehomíra, jest jedna z mnohých oběžnic oné největší stálice — slunce. Takových stálic čítá se dosavad více než půl miliardy. Nejbližší stálice (naše slunce) jest 20 milionů mil od nás vzdálena. Kdo jest s to, aby dle toho prostoru světa vypočetl? V této nesmírné prostotě ale panuje všude pořádek a soulad. Každá hvězda pohybuje se na předepsané dráze — a tyto nesčíslné dráhy jsou v nejprísnejší pořádek sestaveny. Každý pohyb těch milionů nebeských těl se řídí dle nezvratných věčných zákonů. Jak velemoudrý jest zajisté původce toho všeho!

Tento *důkaz* o jsoucnosti Boží jmenuje se *fysikotheologický* — přírodobohoslovný, který již staří Řekové znali. Filozofové Kleanthes a Anaximenes pravili: „Prostory nebeské praví, že jest nejvyšší Bůh“; a Cicero: „Kdo může věřiti, že svět náhodou vznikl, o tom nechápu, proč také nevěří, že by vysypáním nesčíslných zlatých a jiných písmen na zemi letopisy Enniovy byly vznikly tak, že by mohly se hned čísti.“

c) *Nerozumné tvory* na zemi jsou přírodou jistými zákony vázány, s které býti nemohou: „*ony musí*“, a tím se sklání před nepřemohitelnou autoritou. *Svobodný člověk* ale — jakékoli doby neb vlasti — *není nutností vázán* — on nemusí; za to ale cítí ve vnitru svém přirozený zákon, který jeho svobodné rozhodnutí určuje i proti vlastnímu chtění: *on má — jemu jest činiti*; on také podle vyplnění neb opuštění toho, co mu bylo činiti, aneb podle protivného jednání *určuje svou vlastní morálnou* (mravnou) *cenu neb necenu*. Tedy i člověk se sklání před autoritou, která nejenom nad ním co jednotlivcem, nýbrž nad všemi národy a časy stojí, vládne — *sklání se před zákonodárcem*, kterého stavěti musí před a nad světem — *sklání se před Bohem*.

Náš *cit spravedlnosti vyžaduje* však pro mravnou cenu neb necenu — pro zásluhu a vinu *konečné vyrovnání* odměnou neb trestem. Při obmezené moci soudců pozemských nedá se ale jinak ono narovnání mysliti, než uznáním *nejvyššího odplatitele vševědoucího a všemohoucího* — uznáním Boha.

Tyto *důkazy* jmenují se *morálné* (mravné), protože mravné přesvědčení člověka slouží jim za základ. — Jsoucnost přirozeného mravného zákona co odlesk božské vůle uznali již staří pohané. Tak nazval Cicero přirozený zákon nejvyšším pravidlem, jež jest vloženo do našich přirozeností, aby velelo, co má se činiti, a zapovědělo, čeho se nechati má, — něčím věčným, jež vládne celým světem, jež lidským duchem vymyšleno, ani shodou národů postaveno není.“

3. *Jsoucnost Boží* jest také nad všecku pochybnost stvrzena *nezvratnou dějepisnou pravdou zjevení* (což dále obšírně pojednáno).

Jest tedy Bůh, protože člověk bez náboženství býti nemůže.

§. 6. Náboženství člověka nejvíce šlechtí a blaží.

1. Náboženství podzdvihuje člověka nad nízkost pozemskou a vede ho k tomu, aby přemýšlel o vznešenějším určení svém; dopomáhá mu k nadvládě nad nižšími pudy a chťící tak, že jest pá-nem sama sebe. Zaručuje mu původ z ruky Boží co bytosti boho-podobné a že jest předmětem zvláštní péče Boží. Staví jej za vládce nad veškerým ostatním světem, a ujišťuje jeho trvání i na věčnost, a budoucí jeho spojení s bytostí nejdokonalejší — s Bohem. Toť zajisté člověka nejvíce šlechtí.

2. Náboženství smiřuje člověka s bídami časovými, ukazujíc na jich původ a příčinu, a radíc mu prostředky, kterak by je lehčeji snášeti mohl. Ono pojí svatou páskou bratrskou všechny národy a všechna pokolení. Posvětjuje zákony, podporuje státy a říše, a pojišťuje národům pokoj svatý. Toť zajisté nejvyšší, co člověka blažiti může. — Z toho lehce pochopíme beznadějně utrpení člověka, který dal všemu náboženství výhost, že pokoje nikde nalézti nemůže, až konečně zoufalosti v náruč se vrhne a bídě zahyne.

§. 7. Dokonaná vnější forma náboženství jest náboženské společenství.

1. Náboženství, jak jsme až posud viděli, jest potřeba a štěstí jednotlivého člověka. *Člověk ale jest k životu společenskému stvořen.* Jako všechny jeho vlohy se jen společenským životem vyvinují, mají zase vyvinuté společenstvu sloužiti. Podobně má nejvzácnější vloža — vloža náboženská, z úzkého kruhu vlastního srdce vystoupiti, a život nábožensko-společenský utvořiti.

2. Dle toho stojí všickni lidé co celek — člověčenstvo — naproti Bohu v jistém poměru. Čím více se toto uznává, tím více musí poměr člověka k Bohu co poměr veškerého člověčenstva k Bohu uvažován býti, a co *náboženství člověčenstva* se objeviti. A to se stává náboženským společenstvím.

3. Náboženské společenství vyžaduje vnější společnou boho-slужbu, společné kněžstvo, společné učitelstvo, společné náboženské zákony, a společnou náboženskou správu — tedy *viditelnou obec náboženskou*. Nahodilá jednota bez vnějších známek sounáležitosti t. j. neviditelné obcování není žádné náboženské společenství.

Poznámka. Nutnost této dokonané vnější formy náboženské ukázala se až posud u všech národů všech časů. Všecka náboženství (náboženská vyznání) stala se náboženskými společenstvími. Jediný pokus, viditelné náboženské společenství proměnití v neviditelné náboženské obcování, stal se se strany původního protestantismu — nemohl však proveden býti.

II. Oddělení.

Apologie zjevení vůbec.

§. 8. Prvé probuzení náboženské vlohy stalo se přímým působením Božím.

Každý člověk má, jak praveno, vlohú náboženskou; avšak tato vlohá potřebuje, jako každá jiná, buzení a vývinu ze vnějška. V nynějším způsobu věcí stává se toto buzení a vyvinování *vychováním*, které vychovaný nevychovanému uděluje. Kdo však vychoval prvního člověka? při kterém ni rodičů, ni vychovaných spolubližných (vrstevníků) nebylo? Jemu mohlo se dostatí vychování buď vůkolní přírodou, aneb nadpřirozenou bytostí. Smyslná, hmotná příroda ale nebyla s to, aby jej vychovala, jakož až podnes by nedokázala něčeho podobného: ona jest a zůstává bez rozumného vychovatele sama knihou tajemnou. Protož zbývá nám jen uznati nějakého nadpřirozeného vychovatele prvního člověka, který buď sám Bůh a neb nějaký bohoposlanec (od Boha poslaný) býti musí. Bezprostředně neb prostředně tedy vychází první buzení a vychování náboženské vlohy od samého Boha.

Tuto pravdu uznávají dle dějepisu všecka náboženská vyznání tím, že původ svého náboženského vychování od nějaké božské bytosti odvozují. *Hindové* tvrdí, že svůj svatý původný zákon od svého Brahmý obdrželi; *Egyptčané* odvozují své nejprvnější vzdělání od svých bohů Osiris a Isis; *Číňané* mají zakladatele svého náboženství Taho, Fohi a Konfucia za bohoposlance; *Peršané* ctí Zoroastra co nebeského proroka; *Feničané* odvolávali se k svému božskému zákonodárci Taautovi; *Chaldéové* prý obdrželi veškeré své vyšší vzdělání od Boha Oannesa, který ve způsobě ryby z moře vystoupil; *Řekové* věřili v původné obcování bohů svých s lidmi; u *Římanů* odvolal se Numa k sdílení nymfy Egerie; vyznavači *Budhaismu* nazývají svého náboženství zakladatele „vtěleným bohem,“ a Muhamed chlubil se bezprostředním poučením anjele Božího.

§. 9. Přírozené náboženství potřebovalo zdokonalení nadpřirozeným přispěním Božím.

1. Vlohá náboženská, byvší jednou u prvních rodičů probuzena, mohla se v nich a jejich potomcích lehce již na základě přírozených poznávacích pramenů v náboženství vyvinouti. Tyto přírozené prameny poznávací jsou: rozum, příroda a dějepis (jimiž jsme jsoucnost Boží poznali).

Již jsme dokázali v §. 5., že rozumný člověk z těchto pramenů přesvědčení o jsoucnosti Boží čerpatí může. Podobně tedy může i jiných pravd náboženských z těchto pramenů poznati a z nich patřičná mravná pravidla sobě utvořiti, t. j. věro- a mravouku přirozenými prameny poznati. A toto náboženství, které vyvine se přirozenou cestou, sluje náboženství přirozené.

2. Toto přirozené náboženství ale potřebuje dalšího a sice nadpřirozeného zdokonalení samým Bohem.

a) *Náboženství přirozené* co výsledek vlastního přemýšlení spravuje se velmi působením slabého a často *zkaženého srdce*. Neboť toto hledí všemožně proti každé nepříjemné pravdě se uzavřítí, a otvírá se dychtivě pochybnostem. *Zde jest třeba* vyšší autority, která jest s to, aby všechny pochybnosti odstranila — totiž *autority božské*.

b) *Přesvědčení, že jest zajisté božské bytosti*, vedlo sice k poznání rozličných a mnohých bytostí božských, ale *nevedlo* dle svědectví dějepisu *k poznání Jediného pravého Boha*. (Původně se to arci státi mělo; teprv smutný pád prvých rodičů převedl potomky na cestu bludů). Zde tedy zase *třeba vnějšího zvěstu pravého Boha* aneb vyššího poukázání na něho, by ono přesvědčení se povzneslo k poznání Jediného pravého Boha.

c) *Pravý Bůh* — co tvůrce nad světem stojící — *nemůže nikdy obmezeným duchem lidským* tak dokonale *poznán býti*, aby možno bylo, onen pravý poměr k němu úplně stanoviti. Bůh, kterého by poznal lidský rozum sám ze sebe — tedy nedostatečně, byl by již proto Bůh obmezený, tedy nepravý. — Protož bylo *opět třeba, aby Bůh slabému rozumu lidskému k poznání sebe sama přispěl* a to tím více, poněvadž postupem času k původné nedokonalosti lidského ducha ještě mnohé zatemnění se přidalo.

d) *O počtě, bohu vzdávané*, bylo tak dlouho nezaručeno, že se mu líbí a jej uspokojuje, až sám se o tom nějak vyjádřil a svá přání zjevil.

e) Byl-li člověk někdy tak nešťasten, že *Boha* zanedbáním a překročením svých povinností *urazil*, mohl sice budoucně se oprávdově polepšiti; ale nevěděl si rady ani pomoci, kterak by Boha za učiněnou urážku nějak smířil. *Prostředek k smíření, měl-li jistým býti, musel sám rozhněvaný Bůh naznačiti*.

A toto nadpřirozeným přispěním Božím zdokonalené přirozené náboženství sluje nadpřirozené náboženství.

Poznámka. Každé poučování a sdílení děje se přirozeně nenáhle; tak toho vyžaduje rozum lidský, který vyvinuje se postupně. Protož nemůže nadpřirozené sdílení Božské jednou dobou ukončeno býti, nýbrž musí se jím pokračovati, čehož tím více třeba jest, ano se o poučení jednotlivého člověka nejedná, nýbrž o poučení veškerého člověčenstva.

§. 10. Zachování pravého náboženství nebylo možno, leč bezprostředným přispěním Božím.

1. Pravdy, z poznání smyslných věcí čerpané, mohou na dlouho a zvláště v povoláních kruzích bez porušení zůstat; neboť důkazy jejich každý smysly svými může postihnouti. Avšak pravdy náboženské, jmenovitě pak náboženství nadpřirozené, zakládají se na důkazech s velké části nadpřirozených, a nejsou určeny pouze pro učence, nýbrž mají se státí majetkem veškerého člověčenstva, a v něm mají se bez porušení zachovati. — Avšak i přírodovědecké pravdy, pro které — jak praveno — všude ve smyslném světě hojnost důkazů se naskytuje, zatemňují a znetvořují se, jakmile z úzkého kruhu povolání učenců vykročily a mezi lidem nevzdělaným se rozšířily. — Tím více možná jest takováto pokáza pravd náboženských; tyto, jak nás dějepis učí, i tam čím dál tím větší porušení braly, kde z prvopočátků pravdivých vycházely, jako na př. u Israelitů. Mělo-li tedy náboženství pravým zůstat, a cestou pravou se vyvinovati, byla nadpřirozená pomoc nevyhnutelná. Této nadpřirozené pomoci dostalo se člověčenstvu zjevením Božím.

2. Chtěl-li Bůh kdy člověčenstvu nadpřirozeným způsobem se zjevit, nemohl zajisté poznání z toho poslého lidské slabosti zanechat, nýbrž tento *vzácný výsledek nadpřirozeného přispění bylo jemu také na budoucí časy chrániti.*

3. *Dějepis* všech dob nás učí, že národové, kteří se trvajících péčí Boží o zachování náboženských pravd vyhnuli, do nesčíslných bludů upadli, z čehož potřeba onoho přispění Božího patrna jest. Zvláště ale a nejčastěji oni národové, kteří v umění a vědě nejvyššího vrcholu vzdělanosti dostoupili (Řekové, Římané, Egyptčané a j.), padli nejhloub ve věcech náboženských, kdežto národ israelský, ve všech vědách méně proslulý, právě zvláštní péčí a vedením Božím nejčistší a nejslechetnější pojmy náboženské po všechny doby starého věku zachoval. Tak tedy i *zkušenost vyžaduje potřebu nadpřirozeného stálého přispívání k zachování pravd náboženských.*

§. 11. Jen působením Božím možno jest, aby zřízením náboženského společenství pravé náboženství zevně se dokonalo.

1. K založení náboženského společenství jednoho národa jest zapotřebí *autority*, která pro všechny stavy, pro všechny stupně vzdělanosti a pro všechny časy závaznou jest; a taková autorita jest jen *autorita božská*. Tato se skutečně dle svědectví dějpisu (sr. §. 8.) při všech náboženských společenstvích zúčastnila, aneb (při bludných náboženstvích) aspoň předstírána byla.

2. Jako pravé náboženství k tomu směřovati musí, aby od veškerého člověčenstva poznáno a přijato bylo, tak má *pokolení*

lidské, které se v náboženském poznání sjednotilo, také v *jedno náboženské společenství* se sjednotiti. Je-li ale toto sjednocení *jednoho* národa bez přímého působení božské autority nemožno: tím méně možno jest při veškerém pokolení lidském.

§. 13. Pojem zjevení v širším smyslu. Bezprostředné a prostředné zjevení. Zjevení v užším smyslu. Materialné zjevení.

1. Až posud jsme nadpřirozené působení Boží k vzbuzení a vzdělání náboženské vlohy a k zachování vnějšímu dokonání pravého náboženství potřebné uznali. A toto nadpřirozené přispění božské jmenujeme „*božské zjevení*“ v *širším smyslu*. — „Zjevení“ jest vlastně objevení a odkrytí něčeho až dosud tajného.

Božské zjevení (v našem smyslu) jest nadpřirozené objevení a odkrytí se Boha v příčině zdůvodnění, vnitřního rozšíření, zachování a vnějšího dokonání pravého náboženství.

Jest *nadpřirozené* objevení a odkrytí-se Boha naproti přirozenému, kteréž stává se rozumem, přírodou a dějepisem, a jehožto nedostatečnost jsme dokázali.

Účel tohoto zjevení jest pravé náboženství, čímž se rozeznává od jiných sebejevů Božích, na př. stvoření světa, posledním soudem, milostí Boží a j., což jest zjevení v nejširším smyslu.

2. Zjevení bezprostředné jest to, když se samým Bohem bez působení jiné bytosti stává. Takové přichází k vědomí člověka buď co vnitřné osvětlení (sebevědomím), buď co zevnější řeč neb zevnější skutek božský (zevnějšími smysly).

Zjevení prostředné jest to, když skrze jinou bytost se stává. Prostřednická bytost vystupuje zde co bohoposlanec, a musí poslání své božské dokázati.

Je-li zjevení jak bezprostředně tak i prostředně božské, tuť u věrohodnosti jich není žádného rozdílu, poněvadž Bůh, původ jeho, jen zřetel bere na povahu člověka, jenž to zjevení přijímá.

2. Zjevení v užším smyslu jsou od Boha nadpřirozeným způsobem člověčenstvu sdělené pravdy náboženské (články víry a mravů).

Toto zjevení v užším smyslu sluje *materialné* (materies tolik co *trest-obsah*) t. j. věcné; když *obsah* jeho jest nadpřirozený, a když objevuje se nám jím pravda, které pouhým rozumem a bez nadpřirozené pomoci bychom nikdy nebyli postihli, na př. pravda o trojjediném Bohu (tajemství sv. víry).

Sluje ale *formalné*, když pravdu sami bychom byli nějak, ač nedostatečně pochopili, ale ona nám úplně a zřejmě zjevena jest, na př. jsoucnost Boží, jsoucnost anjelů a j. v.

Pravdy zjevení materialného jsou potřebným doplněním každého pravého náboženství; neboť bytost Boží ukazuje se právě tím božskou; že obmezeným rozumem lid-

ským se zcela pojmouti nedá; protož se musejí v pravém náboženství, které pravé poznání Boha obsahuje, pravdy nalézati, které by se nikdy bez zjevení nebyly objevily a našly.

Též k pravdám zjevení formálního měli jsme zapotřebí nadpřirozeného přispění, aby se buď pozdě, nebo nejistě a nejasně, aneb v úzkých jen kruzích neobjevily. Ano i v oboru hmotné přírody bylo zapotřebí k poznání některých pravd, na př. otáčení se země okolo slunce, zkušenosti a přemýšlování tisíců let; některé jsou zase jen nadanějším mužům přístupny na př. pravdy vyšší matematiky a j.

Pravdy náboženské jsou ale nezbytnou nutností každého člověka všech věků a zemí: protož vždy nadpřirozenou pomocí se vštěpovaly člověčenstvu.

§. 13. Možnost zjevení.

1. Zjevení jest možné se strany Boha.

Všecky bytosti dokazují svou skutečnou jsoucnost, své vlastnosti a své úmysly objevením-se — zjevením. Bůh svou jsoucnost dokazuje zjevením tím více, ana jeho podstata co nejryzejší síla a svoboda se mysliti musí. Musíme si také Boha představovati *v neustálém živém spojení se světem*, zvláště pak s lidským pokolením. Bez tohoto spojení by se nadvlády nade tvory byl vzdal, a nejvyšší bytostí býti přestal. Také Bůh ustanovil člověčenstvu nějaký *cíl života* a chce mu k dosažení toho cíle býti nápomocen; v této pomoci však se Bůh člověku musí zjevití, a zároveň chce se zjevití, neboť on to jest, který člověčenstvu cíl jeho vykázal a jemu k dosažení toho cíle nápomocen býti chce. Bůh tedy nejen mohl, nýbrž také chtěl se zjevití. — Prostředky ke zjevení (způsob zjevení) může Bůh, jehož si co nejmoudřejší a všemocnou bytost myslíme, dle vůle své vždy voliti.

2. Zjevení jest možné se strany člověka.

Člověk se může výchovaci autoritě podrobiti a od ní takové pravdy přijíti, kterých vlastním bádáním a vlastní zkušeností nenalezl. Člověk dále jest *schopen, aby zjevené pravdy pojal* buď *vnitřním smyslem* (kterýmž pozoruje změny ve vlastním duchu — sebevědomím), aneb *zevnějšími smysly* (zrakem, sluchem, čichem, chutí a citem).

3. Zjevení jest možné ve všeobecném světovém pořádku.

Světový tento pořádek a soulad jest totiž sám sebou jen zjevením Božím (§. 5.) a sice přirozeným, ku kterému zjevení nadpřirozené přichází jen co *doplnění* — nikoli co *protiva*.

§. 14. Zevnější — čili dějepisná pravdivost zjevení.

1. Každé zjevení jest nejprvé zevnější čin, a musí se tedy přede vším co něco skutečně stalého — co skutečný děj dokázati. Je-li tento důkaz dostatečně podán, jest zjevení dějepisně pravdivé.

2. Důkazy pro dějepisnou pravdivost zjevení jsou tytéž, jako pro jakýkoli děj historický.

Zjevení bezprostředné se pozná čistou neporušenou postřehou buď smyslem zevnějším neb vnitřným co skutečné. Příjemce takového zjevení má je za pravdivé, jako vůbec každý výjev smysly dostižený má za pravdivý. *Pravdivost prostředného zjevení* ale dokazuje se nepodvrženými, neporušenými a věrohodnými svědectvími. — Věříme v takové zjevení, jako v skutky dějepisného reka věříme.

3. Svědectví jest nepodvržené (pravé, autentické), náleží-li skutečně té osobě a době, kterým připisuje se. Toto svědectví jest pro potomky buď psané neb nepsané. *Psaná svědectví* jsou: listiny, nápisy, letopisy a dějepisy. *Nepsaná svědectví* jsou: památníky, stavby, trosky, obrazy, mince, jména, pověsti, písně a ústná podání. Tato svědectví osamotnělá a od sebe odtržená jsou nestejně ceny, v jedno pak spojená podávají tím spolehlivějších důkazů.

4. Svědectví jest neporušené, neutrpělo-li dějepisným šířením žádných podstatných změn (opisem, překladem, přidáním, vynecháním a j.).

5. Svědectví jest věrohodné, když dokáže se, že svědek pravdu skutečně poznati dovedl a poznal, a poctivé vůle byl, pravdu mluvíti — napsati.

a) *Co znalci pravdy* mohou se považovati: *bezprostřední svědkové*, kteří vlastníma očima a ušima přesvědčení, a zdravými smysly, dostatečným a nepředpojatým úsudkem nadáni jsou; a *prostřední svědkové*, kteří od oněch spolehlivých, očitých a ušných svědků poučení byli.

b) *Za svědky poctivé vůle* pravdu vyjádřiti — pravdomluvné — platí ti, jichžto veškerá povaha jest tak šlechetná, že se jim naprosto nějaké lži přičítati nemůže, a jichžto výpovědi, varující se vši sebechvály, všeho lichocení a vši strannosti, patrně pravdivy jsou.

§. 15. Vnitřná pravdivost zjevení.

1. Plyne-li obsah zjevení t. j. zjevená pravda sama o sobě, aneb zjevený děj dle své vnitřné povahy patrně jen z božské vševědouce a všemohoucnosti, jest toto zjevení *vnitřně pravdivé* t. j. skutečně, zač má se, *božské zjevení*. Protož nazývá se vnitřná pravdivost zjevení také jeho božskost.

Jest patrné, že dříve zevnější — dějepisná pravdivost zjevení dokázána býti musí, než může se k důkazu božskosti přikročiti.

2. Vnitřná pravdivost zjevení se poznává z jistých známek — kritérií, které dílem z obsahu zjevení samého (ze zjevené pravdy na prasto, aneb ze zjeveného činu dle jeho vnitřné povahy), dílem z povahy historicky uznaných pravdivých zevnějších okolností, ve kterých se zjevení stalo, se čerpají. *Ony slují vnitřné, tyto zevnější známky* — kritéria.

3. *Vnitřné známky* pravdivého bezprostředného zjevení jsou:

a) Bůh sám zjeví se, a v tom případě musí způsob zjevení Boha hoden býti t. j. nesmí se pojmům protiviti, jakých si rozumně vzdělaný člověk o Bohu co nejdokonalejší bytosti tvoří.

b) Pravdy, které zjevují se nám, nesmějí nikdy základním pravdám lidského rozumu odporovati, poněvadž pravda pravdě nikdy neodporuje.

c) Zákony, jakých zjevení ustanovuje, nesmějí nikdy požadkům přirozeného nám mravného zákona se přičítati, poněvadž přirozený mravní zákon jest také přirozené nám zjevení Boží.

d) Zjevení nesmí ani samo sobě ani těm pravdám se protiviti, které již před tím předmětem božského zjevení se býti ukázaly.

e) Zjevení musí vzhledem ke všem dřívějším náboženským poznáním skutečným postupem k vyššímu a lepšímu poznání býti.

Poznámka. Tato vnitřná svědectví dokazují jen, že zjevená pravda božskou býti může. Předpokládají také důkladnou známost téhož zjevení a zralý úsudek, a protož jsou velké většině člověčenstva méně přístupny.

4. *Zevnější známka* prostředného božského zjevení jest: *mravná hodnota bohopsalce*. Kdo mravností svou nestojí nad většinou, nemůže nikdy od Boha k sdílení zjevení vyvolen býti, poněvadž by potřebné moci na příjemce zjevení nezískal. Dostačí ale, je-li poslanec mravnější a hodnější, nežli ti, kteří zjevení prostřednictvím jeho přijímají.

Poznámka. Tato známka již ukazuje na věrojetnost zjevení božského.

Prostředné i bezprostředné zjevení objeví se co jistě božské vnější známkou, když je totiž Bůh bezprostředným zázrakem stvrdí.

§. 16. Pojem a druhy zázrakův.

1. Zázrak jest zjev ve hmotné přírodě, který nikterak v silách stvořených věcí, nýbrž pouze v mimořádném bezprostředném působení Božím se zakládá.

2. Jsou zázrakové božské všemohoucnosti (zázrakové v užším smyslu) a sice zjevy ve hmotné přírodě, které jsou jen bezprostředným působením božské všemohoucnosti možny.

Tyto zázraky jsou *materialné*, když jich zázračnost právě ve skutku samém spatřiti lze, na př. vzkříšení mrtvého.

Jsou *formalné*, když zázračnost ne tak ve skutku, jako ve způsobu vězí, jak se přihodil, na př. uzdravení slepého pouhým slovem.

Jak materialný, tak formalný zázrak přirozeným způsobem vysvětliti nelze, a jen božskou všemohoucností možny jsou; protož neliší se podstatně od sebe.

3. Jsou také zázrakové božské vševědoudnosti aneb prorocství t. j. věštby, které nikterak přirozeným způsobem, nýbrž pouze působením božské vševědoudnosti možny jsou.

Věštba jmenuje se prorocství, když se něco budoucího předpovídá; jmenuje se *kryptognose* (tajnoznatelství), když se nějaké tajemství přítomností odkryje.

§. 17. Síla důkazná zázraků a prorocství.

1. Když stává se *zázrak* zřejmě neb mlčky *k tomu účelu*, aby se minulé aneb budoucí *zjevení* nějaké *co božské stvrdilo*, nemůže *toto* jinaké než *božské* býti. Kdo se na nějaký minulé neb budoucí zázrak odvolává — aneb pokouší se zázrak učiniti: ten dovolává se Boha o svědectví své výpovědi. A když ten zázrak v skutku se stal neb stane, není to nic jiného, leč *žádané svědectví Boží na pravdivost výpovědi*. Nikdy a nikterak nemůže Bůh potvrditi nepravdu za pravdu, něco nebožského za božské.

Při bezprostředném zjevení jest zázrak sám sebejev Boží, který všecku pochybnost o pravdě zjevení vylučuje; při prostředném zjevení dokazuje zázrak, že bohoposlanec v skutku tím jest, zač vydává se.

Poznámka. Jsoucnost nepravých zázraků (aegyptských učenců — magů zvaných) není na úkor důkazné síle pravých zázraků. Nepravé zázraky se vždy co takové poznaly, a lež na nich zakládaná se vždy hned odkryla.

2. Jak mile vyplnilo se prorocství aneb tajnoznatelství se pravdivým ukázalo, jest jejich důkazná síla tatáž, jako při zázraku v užším smyslu (§. 16. č. 2.).

Může ale býti prorocství, která budoucího bohoposlance stvrditi mají. Naplní-li se toto prorocství všestranně, dokazují božské posláni toho, na kom se vyplnila (mesiášská prorocství).

§. 18. Možnost zázraků a prorocství.

1. Budeme mluvití jen o takových zázracích, kterých vnějšími smysly vnímati lze. Pojímání jich prostřednictvím smyslů děje se podle týchž zákonů, podle kterých vůbec vidíme, slyšíme, cítíme atd. — vůbec podle týchž zákonů, podle kterých jiné smyslné věci pojímáme. Kdyby toho nebylo, pak bychom se o zázracích ani poučiti, tím méně přesvědčiti mohli. V tomto ohledu ne-

jsou tedy zázraky nadsmyslné — jejich děj jest smyslům dostižitelný, a jenom způsob toho děje jest nadpřirozený.

2. *Sv. Augustin* praví: „Bůh v zázracích ničeho nečiní proti přírodě. Neobyčejné zjevy zdají se sice nám, že jsou proti přírodě, ale nikoli Bohu, stvořiteli přírody. Vůle Boží jest zákonem každého tvora. Vše, co Bůh v přírodě bezprostředně stvořuje, jest nám podivné, poněvadž neznajíce pravého běhu věcí přírodních, podle toho soudíme, co vidíme.“

Tvrdí-li tedy kdo, že zázraky proti přírodě čelí, rozumí tím jenom, že čelí *proti obyčejnému běhu* věcí přírodních, o kterémžto jsme se poučili ze zkušenosti. Z této zkušenosti vyvodili jsme pro přírodu jisté *zákony*, kteréž ovšem opět *jen pro ten obyčejný běh věcí platny* býti mohou a jsou. *Zákony ty uložila přírodě vůle Boží.* — Avšak tatáž vůle Boží může výminku z tohoto obyčejného běhu věcí ustanoviti, aniž by sobě samé a dřívějším zákonům odporovala; *ona může do přirozeného běhu věci znova zasáhnouti a účinek způsobiti*, který pak ze žádného protipřírodného zákona, ale ovšem z nadpřirozeného působení Božího pochází.

Tak i *člověk* do zákonů přírodních vůlí svou zasahuje, o čemž četné vynálezy, zvláště novověké, svědčí; a přec neřekneme, že člověk nějaký zákon přírodní zrušil, a že by vynález jeho účinkem protipřírodné síly byl, nýbrž uznáváme jej za to, čím jest, totiž za výsledek zákonů přírodních a přičinění mimopřírodného. Jako tedy máme vynález lidský za součin zákonů přírodních a síly mimopřírodné, tak i zázrak za výsledek zákonů přírodních a přičinění božského pokládáme.

3. Jsou zákony přírodní:

a) *a priori* t. j. Bohem původně dané, které nikdy se změnit nemohou, na př. zákon tíže, setrvačnosti. Tělo jednou do pohybu přivedené muselo by se věčně pohybovati, kdyby žádné překážky nemělo; aneb tělo dvěma silami stejně přitažené musí vždy sledovati úhlopříčnou v rovnoběžníku sil; kdyby jinou cestou se pohybovalo, nebyl-by tím tento zákon zrušen, nýbrž byl by to účinek třetí nám neznámé síly.

b) *a posteriori* t. j. které nevyšly od Boha a tudíž změnit se dají; to jsou takové, které sám člověk vynalezl a sám změnit může, na př. pokrok ve stavitelství a j.

Zákony *a priori* žádným zázrakem zrušeny nebyly, neboť zrušil by Bůh své vlastní dílo, na př. Kristus utišil bouři, ale nezrušil tím zákonů hydrostatických, uzdravoval nemocné tím, *bud* že síly jejich organismu způsobem, obyčejnému působení přírodnému nemožným, pozdvížený — zmocněny jsou (žena, jež 12 let na krvotok trpěla), *aneb* že zcela vyhaslé neb scházející síly činem stvořitelským nahrazeny byly (od narození slepý, vzkříšení Lazara); tím ale Kristus nezrušil zákonů organických.

4. Mimořádné působení božské jest možno na-proti všeobecnému pořádku v těchto zákonech přírodních. Není to žádné rušení, ale jen okamžité přemožení — nikoliv všech, nýbrž jen jednotlivých zákonů přírodních. Takové se ale naskytuje denně v samé přírodě; tak jsou v *bylině* hmotné zákony setrvačnosti a tíže přemoženy vyššími zákony organického života, v *zvířeti* ústrojné zákony animalickými (zvířeckými, živočišnými — z vejce pták), a v *člověku* animalické zákony duchovnými (hlad, žízeň i smrt pevnou vůlí na čas přemoženy.) — Nejvýše stojí arci vůle Boží co zákon nejvyšší.

5. Jsou tedy zázraky možny; neboť

a) *Nepřičí se Bohu*, který jest pramenem všech přírodních a duchovných sil — stvořitelem všehomíra, a proto může až posud sílu svou a všemohoucnost projevit, která působí zjevy přirozeným silám nemožné.

b) *Nepřičí se přírodě*; neboť zázrakem se síly přírodní neruší, nýbrž jsou silou vyšší podporovány; zákony, dle kterých se zázrak stává, nepřičí se zákonům nižším, nýbrž stojí jen nad nimi — zcela přirozeně, že nižší vyšším podřízeny jsou.

c) *Nepřičí se světovému pořádku*; neboť Bůh není od světa nikdy odloučen, a jsa Bůh osobný, působí vždy na svět, jak chce.

§. 19. Jak pozná se zázrak?

1. K poznání, že *stal* se zázrak *skutečně*, dostačí vlastnosti obyčejného spolehlivého svědka: zdravé smysly a dostatečný a nepředpojatý úsudek.

2. K poznání pak *zázračnosti* netřeba znáti všech přírodních sil a jich soupůsobení. Ani přírodopysce, aby výjev přírodní vysvětlil, nepotřebuje celé řady všech přírodních zákonů znáti, neboť příroda sama o sobě jest tak rozčleněna, že každý člen chová své jisté zákony v sobě. Postačí tedy jistý druh výjevů dříve pozorně sledovati, by se určitě při nich dělení mohlo přirozené od zázračného. Kdo by na př. nebyl s to, aby vzkříšení mrtvého, uzdravení nemocného pouhým slovem, okamžité rozmnožení chlebů žehnáním a j. za zázrak uznal?

§. 20. Jak se pozná proroctví?

1. Že *stalo* se proroctví *skutečně*, t. j. že někdo něco skutečně předpověděl a že se to v skutku stalo, to zjistí se jako každý historický děj *svědectvími*.

2. Že to v skutku *proroctví bylo*, pozná se rozumným pozorováním. Nemůžeme sice napřed říci, jak daleko lidský vtíp svým předvídáním sahá; ale můžeme přece s jistotou určit, co mohl předvídati a co tyto meze přesahuje. — Budoucnost, která předpovídá se proroctvím, jest vždy taká, že nelze se jí ze známých přítomných poměrů domysleti, na př. zkáza města Jerusalema.

Tajemství, které se proroctvím (kryptognosí) odkrývá, nižádnými smyslnými známkami se neprozrazuje, na př. tajemství samaritické ženy u studně Jakubovy.

Ostatně není žádného tajno, že zázrak v užším smyslu se mnohem lehčeji pozná; neboť kdežto při proroctví máme způsobu výpovědi uvážiti, obsah proskoumati a vyplnění srovnávati, ukazuje se nám zázrak co okamžitý čin všestraně dostižitelný a důrazný. — Proto volil Bůh k hlavnímu důkazu svého zjevení zázrak v užším smyslu, a jen pro zvláštní vedlejší účely volil také důkazy proroctvími.

§. 21. Poměr lidského rozumu k zjevení. Tajemství.

1. Každý člověk má nějaký okres svých vědomostí, kterých vlastní zkušeností nabyt; o všem, co do tohoto kruhu padá, jest vlastními smysly přesvědčen. Avšak jak uzounký jest tento okres naproti souhrnu pravd, které mimo něj leží. Slepec neví nic, leč co ohmatal a slyšel; dítě nezná ničeho, kromě svých dětských zkušeností, a o každé události může jenom několik vrstevníků se s jistotou přesvědčiti. — Chce-li slepec věděti něco o věcech viditelných, musí uvěřiti vidomému, který mu o nich vypravuje a podobně musí dítě uvěřiti svému učiteli a každý člověk hodnověrnému svědku. Ale kdybychom vědomosti všech učitelů a svědků v jedno shrnuli, bude to souhrn všech poznaných pravd, ale nikoli všech pravd vůbec; pravdy, které nikomu dosud známy nejsou, nejsou v tom souhrnu zaujaty. Dějepis věd učí nás, že neustále nové a nové pravdy se objevují.

Takovým způsobem zrůstá ovšem vědění lidské co den, a bude zrůstati povždy. Avšak nelze tvrditi, že by se tím veškeré bohatství pravd kdysi vyčerpalo; neboť k poznání jich nejen času zapotřebí jest, nýbrž také schopnosti a působivosti člověka, aby je poznal. Kdyby všechny pravdy rozumu lidskému tak dostižitelné byly, jako jsou na př. pravdy přírodní, mohl by se rozum lidský nadíti, že je jednu po druhé konečně všechny pozná. Avšak co jest pravd, kterých rozum lidský by sám nikdy nevypátral, jako jsou pravdy náboženské! Tyto a takové pravdy leží mimo okres působivosti a dostatečnosti vtipu lidského tak, jako věci viditelné leží mimo okres smyslů slepého.

Slepému musí vidomý zjeviti, co ve světě viditelném jest, a slepý, chce-li v tomto světě nějaké poznání míti, musí mu *věřiti*. — *A podobně jest to s rozumem lidským.* Chce-li on zvěděti, jaké pravdy za dosahem jeho vtipu jsou, musí o tom býti *poučen rozumem nadlidským* — zjevením Božím a musí tomu věřiti.

Až tam, pokud vtip rozumu lidského sahá, až tam jde vědění; co mimo okres tohoto dosahu jest, pojímáme *vtírou*. *Zjevení* jest ale mimo okres dosahu našeho rozumu, protože je *vtírou vnitřní* — *a poměr lidského rozumu k zjevení jest vtrá.*

2. Pravdy, jichž rozum vtípem svým postihnouti nemůže, jmenují se „*tajemství*.“ — Tajemství může býti buď jen pro jednotlivce, aneb pro rozum lidský vůbec; otáčení země okolo slunce jest tajemství pro laika, nikoli pro fysika; ale tajemství náboženské o trojjediném Bohu jest tajemství pro veškerý rozum lidský (tajemství v užším smyslu). Laik věří, že se země okolo slunce otáčí, ačkoli klamná zkušenost každodenně k opáčnému náhledu jej přemlouvá, a věří tomu, poněvadž jej fysik o tom poučil. Jeho víra zakládá se tudíž na autoritě učitelově, který pravdu ví a ji přesně sdělití ochoten jest. Podobně jest veškerý rozum lidský laikem naproti tajemstvím božským, kteréž nikdy vyskoumati nemůže a o kterých zjevením Božím poučen býti musí. Zjevení takovému musí uvěřiti, poněvadž ten, který je zjevil, totiž Bůh, pravdu zná a pravdu sděluje. Věříme tedy ve zjevené pravdy pro autoritu, která je zjevila, kdežto poznané pravdy známe z jejich příčin a účinků.

✓ Poznámka. Této víře na zjevení Boží protivuje se naturalismus a rationalismus.

§. 22. Naturalismus.

Toto učení uznává sice osobného Boha, avšak tvrdí, že jest Bůh od stvoření světa v nečinnosti, a příroda že bez něho podle od něho předepsaných zákonů působí.

Toto všeobecné učení roztrídilo se na tři, a sice:

1. Starý náhled školy epikurejské, že Bůh v prosté *netečnosti* blaženého odpočinku požívá, nestaraje se o svět, aniž čeho od něho požaduje.

2. Bůh jen se dívá na světové zjevy, které dle záměru jeho *napřed určeny* jsou. V tomto smyslu nestává žádného řízení Božího; *příroda* se vyvinuje dle vyměřených zákonů svých; *duch lidský* obdržel vlohy od Boha, jejichžto vývin od činnosti rozumu závisí: protož nestává žádného pozitivního spolupůsobení Božího. A tato soustava sluje *deismus*, jenž všecko zjevení buď upírá, buď je přirozeně vysvětluje.

3. Jiní *cosi mimořádného ve zjevení* připouštějí, ale nic více, nežli snad sběh zvláštních přírodních neb dějepisných událostí, aneb vyšší nadání duchovných sil jednotlivých mužů (u Mojžíše, Ježíše).

§. 23. Vyvrácení naturalismu.

1. Naturalismus má naprosto *nehodný pojem o Bohu* a jeho působnosti; dle něho by byl Bůh pouze *stavitelem světa*, stroje světového, který se dle předepsaných zákonů pohybuje. Toť ale *nesmysl*, poněvadž se síly mezi sebou tak trou, až se setrou, jak to na strojích vidíme, na př. na hodinách, parostroji a j. Odkud světa trvání?

Rozum si ale živého Boha — původce života — nemůže po stvoření světa v nečinném a netečném odpočinku — v smrti — mysliti; byl by svět bez účelu; nýbrž nahlíží, že Bůh se světem od stvoření v trvalém spojení bytí musí: neboť *Bůh jest osobný*, t. j. bytost myslící a chtějící, a co taký musí vždy a věčně činným býti.

2. Přijetím naturalismu jest veškeré náboženství zrušeno, a jsoucnost náboženství pohádkou. Neboť pak *netečný Bůh není Bohem*, a takového nemůžeme milovati, jemu důvěřovati a děkovati, každá modlitba jest nesmyslná, poněvadž jest Bůh člověku cizím.

Bůh dále musel míti při stvoření světa úmysly; těchto ale dle naturalismu Bůh nadále nedbá, jest k nim lhostejný, a je-li on vzorem našeho života, tedy jsme také k netečnosti a nečinnosti stvoření. Pak ale jest náboženský život — člověku přirozený — bájkou; neboť k tomuto dospěje vychováním — tudíž kterak prvý člověk byl vychován — než samým Bohem.

3. Bůh stvořil vesmír, jehož části jako jednotlivé články řetězu souvisí a do sebe zasahují. O to, co v tomto ústrojném celku se dále dělo a vyvíjelo, více se dle učení naturalismu nestaral. Jenom toho jest Bůh bezprostřednou příčinou, že vesmír jest; že se však ve vesmíru vzájemným působením vrozených sil ty neb ony tvory zrodily a dále vyvíjely, toho není Bůh příčinou bezprostřednou, poněvadž se o to nestaral, nýbrž jen prostřednou, poněvadž stvořil vesmír, z něhož a v němž potom rozličné tvory dále povstávaly.. Takovýto samoutvořený tvor jest tedy také *člověk*, který *bezprostředně z vesmíru povstal* a jenom prostředně od Boha, tvůrce vesmíru, pochází. — Avšak nemůže se mysliti, že by články ústrojného celku samy dále se vyvíjely bez bezprostředného přičinění toho, kdo celek ustrojil, jako si nemůžeme na př. mysliti, že by v mechanice z tak zvaných jednoduchých strojů nějaký složitý stroj sám bez přičinění mechanika se utvořil. Má-li nějaký složitý stroj povstati, musí zajisté mechanik páky, šrouby, kladky a j. rozmanitě skládati a dle výpočtu svého kombinovati, musí jej v pohyb přivésti, a musí se starati o to, aby v pohybu zůstal, a aby jednotlivé části celku náležitě sloužily; a taktéž Bůh stvořiv vesmír nebylby se dočkal z něho samohybného rozumného tvora, kdyby se sám o jeho stvoření nebyl přičinil. Nelze tedy Boha nikdy od světa odloučiti, když jej byl stvořil.

§. 24. Rationalismus.

1. Má-li se strany Boha možné zjevení tak pro člověka se uskutečniti, musí pro ně člověk míti vnímavost, t. j. *zjevení pojímati rozumem*.

Avšak byli a jsou mnozí, kteří více méně upírali, že by rozum zjevením k rozličným poznáním byl přicházel, a pravíce.

že rozum vlastní činností k těmto poznámkám přišel, založili rozličné nauky rationalistické.

2. Rationalismus zapírá zjevení a potřebu jeho, a zňal se nejdříve z naturalistického deismu v Anglii za Jindřicha VIII. *Herbert, Sherbury. Socini* popírali všechna tajemství; *Wiston* a *Wolston* přijali jen to, co rozumu neodporuje; *Hume* a *Locke* ale uznali jen hmotu a smyslnost.

Pak se jméno rationalismus zcela vymýtilo, poněvadž ve Francii revoluci zplodilo a přešlo encyklopedisty *Voltairem, Diderotem, d'Alembertem* v prostý Atheismus (bezbožství). V Německu jest rodič jeho *Kant* ve svých dílech „*Kritik der Vernunft*“ (1781), a „*Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft*.“

3. Mnozí jej následovali s nějakými změnami v soustavě, protože rozdílné formy rationalismu.

a) *Prostý rationalismus*, kde rozum co uzavřítý a sám sebou vyvinutý se považuje, jako při naturalismu příroda. On nemá ničeho za pravé, než to, co logicky nutné jest; při tom považuje, Boha co neosobného — co rozumovou ideu; nestává tudíž žádného zjevení — lhostejnost pro zkušenost a dějepis, poněvadž jen to pravé jest, co a priori rozumem se poznává.

b) Jiní rationalisté upírajíce rozumu vnímavosti pro zjevení tvrdí, že *jen vnějšího působení dějepisného* zapotřebí bylo, *aby člověčenstvo od Boha vymaněno samo sebou se vyvínovalo*. Upírají zejména, že rozum by uznati mohl ty idey náboženské a ty skutky dějepisné, které učení křesťanské za výsledek zjevení božského pokládá.

c) Jiní zase blížili se víře ve zjevení a podrželi aspoň zdánlivě to jméno „zjevení“, jsouce zkušeností přesvědčení, kterak blahodárně takové učení ve společnosti lidské vůbec a v náboženském společenstvu křesťanském zvlášť působilo. Avšak to zjevení, pravili, že k nám přišlo prostředně, ne od Boha samého, nýbrž skrze rozum; upírajíce tudíž jeho bezprostředný božský původ, snížili je na něco lidského. rozum pak za pramen božský povýšili. Tito se roztrídili na tři:

α) Jedni praví, že křesťanství mimořádnými skutky prozřetelnosti Božské vzniklo — a jmenovali tyto skutky *zjevení*, poněvadž člověk nimi k udivení přišel a mysl jeho k Bohu vedly. Tvrdí však dále, že tyto skutky jsou účinek neznámých tehdejších přírodních sil, a že k tomu slouží, rozumové náboženství do báječných dob uvésti. Takto byl arci Mojžíš a všickni bohoposlanci — ano sám Kristus — byli jen sprostými podvodníky.

β) Jiní kladli *božskost křesťanství v jeho rozumnost*; poněvadž jest Bůh nejvyšší rozum, křesťanství ale nejrozumnější jest, protože jest božské.

γ) Jiní a s nimi Schleiermacher drží se toho, co v křesťanství jest pozitivné (kladné), pevně, poněvadž jen to mohlo viditelnou náboženskou společnost utvořiti; protože u nich víra v osobného zakladatele uznávších, že pouhá idea žádné viditelné církve založiti

nemohla. Oni také připouštějí, že zjevení jest objevení čili odkrytí něčeho nového, ale ne Bohem, ana příroda tak spořádána jest, že její vývojná síla božskými ale nás tajnými zákony působí a vzdělanosti jednotlivců takto dále napomáhá.

Také zde se nejeví zjevení co bezprostředné působení Boží, a Schleiermacher jen proto toho slova užívá, aby se aspoň jménem křesťanskému učení přiblížil.

§. 25. Vyvrácení rationalismu.

1. Rationalismus *spočívá na stejném principu jako naturalismus*. Oba se shodují v tom, že Bůh jen při stvoření byl činným a zabraňuje mu napotom vstup do jeho vlastnictví; protož obojí náhled Boha velmi nehodný jest.

Pravá a rozumná filosofie si představuje Boha, že vše ze svobodné lásky stvořil, vše zachovává, řídí a k cíli přivádí; představuje si jej co Otce, který nikdy nepřestává se o své dítky starati; *rationalismus* pak musí toto potěšitelné učení za pověru vyhlásiti; on stanoví Boha mimo meze všehomíra, a tento tvoří přehradu jeho činnosti a působnosti. Podivné, ano směšné jest při tomto učení to, že Bůh při stvoření do vnitra přírody přec vniknouti musel — po stvoření tam ale již vejíti nesmí — rationalismus mu zavřel dvěře.

2. *Rationalismus ruší všechno živé vzájemné obcování mezi Bohem a člověkem*, a tím také živé náboženství. Láska, poslušnost, důvěra v Boha jest nemožna; člověk jest si sám zákonodárcem; jen mysliti si může člověk na Boha, a *náboženství rationalismu* není nic jiného, leč *chladné myšlení o Bohu*; při tom se může ale přijíti tak daleko, že myšlení ono o Bohu zbožňuje — samým Bohem se stává — idea jest Bohem. — Tento náhled přivádí nezbytně k *Pantheismu* (všebožství) Hegelovu, který vykládá *náboženství co sebe uvědomění Boží v člověku*. (Dle Hegela jest každý tvor dílec Boha, který v něm k sebevědomí přichází tím, že v psu štěká, v kanci kručí, v kočce mňouká a t. d.)

3. Užívání slova „*zjevení*“ jest u rationalismu *libovolné*, a jen na *pouhý klam* vyměřeno. Neboť rationalismus upírá v každém zjevu příčinnost (kausalitu) Boží; *příroda, svoboda člověka, rozum* jsou mu *příčinami všech zjevů* a není-li v jednotlivých zjevech příčiny vytknouti, jest právě toto *zázračné*, že on — rationalista — tak osvětlený muž — neví příčiny zjevu; zjev sám o sobě mu není zázračným.

Náboženské vědomí vykládá rationalismus z toho, že se rozum sám sebou vyvinul a k náboženství dospěl: tedy nikde není proň zjevení objevením něčeho božského — nýbrž příroda a zvláště rozum jest příčinou poslední všeho — jest Bohem — tvůrcem a ředitelem světa — tedy zase pantheismus.

§. 26. Přechod.

1. Dokázali jsme, že jedno pravé náboženství možno jest za pomoci božského zjevení: tudíž jest ono náboženství skutečně pravé, které se dějepisně pravdivým a neomylným zjevením Božím honositi může.

2. Další naší úlohou jest, pro náš předmět ty důvody vyvinouti, proč své náboženství pravým býti uznáváme a tvrdíme. Protož nám jest dále dokázati, že zjevení, na kterémž se křesťanské náboženství zakládá, jest dějepisně pravdivé a skutečně božské. — V dalším pojednání jest nám též dokázati, že katolická církev jest pravou zachovatelkou tohoto pravého božského zjevení.

3. Co křesťané uznáváme dvě veliké doby božského zjevení, jehož dějepisnou pravdivost dokážeme a sice:

- a) Předkřesťanskou a
- b) křesťanskou dobu zjevení.

Díl druhý.

Zvláštní apologetika.

Apologie předkřesťanského zjevení.

[§. 27. Úvod.

1. Předkřesťanské zjevení jest povšechné nadpřirozené působení Boží ke vzbuzení, zachování a dalšímu vývinu pravého náboženství před příštím Ježíše Krista. — Sluje starozákonné čili zjevení starého zákona naproti zjevení Ježíše Krista, které se co nový zákon — nová úmluva Boha s člověčenstvem — objevuje.

2. Předkřesťanské zjevení rozpadá se ve tři doby, a sice:

a) *Prazjevení* co nadpřirozené působení Boží ke vzbuzení, zachování a zdokonalení pravého náboženství v pravěku lidského pokolení — od stvoření světa až k Noemovi;

b) *patriarchální zjevení* co nadpřirozené působení Boží k zachování a zdokonalení pravého náboženství za dob praotců (patriarchů) potomného národu israelského;

c) *mosaické zjevení* co nadpřirozené působení Boží k zachování a dalšímu zdokonalení pravého náboženství od dob Mojžíšových až ku Kristu.

3. Tyto tři doby předkřesťanského zjevení jest nám
  - a) dle dějepisného postupu a podstatného obsahu vylíčiti;
  - b) dějepisnou (zevnou) jejich pravdivost oddůvodniti, a
  - c) vnitřnou jejich pravdivost-božskost dokázati.

Poznámka. Hned začátkem prazjevení se budoucí vykoupení člověčenstva přislubuje; protož hned zprvu činí příprava k tomuto vykoupení podstatný díl zjevení Božího.

I. Oddělení.

Dějepisný postup a podstatný obsah předkřesťanského zjevení.

A. Prazjevení.

§. 28. Dějepisný postup prazjevení.

1. Prazjevení jest nadpřirozené působení Boží ku vzbuzení, vývinu a nenáhlému zdokonalení pravého náboženství v pravěku člověčenstva.

2. Toto zjevující se působení Boží týkalo se nejprve prarodičů člověčenstva, kteří především vychování náboženského zapotřebí měli. V této době se *značilo* prazjevení zvláště tím, že Bůh *viditelně* obcoval s lidmi tak, jako obyčejně obcuje otec s dítkami svými. Tak se duchovné vlohy prarodičů Adama a Evy probudily a vzdělaly k poznání a dětinné počtě Boží. Prvým přikázáním se jim unožnilo, že mohli poznání a dětinnou počtu Boží svobodně zušlechtiti a důstojnosti člověka hodnými se státi. Avšak v této zkoušce svobody člověk neobstál; pročez byl dle zásluhy potrestán — ale zároveň pro budoucnost otcovského slitování ujištěn.

3. V dalším postupu až k potopě světa bylo znáti zjevující se působení Boží v neustálém snažení, aby učiněné již začátky náboženství zachovány byly. V této době, kde mravná zkáza se více a více zmáhala, povstali „hlasatelé víry.“ O *Enosovi*, vnuku Adamovu, se praví: „Počal hlásati jméno Boží“ (I. Mojž. 4, 26.). Za jeho příkladem postupovali potomci jeho *Kainan*, *Malael*, *Jared*, *Henoch*, *Methusalem* a *Lamech*. Po Lamechovi jmenoval se jeho syn *Noe* výslovně „osmý hlasatel víry“ (II. Petr. 2, 5.). Bohužel se ale nepovedlo, vždy zmaňující bezbožnost zameziti; konečně zůstal sám *Noe* se svou rodinou Bohu věren. Tuž zničil Bůh spravedlivým trestem nenapravitelné pokolení (potopou), a vyvolil *Noema* za praotce nového pokolení.

§. 29. Znameníjší pravdy zjevení.

1. Věčný Bůh *stvořil* vesmír a člověka; tak zjevil svou všemohoucnost, nejvyšší moudrost a dobrotu.

2. *Člověk jediný Adam jest praotcem* veškerého pokolení lidského: „I nazval Adam jméno ženy své Eva, proto že byla matě všech živých.“ (I. Mojž. 3, 30.)

3. *Člověk jest obraz Boží*, a co takový duchem nesmrtelným, rozumným a svobodným obdařen: „I stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu Božímu stvořil ho, muže a ženu stvořil je.“ (I. Mojž. 1, 27.)

4. Člověk jest od Boha *pánem* všech ostatních tvorů na zemi učiněn: „I požehnal jim Bůh a řekl: Rostež a množte se, a naplňte zemi a podmaňte ji, a panujte nad ní.“ (I. Mojž. 1, 28.)

5. *Manželství* jest ustanovení Boží: „I vzdělal Hospodin Bůh žebro, kteréž vyňal z Adama, v ženu, a přivedl ji k Adamovi . . . Protož opustí člověk otce svého i matku svou, a přidrží se manželky své: a budou dva v jednom těle.“ (I. Mojž. 2, 22. 24.)

6. Člověk jest určen, by *v svobodném poslušenství* Bohu sloužil: „A přikázal (Hospodin) jemu řka: Ze všelikého dřeva rajského jez: z dřeva pak vědění dobrého a zlého ať nejíš: nebo kterýkoli den z něho jísti budeš, smrtí umřeš.“ (I. Mojž. 2, 16. 17.)

7. Jsou *vyšší duchové*, jedni čistí a svatí — jiní od Boha odpadlí (dáblové).

8. Prvý člověk *zhřešil*, a tím on i potomci jeho od Boha odpadli.

9. *Bůh jest nejvyšší svatý a spravedlivý*; nenávidí a tresce hříchy. Smrt a bída pozemská jsou následky prvotného hříchu a jeho trestem.

10. Bůh jest nejvyšší *milosrdný*; chce nešťastné pokolení lidské vysvoboditi budoucím vykupitelem: „Nepřátelství položím mezi tebou a ženou, a mezi semenem tvým a semenem jejím, onať potře hlavu tvou, a ty úklady činiti budeš paté její. (I. Mojž. 3, 15.)

11. Bůh žádá od člověka *zevnou službu* (oběti), s kterou ale zbožná mysl spojena býti musí.

12. Bůh jest *shovívavý*; podává i největšímu hříšníku příležitost k obrácení a pokání.

13. Bůh zůstává pro všechny věky *Pánem a ředitelem* stvořeného světa.

§ 30. Naděje na messiáše v prazjevení.

1. Zaslíbení vykupitele (messiáše-spasitele) zahrnovala trestající slova Hospodinova, jež vyřkl nad svůdcem prarodičů —

nad satanášem v podobě hada skrytým. „Nepřátelství položím mezi tebou a ženou, mezi semenem tvým a semenem jejím, onať (potomek její) potře hlavu tvou a ty úklady činiti budeš patě její“ (potomkům jejím). (I. Mojž. 3, 15.) — Toto zaslíbení stojí v popředí dějin, které počínají s člověčenstvem mimo ráj. Na konci prazjevení objevuje se *předznak budoucího vykupitele* — Noe, od Boha vyvolený osvoboditel svých věrných, a praotec nového pokolení lidského; a *předznak vykoupení samého* — archa Noemova, jedinou pomoc poskytující v strašlivém všeobecném zahynutí, ale všem přístupna, kteří hlasu Božího následují. Též má býti budoucím vykoupením nadvláda hříchu na zemi zničena, pokolení lidské od věčné záhuby zachováno, a nová doba plná milosti Boží zavedena.

2. Nalézáme tedy již v prazjevení zaslíbení a očekávání vykupitele — onu zlatou nit, která se veškerými starozákonnými dějinami a veškerým pravým náboženstvím zázračně vine.

Toto zaslíbení a očekávání objevuje se prvotně jen v temném obrysu; čím dále ale, tím světleji vystupuje v popředí, a utvořuje se konečně v krásný dokonalý *obraz* budoucího vykupitele. Tento obraz umožní budoucímu pokolení, že jedenkrát osobu vykupitelovu pozná; vykupiteli ale samému bude prostředkem, aby své božské poslání člověčenstvu stvrdil.

3. Zaslíbení a očekávání messiáše dospívá jen *nedáhle* k svému vyplnění. Dříve, než vykupitel přijíti může, má se úplné neštěstí, odpadnutí od Boha zaviněné, vyvinouti; touha po vykoupení má se státi všeobecnou; vykoupení samé má nápotom všecka srdce touhou připravená nalézt, a člověčenstvo má se naučiti celý objem milostného vykoupení poznati.

§. 31. Všeobecná podání národův v prazjevení.

Pravdy prazjevení tvoří základ dějepisných a náboženských *podání všech národů*. Bylať podílem, který odtržení kmenové do všech dílů světa roznesli. Mnohé z těchto pravd pro nedostatečnost prostředků podacích tu a tam zanikly, mnohým obrazivost národů přičinila věcí nepravých, mnohé působením nové vlasti místný ráz na se přijaly. Čemu ale vedlé jednotlivých zvláštností všickni národové společně věřili, toť zajisté jest původná dějepisná pravda.

Pozorujmež všeobecná podání některých značnějších národův.

1. U *Řekův*, jichž náboženské náhledy nejvíce k Římanům přešly, napsal *Aristoteles*: „Je tradice, již původně všickni lidé přijali, dle které je Bůh stvořitelem a zachovatelem všehomíra. Bůh jediný obdržel napotom více jmen dle rozdílnosti účinků, jichž původcem byl.“ (Arist. „O světě“ č. 6. 7.)

Plato napsal: „Jeden Bůh řídil dle pověsti vesmír. Ale když velká a mimořádná změna, která nesmírně mnoho zlého způsobila, — neboť původně panovala dokonalá ctnost a blaženost na

zemi, — přirozenosti lidské se uchopila a ji naplnila, nastoupil Zeus panování.“ (Plato „O státu“ 2, 269). Týž praví: „Přirozenost a síly člověka se změnily, a byly již v jeho praotci hned z počátku pokaženy.“

Mnohem dříve napsal *Hesiod*: „Prvý člověk žil jako bohové v úplné blaženosti, vší práce prost, všeho neduhu, stárí a všeliké bídy. Země mu ochotně poskytovala plodiny v hojné míře, a když byl bez bolesti zemřel, stal se šťastným a dobrým duchem. A toť byl *věk zlatý*. Druhé pokolení lidské se ani přirozeností ani mravnou povahou nepodobalo pokolení věku zlatého; bylo nepravé a ukrutné až do unavení, a vypovědělo nesmrtelným bohům patřičnou úctu. Zeus tudíž ve svém hněvu vyhladil toto pokolení.“ Tento věk nazval *Hesiod* *stříbrný*; potom následoval věk *železný* — až na doby *Hesiodovy* (*Hesiod. díla* 1, 109.).

Homer uznává, že bylo člověku *povinností bohům obětovati*, kterou povinnost při všech vyznání náboženských nalézáme.

Upomínka na prvotný hřích se zachovala v pověsti o *Prome-teovi*, který Boha rozhněval, a za to trestem ke skále přikován byv vysvoboditele očekával; o *Pandóře*, matce všeho zla ve světě — o *dracích*, kteří štěstí lidu a bohů úklady činí. Tradice o *potopě světa* značí se pověstí o *Deukalionu* a jeho arše, která na kopci státi zůstala. *Deukalion* a žena jeho *Pyrrha* stali se prarodiči nového pokolení lidského.

2. *Egyptčané* ctili mezi všemi svými bohy nejvíce *Ammuna* „skrytého, neviditelného“ (dle *Manetha* u *Plutarcha*) a v dolejší *Egyptě* *Neithu* „nestvořenou bytost.“ (Dle *Plutarcha* znamená *Neith* „přišla jsem sama od sebe.“) Víra jejich o putování duší zakládala se v domněnce o prahříchu a v přesvědčení o nesmrtelnosti. — Podání o potopě objevuje se u nich co pověst o potopě *Tyfonta* a v bedně zachovaného *Osirisa*. Dle *Plutarcha* slavili památku této potopy 17. měsíce *athyra*, tedy toho samého dne, kdy potopa dle *Mojžíše* počala.

3. *U Indů* soustředila se původná bohopocta v jediném a trojjediném *Parabrahma*. Dějiny *Adamovy* a prvotného hříchu zcela podobné těm, které *Mojžíš* vypravuje, jsou v jejich památkách a tradicích stvrzeny. Zvláště had *Kali* byl příčinou, že se bůh *Višnu* vtěliti musel a vykoupení potřebným se stalo. (Dle archaeologa *Mauritia*). Když prvé pokolení lidské zcela do nepravosti upadlo, zjevil se bůh *Brahma* ctnostnému *Menu-ovi* a oznámil mu, že v 7 dnech potopa světa nastane. Jen *Menu* se 7 brahmíny (také v arše *Noemově* nacházelo se 8 lidí) a po dvou z každého druhu živočišného byli zachováni, začež *Menu* oběť děkovací přinesl.

4. *U Číňanů* jest *Tien* pánem a původcem nebe, země a všech věcí, stvořitelem člověka, jehož tělo ze žluté hlíny utvořil a ducha jemu vdechnul. První člověk *In* a žena jeho *Yang* žili v dokonalém souladu; nic nemohlo jim škoditi a nic je v smrt uvést. Tak žili v překrásné zahradě u brány nebeské v nevin-

nosti a blaženosti, až velkým hadem svedeni byvše ze zahrady rozkošné vyhnáni jsou. Božský osvoboditel, syn Tienův, zase lidské pokolení šťastným učiní. — Velkou potopou bylo prvé zkažené pokolení zničeno; jen *Fohi* zůstal zachráněn, zakladatel čínské říše, syn duhy nazván. Slavnost této potopy padá právě v čas od Mojžíše vytknutý. (Schmittovo „Prazjevení zvláště v svatých knihách Číňanů“; toto vyňato z oněch kněh.)

5. Dle učení *Peršanův* byl jeden nejvyšší, všemocný, věčný bůh *Zarvana-Akarana* stvořitelem všech věcí; *Ormuzd* nejvyšší dobrá, *Ahriman* nejvyšší zlá bytost byly jeho tvory. První lidé *Mešia* a *Mešiana* byli ze začátku dokonalí, čistí a Bohu oddáni. Zlý duch jim ale záviděl toto štěstí, svedl je v podobě hada, podav jim ovoce, tak že mu uvěřili a jemu se oddali. Takto vzala přirozenost jejich porušení, které se stalo i pro potomky jejich dědičným. Potom vyhubila všeobecná potopa veškeré zkažené pokolení; jen jedna nábožná rodina byla zachována. — Na tak zvaném „poli magův“ spatřiti lze až podnes prastarý, v skálu vytesaný obraz: starce před duhou klečícího a se modlícího.

6. U *Chaldeův* jmenuje se *Xisuthrus* obnovitelem pokolení lidského. Byl desátým praotcem po prvému člověku (též Noe byl desátý po Adamovi). Bohem času ve snách napomenut, vystavěl *Xisuthrus* velký koráb, do kterého se se svými věrnými a mnohými čtvernohými zvířaty a ptáky utekl před všeobecnou potopou. Když se jeho koráb na veliké hoře byl zastavil, vypouštěl ptáky na zvědy; tito se teprv po třetí navrátili. Tu teprv *Xisuthrus* opustil koráb a přinesl Bohu oběť děkovací.

7. Staří *Keltové* vypravovali o všeobecné potopě, z které jen *Dvivan* a jeho žena *Dvinach* se zvířaty po dvou na korábu velkém vyvázli.

8. Objevitelé *Mexika* přišli na prastarý obraz, představující ženu od Mexikánův matkou našeho těla nazvanou, ve spojení s velkým hadem.

Na ostrově *Kubě* vypravovali Indiané: Zbožný starce, velkou, potopu tuše, kterou vele duch zkažené pokolení trestati chtěl, vystavěl veliký koráb, a zachoval se v něm se svou rodinou a mnohými zvířaty. Vyslaný krkavec oznámil mu konec potopy.

Podobné upomínky zachovaly se u *Siamezův*, *Arabův*, *Kalmukův*, *Laponcův*, *Mongolův* — a skoro u všech pohanských národů.

32. Přechod k patriarchálnímu zjevení.

Zákonná úmluva Noemova, rozptýlení národův, počátek pohanství.

1. Noe byl prostředníkem dvou věků: do pravěku náleží co jeho poslední „hlasatel víry“ — a spolu jest praotcem a učitelem nového pokolení. Jestliť nejprvé věrným nositelem náboženských pravd pravěku. Ale i po potopě jej Bůh za hodného uznal,

že s ním rozmlouval a jej vyvolil, by novou náboženskou ideu potomstvu zvěstoval. Jest to idea úmluvy mezi Bohem a člověkem: Bůh zaslibuje navrácení svého požehnání a milosti své, — Noe sebe a své věrné uvazuje v zachovávání příkázání Božích. Viditelné znamení této úmluvy jest *duha*, která jakoby zemi s nebem spojovala.

Poznámka. Židovské podání zachovalo obšírněji Noemův zákon úmluvy. Obsahovalt sedmero příkázání: 1. Nežítí bez panující vrchnosti; 2. vystříhati se rouhání Bohu; 3. vystříhati se modloslužby; 4. nevcházeti s příbuznými v manželství; 5. neprolévati krve lidské; 6. neloupežiti a 7. nepožívati krve zvířecí, ničeho zardoušeného a divokého.

2. Převládající náklonost k hříchu velmi brzo zase vypukla. Ve vlastní rodině Noemově (Chám) ukázala se zlá smyslnost co zárodek budoucího pokazení celých kmenů a národů.

Netrvalo to dlouho, a již počala žádost po panování (Nimrod) strašlivým právem pěstným řádití. Konečně se chloubné sobectví docela odvážilo, jednotu bez Boha zaraziti (věž Babelská). Takovému pokolení bylo třeba rozptýlení, nemělo-li v brzku v horší zlo upadnouti, nežli potopou zničení předkové jeho. Prostředkem k tomuto úmyslu byl zázrak pomatení jazyků. Zamýšlený pomník domnělé jednoty bez Boha stal se pomníkem rozptýlení.

Poznámka. Josef Flavius uvádí pro tento děj více svědectví pohanských: svědectví Sibilly, Hestiea, Abidena, Eupolemona a j. Onu věž nápotom Semiramis dostavěla a na ni sochu Bela postavila. Až posud nachází se troska její v rovině blíže Babylonu.

3. Pravá pocta Boží brzo svrhla se v modloslužbu. Zkáza hříchu působila na rozptýlené potomstvo nenáhlým sice ale tím strašlivějším způsobem. Vždy více se objevovala ducha ovládající *smyslnost*, která na *vůli* tak záhubně působila, že se lidé těch nejhorších prostopášností dopouštěli; na *rozum* pak, že nadpřirozených ideí vždy víc a více ztráceli, kterých z prazjevení byli obdrželi. Potřeba však poznání a poctění vyšší bytosti zůstala přece v duchu lidském zakořeněna. Přirozený následek toho byl, že člověk, odvyklý o věcech nadpřirozených přemýšleti, počal *božskou bytost co smyslnou* pojímati a ji v smyslných zjevech hledati.

a) Prvá zbloudilost tohoto způsobu bylo ctění podivné síly přírodní, která všem smyslným zjevům základem jest. Jednotlivým byla tato síla — bůh „prásvětlem,“ „duší světa,“ která vesmír obývá — tak *Plato*. *Zeno* pak „přírodu“ za boha samého považoval. — Onen náhled se udržel u mnohých filosofů starého světa, a spiritualistickým pantheismem (duchovním všebožstvím) nazván jest; tento pak materialistickým pantheismem (hmotným všebožstvím) sluje.

b) Rozmanitost sil přírodních přivedla k tomu bludu,

že každá různá síla co zvláštní božství se ctíla. Tak povstal polytheismus (mnohobožství).

Na východě, kde na povždy čisté obloze se hvězdy jasně třpytí a lidé svým ustavičným pobytem na venku dojmy nebeských těles více než vše jiné vnímají, stalo se mnohobožství výhradně — *ctěním hvězd*, zvláště pak *ctěním slunce*, co zdroje veškerého světla a života (Ormuzd, Bel, Bal, Rha a j.). — Aby vůli těchto bohů svých poznali, připadli lidé na *astrologii* (hvězdopравu, prognostiku).

Jinde opět bující aneb ohrožující síly přírodní pozornosti člověka na sebe upoutaly, a tam povstalo *ctění bohů zemských a vzduchových* (Ceres, Bacchus, Vulkan, Nil, Donar, Perun a j.) — Stýkáním a mísením národů mísili a množili se bohové, až posléze vše, nač člověk pohlédl, bohem se býti mu zdálo.

c) Tato bohověra stala se ale ještě smyslnější. Neboť byly bohové přirovnáni lidským bytostem a rozdělení dle stupňů příbuzenství, manželství a rodu, ano i lidské potřeby a vášně se jim připisovaly (apercepce). Tak svůj původ vzala bájesloví národů. Na vůli těchto bohů vyptávali se nejlépe jejich kněží *bohověštbou* a jinými pověrečnými zvyky (auguriemi, haruspiciemi a j.).

d) Tak daleko kleslo pokolení lidské, že, aby se živěji na své bohy upamatovalo, je zobrazovalo a potom tyto *obrazy* za bohy samé mělo (obrazoctění, idololatrie, fetišství). Toť bylo skoro všeobecné náboženství lidu nevzdělaného.

e) V jednotlivých zemích bohoslužba rozmanitými způsoby se jevila. U *Řekův* a *Římanův* proměnila se božská pocta občanských ctností v zbožňování oněch lidí, při kterých se tyto ctnosti nalézaly a obdivovaly, což sluje *anthropomorfismus* (člověkozbožnění). U *Egyptanů* bohům zasvěcená zvířata se nenáhle též co bohové ctíla (Apis bílý býk, božští krokodilové, ostrovidové, psi, kočky, myši a j.). — U *Peršanů* v některých krajinách se přetvořilo ctění slunce ve ctění ohně vůbec.

Jak mnohonásobná byla modloslužba, tak mnohonásobná byla zla, která z ní buď plynula, buď podporována byla. Různost bohů dělila národy co nejostřeji: bratrská láska musela ustoupiti nenávisti, krvavým bojům, otroctví a tyranství. Ctění bohů, kteří sami pohřížení byli ve vášních a prostopášnostech — ano těchto neřestí patrony byli, umrtvilo v brzkou všecku bázeň zlého — a hřích stal se bohoslužbou.

B. Patriarchální zjevení.

§. 33. Pojem a povaha patriarchálního zjevení.

1. Patriarchální zjevení jest nadpřirozené působení Boží k zachování a zdokonalení pravého náboženství a spolu příprava na zaslíbeného vyku-

pitele za dob praotců (patriachů) potomného národu israelského,

Nositelé tohoto zjevení jsou patriarchové: Abraham. Isak a Jakub.

Patriarchové slují praotcové národu, kteří úřad náčelníka kmenového zastávají; a co tací vykonávají nejvyšší zákonodárnou, výkonnou, vojenskou a kněžskou moc u svých příslušníků. Takovými patriarchy byli Abraham, Isak a Jakub.

2. Zvláštní známka patriarchálního zjevení jest, že se Bůh toliko *jedné hlavě rodiny* zjevuje, která jest určena, by se stala praotcem věřícího národa a zároveň zaslíbeného vykupitele. — Rozptýlení národův bylo příčinou, že všeobecné zjevení se stalo nejen obtížným, ale i povážlivým. Toto zjevení by se bylo muselo pro národy, tolikerými národními zvláštnostmi rozrůzněné, proměnit v tolikýchž národních tvarů; tím by ale národové vědomí jediného pravého Boha byli ztratili. Přiměřenější tedy bylo, aby se zjevení na čas na užší kruh obmezilo — nejprve na rodinu, potom ale na národ z této rodiny pochodící, až by ostatní národové dílem úpadkem národních náboženství, dílem pokročilým vzděláním uschopnění byli, do všeobecného zjevení vstoupiti. Vyvolení jedné rodiny a později jednoho národa není proto zavržením ostatního člověčenstva, nýbrž spíše nejlepším prostředkem, aby veškeré člověčenstvo v pravdu a milost uvedeno bylo. Toť také patriarchům nejvíce vštěpováno bylo, že „v nich mají všickni národové země požehnání býti.“

3. Dle *výměru času* se patriarchální zjevení blíže spojuje s dobou Noemovou a rozptýlením národův. Když Abraham za zastupce nového zjevení povolán byl, zemřel Noe před 17 roky, spatřiv ještě rozptýlení svých potomkův a jich začátečné náboženské pablouzení.

§. 34. Abraham.

1. Mezi potomky Noemovými byl *Abram*, syn Tharův, zvláštního vyvolení Božího hoden. Jeho život jest vzorem všech lidských ctností — a sice jediným v starém zákoně. Objevuje se nám co *muž smířlivý a nežlišný*: „Řekl Abram k Lotovi: „Prosím, nechť není sváru mezi mnou a tebou a mezi pastýři mými a pastýři tvými, neboť bratří jsme. Hle, všechna země před tebou jest; odstup ode mne, prosím; pakliže na levou stranu půjdeš, já pravou držeti budu; pakli ty pravou zvolíš, já na levou půjdu.“ (I. Mojž. 13, 8. 9.); co *muž pohostinný* (tři anjele hostil před zkázou Sodomy; I. Mojž. 18.); *útrpný, laskavý a ochotný* k bližnímu (ve válce proti Sodomským, v kteréž Lot v zajetí přišel, jehož ale Abram vysvobodil, I. Mojž. 14.); *udatný a chrabrý*; *vládný pán* svých podřízených (poslal služebníka hledati manželku pro syna Isaka, I. Mojž. 24.); *výtečný otec* vzorného syna (zkoušení Abrama při obětování

Isaka, I. Mojž. 22.); a vůbec byl ctěn a vážen ode všech, kteří jej blíže poznali. Takovou povahou proslul Abram v celém životě svém; neboť třebas nám tyto vzorné vlastnosti dějepisem teprv 75. rokem věku jeho známy jsou, nedá se upříti a jest nad všecku pochybnost stvrzeno, že těmito ctnostmi již v útlém věku ve své otčině vynikal. — Mimo to byl již od mládí svého *pln víry a poslušnosti*, kteráž ctnost tím vzácnější jest, an se podobné v předběžných dějinách nenalezá. — Uprostřed modloslužby své otčiny zachoval pevnou víru v jednoho Boha, jak praví Josue k lidu: „Vzal jsem — praví Hospodin — otce vašeho Abrahama z končin Mesopotamie a přivedl jsem ho do země Kanaan, a rozmnožil jsem símě jeho.“ (Jos. 24, 3.). Pro tuto víru utrpěl, jak stará židovská tradice zní, i pronásledování. Tuto víru osvědčil nejlépe poslušenstvím, když co 75letý muž na pokynutí Boží otčinu i příbuzné své opustil, a do nejisté budoucnosti, do neznámých končin se odebral. — Tak se stal Abram zvláštního vyvolení Božího hoden.

2. Bůh povolal Abrama za praotce věřícího lidu, který jednou zemi Kanaan opanovati a požehnání všem národům země přinést měl, — a vychoval jej pro toto vznešené povolání. Bůh jej proto vytrhl ze svůdné a v modloslužbu pohřížené otčiny a učinil jej neodvislou rodinnou blavou v Kanaan. *Bůh upoutal srdce jeho zázračným požehnáním. a cvičil jeho důvěru* opětnými zaslíbeními, z kterých vždy prvé se vyplnilo, než druhé dáno bylo, *a poslušností jeho* cvičil mnohými příkazy, kterých Abram vyplniti měl. Pomníky jeho víry byly oltáře, které všude na počest svému Bohu stavěl; a rozhodnou zkouškou jeho víry a poslušnosti byla ochotnost, kterouž svého jediného syna, naději svého života, co oběť zápalnou obětovati se nezdral. Protož mu před jeho vlastním synem Isakem dosvědčil, „že uposlechl Abram hlasu mého, a ostříhal poručení a přikázání mých, i posvátné obyčaje a ustanovení zachoval.“ (I. Mojž. 26, 5.).

3. *Ustanovení* Abrahamovo za praotce národu věřícího stalo se *ve způsobu úmluvy*. Za všecka zaslíbení a požehnání přislíbil Abram za sebe a své potomky, že Bohu věrnost na vždy zachová. Od samého Boha ustanovené znamení úmluvy — *obřezka* — mělo vždy jej a pokolení jeho na božské vyvolení a s ním spojené povinnosti upamatovati a jej zároveň od všech jiných národů země odděliti. Vyvolený praotec byl ne již *Abram* (otec), nýbrž *Abraham* (otec množství) nazván.

Poznámka. Byloť obyčejem v pravěku, že se dějepisné události a náboženské pravdy osebnými jmény zvěčňovaly; protož tatáž osoba byla během života svého rozličně někde pojmenována. Tak Abrahama rod jeho nazvali prabydlitelé Kananejští *Hebreji*, t. j. kteří ze země „za řekou“ totiž Jordanem se přistěhovali.

§. 35. Isak.

Dříve nežli Isak patriarchou se stal, jsou nám známy dvě stránky mravné jeho povahy: především jeho *poslušnost* na hoře Moria, poslušnost, která i život bez odmluvy obětovati hotova jest. poslušnost tedy, které jen nepodmíněná důvěra a láskyplná odevzdanost schopny jsou; nápotom *dětinná láska*, která se na díle vřelým přilnutím a odevzdáním se do vůle otcovské při jeho zasnoubení — na díle dlouhým smutkem nad smrtí matčinou jeví. (I. Mojž. 24, 67.)

Co hlava rodiny, kterou se po Abrahamově smrti v stáří 75 roků, 35 roků po jeho zasnoubení s Rebekkou, stal, následoval Isak dokonale otce svého, čemuž nasvědčuje to, že nejraději dlel na místech, kde dříve Abraham se byl zdržoval. Jako otec byl pokojný a *smířlivý* (ustoupil Abimelechovi králi palestýnskému, a odstěhoval se na potok Gerar (I. Mojž. 26, 12—31.), pln víry, důvěry a pobožnosti.

2. Isak stal se po Abrahamovi *druhým* patriarchou národa věřícího a prostředníkem budoucího požehnání všech pokolení země. Protož Bůh i jeho zvláště k této důstojnosti vychoval; *nová zaslíbení*: „A rozmnožím símě tvé, jako hvězdy nebeské a dám potomkům tvým vsecky krajiny tyto: a požehnání budou v semeni tvém všickni národové země“ (I. Mojž. 26, 4.), upevnila jeho víru; hojné požehnání v zemi Gerarské a a těžké zkoušky vytrřily jeho věrnost.

§. 36. Jakub.

1. Rebekka, manželka Isakova, obdržela ještě před narozením dvojčat božské zaslíbení, že z nich mladší se jednou stane hlavou národa a zástupcem božských zaslíbení: Hospodin pravil Rebece: Dva národové jsou v životě tvém a dvojí lid z života tvého se rozdělí, a větší sloužiti bude menšímu.“ (I. Mojž. 25, 23.) Když se přiblížili poslední dnové Isakovi, tuť matka z nedočkavé péče o vyplnění božského zaslíbení přiněla svého miláčka Jakuba k hříšnému podvodu otce starého; tím pak zavdala příčiny, že se Jakub na 20 roků z otcovského domu svého vzdáliti musel. Strastným vyhnanstvím a mnohými nehodami těžkými, s kterými se ještě ve svém stáří potkal, smazal dostatečně vinu minulého přestupku svého.

2. Z otcovského domu na poslušenství a bohabojnost uvyklý stal se Jakub vedením božím zkouškami a požehnáními *hodným potomkem otců svých*. Podobal se jim *smířlivostí* a mírumilovností (učinil smlouvu se strýcem Labanem, I. Mojž. 31, 44.), *poslušenstvím* a nelíčenou *zbožností*. Veliká byla jeho *horlivost u víře* a dojemná jeho *Bohu vděčnost*. (Když na rozkaz Páně Jakub do Bethel se odebral, „s v o l a v v š e c k e n d ů m s v ů j, řekl: Od-

Odvrzte bohy cizí, kteří jsou uprosřed vás, a očistění buďte, a změňte roucha svá. Vstaňte a vstupme do Bethel, abychom udělali tam oltář Bohu, který vyslyšel mne v den soužení mého a byl tovaryšem cesty mé.“ (I. Mojž. 36, 1.) —

Zvláště ale byl vzorem *důvěrné modlitby*, začož od Boha nazván byl „Israelem“, t. j. přemožitelem Boha.

3. Ačkoliv Jakub — třebas na základě božského zaslíbení — *požehnáni prvorozenství* vyloudil sobě, přece se mu tohoto dostalo *svobodným usouzením šedého otce*: „Povolal tedy Isak Jakuba a požehnal ho, a přikázal mu . . . jdi a beř se do Mesopotamie syrské, do domu Bathuele, otce matky tvé a pojmi sobě odtud manželku z dcer Labana, ujece tvého. Bůh pak všemohoucí požehnejž tobě a dej, abys vyrostl, a rozmnožiž tě, abys byl v zástupy lidí; a dejž tobě požehnání Abrahamova i semení tvému po tobě, abys vládl zemí putování tvého, kterouž zaslíbil dědu tvému.“ (I. Mojž. 28, 1—4.)

Potom následovalo také řádné povolání Jakuba samým Bohem za praotce národa vyvoleného, jemuž Bůh přislíbil, že se požehnániím všem národům stane; k tomu připojena byla mnohá zaslíbení která naplnila se všecka, a posilnila tím naději, že ono prvé nejvyšší zaslíbení vykoupení se také jistě vyplní.

4. Dvanácte synů se Jakubovi narodilo — tak četné rukojemství, že již vyplnění velikého zaslíbení započalo. Ale národ vyvolený neměl se jako potomkové Ismaelovi v tolikero neodvislých kmenů kočovných rozpadnouti, noprž měl se vychováním *jedním spořádaným národem* státi. Proto usoudil Bůh, aby se Jakub se svými syny a vnuky, jichž čítalo se přes 70, *do Egypta* přestěhoval, kde všecky okolnosti přičiňovaly se k tomu, aby u jeho tehdejších i budoucích potomků jednak vědomí se sílilo, že k sobě náležejí, ale jakožto členové spolku spořádaného jedni druhým poddání jsou, jednak aby nebyli v nebezpečenství vydání, dosud zjevené pravdy znetvořiti a ztratiti. Vědomí, že *patří k sobě*, sílilo se osamotnělým životem v zemi Gosenské a napotomným společným smutným osudem — a *pud neodvislosti* se mírnil vždy citlivější odvislostí od panujícího a velmožného národa; před přijetím náboženství Egyptčanů chránilo egyptské kastovníctví a vždy se zmáhající vzájemné nepřátelství. Tak se Egypt stal školou, ve které potomci Jakubovi v národ jediný a veliký se vychovati měli

5. *Josef*, který se ze všech synů Jakubových čistotou srdce a zbožností vyznamenal, stal se řízením Božím průvodčím do nové vlasti. Tam dokonal Jakub, poslední to patriarcha, ku kterému Bůh mluvil bezprostředně, běh života svého; avšak ještě před smrtí svou, naplněn jsa naději na vyplnění všech zaslíbení Božích, předvídal a předpověděl zvláštní milostí Boží budoucí osudy národa svého.

§. 37. Náboženské pravdy zjevení patriarchálního.

1. *Bůh* se zjevuje i v patriarchální době *pánem a ředitelem* všehomíra nejsvětějším, všemohoucím, nejvyšším spravedlivým, věrným a vševědoucím; *zvláště* zjevuje svou *všudybytnost* (sen Jakubův, I. Mojž. 28.). Rovněž zjevuje se *ochrancem zbožných*, jimž zvláště požehává.

2. *Člověk* *líbí se Bohu* pevnou vírou, důvěrou, modlitbou, dětinnou poctou a nepodmíněným poslušenstvím. *Modlitba* jest zá- zračným prostředkem k dosažení všech milostí od Boha; mezi všemi hříchy jest zvláště nečistota a modloslužba Hospodinu ohavností (Sodoma a Gomorrha).

3. *Statky* pozemské jsou dary Boží; *trápení* na světě jsou zkoušky nebo tresty Boží (Job — Jakub u Labana).

§. 38. Příprava na zaslíbené vykoupení v zjevení patriarchálním.

1. Prozířetelnost Boží ustanovila vykoupení do daleké budoucnosti. By ale naděje člověka neuhaslá, nýbrž se vždy více zmáhala, obnovoval Bůh častěji ono velké zaslíbení, ano význam jeho i rozšiřoval. Tak jasně se obraz budoucího vykupitele a čím dále zdokonaloval se tím více.

2. *Zaslíbení*, které Bůh Evě učinil, *Abrahamovi obnovil* a zřejměji určil: budoucí vykupitel má vyjít z pokolení Abrahamova, a býti požehnáním veškerým národům pozemským. Toto zaslíbení Bůh Abrahamovi k většímu dotvrzení *tříkrátě* opakoval: „Učiním tě v národ veliký a požehnám tobě, a zvelebím jméno tvé . . . a v tobě požehnána budou všechna pokolení země.“ (I. Mojž. 12, 2. 3.) „Zdali budu moci tajiti před Abrahamem těch věcí, kteréž dělati budu: poněvadž bude v národ veliký a přesilný, a mají býti v něm požehnání všickni národové země.“ (I. Mojž. 18, 17. 18.) — „Požehnání budou v semeni tvém všickni národové země, že jsi uposlechl hlasu mého.“ (I. Mojž. 22, 18.)

Poznámka. Toto trojí zaslíbení Abraham i potomci jeho skutečně co poukázání na příštího vykupitele považovali; neboť veškerý Israel očekával messiáše z pokolení Abrahamova. Ostatně se o žádném jiném požehnání neví, které by bylo skrze potomky Abrahamovy na ostatní národy přešlo.

3. *Isakovi* Bůh toto *zaslíbení opakoval* s tím bližším určením, že vykupitel z jeho potomků, ne pak z ostatních synů Abrahamových vyjítí má: „Tobě a semeni tvému dám všechny krajiny tyto, plně přísahu, kterouž jsem slíbil Abrahamu, otci tvému. A rozmnožím símě tvé jako hvězdy nebeské . . . a požehnání budou v semeni tvém všickni národové země. (I. Mojž. 26, 3.)

4. Ještě *jasněji* se objevila naděje na messiáše za *Jakuba*. Nejen že messiáš měl vyjít z tohoto mladšího syna Isakova, nýbrž

Juda, Jakubův syn čtvrtý, měl se státi nositelem božských zaslíbení. Pak měl přijíti konečně zaslíbený vykupitel, až národ Judův nebude více míti svého vlastního panovníka. — Ve snu o zázračném žebříku nebeském pravil Bůh Jakubovi: „Rozšířen budeš na západ a na východ, na půlnoc a na poledne; a požehnána budou v tobě a v semeni tvém všechna pokolení země.“ (I. Mojž. 28, 14.)

Na *smrtném lůžku* předpovídal *Jakub* osvětlením Božím budoucnost svých potomků; vyslovil nehodnost svých tří starších synů, a požehnal čtvrtému Judovi, ku kterémuž pravil: „Nebude odjata berla od Judy a knížectví sbeder jeho, dokavadž nepřijde, který má poslán býti, a on bude očekávání národů.“ (I. Mojž. 49, 10.)

Poznámka. I toto zaslíbení vykládali Jakubovi potomci na budoucího messiáše, a viděli v něm zároveň prvé určení času příští jeho.

§. 39. Předznaky budoucího vykupitele.

Mimo uvedená zaslíbení nalézají se v patriarchálním zjevení ještě mnoho předznaků, kterými se budoucí vykupitel zřejměji naznačuje.

1. Vykupitel byl co nejvyšší královský *kněz* nové bohoslužby předznačen *Melchisedechem*. Již jeho jméno Melchisedech „*král spravedlnosti*“ hlubokého jest významu; sluje též král Salemský, „*král pokoje*“ a „*kněz Boha nejvyššího*.“ Přineslť Abrahamu požehnání Boží, obětovav *chléb a víno*. Tato oběť jest až do Mojžíše jediná, a v žádném národu nenalezá se toho času pravé kněžstvo pravého Boha.

Potomci Abrahamovi považovali skutečně Melchisedecha co předznak budoucího vykupitele. Tak naň poukázal zvláště David, který messiáše „králem a knězem dle řádu Melchisedechova“ nazval. U potomných proroků nazýval se messiáš také „králem pokoje.“

2. *Smrt obětná* budoucího vykupitele byla *obětí Isakovou* předznačena. Otec Abraham, poslušen božského příkazu, vydal svého jediného milovaného syna, kterýž mu zázrakem Božím darován jest, v oběť úmrtnou.

Syn Isak sám nese dřevo obětné na tutéž horu, kde jednou vykupitel vykřvácti měl (Golgota a Moria jsou dva pahrbky jednoho pohoří), a vstupuje bez reptání na oltář, by tam za oběť zemřel. (Tehdejší stáří Isakovo počítá Josef Flavius na 25, jiní na 37 a ještě jiní na 33 roků, což poslední by podobností na spasitele poukazovalo.) U Boha, kterému platí vůle za skutek, bylo to skutečnou úmrtnou obětí, třebaž že Isak otcovi navrácen jest.

3. *Snížení a povýšení budoucího vykupitele* jest předznačeno *Josefem*, synem Jakubovým. Nejmilejší syn otcův jest od svých

bratří za 20 stříbrných prodán, a pro jeho zbožnost a čistotu k zločincům připočten. Trpěl s dvěma vinníky, z kterých jeden s Josefem čestně vysvobozen byl, druhý ale hanebného konce se dočkal. Josef byl ze svého snížení ke cti královské povýšen a seděl na pravici panovníkově, odkud veškeré záležitosti zemské řídil. On se stal osvoboditelem svého národa a jeho ubytovatelem v zemi Egyptské.

§. 40. Znamky patriarchálního zjevení mezi pohany.

1. Upomínka na vyvolení a zvláštní vedení Abrahamovo zachovala se nejprvé v jeho prvotné otčině v *Chaldeji*. Tak vypravuje dle Josefa Flavia Chaldejčan *Berosus*: „V desátém pokolení po potopě žil mezi Chaldejčany veliký muž; byl rozsáfný a nadán znalostí hvězd nebeských“ (bytosti božské). Nejstarší *Magové* (věstcové, mudrcové) jmenovali své svaté město Balk v Baktrii „město Ibrahimovo,“ o němž (Ibrahimu) vypravovali, „že byl prorokem velikým, a že vyučoval poznání jediného Boha.“

Také u *Indů* panovala pověst, že zakladatelem židovského náboženství byl syn jednoho indického knížete jmenem Thura (Abrahamův otec sluje dle Mojžíše též Thure), jenž své přirozené náboženství opustiv na západ táhl. by tam nové náboženství založil.

2. *Syrové*, u kterých v Haranu v Mesopotamii Abraham později bydlel, zachovali podání: „Muž, jmenem Abraham, přišel se svým lidem z Urie (dle Mojžíše Ur) Chaldejské, v Damašku žil co pastýřské kníže, odkudž později do Kanaan a konečně za příčinou velikého všeobecného hladu a drahoty do Egypta se odstěhoval; byl muž veliké moudrosti a moci, vynálezce hvězdářství a svou zbožností miláček Boží. Byl také v pověsti jeho boj za vysvobození zajatého bratrovce, a jeho požehnání Melchisedechem. (Tak Josef Flavius a Eusebius.)

3. *Beduinové* v arabské poušti jmenovali se na větším díle potomky Ismaelovými, syna Abrahamova; podobně *Medianité* a *Idumejští* s mnoha sousedných národů ctili Abrahama za svého praotce (kmen Abrahamův z manželky Cetury, I. Mojž. 10, 25; 25, 2.). *Ismaelité* v Arabii zachovali znamení úmluvy, obrázku, jakožto dědictví po Abrahamu; jich víra prastará v jednoho Boha jmenovala se u nich víra Abrahamova. Jejich *Kaaba* byla posvátnou modlitebnicí, kterou jednou Abraham na své pouti byl vystavěl a sice na tomtéž místě, kde dle jejich domnění rajský dům Adamův stál. Ctili Abrahama co muže plného víry, jenž pro ni v mládí svém mnoho utrpěl; ctili jej také co zázraky a zjevením významného miláčka Božího a za otce věřících národů na zemi. Později přibrala se všechna tato podání, jakož i podobná o Isaku a Jakubu, do muhamedánského koranu.

4. Nepřítel židů *Melo* vypravuje o Abrahamu, že ženou Egyptčankou se stal praotcem Arabův, a prvou ženou svou praotcem

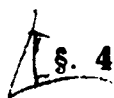
židův. Na příkaz Boží že svého jediného a milovaného syna Gelosa (řecký překlad jména „Isak“ — γέλος smích, poněvadž smála se Sara, na prahu domu svého stojíc, když jí anděl boží počítí syna zvěstoval) obětovati chtěl. Bůh ale sám této oběti že zabránil.

5. V *Egyptě* byl příběh Jakubův velmi dobře znám. Dle Tringa Pompeja (u Justina) byl Jakub čili Israel syn Abrahamův, knížete v Damašku; zanechal 10 synů a potomci jsou od jednoho z těchto synů, jmenem Juda, Judové — židé nazváni. Nejmladší z nich jmenoval se Josef; tento byl závistí pro vyšší nadání do Egypta prodán, kde zalíbil se králi tím, že vykládal sny, předpověděl drahotu a že se vůbec božskou i lidskou vědou a moudrými radami k zachování země vyznamenal. Dle Manetha vytáhl později kočovný národ, který dlouho v Egyptě bydlel, pouští do Syrie a vystavěl v zemi Judské město Jerusalem.

6. V *zemi Kananejské* měli obyvatelé více upomínek na jednotlivé události ze života a putování starých patriarchův. Všecka jména, kteráž tradice zachovala, nesčíslné studnice, oltáře, údolí, pahrbky, stromy a j., kteréž svými jmeny významny byly, jsou toliké děje z patriarchální pradávy. (Na př. svár pastýřů Gerarských proti pastýřům Isakovým pro studnici, která živou vodu držela, již proto nazvali „studnice hanění,“ ale i „studnice hojnosti.“ I. Mojž. 26, 21. 33.)

Zahlázení měst Sodomy a Gomorrhů sám Bůh způsobem nevymazatelným zvěčnil tak, že o něm ani Řekové, ani Římané, ani potomní národové nikdy nepochybovali. *Mrtvé moře* objevuje se již po tisíce let se svými zvláštnostmi co místo někdejší slávy a krásy zahynulé; všecka podání blízká i vzdálená vypravují stejně, že zde někdy květoucí města Sodoma a Gomorrha ohněm s nebe zničena byla.

C. Zjevení mosaické.

§. 41. Pojem a povaha zjevení mosaického.

1. Zjevení mosaické jest nadpřirozené působení Boží k zachování a dalšímu vývinu pravého náboženství — a zároveň další příprava na zaslíbené vykoupění ve vyvoleném národu israelském.

Jmenuje se zjevení *mosaické*, protože jest Mojžíš prostředníkem jeho a zařídil jím náboženskou ústavu.

2. Nositelem téhož zjevení jest národ israelský od té doby, když po vyjití z Egypta ústavu přijal, až k naplnění svého naznačeného určení příštím zaslíbeného messiáše.

3. Toto zjevení má do sebe více *charakteristických známek*.

a) Jest zjevení *národní*, pouze na jediný národ obmezené, který proto „národem Božím“ sluje. Tím liší se od předešlého zjevení, jehož nositelé jednotlivé osoby byly — a více od po-

tomného (křesťanského) zjevení, které pro veškeré člověčenstvo určeno bylo.

b) Jest „zákon“ t. j. výslovná vůle Boží, dle které se všecek náboženský, mravný a občanský život národa vyvoleného řídití měl. Zachováním tohoto „zákona“ má se tento národ „posvátným národem Božím“ státi.

c) Došlo svého zevnějšího provedení v rázu *theokratie* — *bohovlády*: Bůh sám ponechává sobě nejvyšší řízení „zákonem“ spořádaného náboženského, mravného a občanského života národa svého. Není v tomto národě mimo vládu Boží žádné jiné vlády — a každá jiná vláda, třebas od Boha vyšlá, jest zvláštním způsobem božské vládě podrobena.

d) Podání i přijetí tohoto zjevení děje se „úmluvou“. S jedné strany dává Bůh svá zaslíbení, kterýmž připojuje své požadavky a zákony; s druhé strany přislubuje osvobozený národ s úplnou svobodou nepodmíněné poslušnosti, a stvrzuje tuto úmluvu obětí: Pan Bůh jest vyvoleným Bohem israelským. a Israel jest vyvoleným národem Božím.

§. 42. Mojžíš.

Za prostředníka nového zjevení vyvolen jest Mojžíš.

1. Mojžíš jest syn israelských rodičů Amrama a Jechobedy, obou z pokolení Levi; mohl tedy sobě lehko důvěru Israelitů získati. Avšak úloha, kterou mu bylo rozřešiti, přesahovala dalece vzdělání a odvalu potomka Israelova. Spůsobilsti musilo se mu cestou nadpřirozenou dostat. Bůh proto ustanovil takové okolnosti, které, jak se to často v dějepisu božské prozřetelnosti stává, zdály se, že spíše jeho vznešený záměr zmaří, ale skutečně tím jistěji k cíli vedly. Příkaz tisícům israelských chlapců smrtonosný jest prostředkem, že vyvolený („z vody vytažený“) ze surovosti a otroctví vyrván a vzdálen obeznámil se s moudrostí a uměním egyptským. Lesk královského dvora chovance dcery královské pobratřencům neodcizil, spíše tato křiklavá protiva v něm sotrpnost pro ujařmené bratry vzbudila a chovala. (II. Mojž. 2, 11. zabil muže egyptského, který jednoho z bratrů hebrejských tepal.) Pro vraždu musel se sice na dlouhý čas vzdáliti, an Farao stál o jeho bezživotí; avšak toto vzdálení přispělo jen k tomu, že své duchovné vzdělání zkušeností života obohatil, horlivost pro blaho bratrů vytříbil a důvěru v Toho sesílil, který v největší nouzi může nejspíše pomoci.

2. Tak dospěl Mojžíš 80. roku stáří svého, vzdělán v muže dle srdce Božího. Tu jej došlo na hoře Horeb povolání a vyvolení Boží, že se státi má osvoboditelem a vůdcem svých soukmenovců. Bůh zjevil se mu zde co Bůh Abrahamův, Bůh Isakov a Bůh Jakubův, tedy co ten Bůh, který těmto patriarchům ono velké zaslíbení učinil, jež mělo se nyní naplniti. Zjevil se mu

co „*Jehovah*“ „jsem, který jsem“ — tedy co věčný, nezměnitelný, jenž na dětech vyplniti může, co otcům zaslíbil.

Poznámka. Hebrejské *Jahveh* vyslovovalo se *Jehovah*, poněvadž Israelité se báli, jméno Boží naprosto vysloviti, a protož souhláskám slova „*Jahveh*“ přičiňovali samohlásky slova „*Adonai*“, protož „*Jahovah*“. Nejraději vzývali Hospodina jmenem *Adonai* — Pán.

Zjevil se co všemohoucí, každého zázraku mocen, stvrdiv tak pravdivost svých slov a svého poslání. Tuť musel Mojžíš uvěřiti a uposlechnouti. Aby ale u Egyptčanů a Israelitů víry došel, nadal Bůh Mojžíše — svého poslance — mocí, zázraky činiti.

3. Mojžíš se navrácuje do Egypta; nedošel pak víry, a protož užil sobě dané zázračné moci. Zázraky jeho jsou podivné a neobyčejné; ale právě proto jsou pro Egyptčany nad míru přesvědčivé. Umění jejich čarodějnů jest zmařeno tak, že tito sami uznávají působení vyšší bytosti. Zbožňovaný Nil jest Mojžíšovi podroben, že celé zemi, která jen od té řeky spásu očekává, zkáza hrozí. Nejohrovnější soužení země, která se dříve hněvu domnělých bohů připisovala, přicházejí k rozkazu Mojžíšovu a odcházejí. Na *zbožňovaná zvířata* dochází k rozkazu Mojžíšovu náhlá smrt a ustupuje zase příkazem Mojžíšovým. Zbožňované *slunce* se k slovu Mojžíšovu v neproniknutelnou tmou zahaluje; a posléze oznamuje Mojžíš, že ve všech obydlích Egyptčanů v jedné noci všickni *prvorozenci* náhlou smrtí zemrou. Tak jest nevěra a přepych Egyptčanů ponížen, kdežto Israelité ode všech ran těchto zachování jsouce sesilují se v důvěře v nového bohopslance. Posléze Israelité *propuštění* a Mojžíšem vedeni opouštějí — 600.000 zbrojných mužů — zemi svého dlouholetého (dle II. Mojž. 12, 40. a Gal. 3, 17. 439 roků) zajetí a otroctví.

Poznámka. Dle Exod. 12, 31—41. tlačili Egyptčané na odchod Israelitů tak násilně, že jim ani času nepopřáli, by mouka na chléb zkysala a vše jim vydali, čehož požádali. K rozkazu Božímu požádali náhradou za své příbytky a polnosti stříbrná a zlatá náčiní a skvostná roucha, poněvadž těchto věcí později k zřízení svatostánku potřebovali. Bůh řídil srdce Egyptčanů tak, že Israelitům bez odporu vše darovali, ponechávající sobě vše nemovitě jmění jejich náhradou.

4. Israelitům bylo dle moudré prozřetelnosti božské do zaslíbené země nikoli rovnou cestou, ale zdánlivě cestou protivnou — arabskou pouští putovati. Touto cestou vedl je Bůh proto, aby, proživše dlouhou dobu otroctví a výtržností, před vkročením do země nové delším vychováním se utužili v národ samostatný, účinný. Mimo to měl jim býti na poušti dán zvláštní základ jejich budoucího ústavného života: vyhlášení za národ vyvolený a zjevení „zákona.“ Národ Boží měl býti rozličnými božskými zařízeními vytríben a vychován.

§. 43. Zákon mosalský.

1. Když nový národ nejvznešenějšími zázraky ve víře a důvěře v Boha dostatečně posílněn byl, došla jej v třetím měsíci putování na hoře Sinai nejprve slavná *otázka*, zdali se vůli Boží bezvýminečně podrobiti, a tak vyvoleným národem Božím se státi chce (II. Mojž. 19, 5. 6.): „Pakli že poslouchati budete hlasu mého, a budete-li ostříhati úmluvy mé. . . budete mi za království kněžské a národ svatý.“ — Když národ *svobodně* přislíbil: „Všecko, co mluvil Hospodin, učiníme“ (II. Mojž. 19, 8.), tuž Bůh oznámil jim vůli svou, nejprve bezprostředně, napotom ku prosbě lidu prostřednictvím Mojžíšovým.

2. Co Bůh na Sinai oznámil, mělo býti *pravidlem* víry i života — „*zákonem*“ národa. Tento zákon byl trojí:

a) Desatero přikázání řídila mravný život. Vyžadovala věrné ctění Boha jediného, duchovného, všemohoucího, nezměnitelného, svatého, milosrdného, — a lásku k bližnímu skutkem i smýšlením. — Co „zákon mravný“ musela tato přikázání pro všechny věky platna zůstatí a na dále „zákonem pro všechny lidi“ se státi; Bůh sám vyhlásil je za „*věčná ustanovení*.“

b) Zákon obřadný ustanovil zevrubnou podrobností všecku zevnější bohoslužbu tím přísněji, čím lehčeji nadmírná obraznost národa východného po tak dlouhém pobytí v Egyptě v modloslužbu upadnouti mohla. Všecka zevnější opatření bohoslužby směřovala k neustálé upomínce na víru v Boha jediného a k sesílení vědomí hříchu a viny, jakož i k sesílení a zachování naděje na zaslíbeného vykupitele. Tento účel, ažby jednou délkou času svého vyplnění dospěl, měl vyššímu účelu ustoupiti, kdež potom pozbyl tento obřadný zákon své platnosti.

c) Zákon občanský, ústavný božským původem svým vždy a ve všech okolnostech Boha co Pána a ředitele naznačoval; měl ale jen platnost pro tento národ a pro trvání vyvolení jeho.

3. Národ israelský slíbil slavně, vše zachovati, co Bůh přikázal. Mojžíš přinesl ve jménu národa velkou oběť zápalnou a pokropil národ polovicí krve co „*krví úmluvy, kterou Bůh s ním uzavřel*.“ Tak úmluva mezi Bohem a národem jeho byla krví zpečetěna.

Poznámka. „Zákon“ pojí se úzce s dřívějším zjevením co další zdokonalení, neboť zákonodárce výslovně se nazývá Bohem Abrahama, Isaka a Jakuba, Bohem, jenž již před potopou vzýván byl. Tato „*úmluva*“, v kterou Bůh s národem vchází, jest jen obnovení a zdokonalení té „*úmluvy*“, kterou již s Abrahamem byl uzavřel, tatáž bližší určení úmluvy Noemovy, a tato zase obnovení onoho životného pravidla, které Adamovi po pádu dáno jest. Jest to tedy vždy ještě tatáž „*stará úmluva*“ (starý zákon).

§. 44. Povolání národa Božího.

1. Národ israelský byl povolán k zachování pravého poznání a ctění Boha, by toto jednou v plnosti času majetkem veškerého člověčenstva se stalo. — Jakých zařízení prozřetelnosti božské vyžadovalo toto povolání! Jak mnoho času uplynulo, kde jen s tíží tento národ od modloslužby zachráněn býti mohl, až do těch dob, kde Israel proti všemu pokušení odpadlictví sesílen byl (za dob „Makkabejských“). Teprv potom bylo povolání jeho ukončeno.

2. Národ israelský byl povolán, aby se vyvinulo v něm vědomí, že vykoupení člověčenstvu nutno jest. Za tou příčinou musí býti mnohou zkušeností přesvědčen, že *všecko zlo poslední příčinu svou* v kletbě odpadnutím od Boha — *v hříchu má*, že *smíření* všem nevyhnutelné potřebno jest, kterého jen vlastním milosrdenstvím Božím získati lze. Teprv když toto přesvědčení v touhu úsilovnou po nebeském vykupiteli vzplane, potom jest povolání Israele ukončeno.

3. Národ israelský byl povolán, aby nositelem a hlasatelem zaslíbení byl. *Vzor vykupitele*, jehož podstata již Adamovi a později patriarchům naznačena byla, ve středu jeho má zdokonalen býti, tak aby v zaslíbeném čase příští svého poznán býti mohl. Také musí ohrada klesnouti, která tento národ od ostatních národů u víře dělí; veškeré pokolení lidské musí jím k přijetí vykupitele připraveno býti: potom teprv jest povolání Israele ukončeno.

Poznámka. Další dějiny Israele ukáží, že jej sám Bůh zázračným způsobem k vyplnění a dokonání tohoto trojího povolání řídil a spravoval.

§. 45. Proroctvo.

1. Nejdůležitější zařízení Boží, jímž národ israelský ve svém povolání zachován a řízen býti měl, bylo proroctvo čili Bohem osvícené učitelstvo. Proroci byli Bohem osvícení učitelové, kterým bylo stříci a vykládati zákon a budoucně božské zjevení postupně hlásati.

a) Co *strážcům zákona* bylo jim národ i panovníky bezohledně na povinnosti upomínati;

b) co *vykladatelé zákona* učili vykonávati božské příkazy ve zvláštních případech a způsobu, jak se zachovávatí musejí;

c) co *prostředníkové dalšího zjevení* hlásali božská ustanovení o svém národu a značili vždy jasněji obraz zaslíbeného messiáše.

d) Proroci objevili se co *poslancové Boží*. Svého božského poslání byli sobě a jiným jisti *zázraky*, které nařízením Božím vykonávali.

2. Nejprvnějším prorokem byl Mojžíš. Po něm povolal Bůh dle potřeb časových buď jednotlivce, buď muže u větším

počtu. aniž by byl některé pokolení neb některou rodinu zvláště vyznamenal. (Dle Eusebia bylo proroků 72; i ženy byly výnimkou prorokyněmi; co takové jmenují se Miriam, Deborah a Hulda.) Zvláštní proslulosti si dobyli: Samuel, Eliáš a Elizeus. Mnozí učili také k výslovnému rozkazu Božímu slovem psaným. Mezi těmito se vyznamenali: Isaiáš, Jeremiáš, Ezechiel a Daniel, jichž rozsáhlá díla „*velká proroctví*“ a oni sami „*velcí proroci*“ nazváni jsou. Díla užšího rozsahu napsali „*menší proroci*“, jichžto se 12 čítá: Hoseáš, Joel, Amos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Habakuk, Sofoniáš, Haggeus, Zachariáš a Malachiáš.

§. 46. Kněžstvo.

1. Stejně důležitým zařízením, kterým národ israelský ve svém povolání zachován a řízen býti měl, bylo kněžstvo, jemuž správa, veřejné bohoslužby a péče o psaný zákon svěřeny byly.

Původně byl každý otec spolu knězem své rodiny. Když ale nařízením Božím k trvalejšímu vstípení jednoty Boží a k odvrácení vši modloslužby jen jediné svatyně pro veškerý národ býti mělo, tuť se vyskytla potřeba, aby zvláštní kněžstvo ustanoveno bylo. Mojžíš, jenž dříve pro veškerý národ sám bohoslužbu vykonával, ustanovil k rozkazu Božímu pokolení Levi pro svatou bohoslužbu: „Pokolení Levi ustanov nad stánkem dědictví a nade všemi nádobami jeho, a cožkoli k řádům posvátným přísluší.“ (IV. Mojž. 1, 50.)

2. Z tohoto pokolení byla nejdříve Aaronovi, bratru Mojžíšovu, hodnost nejvyššího kněze udělena, která měla napotom vždy v jeho rodině potrvati. *Nejvyšší kněz dohlížel na zákon a zvláště na veškerou bohoslužbu; při tom opatroval poklad svatyně.* Jemu jedinému dovoleno bylo vejíti do vnitra svatyně — do „*Velesvatyně*“ — a přináseti všeobecnou smírující oběť na veliký svátek očišťování. Jemu jedinému bylo se tázati v nouzi nejvyšší tak zvaného *svatého losu* — Urim a Thumim; mimo to byl předsedou nejvyššího soudu.

3. Synové Aaronovi a všickni jejich potomci ustanoveni byli pro všechny časy k úřadu kněžskému. — *Kněžím* bylo obyčejné oběti a všechny výkony uvnitř svatyně obstarávati, nad zákony očišťování a slibu bděti, při čemž soudci a učitelé národa byli. (Exod. 29, 38; 30. 7. Levit. 6. 5; 34, 1—10; 13 a 14; 22, 18; 18, 11. a j.) David rozdělil veškeré kněžstvo ve 24 tříd, které střídavě od soboty do soboty losem posvátnou službu vykonávaly. Za obydlí bylo jim 13 měst v krajích pokolení Judy, Benjamína a Simeona vykázáno (Jos. 21. 4. 19.). Po návratu ze zajetí Babylonského bydleli nejvíce v Jerusalemě a okolí jeho.

4. Ostatním mužským potomkům z pokolení Levi — *Levitům* — nařídil Bůh, by bděli nad svatyní a jejím náčiním,

konali vnější při ní služby, kněžím při obětích patřičně přisluhovali, bohoslužebnou hudbu provozovali a co soudcové a učitelové od kněží vyslaní v národu působili. Také tito byli později ve 24 tříd rozdělení a vykonávali též střídavě službu svou při svatyni od soboty do soboty. Za obydlí vykázáno jim 35 měst v krajích 9 pokolení, kde nenacházelo se žádných kněžských měst. Na výživu svou obdržovali dle zákona mosaického *desátky* všeho obilí a ovoce, jakož i všech domácích zvířat, z kterých zase desátý díl kněžím odváděli. (Num. 18, 26.)

§. 47. Svatyně.

1. Prvou svatyní národa Božího byl s v a t ý s t á n e k. Tento měl býti středem veškeré slavné bohoslužby a smyslný vzor jedi-
nosti Boží, jakož i jeho živé, milostiplné přítomnosti národu vyvolenému. Trestem smrti bylo zakázáno, někde jinde než před tímto stánkem oběti přinášeti. Látku, způsobu a vnitřné upravení nařídil sám Bůh, by z předu všecko vmísení lidské obraznosti a všecko padělání modloslužebného mravu zamezil. Také měly jednotlivé díly, látky, barvy a míry svůj hluboký obrazný význam.

Svatostánek sestával ze dvou dílů: Vnitřný „Velesvatyně“ byl od předního, „Svatyně“, skvostnou záclonou oddělen. — Ve „Velesvatyni“ nacházela se dle zvláštního rozkazu Božího *archa úmluvy*, v ní zázračné *desky* desatera přikázání s hory Sinaiské, vedle ní zázračná *manna* a rozkvětlá *hůl Aaronova*, nad ní stálý zázračný *světlý oblak*: celá tato část byla nejhodnějším a smyslnému národu nejpotřebnějším významem stálé přítomnosti Boží, spolu ale obraznou upomínkou na pokiid duchovný opodál hlučného světa, viditelným povoláním k spojení se s Bohem a k věčnému přebývání v nebesích. — Přední, rozsáhlejší díl svatostánku „s v a t é — s v a t y n ě“ nazván obsahoval: *oltář* pro oběti zápalné, kde dým a vůně z kadidla co den k nebesům vystupující byly odznakem neustálé pocty Boží; *sedmiramenný svícen*, který samojediný svatou tu prostoru osvětloval, odznak nebeského osvětlení pravdou zjevenou, jímž jediné s Bohem se spojení lze; a posléze *stůl chleba posvětných* — odznak sílí milosti, které se dostane tomu, kdo po svém vykoupení a spojení se s Bohem úsilovně touží a baží. Před svatyní nacházela se ohražená předsíň a v ní *oltář pro oběti krvavé*, a velká měděnice (štouflev měděná pro vodu) — obé odznakem potřebného pokání a očištění, kterému se národ Boží podrobiti musí, chce-li se „třikrát Svatému“ přiblížiti.

2. Později, když národ ve svých příbytcích se ustálil, vystavěl král Šalomoun místo svatostánku dle vzoru jeho nádherný chrám Jerusalemský. Zázračné zjevy při jeho posvěcení zjisti-
ly nové svatyni božské potvrzení. Když tento chrám Nabukadnezar rozkotal, vystavěl jej zase po navrácení se národa ze zajetí baby-

lonského Zorobabel. Posléze vystavěl na jeho místě Herodes nový nádherný chrám. Tomuto ale, jakož i Zorobabelovu scházela svatá „archa úmluvy“ co jeho poklad nejvyšší; tuto prorok Jeremiáš po vyvrácení chrámu Šalomounova do jedné jeskyně hory Nebo uschoval, a nebylo jí více spatřiti. Národu Božímu právě blížilo se ukončení povolání jeho.

Poznámka. Mimo jedinou svatyni, při které se oběti Bohu přinášely, muselo později na rozličných místech zvláštních budov býti vystavěno, kde se obyvatelé jedné neb více osad ku předčítání a poslouchání zákona a k společné modlitbě scházivali; tyto se nazývaly *synagogy* — „shornice. V těchto choval se vždy opis svatých knih Mojžíšových (thora, zákon) v truhlici k tomu určené.

§. 48. Oběti mosaické.

1. Určením svatyně — jak svatostánku, tak i chrámu Jerusalemského — a vlastní úlohou kněžstva bylo *přinášení obětí*. Oběť jest přinešení a úplné neb částečné zmaření vnějšího daru na význam náboženského smýšlení k Bohu (klanění se, pokání, vděčnosti), spojené s důvěrou v milost Boží.

2. Oběť, jakož jí spřízněná modlitba, jest tak potřebná a stará, jako náboženství samo (jest tedy kněží starší). Z náboženského poznání a smýšlení vyvinul se sám sebou cit nepodmíněné odvislosti od Boha (klanění), touhy hříšnosti po úplném smíření (pokání), a odvádění veškerého dobra pozemského od milosrdné dobroty a milosti Boží (vděčnost v širším smyslu, a zvláště prosba a dík v užším smyslu).

Tato trojí stránka náboženského smýšlení vyjádřila se arci nejprve *modlitbou*, t. j. pozdvižením ducha k Bohu (modlitba dobrořečná, smírná, prosebná a děkovací). Protož jest také modlitba tak stará a potřebná jako náboženství samo, a zjevení mosaické ji co nejčastěji slovem i skutkem jak pro soukromnou, tak i veřejnou bohoslužbu doporučuje. (Řeménky, ano i šat Israelitů byly pomůckami k modlitbě: „Řekl Hospodin k Mojžíšovi: Mluv synům israelským, aby dělali sobě prýmy na krajích plášťů, přišíjíce na ně tkanice modré: kteréžto když uhlídají, ať rozpomenou se na všechna přikázání Hospodinova.“ Num. 15, 38. 39.) — Smyslný člověk ale vždy se snaží svůj náboženský cit zevně vyjádřiti, což stávalo se vždy obětí. Oběť má před modlitbou, od které přirozeností svou nedá se nikdy odloučiti, ještě tu zvláštní přednost do sebe, že jest *zemějším náboženským výkonem* a co takový že se hodí k společné bohoslužbě; mimo to vyobrazovala hodem obětným skutečné smíření a spojení se s Bohem. Co nutný výraz náboženského citu jest oběť tak stará jako náboženství samo, a nebylo v celém pravěku nižádného náboženství bez obětí.

Zákon mosaický nezavedl teprv obětí, nýbrž naznačil jich určitější formu a odkládal je na jedinou svatyni co na místo obětné, a na vyvolené kněžstvo co na prostředníka obětí.

3. Mojžíšem nařízené hlavní oběti byly krvavé, jež se zabítilím a úplným neb částečným spálením zvířat obětných děly. Tyto byly dle trojího náboženského smýšlení trojího druhu:

a) Oběť zápalná, kde zvíře obětné darováno, posvěceno, zabito a na oltáři spáleno bylo. Tato oběť byla slavným výrazem *nepodmíněné odvislosti od velebnosti božské* a jejího úplného uznání (klanění). Na význam, že toto podrobení stálé a všeobecné a odevzdání se úplné a nepodmíněné bytí musí, měli *kněží* tyto oběti *denně*, ráno a večer, každý pak *Israelita na tři velké slavnosti výročné* a vůbec při všech obětných výkonech co pravou a dokonalou obět přináseti. — Nesmělo také nikdy *věčné světlo* na zápalném oltáři vyhasnouti.

b) Oběť smírná měla na stálou trestuhodnost před Hospodinem upomenouti a za bohovládne přestupky a provinění veskerého národa i jednotlivce zadost učiniti, nezasloužil-li již zločinem větším trestu smrti. Tento význam měla oběť smírná ne tak svou vlastní mocí, jako spíše obrazným vztahem k budoucí dokonalé oběti smírné. Vidíme proto při této oběti, že *obětující vyšší podíl měl u výkonu obětování samém*. Sem patří: obrazné přenesení hříchu a viny na zastupující obětné zvíře, což obětující vzkládáním rukou na obětné zvíře vykonal; vylití krve obětné na stranu nebo na stupeň oltáře v předsíni svatyně, někdy také na stranu neb na stupeň uvnitř svatyně a při všeobecné smírné oběti i na oponu „Velesvatyně“ a na archu úmluvy: posléze jeden díl obětného masa, který nesměl se spáliti, určen byl ku kněžskému hodu, na kterém ale žádný hříšník podílu neměl.

Nejslavnější všech těchto obětí byla ta, která za bohovládne přestupky celého národa u *výročném dnu smíření* přinešena byla. Při této oběti přistoupil nejvyšší kněz dvakráte k „Velesvatyni,“ která pro něho i pro všechny uzavřena byla, a pokropil za sebe a za celý národ krví obětného zabitého zvířete sedmkrátě desku archy úmluvy, a když se byla tato ztratila, pokropil oponu a podlahu „Velesvatyně.“

c) Oběť děkovací, kterouž za obdržená dobrodiní se děkovalo a nových potřebných milostí se vyprošovalo (oběť děkovací v užším smyslu a oběť prosebná). Významné při této oběti bylo, že spálilo se obětné zvíře jen částečně a ostatní *část k posvátným hodům lásky* určena byla, při kterých obětující se svými příbuznými souhodovníkem Božím bytí se cítil.

Nejdůležitější všech obětí děkovacích byl beránek velikonočný, který večer 14. měsíce Nisan v předsíni svatyně zabít a v rodině s přesným (nekysaným) chlebem a hořkou zeleninou všecek ztráven bytí musel — na vděčnou památku vysvobození z Egypta.

4. Mimo tyto krvavé byly také oběti nekrvavé; *potravné* a *nápojné*, sestávající z chlebů posvátných, z mouky, vína, oleje, soli a prvotin; a oběti zápalné, kde všelijaké voňavé kuřidlo vzácné na uhlí se páliło. Těmito oběťmi darovali Israelité svému Pánu a Bohu ovoce své vlastní práce a tím byli ustavičně upomínáni, že „národ Boží“ má svému Bohu všemi skutky sloužiti.

5. Mimo tyto řádné oběti byly také mimořádné, které opakovaly se jen v mimořádných případech; byly to ale dle formy oběti týchž způsobů: zápalné, smírné, děkovací a nekrvavé. Takové byly: *oběť úmluvy*, kterou Mojžíš po uzavření úmluvy s Hospodinem přinesl; *oběť zásvětná*, kterou kněží a levité při nastoupení svého úřadu konali; *oběti očištné* dle rozličných zákonů mosaických o znečištění Israelitů, na př. oběť očištěných malomocných, oběť těch, kteří se dotknutím mrtvol znečistili a. j.

Poznámka. Nalezáme oběti co nejprůměrnější vyjádření náboženského smýšlení a co střed veškeré zevnější boholužby také u všech pohanů národů pravěku a všech pozdějších časů. Byly a jsou podílem prazjevení, které do všech úhlů světa rozptýlení národové s sebou vzali. Všecky tyto oběti zakládají se na citu hříšnosti, která smrti zasluhuje, a na myšlence, že smíření hříšného člověka s Bohem zprostředkují. Protož jsou na větším díle krvavé: smrt obětného zvířete má nejdříve vinu obětujícího smazati, potom ale též úplnou oddanost a pravou vděčnost vyjádřiti. Protož vždy obětováno z vlastnictví (čeho si člověk prací a pilností vydobyl), nikoli ze surových plodin přírodních — a oběť byla vždy Bohu milejší, čím větší ceny dar obětný byl. Tak vznikly oběti *Hekatom*, a strašlivým bludem ducha lidského *oběti člověčí*. Řekové obětovali život lidský bohům Zeusovi, Dionysovi, Artemidě (bohyni), Apollinovi a Poseidonovi; též Římané ctili svého Joviše obětí člověčí. Teprv r. 95 po Kr. byly oběti člověčí nálezem senátu římského zakázány. — Jako u Israelitů, tak i u pohanů nalezáme *hody obětné*, při kterých se obětující s bohy svými spojení býti cítili.

§. 49. Slavnosti mosaické.

1. By se společná modloslužba, kteréž zvláště „národu Božímu“ zapotřebí bylo, tím jistěji docílila, musely pro ni určené posvátné výkony (oběť, modlitba, čtení zákona) na jistý a určitý čas vázány býti. Takové posvátné časy měly v člověku vědomí nadpozemského jeho určením síliti, upomínku na veliké svaté děje a důležité pravdy zachovati a „Pánu času“ obětovány býti. Na těchto důvodech spočívají veškeré slavnostné doby zákona mosaického.

2. Israelité slavili slavnosti tyto:

A. Tři slavnosti poutné, kterých ku posilnění jednoty národní a víry v jediného Boha všickni mužové se účastniti museli tím, že do chrámu Jerusalemského putovali. Tyto byly:

a) Pascha čili slavnost přesnic — velikonočná — 14. dne jarního měsíce Nisauu, na upamatování na vysvobození Israelitů z Egypta. Významné při ní bylo zabití a požívání beránka velikonočního, kterému se žádného hnátu přelomiti nesmělo, a požívání chleba přesného. — Tato slavnost zobrazovala zároveň

zaslíbené vykoupení od kletby hříchu krví novozákonného beránka velikonočního.

b) **Slavnost letnic** 50. dne po velikonocích co roční slavnost děkovací za žně a co upomínka na zákonodárství Sinaiské, které se 50. dne po vyjítí z Egypta stalo. Při této slavnosti byla významná oběť chlebů z prvotin. Co slavnost založení zákona mosaického byla předznakem budoucí slavnosti založení církve křesťanské.

c) **Slavnost stanů**, 15. dne prvního měsíce podzimního, upamatovala na někdejší přebývání Israele na poušti a na zázračné vedení národa samým Bohem. Po čas této slavnosti bydleli Israelité v stanech a za stálého poslouchání zákona Božího radovali se ze svého vyvolení. Mimo to byla to slavnost na poděkování za zcela ukončené žně.

B. K těmto třem velikým slavnostem přidány jsou ty, které každý ve své otčině slaviti směl:

a) **Slavnost smíření**, veliký to den trudu a postu pro veškerý národ, na který v Jerusalemě veliká všeobecná oběť smírná obětována byla.

b) **Slavnost nového roku**, první den měsíce tišri, též slavnost surm čili pozounů zvána, poněvadž ji kněží troubením na surmy započínali.

c) **Slavnost Purim**, teprv později zřízena z vděčného upamatování na osvobození, které Esther zmařením vražedného úmyslu Hamanova vykonala. Na výroční toho den v synagogách kniha Esther předčítána byla.

d) **Slavnost posvěcení chrámu**, zařízení od Judy Makkabejského na památku znovuzasvěcení chrámu, který Antiochem Epifanem zneuctěn byl.

e) Později přidány jsou ještě jiné památné slavnosti: památná slavnost z vítězství nad Nikanorem, jehož nástupce Epifanův Demetrius král syrský poslal proti židům, jehož ale Judas Makkabejský porazil; z hrdinství Judithy proti Holofernovi (Judith 16.) a j.

C. Slavnosti, které častěji v roce se opakovaly, zákonem ustanoveny jsou:

a) **Šabbath** (sobota), sedmý den v téhodnu, upomínka na pravdu náboženskou, že jediný Bůh v šesti dobách (dnech v širším smyslu) svět stvořil a v 7. době odpočíval. K utvrzení této pravdy nařídil zákon mosaický rok sobotný — po šest roků měli Israelité vzdělávati zemi, sedmého roku — roku sobotného — jí odpočinutí popřáti (Levit. 25, 1.), a rok jubilejní, po sedmém roku sobotném — tedy 50. rok byl též vždy rokem odpočinutí.

b) **Slavnost nového měsíce**; každý první den nového měsíce měl se Bohu, Pánu času a života modlitbou a oběťmi zasvětit.

D. Na každý den v roce nařizoval zákon oběť ranní a večerní v chrámu na upamatování, že národ Boží začátek a konec každého dne — tedy všecken čas zvláštním způsobem má svému božskému Pánu a králi obětovati.

§. 50. Království.

1. Třetí zařízení Boží, jímž národ israelský ve svém povolání zanechán a řízen býti měl, bylo království (v širším smyslu), aneb od Boha ustanovená zevnější moc vládní a soudní. Arciť chtěl Bůh sám králem a panovníkem svého národa býti a zůstat, tudíž sobě zůstavil všecku moc, kterou časem bezprostředně vykonával. Pro zvláštní ale případy, k provedení totiž božských zákonů a řízení národa v stálém boji proti četným nepřátelům jeho, bylo viditelných náměstků neviditelného krále zapotřebí. Daleko budiž myšlenka, že by snad Bůh viditelného království v Israeli nebyl chtěl; nýbrž on již Mojžíšem potřebných nařízení strany budoucího krále ustanovil: Králem v Israeli budiž ten, kterého Jehovah vyvolí, muž ze středu Israele, věrný plnitel zákona. Ustanovením takých králů měla patriarchům daná zaslíbení svého vyplnění dojíti.

2. Nejprve byl Mojžíš od Boha za *zástupce vládní a soudní moci* nad národem vyvoleným ustanoven. Po boku jemu stála rada kněží a levitů. Za něho řídila hlava rodiny jednotlivé oddělení národa, z nichž vyvolil napotom muže *tisícníky, setníky, padesátníky* a *desátníky*, by lid vyučovali.

Po smrti Mojžíšově byl Josua nejvyšším náměstkem Božím nejvyšší moci vládní a soudní. Za něho postoupil národ do země zaslíbené. Pohříchu ale země Kanaan nebyla tak v držení vzata, jak to Bůh poručil; měli totiž Israelité všecky Kananity vyhubiti, ale neučinili toho. Částečně ušetření Kananité stali se záhy svůdci Israelitů k modloslužbě. Následek toho bylo roztržení jednou u víře, která všecken národ spojovati měla, a tím trest Boží následoval: nejbolestnější totiž potlačení a otroctví kmenů rozptýlených. — Tak se uskutečnění ústavy bohovládného království přes 300 let prodloužilo, až všecka pokolení touhou po jednotě — jak u víře tak i v životě — práhla. V tomto smutném mezivládí vykonávaly vládní a soudní moc nejvíce hlavy rodinné; jen v nouzi nejvyšší vzbudil Bůh jednotlivé mimořádné zástupce „soudce“, kteří po příkladu Josua dle zákona Božího soudili a panovali.

3. Konečně vstoupilo povoláním Saula bohovládné království v život. — Jak to v zákoně mosaickém ustanoveno bylo, tak stalo se též. Saul byl za krále od Boha losem vyvolen s tou podmínkou, že Boha, nejvyššího krále, věrně poslušen bude. Na zevnější znamení tohoto vyvolení a slibu, jakož i na rukojemství potřebné pomoci s hůry byl k rozkazu Božímu od proroka Samuele pomazán. Když ale potom Saul neposlušným

a nevěrným se stal, vyvolil Bůh Davida, jehož potomkům panování trvale zjistil. Tento nový „pomazaný Páně,“ s nímžto pokolení Juda započalo příslibenou důstojností královskou, dokonal podmanění Kanaanu, a upevnil národ proti všem návalům nepřátelským. Tak bylo bohovládne království země utvrzeno; za jeho syna, velikého Šalomouna, nejkrásněji uvnitř zkvětlo. V hojném požehnání a u vědomí národné jednoty a síly žil národ boží v rozsáhlém okolí nově vystavěného nádherného paláce božího — chrámu Jerusalemského.

4. Ještě za posledních dnů Šalomounových započala smutná zkáza bohovládného království; král oddav se modloslužbě a trpěv ji v národu svém přestal co náměstek jediného pravého Boha panovati; duch nespokojenosti chopil se většího dílu národa. Protož následoval za Šalomounova despotického syna Roboama rozdělení království. Potomkům Davidovým pozůstal menší jižní díl pod jménem království judského; větší severní díl odděpiv se tvořil království desíti pokolení čili království israelské. Než, po tomto oddělení od národní jednoty (od chrámu Jerusalemského) šlo toto království ke své jisté záhubě. Národ modloslužbě oddaný jest neslýchaným ukrutenstvím svých knížat trestán; knížata zase, která nechtěla ani nářku lidu ani napomínání proroků slyšeti, byla od vnějších nepřátel pokořena aneb se znectěného trůnu svržena. Konečně dopuštěním božím Assyrové království israelské zničili a podmaněný národ v zajetí odvedli.

Ale i království judské počalo klesati. Arci se honosil královský kmen Davidův mnohými šlechtnými ratolestmi, ale mnohem záhubněji působila dlouhá řada knížat bezbožných, která nejen svrchovanosti Hospodinovy sobě nevšímala, nýbrž všemožně modloslužbu podporovala. Tak dospěl i na království judské trest zničení. Nešťastný národ byl do krajin velikého Babylona odveden a rozptýlen. Jerusalem i chrám Hospodinův byl rozkotán.

5. Ve svém neštěstí naučili se posléze potomci Abrahamovi té věrnosti u víře, která nezviklala se více. Zajetí jim sloužilo k blahu. Než Bůh je také za předchůdce budoucího evangelia mezi pohany určil, kde rozšiřovali na díle víru v jediného nadpřirozeného Boha, a na díle svá zděděná proroctví o budoucím messiáši; mezi pohany utvořili posléze více osad věřících, z kterých víra v jediného Boha a budoucí zjevení veškerému světu za podíl se státi měly.

Poznámka. Israelské osady roztroušeny byly ve všech krajích království assyrského a babylonského. Připojení těchto zemí k perské, napotom k macedonské světové říši zavdalo Israelitům nový podnět k osadištím. Později staly se synagogy rozptýlených Israelitů prvými semenisky křesťanství.

6. Sedmdesáte let vyhnanství po pádu království judského se ukončilo, jak prorok Jeremiáš předpověděl (25, 11.): „Bude všecka tato země poušť a vužasnutí; a sloužit i

budou všickni národové tito králi babylonskému sedmdesáte let“: tu dovolil nový vládce středoasiatských zemí, perský král Cyrus, synům israelským návrat do vlasti a znovu-vystavení národní svatyně (chrámu v Jerusalemě).

Avšak obyvatelé někdejšího království israelského, které vyhnanství do všech končin Assyrie rozptýlilo, užili tohoto dovolení nejméně; velká většina zůstala ve svém držení v nové vlasti. Z obyvatelů někdejšího království judského, kteří zvláštním řízením božím nejvíce v okolí hlavního města Babylona pohromadě se zdržovali, vytáhla jen nepatrná část (as 50.000) vedením potomka Davidova Zorobabele a nejvyššího kněze Josue do své drahé vlasti, kde započali stavbu nového chrámu. Potom následovali ještě jiní a osadili se, nikoli již po kmenech, nýbrž po roztroušených rodinách znovu v dalekých krajinách Palestiny. Tak „národ Boží“ nastoupil opět dědictví své; avšak dle počtu přibylých tvořili jen „národ židovský.“ Tímto jménem nazváni jsou od všech sousedních a vzdálených národů, od Syřů, Egyptčanů, Řeků, Římanů a j.

Milosrdný Bůh obnovil v tomto národu opět bohovládnou ústavu, by „berla u Judy“ zůstala až do příštího přislíbeného vykupitele. Bylyť to hlavy národa z kmene Davidova a nejvyšší kněží, kterým perští králové a jich nástupcové vnitřné řízení ponechali. Konečně dosadil Bůh na trůn uprostřed vítězného boje proti řeckému pohanstvu nový královský rod — Makkabeje. Za těchto nových panovníků „berly Judovy“ blížil se čas, kdež vyplniti se měla všeobecná touha národův po zaslíbeném messiáši.

§. 51. Nejdůležitější pravdy mosaického zjevení.

1. Dokonaleji a jasněji vystupuje v zjevení mosaickém víra v jediného Boha. Bůh jest nepostížitelný, věčný, jediný, duch nejdokonalejší: toť jest základnou ideou veškerého židovství. Jeho všudybytnost naplňuje nebe a zemi; jeho vševědoucnost ví veškerá lidská myšlení; jeho moudrá, dobrotivá a spravedlivá prozřetelnost spravuje vesmír; on jest Pánem duchovních bytostí, které dle rozličných řádů jeho vůli vykonávají a zvláště lidi chrání.

2. Prostředek smíření člověka s Bohem jest zjeven: jest to oběť spojená s lítostí, pokáním zkroušeným, doznáním hříšnosti — spojená se skutečnou vnitřnou proměnou a polepšením — se skutky upřímného zadostučinění. Oběť způsobuje smíření ne tak vlastní silou, jako spíše obrazným vzhledem ku příštímu dokonalému dílu smíření.

3. Duch lidský jest nesmrtelný, a tělo lidské vstane též jednou z hrobu. Duše zemřelých očekávají v nečinném trvání času, až vykupitel uvede je před tvář boží. Po vzkříšení bude Bůh souditi spravedlivé a bezbožné, oněm odplatí životem věčným, těmto

ale trestem věčným. Jest dobré a užitečné, za mrtvé se modliti a dobré skutky konati.

4. Israel má býti svatý, jako a protože Bůh svatý jest; bude svatý, pakli v bázni a lásce ne lžerá, ale ducha zákona vyplní, Boha nade všechno, bližního jako sebe samého milovati bude.

§. 52. Příprava na zaslíbené vykoupení.

Vždy více se přibližuje doba vykoupení; vždy úplnější a dokonalejší jest náčrt budoucího vykupitele; ano celé židovstvo značí se vedením božím co přípravná škola velikého díla vykupitelského.

1. V popředí stkví se krásný předznak messiáše — beránek velikonočný, beránek bez poškvrnny, zabijí se, aniž by se mu kosti zlámalo, k hodům se připravuje na dřevě způsobu kříže, vyvolen, by svou krví vyvolený národ před anjelem smrti chránil, a osvobození z otroctví egyptského dokonat.

Potom objevuje se nový předznak: veliká oběť úmluvná na hoře Sinaiské: krev oběti této sluje *krví úmluvnou*, a touto krví pokropený národ sluje *národem božím*, jenž jest určen, aby obýval zemi *zaslíbenou*. — Veškeré krvavé oběti zákona mosaického, jichž krev na zastupující smír u paty oltáře Hospodinova vylita jest, byly jen předznaky „beránka božího, jenž sejmuti měl hříchy světa.“

Mojžíš, při jehožto narození ukrutný král všecky chlapce israelské vraždití dal, on jediný pak zázračně zachován jest, jenž mocí zázračnou obdařen osvoboditelem a zákonodárcem vyvoleného národa se stal a v sobě trojí bohovládnou důstojnost kněžskou, prorockou a královskou spojoval: poukazoval na Bohem zaslíbeného většího osvoboditele a zákonodárce — kněze, proroka, krále nové úmluvy, nového zákona. Mojžíši Jehovah pravil: „Proroka vzbudím jim z prostřed bratří jejich podobného tobě: a vložím slova má v ústa jeho a bude mluvitik nim všecky věci, kteréž přikážu jemu. Kdo pak slov jeho, kteráž mluvití bude ve jménu mém, nebude chtíti slyšeti, já budu mstitel.“ (Deut. 18, 18—20.)

2. Po Mojžíši vystupuje David co předznak messiášův a příjemce messiášských zaslíbení.

Tento nepatrný pastýř, „*pomazaný Páně*,“ vítěz nad Goliášem, „*muž dle srdce božího*,“ veliký horlitel za čest boží, — obdržel od Boha zaslíbení, že z jeho pokolení vyjde „*věčný panovník*,“ který celým pokolením lidským vládnouti bude, všecky národy, zvláště ale chudé a utlačené oblaží, a „*věčné kněžství dle řádu Melchisedechova*“ věčnou obětí ve způsobách chleba a vína ve své osobě spojí. — Bůh sám jmenuje tohoto potomka Davida synem svým, kterému králové pozemští se klaněti budou. Tohoto syna královského ale nepřátelé obstoupí, ruce a

nohy jeho zbodají, a o jeho oděv losem se rozdělí. David duchem svým vidí svého podivného potomka vzkříšení a na nebe vstoupení.

Žalm 2, 7: „Syn můj jsi ty, já dnes zplodil jsem tebe.“

Žalm 72, 8—12: „A panovati bude od moře do moře, až do končin okršlku země. Před ním na tvář padati budou mouřenínové. . . králové Arabští a Sabejští dary přinesou. A klaněti se budou jemu všickni králové: všickni národové sloužiti budou jemu.“

Žalm 21, 19: „Dělí mezi sebou roucha má, a o můj oděv mecí los.“

Žalm 21, 8: „Všickni, kteří mne vidí, posmívají se mi.“

Jer. 3, 30: „Těla svého nastavuji bijícím, a líce svá rvoucím mne; tváře své neskrývám od plvání.“

Žalm 21, 17: „Zprobíjeli ruce mé i nohy mé.“

Žalm 3, 6: „Spal jsem a zase procítl, nebo mne přijal Hospodin.“

Žalm 67, 19: „Vstoupil jsi na výsost, jaté jsi vedl vězně.“

3. Prorokové objasnili obraz vykupitelův ještě novými příznaky.

Jím má býti starý nedokonalý zákon židův zrušen, a novým dokonalým všeobecným zákonem nahrazen. V nové úmluvě má místo mosaických obětí nová *čistá oběť* zřízena býti: „Od východu slunce až do západu veliké jest jméno mé v národech; a na každém místě posvěcena a obětována bude jménu mému oběť čistá.“ (Mal. 1, 11.) *Všeobecné odpuštění hříchů* obnoví svět: „Milostiv budu nepravosti jejich a na hřích jejich nevzpomenu více“ (Jer. 31, 34.); a jako *ve vnitru člověka* započne nový a svatý život: „A dám jim srdce, aby znali mne, že já jsem Hospodin: i budou mně za lid a já jim budu za Boha: proto že se navrátí ke mně celým svým srdcem“ (Jer. 24, 7.), — tak i *vně* má věčná messiášská říše státi se královstvím práva, míru, pravého náboženství a bázně boží: „Hle dnové přicházejí, praví Hospodin a vzbudím Davidovi kmen spravedlivý, a královati bude král, a moudrý bude, a činiti bude soud a spravedlnost na zemi.“ (Jer. 23, 5.)

Bude *messiáš věčným Bohem* a spolu *pravým člověkem*: „Nebo maličký narodil se jest nám, a syn dán jest nám . . . a nazváno bude jméno jeho: Podivný, rádce, Bůh, otec budoucího věku, kníže pokoje.“ (Isai. 9, 6.)

Pocházeti bude z kmene Davidova: „Aj, vyjde prut z kořene Jesse“ (Isaie totiž Otec Davidův — Isai. 11, 1.).

Narodí se v Bellemě: „Ale ty Betleme Efrata, ačkoli jsi mezi tisíci Judskými, z tebe vyjde ten, který má býti panovníkem v Israeli.“ (Mich. 5, 2.)

Narodí se z panny: „Aj panna počne a porodí syna, a nazve jméno jeho Emanuel (Bůh s námi).“ (Is. 7, 14.)

Bude chudý a ntlký: „Plesej, dcero Sionská, pokřikuj, dcero Jerusalemská; aj, král tvůj přijde k tobě spravedlivý a spasení plný, ač bude chudý a sedící na oslátku mladém.“ (Zach. 9, 9.)

Ze Siona (Jerusalema) učiti bude lid: „Pojďte, vstupme na horu Hospodinovu a do domu Boha Jakubova: a učiti bude nás o cestách svých a půjdeme po stezkách jeho: nebo ze Siona vyjde zákon a slovo Hospodinovo z Jerusalema.“ (Mich. 4, 2.)

Bude velikým divotvorcem: „Bůh sám přijde a spasí vás... tehdaž otevrou se oči slepých a uši hluchých otevřeny budou. Tehdaš poskočí kulhavý jako jelen a otevřen bude jazyk němých.“ (Is. 35, 4—6.)

Bude prodán: „I odvážíli mzdu mou za 30 stříbrných“ (Zach. 11, 12.); **opuštěn:** „Bijí pastýře a rozprchnou se ovce“ (Zach. 13, 7.); **žlučí a octem napájen:** „Místo pokrmu poskytlí mně žluči, a v žízní mé napajeli mne octem.“ (Žalm 68, 22.)

Bude za lid trpěti; o utrpení spasitelově jedná prorok Isaiáš v celé 53. kapitole, tak že čtoucím ji zdá se, jakoby evangelium před očima měli; protož sluje Isaiáš *evangelistou starého zákona*: „A viděli jsme ho... pohrdaného a nejposlednějšího z mužů, muže bolesti a znajícího nemoc... V pravdě neduhy naše on nesl, bolesti naše on snášel: a my počtli jsme ho jako malomocného a ubitého, a od Boha sniženého. On pak raněn jest pro nepravosti naše, potřín jest pro hříchy naše... a zsinalostí jeho uzdraveni jsme... Obětován jest proto, že sám chtěl, a neotevřel úst svých: jako ovce k zabití veden bude, a jako beránek před tím, kterýž ho stříže, oněmí a neotevře úst svých.“

Kristus, „pomazaný Páně“ bude zabit v prostřed 70. téhodne ročního od vyjití příkazu, aby od babylonského Nabukadnezara zbořený chrám Jerusalemský znovu vystavěn byl. Toto proroctví učinil Daniel 9, 25.: „Věz tedy a pilně znamej: Od vyjití řeči, aby zase stavěn byl Jerusalemi až do Krista vývody týhodnů 7 a týhodnů 62 budou, a zase stavěna bude ulice a zdi v úzkosti časů. A po týhodnech 62 zabit bude Kristus.“ — Týhoden takový roční čítal dle počtu židovského 7 roků. Daniel rozděluje oněch 70 týhodnů takto:

a) 7 týhodnů — tedy 49 roků, ve kterých Jerusalemi zase vystavěn bude;

b) 62 týhodnů — 434 roků, po kterých Kristus úřad svůj učitelský nastoupí; a

c) 70. poslední týhoden, v jehož polovici Kristus zabit bude. Příkaz k stavbě Jerusalema obdržel Nehemiáš 454 před Kristem. 30. rok věku Kristova co počátek jeho učitelského úřadu jest rok 484 dle onoho příkazu, a první rok 70. téhodne. Veřejné učení Kristovo trvalo něco přes 3 roky, tedy do polovice 70. týhodne.

Když napotom život svůj za hříchy obětoval, bude *povýšen* k životu věčnému, a bude vykonatelem vůle Boží na světě; národ ale, který jej zapřel, nemá býti více „národem Božím“; jiný národ město jeho a svatyni zboří, a spustošení chrámu bude trvati na věky: „A po týhodnech šedesáti a dvou zabit bude Kristus; a nebude jeho lid, který jej zapře. A město a svatyni rozmetá lid s vojvodou, kterýž přijde a konec jeho pohubení, a po konci boje ustanovené spuštění . . . a až do skonání bude trvati spuštění. (Dan. 9, 26, 27.)

Čtvero velikých království má po sobě zbořeno býti: říše babylonská, perská, říše Aleksandrova a říše římská; potom ale Bůh zřídí království, které spojí všechny národy a potrvá až do konce časů.

§. 53. Naděje messiášské mezi pohany.

1. Pohanstvo zdědilo naděje messiášské již z prazjevení; nadále staly se, obcováním s patriarchy, spojením a smíšením národů s oběma palestinskými královstvími (judským a israelským), a posléze rozptýlením Israelitů zdokonaleny jsouce, majetkem všeobecným.

U Israelitů ustavičnými novými zaslíbeními sílena, měla naděje messiášská v budoucnosti dojista svého vyplnění dojíti; na-proti tomu ale *u pohanů*, kde takových božských zaslíbení nebylo, vzala naděje ta zděděná avšak temná na se zvláštní ráz. Očekávalo se jakéhos budoucího vykoupení s toužebností; ale toto toužebné avšak nejisté očekávání poslance nebeského pojilo se vždy s mužem, jenž národ jakýmkoli způsobem oblažil, a protož život jeho ihned vděčnou pověstí za messiášský prohlášen jest. — Jinde zase spletla se tato naděje na messiáše s dějinami pohanského *bájesloví* a tvoří odvětví jeho.

2. Uvádíme *z významnějších věšteb* ty, které se v pravěku u pohanů udržely.

V popředí jest zaslíbení starých Sibyl římských. — Ačkoli takových mnoho se čítá, pocházejí přec všechny jich výpovědi hlavně z těch krajín východních, kam se zaslíbení Israele dostalo. Za časů Sully, když kapitol římský i s pověstnými osudnými knihami Tarquinův vyhořel, poslal senát římský posly na východ, by věštby posvátných kněh znovu sbírali. Co Sibylly jme-

nují se: erythreiská, samoská, klaroská, deloská a delfická nejznamenitější všech, která jedinou Boží věštila (Lact. I. 6, 14. Strabo XIV. 645.); potom frygická v Ancyře, egyptskolybická, chaldejskobabylonská, židovská (u Aeliana), předoasiatská (Plutarch orac. 9.), kumenská v Kumae v Itálii (Plutarch, Virgil), cimmerská v Cimmeriu v Kampanii a j.

Ač se výpovědi jejich co státní tajemství uchovávaly, přec vědělo se za časů Caesara z nich tolik, že „z Judey vyjde nová říše, nový čas“ (Tacit. hist. V. 13. Sueton in Vesp. c. 4. — Jos. Flav.), — „že kníže věčného města z kapitolu celým světem vládnouti bude“ (Virg. Aen. IV. 448., na tuto věštbu zakládal Caesar s přáteli svými naději na korunu římskou) — že Bůh sstoupí na zemi k blahu člověčenstva a k zařízení pozemského království pokoje“ (této věštby použil Virgil [eccl. 4] a Horác [carm. I. oda 2.] k oslavě Augusta; očekávalo se vtělení Apolla) — a konečně „že za dnův Augusta očekávání národů vyplněno bude“ (Cicero de divinatione II. c. 54., na této věštbě se zakládá zbožnění Augusta).

U Řekův, kteří ostatně s Římany sibyllinské věštby nejvěrněji ctili a zachovávali, hlásali naději na messiáše výteční *filosofové*. Pramenem jim byl též východ, odkudž již Thales a Pythagoras učení o jediném Bohu čerpali, a kde Plato a Xenofon dle vlastního svědectví nejvzácnější poklady svých vědomostí nashromáždili. Tu slyšíme Sokrata o „podivném budoucím učiteli“ mluvit, „který jediný spolehlivě učití bude, jak se klidem a bohům zachovati má člověk; pakli zalíbí se Bohu, tohoto učitele poslati, bude pak možno, mravy lidu zlepšiti.“ (Plato in apolog. Socr.) — Po něm hlásá jeho veliký žák Plato učení o „prostředníku, kterého logos, vysvoboditelem, Bohem, synem Božím“ nazývá, který jest určen, „aby člověčenstvo nadpřirozeným a zázračným poučením vysvobodil“ (Pythagorovec Numenius v 2. věku po Kristu praví o čistém platonickém bohoučení velmi významně: „Kdo jest Plato, leč Mojžíš, jenž atticky mluví?“).

Peršanům přislíbil Zoroaster (Zerdušt) vykupitele Sosioše, syna z panny, který přijde, aby zlé duchy přemohl, člověka od nich osvobodil a po vzkříšení z mrtvých veškerý svět soudil. (Zendavesta III. 111.)

V Číně bylo pravěkou vírou, že na modloslužebné náboženství následovati bude jiné čisté náboženství, které potrvá až na konec světa; že narodí se rek, jehož jméno bude „pastýř, kníže, nejsvětější, učitel obecný, nejvyšší pravda“; ten má vše v původné kráse obnoviti, nikoli ale bez velikých bojů a utrpení. (Nocol. fil. stud. II. cit. knihy Likyki.)

Dle učení Konfucia měl „veliký svatý,“ syn nebeský od

západu přijíti, na konci časů se zjeviti a říši ctnosti obnoviti. (Seppovo „Pohanství“ III. 79.)

Hindové očekávali vtělení boha Višnu, aby zlé zase napravil, jež veliký had Kali způsobil; tento božský opravitel přijde ale od západu. (Nicol. I. c. III. 129, 137.)

Podobné messiášské naděje nalezly se také u starých Gallů (ještě v r. 1833 nalezen byl v Châlons sur Marne nápis: „Panně, která porodití má, věnováno od Druidův.“ Nicol. II. 120.), ano i u prabydlitelů Amerických. (Nicol. 134. 135.)

Vůbec nebyla tato naděje žádného národa světa tajna. Již Plutarch zřejmě praví: „Tato prastará tradice přešla od bohoslovců a zákonodárců na básníky a filosofy, a ač jejího původce jmenovat nelze, jistě spolehliva a pravdiva jest, a nejen v povídkách a pověstích, nýbrž i v mystériích a obětích u Řekův a barbarů se nachází.“ Západ čekal vyplnění této naděje od východu (Tacit. hist. V. 13. Suet. in Vesp. c. 4.), východní krajiny asiatské hleděly důvěrně k západu (sr. učení Konfucia a Hindův): bylať tedy země uprostřed, země židovská cíl veškeré naděje a všeho očekávání, kamž obrátili se také v plnosti času mudrci od východu, aby novorozeného vykupitele našli a jemu se klaněli.

3. U větším ještě počtu, než v ústních podáních, vystupují tyto messiášské naděje pohanův v idealisování života jednotlivých velkých mužů, kteří národ svůj oblažili tak, že bylo v skutecích jejich naplnění žádoucího očekávání spatřováno. Vdečná pověst ráda přičinila scházející messiášské znaky, zvláště příznak bezprostředního původu Božího. Toto ctění polobohů jest tedy výsledek nedočkavé naděje messiášské a všeobecnost onoho jest novým svědectvím pro všeobecnost této.

Pamětihodna jest pověst indická o Kršnovi.

Kršna, rek ze starých dějin Indů, jest nejmladším vtělením boha Višnu. Zrozen za pronásledování zlého krále, jenž za příčinou jistého proroctví všecky chlapce vraždí, v hodině svého narození zpěvy nebeského vojska uvítán, od svých rodičů ctěn, zázračně z moci zlého krále vytržen a zachráněn, — vyrůstá v zemi pastýřské Gokala, mluví již v kolébce, a přivádí později své učitele k obdivu. Dospěv v muže vraždí tyrana, zabíjí hada o tisíce hlavách, chrání chudé, činí veliké zázraky a káže nejčistší učení. Potomek velikého hada uštkne jej na patě, on umírá, a vystupuje s 16.000 osvobozených duší na horu bohů. Na konec dnů přijde opět v oblacích nebeských. (Seppovo „Pohanství“ II. 39—49.)

Též *Buddha*, zakladatel Buddhaismu, byl považován od svých stoupenců za vtělece boha Višnu. Narozen z čisté královské panny, od zbožných pastýřů vysvobozen z nebezpečností, když jedním proroctvím polekaný král všecky chlapce vraždí, co chlapec vyniká nad učitele a do svého 30. roku v úkrytu zůstává. Žije v svatém pokání, volí sobě učenníky, a stává se svatým

mezi svatými. Konečně volí sobě sídlo v místě blaženém zázračným vstoupením na nebesa. (Dle Seppova „Pohanství“ II. 58—63 žil Buddha 544 před Kristem, do jehožto životopisu mnohé děje z života Kristova jsou patrně přibrány. Totéž nalézáme v novějších pověstech indických.)

V řeckém bájesloví očekával Prometheus, který pro svou opovážlivost, chtěl být Jovišovi rovným, od tohoto ke skalku přikován byl, vysvobození, pakli za zástupce jeho utrpení Bůh se objeví, který by sestoupil za něho do říše podzemské. (Aisch. Prom. u Nikol. II. 106.) Tento Bůh ale měl být syn lidské matky, potomek matky Io, která trestající spravedlností pronásledována nejistě po světě bloudila. Co zaslíbený vykupitel byl napotom Herkules oslavován, syn Jovišův a Alkmenin, který svět sprostil všech svírajících béd, a konečně od Joviše co zvěčnělý bohočlověk do nebe přijat byl. (Aisch. Prom. u Nikol. II. 34.)

Původu božskému a vykupitelství člověčenstva se těšili Zerdušť, Konfucius, Perseus, Cyrus, Aleksandr, Caesar, Augustus a j.

4. Naděje messiášská přešla pak do bájesloví všech národů.

Apollon, kterého Řím v posledních dobách své svobody vzýval, aby s nebe sestoupil a starou vinu shladil (Horat. carm. I. oda 2.), narodil se dle pověsti za těžkého pronásledování z lidské matky Latony. On byl bůh od Joviše z Olympu vypovězený a určený k tomu, aby bídy smrtelníků nesl, a co zachránitel všeho zlého obmezil působení smrti. Když byl boj s drakem a s bídami pozemskými vítězně ukončil, vrátil se k Jovišovi, by po pravici jeho navždy panoval. (Kalimach hymn. in Apoll. v 28. 29.)

Dle učení Magů v zjevil se Mithras, nazván prostředníkem, slovem, anjelem světla, hlavou všech stvořených duchův, synem panny, který zničil na zemi hřích. Zlobůh Ahriman ale zabíjel jej, jenž obětuje se dobrovolně za blaho lidské. Mithras ale zvítězí nad smrtí, a vzkřísí jednou všechny mrtvé. (Sepp. II. 107—110. Nikol. II. 126.)

U Egyptčanů byl bůh Horus, syn Isisin, vítězem nad bohohadem Typhonem.

I obyvatelé Meksikánští vypravují, že jejich Bůh (Huitzilopochtli) zázračně narodil se z lidské matky. Podobně věřili obyvatelé Paraguayští. (Sepo. II. 69.)

Tak byla víra v nutnost vykoupení na díle zřejmá, na díle temně náboženském vědomí pohanů zakořeněna, a stala se tak páskou pravé víry v messiášské skutečně božského.

§. 34. Ukončení předmessiášské doby.

1. Dle moudré prozřetelnosti Božské mělo přístí vykupitelovo připraveno být dokonalým vývojem neštěstí hříchu a následovně také všeobecným uznáním nutnosti vykoupení.

U pohanů naplnila se tato doba konečně za Augusta. Panovala za tehdejší doby všemístné zatemnění u věcech náboženských, zatemnění, které právě tam tím smutnějším úkazem jest, kde národ u věcech světských ve vědách občanských nad jiné národy slavně vynikal. V Indii, Číně, Epyptu, Persii, Řecku a v Římě bylo tak nesčíslné množství bohů, že si je nižadný ani sčítati netroufal. A jací bohové! — pravé nestvůry všeho náboženského nesmyslu: *bohové se všemi slabostmi a zločiny lidskými* — ano samy slabosti a zločiny byly zbožňovány: Zeus bůh hanebného smilstva, Merkur zlodějství a krádeže, Venuše nečisté lásky bohyně, Juno bohyně žárlivosti, Bacchus bůh nestřídmosti — a všickni bohové vedli mezi sebou boje a sváry. Byly též bohyně strachu, nestydatosti (Impudentia), zimnice (Febrilia), smradu (Mephitis) a j.; *zvířata* všeho druhu, jimž na kolenou jako zosobnělým bohům úcta se vzdávala (egyptský býk Apis); bezživotné a často ohyzdné *sochy*, ve kterých božská bytost přebývala, ano k přebývání jistými obřady donucena byla (Quintil. decl. 322.); konečně praobyčejní *lidé* lichocením a ješitností zbožňováni jsou (jako v peloponneské válce Řekové Agesilaovi vzkázali, že mu z vděčnosti chrám a bohoslužbu věnují), a mezi těmito tací, kteří špatností svou ani mezi lidmi trpění nebyvše po smrti bohy sluli (Tiberius, Kaligula a j. Mark Aurel chtěl svou manželku pro nepravosti k smrti odsouditi; ona ale náhlou smrtí zemřela, a Aurel ji mezi bohyně vřadil).

V pravdě se ukázalo u pohanů zatemnění lidského ducha strašlivým způsobem: tak dalece pobloudilo člověčenstvo, odtrhnuvší se od jediného pravého Boha.

A jací bohové, také úcta a modloslužba.

Bohoslužba pohanská byla tak nemravna, že cudné ucho nynějšího času ostýchá se poslouchati o tom, co se tenkrát veřejně ku počtě bohů konalo. Ano, výkony, které pro obyčejný život za hanebnosti považovány byly, slušny, ano přikázány jsou ku počtě bohů. Tak *Plato* vyhlašuje nestřídmost za nedovolenou — leč k počtě Baccha; *Aristoteles* zapovídá všech necudných obrazů — mimo bohům zasvěcené. — Bylať bohoslužba pohanská spolu ukrutna; neboť všudy na oltářích obětných zabíjeli se lidé, a sice nejen zajatí nepřátelé, nýbrž i vlastní dítky: *Augustus* obětoval Caesarovi 300 zajatých Perusianů; bohoslužba *Molochova* u Feničanů a v celé Asii vyžadovala oběť dítek; též u Arabů, Syrů, Karthagů nalézáme dětské oběti. (Döllingrovo „Pohanství a Židovství“ 404, 400, 456.)

Tuť nediv se žádný, že při takovém náboženství nejhnusnější nemravnost nakazila život ve všech vrstvách a zemích; nesmyslná prostopášnost, bezpříkladná nestřídmost, nenasycené lakomství, nepřirozená chlípnost a vilnost, nelidská ukrutnost byly ctnostmi řečeného „zlatého věku.“

Objeví se arci mezi pohany šlechtní mužové jako u Řeků *Sokrates*, *Plato*, u Římanů *Kato*, *Attikus*; však stáli toliko osamotnělí v nesmírné prostotě pokaženosti lidské; a k tomu se jim nedostávalo v lepším poznání jejich jistoty a odvahy; *Sokrates*, který věřil ve vyšší jedinou bytost božskou, obětoval na smrtelném loži *Eskulapovi* kohouta; *Plato*, který u prostřed svých přátel mluvil o jediném Bohu, hlásil se před lidmi k bohům jejich, aby tak vznešené pravdy posměchu nevydal. *Ctnosti* se nekonaly k počtě bohům, což by při nemravnosti a nešlechtnosti bohů samých nesmyslem bývalo; ctnosti pohanské rodily se z osobné pýchy aneb filosofie (samovražda co pevnost a odvaha ducha lidského byla též ctností filosofickou).

Tak nutnost obnovení, které by všecky národy a všecky vrstvy společnosti lidské zaujalo, právě v době *Augusta* nejvyššího stupně dosáhla.

2. Ale i u národa židovského byla potřeba a nutnost obnovení velmi citelná. Neboť hned při počátku panování *Makka-bejských* jednota u víře se rozpadla ve tři sobě protivné soustavy: *Sadduceové* (dle svého mistra *Zadoka* 290 př. Kr. tak nazváni) snažili se zákon mosaický s učením tehdejší řecké epikurejské filosofie sloučiti; dbaliť jediné na *Mojžíše*, všecky ostatní pozdější zákonodárce zamítajíce. By pohodlněji dle svých tělesných žádostí žítí mohli, upírali naprosto věčnost; stoupenců jich nalezalo se nejvíce mezi boháči a učenci země (šlechta židovská). Jich nejkrasnější protivou byli *Farizeové* (odloučenci, přísní židé), kterých velká většina sprostého lidu následovala. Tito vylučovali přísně všecky nežidovské přívěsky, a prikazovali výhradně úplné zachovávání všech zděděných mosaických zvyků. Pohříchu ale byl jim tento záměr nade všecko. Pravého ducha zákona si nevšímajíce hleděli pyšným opovržením na všecku cizotu (*Samaritánů*, národa to smíšeného ze židů a *Assyrův* nenáviděli), odpočítávali písmena bible z předu a ze zadu, zachovávali s velikou okázalostí a bojácností všecky obřady bohoslužebné, které zákonem a podání mosaickým ustanoveny byly.

Obou těchto nepřátelských stran se vzdalovali přátelé vnitřního života náboženského *Essenští*, kteří se snažili veškeré pokažené židovství aspoň v užším křihu horlivě zachovávat. Odloučili se proto od obecných obětí, a žili v samotě, užívali společně statků pozemských, veškerý čas svůj rozdělili na modlitbu, rozjímání a práci, odepřeli si požívání masa, vyvolili sobě stav pánický a přísné poslušenství k svým představeným a zavrhovali naprosto přísahu. Jich výklad písma byl nejvíce allegorický (jino-tajný).

V tomto stavu náboženské nesjednocenosti, kde se pravý duch zákona mosaického vždy více pohřešoval, nehodil se národ židovský k té vznešené úloze, aby nebeské zjevení v čistotě zachoval. Úloha vyplněna jest tím, že zajetím do všech úhlů světa rozptýlení

israelité stali se všudy hlasateli jediného a pravého Boha a za-
slíbení jeho.

3. Tak jest vše připraveno na dobu novou — na
dobu obnovení, kteráž očekávala se všudy toužebně.

II. Oddělení.

Dějepisná pravdivost předkřesťanského zjevení.

§. 55. Úvod.

1. Známe děje a obsah předkřesťanského zjevení z dějeprav-
ných listin. Tytó jsou:

a) Pět knih Mojžíšových čili Pentateuch, které buď
dle začátku buď podle hlavnějšího obsahu slovou: I. Genesis
(stvoření), II. Exodus (východ), III. Levitikus (kniha bohoslu-
žebná), IV. Numeri (sčítání národa) a V. Deuteronomium
(opakování zákona). Tyto knihy vypravují děje od počátku světa
až do úmrtí Mojžíšova.

b) Ostatní dějepisné knihy Israelitův a sice:

kniha Josua, vypravuje děje za dob Josua;

kniha soudců s knihou Ruth vypravují děje israelské od úmrtí
Josua až k Samuelovi;

4 knihy královské (2 knihy Samuelovy a 2 knihy královské)
vypravují děje královské až k zajetím;

2 knihy kroniky čili *Paralipomenon* (knihy vynechaných věcí)
jsou doplňky k dějinám králův.

2 knihy Esdrášovy (vlastně kniha Esdrášova a Nehemiášova)
vypravují návrat ze zajetí;

knihy Tobidš, Judith, Esther jsou hlavně líčení života těchže
osob, kterýmž dějiny Israelitů více méně doplněny a vysvě-
tleny jsou.

c) Knihy prorocké, a sice 4 proroků větších: *Isaiášova*,
Jeremiášova (s písařem jeho Baruchem), *Ezechielova* a *Danielova*;
a 12 proroků menších: *Ozeášova*, *Joelova*, *Amosova*, *Abdiášova*, *Jo-
nášova*, *Michedášova*, *Nahumova*, *Habakukova*, *Sofoniášova*, *Aggeusova*,
Zachariášova a *Malachidášova*.

d) Konečně následují knihy náboženskou naučné, a sice:
kniha Jobova, *žalmy Davidovy*, *přísloví Šalomounova*, *Kazatel*, *Píseň
písní* (Šalomounova) *kniha moudrosti* a *Kniha Ježíše Siracha*.

Úhrn všech těchto kněh slove „písmo svaté“ — „knihy
svaté“ Israelitů, od pozdějších Hellenistův (Řekův) zvláště „*τα
βιβλία*“ — „knihy“ nazván, odkudž naše pojmenování „svatá
bible.“ — Pro nás jsou „písmo svaté starého zá-
kona.“

2. Důvody pro historickou pravdivost prazjevení a zjevení patriarchálního zakládají se nejvíce v I. knize Mojžíšově. Základ a původný obsah zjevení mosaického nalézá se v ostatních 4 knihách Mojžíšových.

By dějepisná pravdivost předkřesťanského zjevení — nejprve až k úmrtí-Mojžíšovu — dokázána byla, musí se zjistiti:

- a) nepodvrženost knih Mojžíšových,
- b) jich věrohodnost, zdůvodněna obeznaností a pravdivostí spisovatelovou, a
- c) jich neporušenost.

3. V dalších dějinách zákona mosaického po úmrtí Mojžíšově dokáže se spolehlivosti ostatních svatých knih israelských.

§. 56. Nepodvrženost (authenticitas) 5 knih Mojžíšových : Mojžíš jest v pravdě spisovatelem knih těchto.

1. Za nepodvrženost 5 knih Mojžíšových jsou nejprve vnitřné důvody (z obsahu knih samých vzaté).

a) Pochazejí od jediného spisovatele; za to ručí stejnotvárnost psaní všech 5 knih, a to, že co nejúžeji pokračováním následující s předcházejícím spojeno jest. Tak pátá kniha, v níž příkaz obsažen jest, aby se „kniha zákonů“ uschovala, může dle obsahu svého jen v souvislosti s třemi předcházejícími knihami „knihou zákonů“ býti. Exodus, druhá kniha, nemůže se ale od první Genesis odtrhnouti.

b) Jsou všechny v době zákonodárství mosaického psány. Obsahují výslovný rozkaz Boží, aby zákony, které Bůh svému národu dal, a události je provázející sepsány byly, aby tak kniha zákonů a dějů všelikého příměsku a zpitvoření uchována byla, a rozkaz, aby věrné opisy této knihy obstarány byly, které by se pak podle obsahu po každý rok sobotný shromážděnému lidu předčítaly. — Za takovou zákonnou a dějepravnou knihu se nadřečené knihy Mojžíšovy vydávají samy, a není knih žádné doby, které by si toho rozkazu božího byly přisvojovaly.

c) Jsou psány od svědka ušného a očitého, který děje ve 4 poslednějších knihách obsažené vypravuje. Tomu nasvědčuje stále v nich seřazení dějů ve způsobě denníku; čas 40ti-letého putování a přebývání israelského národa na poušti jen svědek očitý tak vypsati mohl; pozdější spisovatel nebyl by mohl tak do podrobnosti a nikdy tím způsobem vypravovati. To dokazuje také určení těchto kněží, které témuž národu, jenž všechny ty vypravované věci zakusil, měly stálou památkou zůstat.

d) Jsou přímo Mojžíšem psány. Právě Mojžíšovi dán dle zprávy těchto knih samým Bohem výslovný rozkaz, aby zákony a děje těch 40 let sepsal. Též ku konci páté knihy výslovně zaznamenáno jest: že Mojžíš tento zákon sepsal a kněžím odevzdal.

Poznámka. Poslední kapitola páté knihy, která smrt Mojžíšovu a zmautek lidu vypravuje, jest nejvyšším knězem Eleazarem aneb Josuem dílu Mojžíšovu přičiněna a tvoří přirozené její ukončení.

§. 57. Pokračování. Zevnější důvody pro jich nepodvrženost.

1. Veškerá pozdější literatura israelská předpokládá nepodvrženost Pentateuchu.

Již Josua odvolává se častěji ku „knize zákona Mojžíšova,“ a praví, že knihu zákona s očí pustiti nesmí: „Vzdělal Josue oltář Hospodinu Bohu israelskému na hoře Hebal... jakož byl přikázal Mojžíš synům israelským a napsáno jest v knize zákona Mojžíšova (Jos. 8, 30. 31.): „Ať neodejde kniha zákona Mojžíšova od úst tvých: ale přemýšlovati budeš o něm ve dne a v noci, abys osířil a činil všechny věci, kteréž psány jsou v ní“ (Jos. 1, 8.) — a že sliby národa do „knihy zákonů Hospodinových“ zapíše: „Řekl lid k Josue: Hospodinu Bohu svému budeme sloužiti, a budeme poslušni přikázání jeho. Učinil tedy Josue v ten den smlouvu, předložil lidu přikázání a soudy v Sichem a zapsal všechna tato slova v knize zákona Hospodinova.“ (Jos. 24, 25. 26.)

V době soudcův se mezi Israelity a Ammonity povstala pře na základě důvodů lící, které z úplna z knih Mojžíšových čerpány jsou. (V Kn. Soud. 11. kap. čteme, že Jeffte Galaadský za soudce vyvolen jednal s králem Ammonitským, aby ustál od nespravedlivé války; potom vytáhl vojensky proti němu a zvítězil nad ním pomocí Hospodinovou, kterému učiněný slib splnil.)

V době králův uvádějí knihy královské zákony Pentateuchu slovně za jisté a nezvratné důkazy, a čím dále více se množí tyto citáty. — Protož veškerá literatura národa israelského jest stálým svědectvím o nepodvrženosti Pentateuchu.

2. Též národ israelský měl patero knih Mojžíšových po všechny věky za původný nepodvržený spis Mojžíšův.

Nikdo nemá práva, opírat se přesvědčenosti celého národa, který hned od vzniku svého v pravdě se snažil, aby nepodvrženost hlavního spisu své víry, svých práv, svých majetků a nadějí neporušenou zachoval. Kdo se kdy opovážil tvrditi, že Číňané nepravé listiny Konfuciovy, neb Peršané nepravé spisy Zoroastrovy ctily? — Toto přesvědčení národa israelského jest tím vážnější, poněvadž národ tento s Pentateuchem nejobtížnější zákony a jej zničující domluvy a kárání přijmouti musel.

3. Nepodvrženost Pentateuchu uznávali i odpůrcové a nepřátelé židů po všechny doby.

Obyvatelé potomního království israelského měli tyto knihy za svaté, ač odtržením od Jerusalema a jeho svatyně a ustavičným

neprátelestvím proti království judskému dosti příčin se jim naskytlo, aby zavrhli zákon, který je odsuzoval co odpadlíky.

Samaritáné, největší odpůrcové židův, ctily tytéž knihy Mojžíšovy; četli však z nich i po zajetí v starém hebrejském písmu, kdežto židé toto písmo za Esdreáše za lehčí a jim snadnější chaldejštinu vyměnili.

Pohanští spisovatelé, jako Appion, Celsus, Porfirius a Julianus (dle Euseb. de praec. evang.), kteří se všemožně vynasnažili, aby náboženství a svaté knihy židův zlehčili, přec se nikdy neopovážili, patero knih Mojžíšových aneb kterou koli z nich za nepravou vyhlásiti.

Pohanští dějepiscové, jako Alexandr Polyhistor, Diodorus Siculus, Strabo (Rer. gest. 16.) Tacitus (Hist. 5. 3.) Plinius starší (Hist. nat. 30. 1.), Galenus, Juvenalis (Satyr. 14. 95.—100.), Longinus nazývají výslovně Mojžíše zákonodárcem a zákonopiscem židovským.

Ještě veliký počet jiných spisovatelů, jejichž spisů již nemáme, kteří ale totéž svědectví vydali, jmenují Josef Flavius (*Manetha Chaeremona*, *Lysimacha*, *Mikuldáše z Damašku*), sv. Justin (ve své řeči k pohanům jmenuje *Troja Pompeja*), sv. Kliment Alexandrinský (Strom. I. 21., jmenuje *Ptolomea z Mendes*), Tatian, Origenes („*Contra Celsum*“ jmenuje *Numenia z Apamey*, *Eupolemona*), Eusebius („*Contra Julianum*“ jmenuje *Polemona*, *Hellanika*, *Filochora* a *Kastora*) a sv. Cyrill.

Z toho patrně, že nepodvrženost knéh Mojžíšových nad všecku pochybnost dokázána jest.

§. 58. Věrohodnost knéh Mojžíšových.

1. Mojžíš byl potřebnou znalostí věcí nadán a mohl tudíž ve svých knihách pravdu psáti.

a) Co se týká poslednějších 4 knih Pentateuchu, ve kterých veškeré děje israelské od východu z Egypta až do úmrtí Mojžíšova se vypravují, byl to právě Mojžíš, jenž co vůdce národa té doby a co muž mnohé zkušenosti a zdravého úsudku přede všemi pravdivou zprávu o všech dějích zběhlých sepsati mohl.

b) Co se týká obsahu I. knihy Genesis, lze se — mimo vše bezprostředné božské přispění — dostatečné znalosti věcí do Mojžíše nadíti. Neboť co ve své prvé knize vypravuje, jsou události jeho vlastních předkův a předkův jeho příbuzných, které co ústní podání v tolikerych způsobách se zachovaly, kolik v Israeli rodin bylo. Tolikéž dějepisné podání měli i ti národové, u kterých Mojžíš těch 40 roků svého pastýřského života prožil, a v jejichž sousedstvu posledních 40 roků svého putování do Kanaan potrval. Tito národové byli na mnoze potomkové Abrahamovi a Lotovi.

Při tom jej podporoval prastarý tehdejší *obyčej*, že se *rodokmeny* co nejpečlivěji zaznamenávaly, a do nich nejdůležitější dějepisné poznámky zapisovaly. Na tyto staré rodokmeny upomínají

nás řady jednotlivých rodů, které v Genesis zapsány jsou. — Napomáhal jemu dále *zvyk orientálův*, kteří děje pamětihodných mužů a svého vlastního života významnými pojmenováními vrchů, skalisk, oltářů, stromů, studnic ano i vlastních dětí zvěčňovali. Takových významných pojmenování nalezá se nejvíce v dějinách patriarchálních.

Konečně stál Mojžíš *velmi blízko osobám* svého dějepisného vypsání, které vesměs vysokého stáří se dočkaly. Za jeho času žili ještě mnozí, kteří Josefa ano i Jakuba znali. Jakub ale vyrostl znaje Abrahama, Abraham viděl Noema a Noemův otec Adama. Toho důkazem jsou rodokmeny v Genesis obsažené. Tak nemnohými údy se mohlo nejstarší podání v úplné věrnosti až na Mojžíše zachovati. Mojžíš tedy byl vzhledem k I. knize své potřebnou znalostí opatřen.

2. Mojžíš byl také *pravdymilovný* v té míře, že nemůže se u něho nižádným způsobem přepokládati úmysl, aby byl chtěl klamati.

a) Mojžíšovo vypravování objevuje se čitateli na prvý pohled co zcela *prosté zaznamení skutečných dějů* — zcela rozdílné od děl nejstarších dějepisců jiných národů. Tito mluví ve svých líčeních pravěku tím více o pověstech a zázracích, čímž méně o skutečných dějích historických vědí. Mojžíš ale nemohl nás o *předpokládaných dějích* snad méně zpravit, nežli právě zpravil. Též líčením *pozdějších dějů* neobjevuje se ani *básníkem*, který obraznosti lidské lichotiti chce, ani *krasopěvcem*, který po veřejné pochvaly dychtí, ani *pochlebníkem*, který jednotlivci neb většině se zalíbiti snaží; on píše co stoletý patriarcha, co svého povolání uvědomělý muž Boží. Není prostějšího, vážnějšího a slavnějšího vypravování.

b) Ve vypravování Mojžíšově nenachází se nižádné *sebechvály*, ni spisovatele samého, jenž v čele všeho podniknutí stál, ni jeho národa: ano naopak vypravuje se stálou prostostí a vážností všechny chyby, kterých dopustil se sám a bratr jeho Aaron, a rovněž všechny přestupky a nepravosti svého národa. Byl-li by chtěl na úkor pravdě něčeho zapříti a neb zjinačiti, zajisté by o to byl v tomto oddílu svého dějpisu se pokusil.

c) Mojžíš sepsal knihu svou *pro svůj národ*, který na díle tytéž tradice znal, které on sepsal, na díle ale veškeré ty události zažil, které Mojžíš ve své knize zvěčnil. Že tedy právě tento národ dílo za svaté ctil, jež nejen jeho ctižádosti nelichotilo, nýbrž jemu nejtěžší povinnosti uložilo, jest nejskvělejším svědectvím pro svrchovanou věrohodnost Mojžíšovu.

§. 59. Neporušenost (integritas) knih Mojžíšových. Tyto knihy nižádného porušení neutrpěly.

1. Všecky knihy, na kterých se náboženství některého národa zakládá, platily dle svědectví dějepisců u dotyčného národa

vždy za tak svaté, že i mnohem menší zneuctění jich, než by porušení jich bylo, pokládalo se za čin nejhorší bezbožnosti a co takový vždy co nejprísněji potrestáno bylo. To víme o svatých knihách Indův, Peršanův, Číňanův a Mahomedánův. — Tohoto všeobecného pravidla jest národ israelský tím méně výminkou, poněvadž jemu sám Hospodin výslovně a přísně zapověděl, aby „knize zákonů“ ničeho nepřidával aniž odnímal: „Nepřidáte k slovu, kteréž vám mluvím, aniž ujmete od něho; ostříhejte přikázání Hospodinova. Boha svého, kteráž já prikazuji Vám.“ (Deut. 4, 2.) Mimo to předstíráno Israelitům často, že *lpí velmi úzkostlivě na „písmeně“* svých svatých kněh; protož nedá se ani mysliti, že by byli nějaké změny svých knih podnikli neb trpěli.

2. U každého jiného národa bylo porušení svatých knih možnější, nežli u Israelitů porušení Pentateuchu. Tato kniha byla stálou *přítuční knihou kněží* při posvátných obřadech, *jediným zákonníkem soudců* při vykonávání úřadu jejich, nezbytně *nutnou knihou učebnou proroků*, *ustavičnou čítankou všech odrostlých*, *knihou poučnou mládeže*, a *knihou rodokmennou* všech jednotlivých rodin. Spočívalať v rukou a v paměti všech; ano bylo chloubou, kdo všecka písmena této knihy předem zadem spočísti a udati dovedl. Jak by bylo takto porušení možno, kterého by se nebyli dopátrali a přísně je nepotrestali?

3. Skoro na zbyť byla předem všecka zařízení ustanovena, aby předešlo se vše porušení. Již dosti přísně zněl rozkaz: „Nepřidáte k slovu, kteréž Vám mluvím, aniž ujmete od něho; ostříhejte přikázání Hospodina Boha svého, kteráž já prikazuji Vám.“ — Dále přikázáno bylo, aby *prvopis* Pentateuchu choval se v arše úmluvy celému národu nepřístupné, a každého sedmého roku předčítán byl shromážděnému národu, by zachovali se dle něho a přirovnávali opisy své: „Když napsal Mojžíš slova zákona tohoto v knize a dokonat, přikázal Levitům, kteříž nosili archu úmluvy: Vezměte knihu tuto, a položte ji na stranu archy úmluvy Hospodina Boha vašeho, aby byla tam proti tobě na svědectví“ (Deut. 31, 24—26.); „Mojžíš přikázal Levitům: Po sedmi letech... na slavnost stanů, když se sejdou všickni z Israele... čísti budeš slova zákona tohoto přede vším Israelem, aby slyšíce učili se... a ostříhali a plnili všechny řeči zákona tohoto.“ (Deut. 31, 9—12.)

4. Posléze byla též stálá neporušenost *rozmnožením opisu* a *překlady* zaručena. Přihlíželo se hned z počátku k pravosti opisů mezi 12 kmeny, tím obezřejeji ale se to dělo v době rozdělení království israelského a judského. Později pak rozšířily se tyto knihy zajetím a rozptýlením národa do všech jazykův. Všickni jich čitatelé, zvláště Samaritáni, kteří tyto knihy při vši své nenávisti židův za svaté ctíli, byli strážci jich neporušenosti.

Když pak povstalo a rozšířilo se křesťanství, které též svatost Pentateuchu uznalo, stalo se porušení jeho pro všechny časy nemožným.

§. 60. Výsledky.

Dokázali jsme: že spisovatelem Pentateuchu v pravdě jest Mojžíš, jenž vši víry zasluhuje, a že dílo jeho se nám neporušené dostalo. Nepodvrženost, věrohodnost a neporušenost Pentateuchu jsou u větší míře zjištěny, než při kterémkoli jiném prameně dějepisu starého: Protož jest vypravování Pentateuchu historicky pravdivé.

a) Dějepisnou pravdou jest, že již prarodičům pokolení lidského náboženského zjevení se dostalo, a že dějepisnou pravdou jest, co Pentateuch o dějích a obsahu prazjevení vypravuje.

b) Dějepisnou pravdou jest, že i patriarchům národa israelského dostalo se zjevení, a že dějepisnou pravdou jest, co Pentateuch o dějích a obsahu zjevení patriarchálního vypravuje.

c) Dějepisnou pravdou jest, že národu israelskému Mojžíšem dostalo se nového zjevení, a že dějepisnou pravdou jest, co Pentateuch o dějích a obsahu a zřízení zjevení mosaického vypravuje.

§. 61. Dějepisná pravdivost všech mosaického zjevení se týkajících dějů po smrti Mojžíšově.

1. Veškeré knihy Israelitů, po smrti Mojžíšově sepsané, jsou nepodvržené.

a) Veškeré tyto knihy předpokládají se vespolečně. Každá pozdější kniha vztahuje se k obsahu předešlé a byla bez uznání nepodvrženosti předešlé nemožnou. V tomto pořadí se od doby Josua až do doby Makkabejských žádné mezery nenalezá. — Musí-li se jen jediná kniha povšechné svaté literatury židovské za nepodvrženou uznati, jsou nepodvržené všechny; má-li se ale jen jediná těchto knih co podvržená, nepravá zavrhnouti, tuť se musejí zavrhnouti všechny. Kdo by se však opovážil, veškerou literaturu, která tak úzce sloučena jest s dějinami národa, podvrženou a nepravou nazvati?

b) Nestejnost slohu jednotlivých knih zaručuje též každé z nich jiného spisovatele; a sice má jazyk, způsob uspořádání a obsah každé knihy ráz toho času, kterému se podáním připisuje. Také srovnává se každá kniha formou a obsahem s povahou spisovatele, kterému ji podání připisuje.

2. Veškeré svaté knihy Israelitů po smrti Mojžíšově sepsané jsou věrohodné.

a) O žádném spisovateli těchto knih nedá se pochybovati, že by nebyl měl *dostatečné znalosti věcí*. Vypravuje se v nich prostě, co spisovatelé viděli, slyšeli, spolu konali a trpěli.

b) Všecky mají *ráz nelíčené pravdy* co do formy i co do obsahu. Národ je ctil za svaté, ačkoliv celý seznam hříchů svých v nich nalezal; nižádný by neměl více příčiny, pravdivost jich zapřati.

3. Veškeré svaté knihy Israelitů po smrti Mojžíšově sepané jsou neporušené.

a) I na tyto knihy se vztahovala ona bezpříkladná *úcta* všech Israelitů, která dle svědectví Josefa Flavie jednotlivce tak rozohnila, že milerád — kdyby třeba bylo — by pro ně byl smrt podstoupil. (Jos. Flavius contra Appionem.)

b) Neporušení těch míst, za která se národ po všechny doby stydět musel, zaručuje neporušenost celku.

c) Počtem opisů, rozšířením do všech zemí vzdělaného světa a posléze překlady do všech jazyků stalo se každé porušení nemožným.

4. Protož vypravují tyto knihy též nezvratnou historickou pravdu.

Jest tedy historickou pravdou, že po smrti Mojžíšově až k Makkabejským bylo mosaické *proroctvo, kněžstvo, královstvo*; a

dějepisnou pravdou jest, co tito učili, předpovídali a činili, což vše vypravuje se v těchto sv. knihách.

III. Oddělení.

Vnitřná pravdivost předkřesťanského zjevení.

(Toto zjevení jest v pravdě zjevení Boží, protože božské a vnitřně pravdivé. Sr. §. 15.)

§. 62. Vnitřné známky (kriteria) vnitřní pravdivosti — božskosti předkřesťanského zjevení.

1. Předkřesťanské zjevení ve všech třech dobách svých spočívá nejprvé na theofaniích t. j. na častém smyslném sebe objevení, rozmlouvání a přispění Božím.

Vzhledněme na domnělé theofanie národů pohanských: s jak nesčíslnými sobě odporujícími bohy se tu setkáváme, jak nízké bezuzdné řeči tu slyšíme, jaké zločiny tu spatřujeme! (Zvláště v mythologii řecké, římské a germánské.) Tuť nelze jinak, než tyto theofanie za nepravé uznati. — Naproti tomu ale vystupuje Bůh v prazjevení a později ve zjevení patriarchálním a mosaickém vždy co ctihodná zosobnělá dokonalost. Jest v rozličných dobách vždy týž nejvyšší, věčný, nezměnitelný a jediný Bůh, jenž — ač duch naprosto čistý — smyslným lidem v podobě lidské se objevuje, s nimi rozmlouvá a jedná. Dle rozličných okolností a příčin, za kterými zjevuje se lidem, ukazuje se jeho nepřístupná dokonalost co všemohoucnost, nejvyšší moudrost, dobrotivost, svatost, milosrdenství,

spravedlnost, vševědoucnost a všudypřítomnost. Jest to téměř totéž čisté světlo slunečné, které rozličnými skly krásnou barvou se stkví. Zjevení taková jsou naprosto boho hodná — mají tedy do sebe prvé známky vnitřné pravdivosti a božskosti.

Poznámka. Rozmluvy Boží v prazjevení jsou zcela pro smyslný národ vyměřeny, protož v nich začasťe nalezáme smyslných, z přirození lidského vyňatých významů k pojmenování božských příznaků a vlastností (anthropomorfismy). Božská vševědoucnost jest naznačena a vyjádřena vševědoucím okem Božím, dobrotivost srdcem, všemocnost ramenem neb rukou Boží, svatost a spravedlnost hněvem Božím.

2. Pravdy předkřesťanského zjevení — daleky jsouce, by poznaným základním pravdám rozumu lidského odpíraly, — převyšují čistotou a vznešeností svou náboženské pojmy všech i nejvzdelanějších národů, a nauka náboženská předkřesťanská přednost má před vši naukou filosofickou onoho — ano i pozdějších časů. — Již nauka ta, že jest Bůh jedin — prostorou světovou neobmezen — musí každému co nejvznešenější zjevení do očí bítí právě v době takové, kde bezbožství, modloslužba a nevědomost učinily již ohromné pokroky. Též poznání božských dokonalostí stojí co jediné uprostřed všech sobě odporujících pojmů o bytosti vyšší a její podstatě v celém pravěku. Veškeré od filosofů marně skoumané otázky o vzniku a řízení tohoto světa, o přirozenosti a určení člověka, o pramenu hříchu a zla pozemského, o prostředcích k shlazení viny osobné, o nesmrtelnosti ducha lidského, a o bytostech světa nadsmyslného jsou zjevením předkřesťanským způsobem prostým, ale přece bohohodným zodpovídány. Taková učení převyšují vždy a převyšovala zvláště za dob tehdejšího náboženského barbarství veškeré vlohy a síly učitele lidského.

Tedy jest bohohodnost předkřesťanského zjevení i s této stránky dokonalostí jeho zjištěna.

Poznámka. Teprv novější vědě se podařilo, některé pravdy předkřesťanského zjevení odůvodniti. Tak stvrzují Buffon, Linné, Cuvier, Ampère a j. přírodovědeckou pravdivost mosaického zjevení o stvoření světa. Podobně dokazují nová mluvnická badání původnou jednotu člověčenstva. Dějepisná podání všech národů a výsledky geognosie stvrzují všeobecnou potopu. — Pakli některé pravdy předkřesťanského zjevení jen temně naznačeny jsou, musíme vždy na paměti míti, že jen pro slabé nedospělé člověčenstvo určeny byly které se nenáhle vyvíjelo. Tak modlí se Josua o zastavení slunce — místo o prodloužení světla denního. Než, žádný rozumný čtenář se tím nepohorší, poněvadž sami ještě ve zvyku máme, o „východu a západu slunce“ mluvit.

Též mravná pravidla předkřesťanského zjevení převyšují neskonalé všechny mravné náhledy veškerých národů pohanských i filosofů. Kdežto někteří *bohové* řečtí i římskí nejen žádných ctností nevyžadovali, nýbrž i vlastním příkladem k ukojení všech vášní povzbuzovali; — kdežto výteční *filosofové nejvyšší mravný zákon* stanovili *buď v pohrdání všemi potřebami tělesnými* (Kynikové, žáci Anthistenovi), *buď v přirozeném přičinění* (Stoikové, žáci Zenonovi), *buď v normálním ukojení chťců* (Peripatetikové, žáci Aristotelovi), *buď v smyslném blahu* (žáci Epikurovi), aneb při nejlepším v *zvý-*

šení všeobecného pozemského blaha (Akademikové, žáci Platonovi): učí naproti tomu předkřesťanské zjevení co poslední příčině zákona mravného lásce k Bohu a bližnímu, a za cíl tohoto zákona stanoví svatost před Bohem nejsvětějším. Takovéto učení mravné jest v pravdě nejsvětějšího a předobrého Boha dokonale hodno.

Poznámka. Předkřesťanské zjevení nemůže a nechce ještě býti nejvyšším dokonáním zákona mravného. Protož nspokojuje se ještě tím, že mnohou mravnou vadu pravěku jen obmezuje, zcela vyhladiti ji nemohouc, na př. krvavou mstu, otroctví, rozvedení manželstva a mnohoženství. Také ani nejlepší zákon nedochází vždy věrných sledovníků: tak i Israelité byli začasť ukrutní, modloslužební, nevlídní k cizím, a horlivější v zevnějších obřadech nežli v pravém zachovávaní ducha zákonu. To ale byly chyby a vady národa, nikoliv zákona mravného.

4. Nikdy *pravdy náboženské a mravné* zjevení předkřesťanského *neodporují výrokům dřívějším*; ano všudy se objevuje v nejkrásnějším souladu a v podivuhodné moudrosti spořádané postupopování veškerého zjevení; člověčenstvo jest dítětem Božím, které z hlubin duševního zmatku vždy výše k zářícímu vrcholu nebeské jasnosti vedeno jest. Tedy i tím jest zjevení předkřesťanské dokonale Boha hodno.

§. 60. Mravná hodnota prostředníků (bohoposlanců) předkřesťanského zjevení.

1. Poznali jsme již v postupných dějinách jednotlivých zjevení muže za příjemce božského zjevení zvolené až k Mojžíšovi, kteří vesměs mravnou povahou svou vrstevníky své nanejvýš předčili. Byla-li to vůle Boží, právě v těch dobách se lidem zjevit, tuť byli ti mužové nejhodnější, kterých Bůh za příjemce a prostředníky zjevení svého vyvoliti mohl. (Srovn. §§. 28., 34., 35., 36. a 42.)

2. Dále vystupují soudcové co bohoposlancové. Neboť víme, že láskou vlasteneckou naplnění od Boha zvoleni byli, by Israelity z rukou nepřátelských vysvobodili, a poznání a ctění pravého Boha obnovili. Toť dostačí, bychom jejich hodnota pro tak vznešené učení uznali: jinak by nikdy takové důvěry nebyli požívali, aniž skutečných výsledků se dočinili. Nad to mezi nimi stkví se jména Josua a Samuel, jména to mužů dle srdce božího.

3. Též David, prorok královský, byl nad jiné své doby hodným, státi se miláčkem Božím: což stvrzuje ctnostmi tak bohatý životopis jeho a stálá úcta, které u svého národa požíval. Padl-li jednou hluboce, dal po pádu svém tím vznešenější příklad pravého pokání, čímž zvýšil mravnou cenu svou ještě. — Následoval-li Šalomoun věrně otce svého ve ctnostech královských, ano i v pádu svém, následoval jej též v pravém pokání.

4. V prorocích poznáváme muže nejpřísnějšího života, kteří tím více bezúhonností vynikati museli, ano s úřadem jejich spojeno

bylo, aby veškerý národ, ano každého jednotlivce všudy a vždy k přísnému zachovávání božských příkázání napomínali. Všecken svůj čas, všecku sílu svou věnovali svatému povolání svému, ano i byli vždy hotovi, pro svou povinnost nejukrutnější pronásledování i nejbolestnější smrt podstoupiti. — Též to, že národ spisy jejich ctil za svaté, dokazuje dostatečně jich dokonalou mravnou hodnotu.

Neníť věru žádné, ani té nejmenší příčiny, aby chom o vnitřné pravdivosti — božskosti předkřesťanského zjevení pochybovati směli a mohli.

§. 64. Vnitřná pravdivost — božskost předkřesťanského zjevení zázraky dokázána.

1. V prazjevení a v době patriarchální, kde sebezjevu Božího dostalo se vyvolenému příjemci bezprostředně, zjevuje se Bůh zázraky nezvratnými co pravý Bůh. Tací zázrakové jsou hned z počátku světa všecka viditelná a osobná objevení Boha a anjelů, stvoření Evy, výrok a uskutečnění trestu v ráji, potopa, zachování rodiny Noemovy, zmatení jazyků při stavbě babelské, zničení Sodomy a Gomorrhý a zázračné vedení patriarchů. — Nehledíce k dokázané věrohodnosti pramenů a ke shodujícím se svědectví všeho vědeckého bádání, — jsou tito zázrakové do dějin jednajících osob tak vpleteni, že jich zapřením, ano jen pochybností o jich zázračnosti veškeré dějiny té doby, a tím také veškeré dějiny národa israelského by zamítnuty býti musely. Adam, Noe, Abraham, Isak, Jakub, Josef mohli jen tak jednati, jak jednali v pravdě, pakli těch zázračných zjevů zažili, a je za skutečné zázraky uznali. Mimo to lze na prvý pohled poznati, že ty zjevy buď samy o sobě (materialně), neb způsobem, jak se staly (formálně), skuteční zázrakové byli. Tito zázrakové ale zjevujícího původce právě co Boha osvědčili: tedy zjevení to v pravdě božské.

2. Mojžíš a proroci odvolávají se co prostředníkové zjevení výslovně na povolání své samým Bohem a poukazují zároveň na skutky své, které jen bezprostřednou mocí všemohoucího Boha vykonati mohli. — Udělením zázračné moci stvrdil Bůh sám božské povolání těchto mužů a božskost jich činů a výpovědí.

a) Mojžíš vypravuje sám své povolání Bohem a výpověď božskou: „Pakli tobě neuvěří a neuslyší na znamení první, uvěří znamením ostatním.“ — A nyní dějí se zázrakové po sobě před králem a před očima nesčíslných svědků — rány egyptské, putování za sloupem ohnivým, průchod mořem, zázračné udělení pokrmů, nápoje, šatů na poušti, hrozné zjevy na hoře Sinaiské, seslání s nebe ohně obětného, zázračné potrestání buřičů Kore, Dathana, Abirona a jich společníků, rozpučení hole Aaronovy, a zázračné vítězství nad národy pohanskými. Všickni tito zázrakové jsou co nezvratná svědectví Boží za 40leté doby a vedení národa Israelského Mojžíšem v dějiny tyto vpleteni. Posléze dokonává Mojžíš svůj život a svou zázračnou činnost zázračným

proroctvím, že požehnáno bude dvanáctero pokolení národa israelského. (V. Mojž. 33.) Tak spečetuje Bůh pravdivost poslání Mojžíšova — božskost svého zjevení.

b) Dlouhá řada nových zázraků počíná po smrti Mojžíšově, jichž výslovný účel jest, národ israelský u víře v zákon mosaický upevniti. Jsouť nová svědectví Boží pro pravdivost a božskost zjevení té doby. K slovu Josuovu dělí se vody jordanské, zdi jerišské zvukem trub se řítí, zázračná vítězství se dobývají, anjelé Boží se objevují, archa úmluvy jest zničením nepravých model a neštěstím výbojců oslavena, Goliáš jest jmenem Hospodinovým slabým jinošským pastýřem přemožen, Bůh sám opětně zjevuje se Šalomounovi, jako dříve bezprostředně k Samuelovi mluvil; v nově vystavený chrám padá s nebe svatý oheň obětný.

c) Též proroci, kteří výslovně na povolání samým Bohem se odvolávají, mnohými zázraky toto Božské povolání své — a tudíž božskost zjevení dokazují.

Eliáš způsobuje sucho po půl čtvrtá roku a napotom úrodný déšť pouhým slovem svým; pomáhá zázračně vdově Sareptské, k slovu jeho padá oheň s nebe na oběť zápalnou a pozléze na voze ohnivém do nebes se ubírá.

Elizeus uzdravuje zázračně malomocného Naamana syrského, a trestá týmže malomocenstvím svého lživého služebníka Gieziho; způsobuje zázračné potrestání dítek nezbedných, vítězství svého národa a vzkříšení mrtvého.

Jonáš jest zázračně potrestán a vysvobozen.

Daniel v jámě lvové a tři mládenci Ananiáš, Azariáš, a Mizael zázračně jsou zachováni. Veškerí proroci bez rozdílu jsou prostředníky požehnání a trestů božích.

d) Tito zázrakové co historické děje skutečné nemohou se vzhledem na dokázanou jich historickou pravdivost upříti. Neboť stali se na větším díle před očima celého národa, neb aspoň před mnohými svědky, kteří nezbytnou nutností jim uvěřili, ani divotvorcové zároveň jejich nepřijemnými kazateli před knížaty a národem byli. Jich zázračnost i nám při bližším pozorování jednotlivých zjevů do očí bije.

Tak vydal sám Bůh stálé svědectví pro vnitřnou pravdivost — božskost svého zjevení, jehožto prostředníky byli Mojžíš a proroci.

§. 63. Vnitřná pravdivost — božskost předkřesťanského zjevení proroctvími dokázána.

1. Prazjevení a zjevení patriarchalné jest hojnými proroctvími provázeno, kterými osvědčuje se zjevující Bohem. Sem patří: Trojí trest v ráji, předpovědění potopy, zaslíbení syna Abrahama, zaslíbení, že se rozmnoží potomstvo a vejde do země kanaanejské, zvěst o zkáze měst Sodomy a Gomorrrhy, proroctví Isa-

kovo, Jakubovo, Noemovo a Josefovo, která co prostředné výpovědi Boží se považují. Všecka tato proroctví se co skutečné děje vyplnila a sice dlouho po jich vyjití, a byla vesměs taká, že se prostým věděním ani předpovídati nedala, aniž bez přispění božího bezprostředného se státi a vyplniti mohla. — Protož jsou veskerá učení, v která tato proroctví co svědectví vložena jsou, najisto božská.

Totéž platí o mnohých kryptognosích, kterými se zjevující Bohem vševědoucím osvědčil. Onť zná — bychom jen nejdůležitější podotkli — vinu prvých rodičů, závist, zlé úmysly a krvavý čin Kainův, zásluhy Noemovy, hříšnost Sodomy a Gomorrh, tajný smích Sařin.

2. Mojžíš počíná novou řadu proroctví. On *předpovídá* Egyptčanům všecky rány a metly Boží, zázraky na poušti, pokoj a mír pro vždy před nepřátelskými nájezdy v roce sobotném a jubilejním, a dvojnásobné požehnání úrody zemské roku předcházejícího. On *zaslibuje* jisté požehnání Boží a štěstí pokojného života národu, dokud Bohu svému věren zůstane, — ale kletbu a všeliké neštěstí, jakmile tuto věrnost poruší.

Pozdější proroci vesměs předpovídají: vítězství a porážky, štěstí a neštěstí, pád obou království, zboření Jerusalema a chrámu, zahnání lidu do zajetí babylonského, vydobytí Babylonu Perskými a Medskými, návrat do vlasti, ano i čas i okolnosti toho návratu; vše toto předpověděli proroci v době, v které spíše všeho toho opak předvídati se dal. Všecka tato proroctví vyplnila se před obličejem všech národů doslovně, ač jich z prostého vědění lidského vysvětliti nelze, ač výslovným nařízením božím jsou předpovídána a jen mocí boží naplněna: protož stvrzují božské poslání proroků.

Též se nalézají v životě proroků zázračné kryptognose; oni vědí o nejtajnějších hříších králů a lidu, o tajných úmyslech knížat svých, o událostech, které mimo jich okres pozorovací se stávaly: protož i tu patrně, že samým Bohem osvíceni a poslání jsou.

3. Mlčením pomíjíme proroctví messiášských, která ne tak co stvrzení zjevení mosaického, nýbrž božské pravdy náboženské lze v úvahu vzíti. Vyplněním jich v osobě Kristově zdověřují tohoto před celým světem co messiáše všeobecně očekávaného.

Tímto jest dokázána pravdivost a božskost veskerého předkřesťanského zjevení: prazjevení, zjevení patriarchálního a mosaického.

Díl třetí.

Apologie křesťanského zjevení.

I. Oddělení.

Dějepisný postup křesťanského zjevení.**§. 66. Pojem a povaha křesťanského zjevení.**

1. Křesťanské zjevení jest věstí dokonalé a božské pravdy a milosti, Ježíšem Kristem podaná.

2. Křesťanské zjevení značí se těmito příznaky:

a) Jest zjevením messiášským, v kterém se všechna proctví předcházejícího zjevení naplniti mají, a jeho pouhou přípravou jsou;

b) co messiášské zjevení má dle předešlých zaslíbení býti posledním zjevením Božím pro veškeré člověčenstvo; protož musí v sobě zahrnovati všechny pravdy, kterých člověčenstvu k dosažení věčného určení zapotřebí jest;

c) co poslední zjevení Boží dle věčné úrady má býti katolické (*καθ' ὅλον, καθ' ὅλους*), přiměřené a ustanovené pro všechny země, národy a časy. V tomto smyslu má též všechna předešlá zjevení doplniti, která postupně jen pro jednotlivé osoby, pro jednotlivou rodinu a pro jediný národ ustanovena byla;

d) co poslednímu — katolickému zjevení musí býti úlohou, by dokonalou zevnější formu náboženskou — všeobecné náboženské společnosti — na zemi zřídilo.

e) Co messiášské zjevení musí hříchem přerušný poměr člověčenstva k Bohu v původnou jsoucnost obnoviti: musí člověka ze stavu odpadlictví a nelibosti Boží do stavu svatosti a milosti Boží uvést — musí dávno zaslíbené vykoupení uskutečniti.

f) Křesťanské zjevení, starým zákonem zaslíbenou novou náboženskou dobu počínajíc, stává se zákonem novým (úmluvou novou — testamentum novum), který co opak zákona starého jest úmluvou přátelství a úplné milosti Boží.

j) Prostředník tohoto nového zjevení se co osoba božská objevuje, pročež dílo jeho vykupitelské vyžaduje nejvyšší přednost přede všemi prostředníky předešlého zjevení, kteří vesměs jen pouzí lidé byli.

§. 67. Dokonání všech náboženských naději pravěkých.

1. Po 4000 let bylo člověčenstvo na příští messiášovo připravováno. Poznání nejpotřebnějších pravd je nenáhle uschopnilo pro pravdu náboženskou *dokonalou*. Člověčenstvo poznalo všecku svou nedostatečnost a bídu, protož tím vřeleji podané pomoci se chopiti mělo; — hřích prošel všemi měnami, aby milosrdenství Boží v díle vykupitelském tím jasněji poznáno bylo. Mimo to naskytují se v poměrech států a národů základy potřebné pro všeobecné náboženské společenství: spojení se národů společnými panovníky a všeobecnými jazyky světovými. Posléze postupný vývoj nových příznaků na pravzoru příslibeného messiáše oživoval naději v něj v té míře, jak pravzor sám k svému dokonání se blížil. Měl-li kdy toužebně očekávaný messiáš přijíti na tento svět, byla právě nynější doba nejpríhodnější.

2. Doba, kterou Jakub a Daniel naznačili tak určitě, právě nyní vypršela. Národ židovský nemá již svého panovníka, poněvadž Herodes *Idumejský* na trůn Makkabeův dosedl. Též schází toliko 34 let do polovice sedmdesátého ročního týhodne „od vyjití výpovědi o navrácení se lidu a vystavení zdí jerusalemských;“ potom má býti „Kristus“ usmrcen. — Déle v pravdě nemůže příští toužebně očekávaného messiáše zdržováno býti; neboť chrám, který příštím messiášovým chrám Šalomounův skvostností překonati má, za 70 roků má klesnouti v zříceniny věčné.

V skutku pohlíží právě nyní (v 30. roce panování císaře Augusta) národ židovský toužebně k *Betlemu*, a zákonníci jeho poukazují tážající se mudrce od východu k městu tomuto. V hlavním městě Jerusalemě žije Simeon, zbožný starec, který „očekával potěšení israelského: a Duch svatý byl v něm, a odpověď byl dostal od Ducha svatého, že neužří smrti, lečby prvé uzřel Krista Páně.“ (Luk. 2, 25. 26.) — Zaslíbený předchůdce „hlas volajícího na poušti“ (Isai. 40, 3—5.) se narodil, jenž na březích jordanských příští messiášovo hlásá. Národům v dalekém *východě* svítí právě nyní hvězda neobyčejná, narození vykupitelovo zvěstujíc. Též národové západní (pohanští) právě nyní očekávají času nového, lepšího. (Srv. §§. 53. 54.) Tu se narodil Ježíš Kristus.

§. 68. Ježíš Kristus jest dle historických svědectví zaslibený messiáš.

(Dějepisná pravdivost toho, co vypravuje se zde, později se dokáže.)

1. Dle toho, co vypravuje se nám o Ježíši Kristu, vyplnila se na něm všecka prorocství, která o životě budoucího messiáše známa byla.

On jest potomek Abrahamův, z pokolení Judova, z královské rodiny Davidovy.

Ježíš pochází z rodu Davidova nejen dle matky své Marie, nýbrž co chovanec Josefův patří dle práva židovského též k rodu Davidovu. Protož uvádějí naši evangelisté dvojí různý rodokmen Ježíšův. Sv. Matouš v I. kap. podává nám vlastní rodokmen Josefův, jenž co pěstoun vším právem Ježíše do svého rodokmenu přijíti mohl. Sv. Lukáš v III. kapitole podává nám rodokmen Marie, v kterém ale dle způsobu židovského se Marie co dědička neuvádí, nýbrž na místě jí zasnoubenec její Josef zákonným dědicem rodu Marie jmenován jest. Protož jest jméno otce Josefova Jakub, otce Mariina ale Eli. Eli jest ale obvyklé zkrácení jména Eliachim, a Eliachim jest zase dle knihy Judith (4, 11. a 15, 2.) totéž jméno co Joachim, kterým jmenem se otec Mariin za svatého ctí.

Panna — Maria jest zázračným způsobem matkou jeho: „Aj panna počne a porodí syna a nazve jméno jeho Emmanuel.“ (Isai. 7. 14.) — Zvláštním řízením Božím jest Betlem jeho místem rodinným: „Ale ty, Betleme, Efrata, jakžkoli jsi nejmenší mezi tisíci judskými, z tebe mi vyjde ten, který má býti panovníkem v Israeli.“ (Mich. 5, 2.) Mudrci od východu klaní se dítěti, a přinášejí mu skvostné dary: „Všickni z Saby přijdou, zlato a kadidlo nesouce, achválu Hospodinu zvěstujíce.“ (Isai. 60, 6.) Co pachole trpí Kristus pronásledování, a musí utíkat do Egypta: „Z Egypta povolal jsem syna svého.“ (Oz. 11, 1.) Jest věhlasným učitelem: „Aj za svědka národům dal jsem jej, za vůdce a učitele národům“ (Isai. 55. 4.), a jest divotvorcem, k jehož příkazu slepí vidí, hluchí slyší, němí mluví, chromí chodí, malomocní se uzdravují, ano i mrtví povstávají k životu: „Nad tím chváliti tě bude lid silný, město národů mocných báti se bude tebe, protože jsi učiněn silou chudému, silou nuznému v soužení jeho“ (Isai. 35, 3. 4.); a přec nachází se v nejnížší chudobě, tak že i proroctví o malém oslátku vyplněno jest: „Plesej, dcero Sionská, pokřikuj dcero Jerusalemská; aj král tvůj přijde k tobě spravedlivý a spasení plný, ač bude chudý, a sedící na oslátku mladém.“ (Zach. 9, 9.) Jest od svého národu nenáviděn: „A viděli jsme ho pohrdaného a nejposlednějšího z mužů, muže bolesti“ (Is. 53.), od svého učenníka zrazen a za 30 stříbrných prodán: „I odvážili mzdu mou za 30 stříbrných“ (Zach. 11, 12.), ode všech opuštěn: „Bijí pastýře, a rozprchnou se ovce“ (Zach. 13, 7.), vysmíván: „Všickni, kteří mne vidí, posmívají se mi“ (Žalm 21, 8.), bičován, políčkován, uplván: „Těla svého nastavuji bijícím a líce svá rvoucím mne; tváře své neskrývám od plvání“ (Isai. 50, 6. Jer. 3, 30.), žlučí a octem napájen: „Místo pokrmu poskytl mi žlučí, a v žízni mé napájeli mne octem“ (Žalm 68, 22.); o jeho oděv losmetán: „Dělí mezi sebou roucha

má, a o můj oděv mečílos“ (Žalm 21, 19.); hřeby z bodán: „Zprobíjeli ruce mé i nohy mé“ (Žalm 21, 17), usmrčen: „Po týhodnech šedesáti a dvou zabít bude Kristus.“ (Dan. 9, 26.) — Divy se dějí při smrti jeho: „Zdali se nad tím nepohne země a kvíletí bude všeliký obyvatel její“ (Amos 8, 8.); jest pohřben: „Odpočívání jeho bude slavné“ (Isai. 11, 10.); sstoupí do pekel: „Nenecháš duše mé v pekle, aniž dopustíš svatému svému viděti porušení“ (Žalm 15, 40.); vstane z mrtvých: „Spal jsem a zase procítl, nebo mne přijal Hospodin“ (Žalm 3, 6.); vstoupí na nebesa: „Vstoupil jsi na výsost, já té jsi vedl vězné“ (Žalm 67, 19.); sešle Ducha svatého: „Vyleji Ducha na všeliké tělo, a prorokovati budou synové vaši.“ (Joel 2, 28.)

Dle těchto všech svědectví byl tedy všecken vnější život Ježíšův předobrazem zjevení starozákonnými, která nesla se k budoucímu messiáši.

2. *Významná* jsou též *jména*, kterými messiáš u veřejnost vstoupil. *Ježíšem* jest nazván dle zřejmého nařízení anjela: „A počneš v životě a porodíš syna a nazveš jméno jeho Ježíš.“ (Luk. 1, 31. Mat. 1, 21. Luk. 2, 21.) Ježíš ale znamená tolik co vysvoboditel, vykupitel a spasitel. Též *Kristem* („pomazaným Páně“) nazván jest dle zaslíbení Simeonova: „A když se naplnili dnové očišťování jejího podle zákona Mojžíšova, nesli jej do Jerusalema, aby ho postavili Pánu, jakož psáno v zákoně Páně . . . A aj člověk byl v Jerusalemě, jenůž jméno Simeon, . . . který odpověď byl dostal od Ducha svatého, že neužří smrti, leč by prvé uzřel Krista Páně.“ (Luk. 2, 22—26.) Tak jej jmenovali apoštolové a lid. Jméno to nevychází snad z nějakého skutečného pomazání, jak to u proroků, nejvyšších kněží a králů israelských — „pomazaných Páně“ — zvykem bylo; ale poněvadž on zaslíbeným *prorokem, nejvyšším knězem a králem* vyššího řádu býti chce, jenž svým věčným učením veškeré člověčenstvo k pravdě přivéstí, svou nepomíjitelnou obětí všecken lid s Bohem smířiti, a duchovnou říší věřících věčně vládnouti má.

3. Ježíš sebe sám jmenuje u svém veřejném působení nejen bohoposlancem: „Duch Páně nad mnou: pročez pamazal mne, kázat evangelium chudým poslal mne“ (Luk. 4, 8.), nýbrž při každé příležitosti dosvědčuje se zaslíbeným messiášem. Tak

a) před svými učenníky: „Vy pak kým mne býti pravíte? Odpovídaje Šimon Petr řekl: Ty jsi Kristus, Syn Boha živého. Odpověděv pak Ježíš řekl mu: Blahoslavený jsi, Šimone, synu Jonášův: nebo tělo a krev nezjevilo tobě, ale Otec můj, kterýž jest v nebesích . . . Tehdy přikázal učenníkům svým, aby žá-

dnému nepravili, že by on byl Ježíš Kristus.“ (Mat. 16, 15—20.) „Aniž se nazývejte mistry: neboť jeden jest mistr váš, Kristus“ (Mat. 23, 10.);

b) před Nikodemem: „Neposlal Bůh Syna svého na svět, aby soudil svět, ale aby spasen byl svět skrze něho“ (Jan 3, 14.);

c) v rozmluvě se ženou Samaritánkou: „Dí jemu žena: Vím že messiáš přichází, který slove Kristus. Protož když on přijde zvěstuje nám všechny věci. Dí jí Ježíš: Jáť jsem, kterýž mluvím s tebou“ (Jan, 4, 25. 26.);

d) před učenníky Janovými, kteří tázali se jej: „Ty-li jsi ten, který přijíti má, čili jiného čekati máme? V touž pak hodinu mnohé uzdravil od neduhů a nemocí a duchů zlých, a slepým mnohým zrak dal. A odpověděv řekl jim: Jdouce povězte Janovi, co jste slyšeli a viděli“ (Luk. 7, 20. 21.);

e) před zástupy lidu: „Zpytujte písma, nebo vy domníváte se v nich život věčný míti: a tať jsou, ježto svědectví vydávají o mně. Jáť jsem přišel ve jménu Otce svého a nepřijímáte mne (Jan 5, 39. 43.);

f) před rozhořčenými nepřáteli svými: Oslavuji-li já sebe sám, sláva má nic není: jestiž Otec můj, kterýž oslavuje mne, jehož vy pravíte, že Bůh váš jest ... Amen, amen pravím vám, prve nežli Abraham byl, já jsem (Jan 8, 54. 58.);

g) ano i před nejvyšší radou židovskou: Kníže kněžské řekl jemu: Zaklínám tě Bohem živým, abys nám pověděl, jsi-li ty Kristus Syn Boží? Dí jemu Ježíš: Ty jsi řekl. Ale však pravím vám, od tohoto času uzříte syna člověka sedícího na pravici moci Boží a přicházejícího v oblacích nebeských.“ (Mat. 27, 63—65.)

Toto vyznání jeho jest tak neomylné, že učenníci jeho jej veřejně messiášem jmenují: „Věz všecken dům israelský, že Bůh i Pánem jej učinil i Kristem, toho Ježíše kterého jste vy ukřižovali“ (Sk. ap. 2, 36.), a lid jej též co messiáše pozdravuje a velebí po zázračném nasycení zástupů na poušti několika chleby: „Ježíš když poznal, že by měli přijíti, a jej chytili a učinili jej králem, utekl opět na horu sám jediný“ (Jan 6, 15.); když vjížděl do Jerusalema, „velmi pak mnohý zástup stlali roucha svá na cestě; jiní pak ratolesti s stromů sekali a metali na cestu a volali řkouce: Hosanna synu Davidovu, požehnaný, jenž se béře ve jménu Páně, hosanna na výsostech.“ (Mat. 21, 8. 9.) — Nepřátelé jeho, že sebe sama messiášem nazývá, jej žalují, odsuzují a křižují: „Tehdy kníže kněžské roztrhl roucho své řka: Rouhal se, což ještě potřebujeme svědků; aj nyní jste slyšeli rouhání? Co se

vám zdá? Ale oni odpovídajíce řekli: Hodenť jest smrti!“ (Mat. 26, 65.)

4. Sám Bůh stvrzuje mnohými zázraky mimořádné a nebeské poslání Ježíšovo; tak

a) anjelé zvěstují blížící se jeho narození; anjel praví Josefovi: „Josefe, synu Davidův, neboj se vzíti Marie manželky své; nebo což v ní jest narozeno, z Ducha svatého jest. Porodíť pak syna a nazveš jméno jeho Ježíš.“ (Mat. 1, 20. 21.)

Podobně vypravuje anjel *Marii*, přinesa jí poselství, že se má státi matkou Boží. Anjelé slaví a zvěstují narození jeho *pastýřům*: „Nebojtež se, nebo aj zvěstují vám radost velikou, kteráž bude všemu lidu: Nebo narodil se vám dnes spasitel, jenž jest Kristus Pán, v městě Davidově.“ (Luk. 2, 10. 11.) Anjelé *opatrují* jeho dětský život: „Anjel Páně ukázal se Josefovi ve snách řka: Vstaň, vezmi dítě i matku jeho a utec do Egypta, a buď tam, dokavadž nepovím tobě; nebo bude Herodes hledati dítěte k zahubení jeho.“ (Mat. 4, 11.) Anjelé *přicházejí k jeho službě*: „Tehdy opustil jej ďábel, a aj anjelé přistoupili a sloužili jemu.“ (Mat. 4, 11.) Anjelé jej *posilňují* v utrpení jeho: „Otče, chceš-li, přenes kalich tento ode mne: ale však ne má vůle, ale tvá buď. I ukázal se jemu anjel s nebe, posiluje ho.“ (Luk. 22, 43.) Anjelé *střeží jeho hrob*: „A aj zemětřesení stalo se veliké; nebo anjel Páně sstoupil s nebe a přistoupiv odvalil kámen a posadil se naň.“ (Mat. 28, 2.) Anjelé *dotvrzují jeho na nebe vstoupení*: „A když za ním do nebe jdoucím hleděli, aj dva muži stáli vedle nich v rouše bílém, kteřížto řekli: Muži Galilejští, co stojíte hledíce do nebe? Tento Ježíš, kterýž vzat jest od vás do nebe, tak přijde, jak jste ho viděli jdoucího do nebe.“ (Sk. Ap. 1, 10. 11.)

b) Hlas Boží a zázračné zjevy oslavují jej *při křestu v Jordaně* a při proměnění *na hoře Tábořské* (Mat. 3, 16. Luk. 3, 21. (Mar. 9. 1.)

c) Zázračné zjevy při jeho smrti na Golgotě vynucují i pohanu vyznání: „Jistě Syn boží byl tento.“ (Mat. 27, 51.)

d) Konečně největší zázrak z mrtvých vstání jeho jest apoštolům i křesťanům nezvratným důkazem jeho božského poslání.

5. Ježíš sám dokazuje mnohými zázraky, že jest proroky zaslíbeným messiášem, a podává tak světu nezvratný důkaz svého božství.

a) *Příroda* jest jeho slovu podřízena: rozmnožil chleby na poušti (Mat. 14, 19.), chodil po moři (Mat. 14, 25.), utišil bouři na moři (4, 36.), k jeho slovu zahrnuje rybář Šimon v sítě své veliké množství ryb (Luk. 5, 5.), z vody víno učinil (Jan 2.) a j.

b) *Nemocní* k jeho slovu uzdraveni jsou: „Obcházel Ježíš všecku Galileji, uče ve školách jejich a káže evangelium království, a uzdravuje všelikou nemoc, veliký neduh v lidu. A rozešla se o něm pověst po vší Syrii, i podávali mu všech zle se majících, rozličnými neduhy a trápeními obklíčených, i ďábelníků i náměsíčníků i šlakem poražených, i uzdravoval je.“ (Mat. 4, 23—24.; 8, 2.; 9, 2—8.; 27—30.; Mar. 1, 23., 2, 3., 3, 1., 4, 38., 5, 25., 6, 56., 7, 32., 8, 23., 10, 46.; Luk. 4, 40., 5, 12., 7, 2., 13, 11., 14, 2. a Jan 5, 3., 7, 1., 9, 11. atd.)

c) *Mrtví vstávají* zase k novému životu: Tabitha, dcera knížete školy Jaira (Mat. 9, 25.), syn vdovy Naimské (Luk. 7, 11.) a Lazar (Jan 11). Ano i *duchové* dobří i zlí poslušni jsou svého Pána (Mar. 1, 21., 5, 1. Mat. 8, 28., 9, 32. Mar. 9, 16.).

d) *Skryté věci*, lidskému rozumu nepřístupné, jsou před jeho duchem odkryty a známy. Tak pravil Petrovi: „Jdi k moři a vrz udici, a tu rybu, kteráž uvázne nejprvé, vezmi; a otevra ústa její, nalezneš groš; ten vezma dej jim za mne i za sebe.“ (Mat. 17, 26.)

Blízká i daleká budoucnost, která všem rouškou neproniknutelnou zakryta jest, jest mu všechna odhalena; tak *předpovídá*:

své třídenní pobytí v hrobě: „Jako byl Jonáš v břiše velryby tři dny a tři noci, tak bude Syn člověka v srdci země tři dny a tři noci“ (Mat. 12.);

že přijde k poslednímu soudu: „Syn člověka zajisté přijde v slávě Otce svého s anjely svými, a tehdyž odplatí jednomu každému podle skutků jeho“ (Mat. 16, 27.);

své umučení a z mrtvých vstání: „Když byli v Galileji, řekl jim Ježíš: Syn člověka bude vydán v ruce lidské a zabijí jej, a třetího dne vstane z mrtvých“ (Mat. 17, 21. 22.);

zkázu města Jerusalema: „Jerusaleme, Jerusaleme, kterýž vraždíš proroky a kamenuješ ty, jenž k tobě posláni jsou, kolikrát chtěl jsem shromážditi syny tvé, jako slepice shromáždí kuřátka svá pod křídla, a nechtěl jsi. Aj, zanechá se vám dům váš pustý“ (Mat. 23, 37.);

znamení předcházející soud poslední (Mat. 24), *zradu Jidášovu* (Mat. 26, 25.), *zapření Petrovo* (Mat. 26, 34.) a j.

e) Konečně vstupuje v přítomnosti učenníků svých na nebesa. Všecky tyto zázračné zjevy staly se dle vlastních slov Ježíšových proto, aby své messiášské poslání dokázal: „Skutky, které mi dal Otec, abych je vykonal, ti skutkové, kteréž já činím, svědectví o mne vydávají, že mne Otec poslal“ (Jan 5, 36.), což svědkové jich uznali a doznali: „Tedy ti lidé, když uzřeli div, kterýž byl učinil Ježíš, pravili, že

tento jest jistě prorok, kterýž má přijíti na svět.“ (Jan 6, 14.)

6. Dle mnohých předpovědění prorockých měl messiáš lidskou i Božskou přirozenost míti, a tudíž pravý Bůh býti: „A j ty Betleme Efrata, maličký jsi v tisících judských: z tebe mně vyjde, jenž bude panovníkem v Israeli, a východové jeho od počátku od dnů věčnosti.“ (Mich 5, 2.)

A v pravdě se Ježíš této dvojí hodnosti, lidské a božské, dovolává; neboť přikládá sobě:

a) *Božských dokonalostí a vlastností; jednu bytnost a moc s Hospodinem*, jehož Israelité co Jehovu, Boha svého uznávali a on svým otcem jmenuje: „Kdo vidí mne, vidí i Otce.“ (Jan 14, 8.) „Otec můj až dosavad dělá, i já dělám.“ (Jan 5, 17.) „Jako Otec křísí mrtvé a obživuje, tak i Syn, kterýž chce obživuje. Aniž zajisté Otec soudí koho, ale veškeren soud dal Synu, aby všickni ctili Syna, jako ctí Otce: Kdo nectí Syna, nectí Otce, který ho poslal.“ (Jan 5, 21—23.)

b) *naprosté — absolutné bytí*: „Jako Otec má život sám v sobě, tak dal i Synu, aby měl život v samém sobě“ (Jan 5, 26.); *věčnost*: „Amen pravím vám, prve nežli Abraham byl, jáť jsem“ (Jan 8, 58.); *všemohoucnost*: „Otec můj až posud dělá, i já dělám“ (Jan 5, 17.); *vševědoucnost*: „Jako mne zná Otec, i já znám Otce.“ (Jan 10, 15.) Kde ale jedné vlastnosti boží jest, musejí nezbytně býti všechny, jenž odděleny býti nemohou.

c) Ježíš vyžaduje pro svou osobu *stejnou čest*, „aby všickni ctili Syna jako ctí Otce“ (Jan 5, 23.); *stejnou víru*: „Tato jest pak vůle Otce mého, kterýž mne poslal, aby každý, kdo vidí Syna a věří v něho, měl život věčný, a já jej vzkřísím v den nejposlednější“ (Jan 6, 40.); *stejnou důvěru*: „Nermuť se srdce vaše, věříte v Boha, i ve mne věřte“ (Jan 14, 1.), jakáž Bohu Otci patří.

d) On vydává a osvědčuje se *samostatným Pánem přírody*: „Malomocný přišel, klaněl se jemu řka: Pane, chceš-li, můžeš mne očistiti. I vztáh Ježíš ruku, dotekl se ho řka: Chci, buď čist! a hned očištěno jest malomocenství jeho“ (Mat. 8, 3.), a *lidí*: „Jako Otec křísí mrtvé a obživuje: tak i Syn, kterýž chce obživuje“ (Jan 5, 21.); *nebes a duchů*: „Cožkoli svážeš na zemi, bude svázáno na nebi, a cožkoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi“ (Mat. 16, 19.) — *odpouští hříchy* Magdaleně, Petrovi, lotru na kříži, *přislubuje život věčný*: „Voda, kterouž já dám, bude studnice vody vskákající do života věčného“ (Jan 4, 13.) a *bude souditi svět*: „Aniž zajisté Otec soudí koho: ale veškeren soud dal Synu.“ (Jan 5, 22.) „Syn člověka zajisté přijde v slávě Otce svého

s anjely svými a tehdaž odplatí jednomu každému podle skutkův jeho.“ (Mat. 16, 27.)

e) Všemohoucnost svou dokázal tím více, že moc svou, zázraky činiti, udělil také apoštolům: „A svolav dvanácte učeníkův svých, dal jim moc nad duchy nečistými, aby je vymítali, a aby uzdravovali všelikou nemoc a všeliký neduh“ (Mat. 10, 1.), a neprotivil se, když apoštolové jej měli za božskou osobu a co takovou jej ctili a jemu se klaněli.

Mimo vše to máme výslovné svědectví Boha Otce, kterého dovolává se Ježíš častěji, že jest Kristus pravý Bůh i člověk; anjelé zvěstují před narozením jeho, že jest Bůh, a nesčíslné zázraky, které na něm a jím se staly, vylučují vseeku pochybnost o věrohodnosti jeho výpovědí.

§. 69. Ježíš učitel — prorok.

1. „Proroka vzbudím jim z prostřed bratří jejich . . . a položím slova má v ústa jeho“ (V. Mojž. 18, 18.) pravil Hospodin; protož Ježíš veřejné působení své počal co učitel nebeské pravdy — co prorok. Za úlohu vytknul sobě nikoliv zničení předešlých zjevení (zákona mosaického a proroků), nýbrž jich doplnění a vyplnění: „Nedomnívejte se, že bych přišel rušiti zákon anebo proroky: nepřišel jsem rušiti ale naplniti.“ (Mat. 5, 17.)

Obrátil se nejdříve k národu židovskému, který dle zaslíbení otcům daných měl prvý právo na dobrodiní mesiášská, a mimo to předešlými zjeveními nejvíce připraven a uzpůsobněn byl, aby další poučení všech národů sprostředkoval: „Těch dvanácte poslal Ježíš, prikazuje jim řka: Na cestu pohanů nechoďte . . . ale raději jděte k ovčím zahynulým domu israelského“ (Mat. 10, 5. 6.); při tom ale výslovně vyjádřil vůli svou, že chce všechny lidi vírou v učení své spojit: „A jiné ovce mám, které nejsou z tohoto ovčince; i tyť musím přivésti a hlas můj slyšeti budou, a bude jeden ovčinec a jeden pastýř.“ (Jan 10, 16.) — Učení své pojil nejraději s bezprostřednými zjevy časovými, aby učenníky své z patření smyslného přivedl k poznání nadsmyslného, nadpřirozeného; za tou příčinou učil často podobenstvím a příklady.

2. Jeho věrouka vyslovila vše, čeho člověku o Bohu a o sobě samém věděti třeba, by dospěl svého cíle. Protož vysvětluje nejdříve bytnost a působení Boží: Bůh jediný jest troj osobný, Otec, Syn a Duch svatý; jest nejen stvořitelem, zachovatelem a ředitelem světa, ale i jeho vykupitelem, posvětitelem a soudcem. Božská prozřetelnost pečuje otcovsky i o nejnepatrnější tvory; dobrotivost Boží obětuje i svého jednorozeného Syna k spasení lidskému; spravedlnost Boží jest tak vznešena, že k smíření jí jest oběti nekonečné zapotřebí, zároveň ale tak dobrotiva, že i nejmenší dobré odměňuje; milosrdenství Boží nabízí i největšímu

hříšníkovi odpuštění. Poznání přirození lidského, určení a budoucnosti člověka se rozšiřuje. Člověk jest dítětem Božím a obrazem — až posud pokálen kletbou hříchu, nyní ale k původné důstojnosti přiveden prostřednictvím Ježíšovým. Určení jeho jest, aby Boha poznal, miloval a s ním se jednou věčně spojil. Kdo dojde toho určení, dosáhne blaženosti nebeské, kdo se ho mine, toho jest podílem věčné trápení pekelné; menší skvrnu ale lze až do soudu posledního mukami očišťovacími smazati. Oslavenci nebeští jsou orodovníky a pomocníky pozemčanům.

3. Mravouka, kterou hlásal Ježíš slovem i příkladem, má též člověka k nejužšímu spojení s Bohem a tím k pravému blahu přivést.

Protož vyžaduje, aby člověk Bohu sloužil pevnou věrou, pevnou nadějí, a důvěrnou a dětinnou láskou; aby sebe sama miloval co obraz Boží a všech prostředků použil, které k zachování této důstojnosti se mu podávají; aby posléze svého bližního pro Boha jako bratra miloval, a tuto lásku slovem a skutkem osvědčil. — Ač mravouka ta veškerý svět páskou lásky Boží spojuje, přec uvádí také užší spojení v rodině, v náboženském společenství a v státu, které pásky před Bohem a pro Boha svaté jsou zákonem lásky nejšlechetnější.

§. 70. J e ž í š k n ě z.

1. Dle zaslíbení prorockých musel Ježíš též co pravý nejvyšší kněz působiti, jenž co zástupce a prostředník hříšného pokolení lidského viny jeho na se bere: „Přisáhl Hospodin a nebude toho želeť: Ty jsi kněz na věky dle řádu Melchisedechova“ (Žalm. 109, 4.), a co bohumilý obětný beránek Božské spravedlnosti zadost činí: „Obětován jest, protože sám chtěl, a neotevřel úst svých: jako ovce k zabití veden bude a jako beránek před střížícím oněmí a neotevře úst svých“ (Isai, 52, 7.), a tak co pravý vykupitel smíření a odpuštění lidu docílí: „Vyšels k spasení lidu svého, k spasení s pomazaným svým.“ (Habak. 3, 13.) „On raněn jest pro nepravosti naše, potřín jest pro nešlechetnosti naše . . . a zsinlostí jeho uzdravení jsme.“ (Isai. 53, 5.)

2. Tak se stalo. Ježíš obětoval co pravý Bůh (srovn. §. 68.) svým vtělením ve vši chudobě a nízkosti svou nebeskou slávu a Božskou důstojnost: on obětoval svým životem dokonanou oběť poslušenství: „Můj pokrm jest, abych činil vůli toho, kterýž poslal mne, abych dokonat dílo jeho“ (Jan 3, 34.), obětoval ze svobodné lásky své v nevýslovných bolestech život svůj na dřevě kříže: „Já pokládám duši svou, abych zase vzal ji. Nižádný jí nebere ode mne, ale já ji pokládám sám od sebe.“ (Jan

10, 17. 18.) — Tuto trojí svou oběť zvěčňuje Ježíš ustanovením zázračné svátostné oběti až na konec světa. (Mat. 26.)

3. Tato oběť má býti zástupná, určená k tomu, aby kletbu hříchu s člověčenstva sňala: „Ospravedlnění tedy jsouce z víry, pokoj mějme s Bohem skrze Pána našeho Ježíše Krista, skrze něhož i přístup máme skrze víru k milosti této“ (Řím. 5, 1. 2.); neboť Ježíš věnuje člověčenstvu

a) zásluhy svého vtělení: „A slovo tělem učiněno jest a přebývalo mezi námi“ (Řím. 1, 14.);

b) zásluhy svého poslušenství: „Když jsme ještě hříšníci byli, podlé času v poslušenství Kristus umřel za nás“ (Řím. 5, 9.);

c) zásluhy svého umučení a své smrti: „Jako Syn člověka nepřišel, aby jemu slouženo bylo, ale aby sloužil a dal duši svou na vykoupení za mnohé“ (Mat. 20, 28.): protož založil na smíření člověčenstva vždy trvající památku své smrti v Nejsv. svátosti oltářné. (Mat. 26, Mar. 14, Luk. 22.) Ku posvěcení člověčenstva zřizuje celou řadu trvajících prostředků posvěcujících — svat. svátostí. Jmenuje se tedy a jest v pravdě „beránek Boží, jenž snímá hříchy světa“ (Jan 1, 29.) — nejvyšší kněz nového zákona: „Protož majíce biskupa velikého, kterýž pronikl nebesa, Ježíše Syna Božího: držme to vyznání.“ (Žid. 4, 14.)

§. 71. Ježíš král

1. „Maličký narodil se jest nám, a syn dán jest nám a učiněno jest knížectví na rameni jeho: a nazváno bude jméno jeho podivný, rádce, Bůh, silný, otec budoucího věku, kníže pokoje. Rozmnoženo bude panování jeho a pokoje nebude konce. Na trůnu Davida a na království jeho seděti bude“ (Isai. 9, 6. 7.), tak předpověděl veliký prorok Isaiáš o budoucím messiáši, že panovníkem bude, jehož království veškeré národy zahrne, spravedlnost, pokoj a požehnání po celém okršku zemském rozšíří a věčně trvati bude. Pohříchu mnozí židé právě té doby, kde neštěstí národu po pádu Makkabeův a nesnesitelný tlak římského panování na ně velice doléhaly, dali se svést, že sobě budoucího messiáše představovali co mocného institute za všechny přestálé nehody a svízele, co udatného vítěze nad udatnými a brdými Římany, a co obnovitele staré slávy Israele a zakladatele nepřemožitelné říše světové. V tomto smyslu si vykládali některá proroctví, jimž porozuměli zle, na př. proroctví Isaiášovo (60, 6—17.), že církev Kristova — ta duchovná říše se ve všech národech rozšíří, a přehledli tak zcela původnou úlohu messiášovu a ostatní přemnohá výslovná proroctví o messiášově duchovné — věčné

Mši, jako: „Plesej, dcero Sionská, vesel se dcero Jerusalemská: „Aj král tvůj přijde k tobě spravedlivý a spasitel: on chudý a vstupující na oslici a na oslátku malém.“ (Zach. 9, 9.) „Aj, já posílám anjela svého a připraví cestu před tváří mou. A hned přijde do chrámu svého panovník, jehož vy hledáte, a anjel zákona, kteréhož vy chcete.“ (Mat. 3, 1.) Kdo se tedy u nich messiášem nazval, ten vydal se též dle jejich přesvědčení za „krále židovského.“ Toto veliké a smutné nedorozumění bylo též na větším díle příčinou, že Ježíš dílo vykoupení smrtí svou zpečetil, na díle ale bylo příčinou zavržení a úplné zkázy národa židovského.

2. *Králem* nazývá Ježíše *anjel* v prvním okamžení jeho počtí: „Aj počneš v životě a porodíš syna a nazveš jméno jeho Ježíš, Tenť bude veliký a syn Nejvyššího slouti bude; a dáť jemu Pán Bůh stolicí Davida otce jeho: a královati bude v domě Jakubově na věky.“ (Luk. 1, 32.) — Co Pána a krále pozdravili jej hned v prvých dnech života jeho *mudrcové* od východu, když přijeli do Jerusalema, tážajíce se: „Kde jest ten, který narodil se, král židovský?“ (Mat. 2, 2.) — Co Pána ctili jej *učenníci* jeho. (Mat. 28, 6. Mar. 16, 19. 20. Luk. 7, 13.) — *Králem sám* nazývá se před lidem a Pilátem: „Ježíš pak stál před vladařem; a otázal se ho vladař řka: Ty-li jsi král židovský? Díjemu Ježíš: Ty pravíš“ (Mat. 27, 11.); ale vyznává též veřejně a slavně: „Království mé není z tohoto světa; kdyby z tohoto světa bylo království mé, služebníci zajisté moji bránili by, abych nebyl vydán židům“ (Jan 18, 36.) — tedy království — nikoli světské moci a slávy — nýbrž království duchovné ke spasení a požehnání světa.

3. Královstvím svým nazýval zřejmě Ježíš *církvev, jím založené a uspořádané náboženské společenství ke spáse svých věřících.* — Toto království, jehož hlavou chtěl „zůstatí až do skonání světa“ (Mat. 16, 18.), jmenoval rád „*svým stádem*“, které se po celém světě rozšířiti mělo, a sebe sama nazýval „*dobrým pastýřem*.“ (Jan 10, 11.) A poněvadž toto království s nebe vycházelo a občany pro nebe vychovati mělo, nazýval je též „*královstvím nebeským*.“ (Mat. 13, 24. 31. 33. 44. 45. 47.) Počátek jeho připodobnil „*hodu svatebnému*“, jehož hosté zamítli (Mat. 22, 2.) a „*viníci*“, v kteréž pacholci syna pánova zavraždili (Mat. 21, 33.); zrůst jeho vysvětloval podobenstvími „*o zrně hořčičném, o kvasu, o sítí*“ a j. (Mat. 13. 31—47.) †

II. Oddělení.

Dějepisná pravdivost křesťanského zjevení.

§. 72. Jsoucnost křesťanství jest důvodem pro dějepisnou pravdivost křesťanského zjevení.

1. Dějepisná pravdivost křesťanského zjevení jest tentýž pojem, jako dějepisná pravdivost života a působení Ježíše Krista, jak jsme je naznačili v předešlém oddělení.

2. Dějepisná pravdivost života a působení Ježíše Krista jest ale nezvratně dokázána jsoucností křesťanství. — Křesťanství jest po všech končinách a národech země rozšířeno; nalézá se nejen co vnitřné smýšlení lidu, nýbrž jest duchem zákonů, mravů, ústavů, celého vzdělání: spatřujeme je všudy zosobnělé v křesťanském společenstvu. Tento veliký skutečný zjev jest zároveň skutečným dějem 18 uplynulých věků, a zůstane skutečným dějem budoucnosti veškeré. Tento největší všech skutečných dějů historických jest beze vší logické a historické příčiny, pakli Ježíš Kristus v pravdě nežil a nepůsobil, jak o něm řečeno.

3. Nejen zevnější jsoucnost křesťanství jest 18staletým rukojemstvím za pravdivost života a působení Ježíšova: rovně trvajícím rukojemstvím jest obsah věrouky a mravouky jeho. Věrouka křesťanská má své jediné těžiště v osobě a působení Ježíše Krista; mravouka se zakládá v příkladu a vzoru jeho. Obé by se nikdy nebylo mohlo hlásati, aniž by přijato bylo, kdyby osoba a působení Ježíše Krista nebyly povždy nad všecku pochybnost zjištěny bývaly.

4. Rovněž za pravdivost života a působení Ježíšova jest po všecky doby rukojemstvím bohoslužba křesťanská. — Slavnosti křesťanské roku církevního jsou památkami a obnoveními jednotlivých zjevů ze života Ježíšova, tak že vlastně Ježíš v nich ustavičně dále žije až do skonání světa. Tyto bohoslužebné slavnosti soustřeďují se po všecky věky v jednom tajemném úkonu — v Nejsvětější svátosti oltářné, *ve mši svaté*, kterouž se nám co den život a smrt Ježíše Krista živě před oči staví. — Jsoucnost takové bohoslužby byla by naprosto nemožna, kdyby Ježíš nebyl žil, nepůsobil v pravdě v dějinách světových.

§. 73. Historické listiny, které skutečné děje ze života a působení Ježíše Krista vypravují.

Zprávy ze života a působení Ježíšova čerpáme ze 27 spisů, jichž původci jmenuje se nám 5 bezprostředných a stálých průvodců a učenníků Ježíšových a 3 důvěrní společníci těchto. Jsouť

to spisy svaté — „písmo svaté nového zákona“ — jež se spisy starozákonnými tvoří naši bibli (τὰ βιβλία). Knihy písma svatého novozákonného jsou:

1. Čtyry evangelia (εὐαγγέλιον) tak nazvána, protože „evangelium“ t. j. radostnou zprávu o dříve očekávaném messiáši zvěstují.

a) Prvé evangelium přičítá se sv. Matouši, jednomu z 12 apoštolů Ježíšových — bývalému výběrčímu cla jménem Levi v Kafarnaum, — který, prvé než nastoupil cestu svou apoštolskou k Etiopům, Indům a Partům, zvěstoval učení mistra svého v zemi judské. Sepsáním své knihy má úmysl, aby židům dokázal, že jejich zaslíbený a očekávaný messiáš v osobě Ježíše Krista skutečně na svět přišel. Protož kladl nejvíce váhy na vyplnění proroctví messiášských.

Evangelium sv. Matouše počíná rodokmenem Ježíše Krista co člověka, protož přičiňuje se tomuto spisovateli *příznak ozdržené osoby lidské*.

b) Spisovatelem druhého evangelia jmenuje se nám sv. Marek. — Jan Marek z Jerusalema (Sk. ap. 12, 12.), jeden z 72 učenníků Ježíšových a potom věrný průvodčí svatého Pavla a posléze sv. Petra. Po boku a za dohlídky sv. Petra sepsal toto evangelium v Římě pro tamější křesťany, z pohanství na víru obrácené. (Sk. ap. 13, 13.)

Sv. Marek počíná svou knihu s hlasem volajícího na poušti — s Janem Křtitelem, protož jemu *příznak lva* přidán.

c) Třetí evangelium sepsal sv. Lukáš, rodem z Antiochie, též jeden z 72 učenníků Ježíšových, potom ale nerozlučný žák a společník sv. Pavla. Tuto knihu sepsal za dohlídky sv. Pavla výslovně pro vznešeného Římana Theofila s tím úmyslem, aby mu podal pořádaný a zevrubný nástin života Ježíšova.

Sv. Lukáš začíná své evangelium s obětí Zachariášovou; protož jest jeho *příznak zvíře obětné — vůl*.

d) Čtvrté a poslední evangelium přičítá se sv. Janovi, příbuznému Ježíšovu, mezi 12 apoštoly „miláčku Páně.“ Po rozeslání apoštolů žil a působil co biskup v Efesu, odkud se jen na krátkou dobu za císaře Domitiana na ostrov Pathmos do vyhnanství vzdálil. K mnohým prosbám maloasiatských křesťanů sepsal již na sklonku svého života své evangelium zvláště s tím úmyslem, aby proti některým bludařům (Cerinthovi) božství Ježíšovo dokázal. Protož toto evangelium není životopis Ježíšův zevrubný, nýbrž jen sbírka těch učení a zázraků, jež božství jeho dokazují.

Poznamenání. U židů bylo zvykem, nazývati blízké příbuzné „bratřími, sestrami.“ (Srv. I. Mojž. 14., 16., 13, 9., 23, 48., 29, 12. 15. I. Král. 10. a II. 13 a j.) V tomto smyslu se v evangeliích uvádějí „bratři Ježíšovi“ zejména Jakub mladší, Josés, Simon, Judas. Též Jan s bratrem svým Jakubem starším byli takto „bratři.“ Matka Ježíšova měla sestru *Marii Jakobe* (Jan, 19, 25.) zasnoubenou *Alfeovi* (dle židovského vyslovení Klopai čili Kleofáš, řecky

Alfai, Alfens), jejíž synové byli Jakub ml., Joses, Simon a Judas. Další příbuzná (sestřenice matky Ježíšovy) byla *Maria Salome* (Mar. 15, 40. 19, 1. Mat. 27, 56.) zasnoubena Zebedeovi, jejíž synové byli Jakub st. a Jan miláček Páně.

On počíná své evangelium s vyznáním věčného božství Ježíšova; pro tento smělý vzlet přidán jemu za *příznak orel*.

Přídavek evangelia sv. Lukáše jsou „Skutkové apoštolští“, jím samým sepsaní, v kterých svému příteli Theofilovi skutky apoštolů, zvláště knížat apoštolských ss. Petra a Pavla vypisuje.

2. K těmto dějepisným spisům učenníků Ježíšových řadí se více listů (psaní, epištol) sv. apoštolů.

a) Sv. Pavel, jehož zázračné obrácení se ve Skutcích apoštolských vypravuje, a který svou horlivostí o rozšíření křesťanství čestné jméno „*apoštola národů*“ sobě získal, jest spisovatelem 14 listů, které jsou:

2 napomínací psaní k Thessalonicenským, jež na víru obrátil; psaní k učenníku Titovi a

2 k učenníku Timoteovi co poučení v duchovné správě biskupské (listy pastorální);

psaní ke Galatským, a

2 ku Korintským, co obhájení apoštolské důstojnosti své;

psaní k Římanům na smíření tamějších křesťanů, z pohanů a židů obrácených;

psaní z vězení k Efesským a sousedním obcím, a

psaní ku Kolossenským;

psaní k Filemonovi, doporučující pro jeho uprchlého otroka Onesima, jehož obrátil sv. Pavel;

psaní poděkovací k Filippenským, a

konečně psaní poučné k Židům — Hebrejům, t. j. ku křesťanům, kteří klonili se ještě k židovství.

b) Sv. Jakub mladší, který po rozeslání sv. apoštolů spravoval křesťanskou obec Jerusalemskou, sepsal o b ě ž n ý l i s t, kterým věřící na blížící se nehody při povstání Judey připravuje, a některé přemrštěné náhledy o působnosti víry opravuje.

c) Sv. Petr sepsal dva listy k obcím maloasiatským, jež byl Kristu získal, by je před blížícími se nehodami potěšil.

d) Sv. Jan sepsal list, který svému evangeliu připojil, k obci Efesské, a 2 listy poučné rozdílným osobám (Electa domina a Gajus).

e) Sv. Judas Tadeáš sepsal jako sv. Petr oběžný list ku křesťanům maloasiatským, aby je k vytrvalosti a víře povzbudil.

Poznámka. Všecky tyto listy jsou dějepisnými prameny života a působení Ježíšova, poněvadž na jednotlivé zjevy tohoto života a působení připomínají, zvláště ale učení Ježíšovo osvětlují.

3. Konečně máme „Zjevení sv. Jana“, jím samým sepsané u vyhnanství jeho na ostrově Pathmos. Prvé oddělení za-

hrnuje 7 listů (začátečné 3 kapitoly) napomínacích a varovacích k biskupům západní Asie. Ostatek jest obrazy a podobenstvími vyslovené prorockví konečného vítězství a veleslávy učení a království Ježíše Krista.

§. 74. Spisy novozákonné jsou nepodvržené. I. Vnitřné důvody nepodvrženosti.

Že dějepisné listiny, život a působení Ježíše Krista nám vypravující, vskutku době Ježíšově přináležejí a svrchu jmenovanými muži sepsány jsou, lze nad všecku pochybnost dokázati 1. řečí, 2. obsahem a 3. způsobem vypravování t. j. vnitřnými důvody.

1. Řeč, kterou ony spisy sepsány jsou, jest tak zvaná hellenistická t. j. řecké nářečí, kterýmž židé asiatictí a egyptští za římského a řeckého panování mluvili a psali, a jež se od čisté řečtiny spisovatelské hebrejskými formami a přijetím hebrejských slov lišilo. — Tímto nářečím psalo též 72 překladatelů bible v Alexandrii za Ptolomea Lagi, od nichž překlad ten „septuaginta“ slove; týmž nářečím psal Jos. Flavius, Philo a j. Protož byli spisovatelé našich dějepisných listin nad všecku pochybnost židé — což vysvětluje již také z toho, že začasť se písma svatého starozákonného dovolávají — a sice židé těch krajin východných, kamž za panování Seleucidův a Ptolomeův řecký jazyk a řecká vzdělanost pronikly.

2. V jich vypravování jsou děje herodianských knížat tak vetkány, jak jen současníci současníkům — domácí domácím je sdíleti mohou; neboť postrádá se tu všech zpráv o rodokmenu, o rodinných poměrech a o povaze rodiny, panující právě za dob Ježíšových v zemi Judské; též tu není žádného vysvětlení, jak se tenkrát Řím nadvlády zemské zmocnil; není zde žádných zpráv o zvláštních mravech a způsobech, o přáních a očekáváních, o náboženském a politickém smýšlení, o potřebách a vadách oné doby: jen jména se prostě uvádějí a k věci patřící děje se vypravují; všecka podrobnost se co známa předpokládá. Spisovatel, jenž by jinde neb za jiné doby chtěl tutéž látku spracovati, musel by zcela jiným způsobem vypravovati: Protož byli spisovatelé spisů sv. novozákonných židé palestiniští, kteří za časů Pána Ježíše žili.

3. Způsob, jakým vypravují, prozrazuje spisovatele co muže nejprostějšího vzdělání, jací apoštolové — vyjma jediného sv. Pavla — byli. Není tu ani stopy učenosti a umělosti; nalezáme zde právě tu formu vypravování, jaká jest u prostého lidu v obyčeji: beze všeho umělého spojování vět, střídavé dialogické rozpravy, jednotlivé osobné příklady místo všeobecné věty, a množství krásných obrazů z denního života lidového.

4. Mimo to píší svědkové očití a ušní, jež Ježíše za doby jeho veřejného vyučování po vlasti z místa na místo putujícího povždy doprovázeli. Předmětem vypravování jsou slova a skutky jednajících osob, jich postavení, pohyby, ano jich tváření a pohled, a to při takých událostech, při kterých ani jiných svědků nebylo, než apoštolové, kterých Ježíš vyvolil.

5. Již z uvedených důvodů mohli jen apoštolové a učenníci Ježíšovi spisovateli našich historických spisů o životě Páně býti; neboť oni byli hellenští židé, vrstevníci a současníci, mužové prostého nižšího vzdělání a stálí soudruhové Ježíšovi. —

Nad to ještě uvádíme, že naše spisy nejsou *anonymné*, nýbrž každý spis nese jméno svého spisovatele: a tato jsou zase právě jen jména apoštolů a učenníků Ježíšových, které jsme při jednotlivých spisech uvedli.

Poznámka. Vynímkou jest jediný list k Židům — Hebrejům. V tomto sice sv. Pavel, jsa u palestinských křesťanů ze židovství obrácených méně oblíben, zamlčel jméno své hned z počátku proto, by předem jich od čtení tohoto oběžníku neodvrátil; ale okolnosti, jež se v tomto listu zvláště ku konci vypravují, jakož i způsob a duch celého listu svědčí nad vší pochybnost, že jest sv. Pavel jeho spisovatelem.

6. Tyto důvody dokazují nezvratně nepodvrženost všech našich listin o životě Páně. Pro nepodvrženost výše jmenovaných epištol svědčí nad tyto důvody ještě zvláštní okolnost, že jména obcí, ku kterým psány jsou, a příčiny, pro které jsou zaslány, patří jen té době a těm osobám, kterým se v pravdě připisují.

§. 75. II. Vnější důvody nepodvrženosti.

Za nepodvrženost našich listin novozákonných mluví tak mnohá a závažná *svědectví vnější*, že všechna pochybnost mizí.

1. Nejprve dosvědčují tuto nepodvrženost bezprostřední učenníci a věřící současníci sv. apoštolů, jichžto spisy se až na nás zachovaly. Jsouť to „*apoštolští svatí otcové*“: Kliment Římský, učenník sv. Petra, Barnabáš a Hermas, dříve z počtu 72 učenníků Ježíšových, později soudruhové sv. Pavla; Ignác, Polykarp a Papiáš, učenníci sv. Jana, a „nejmenovaný spisovatel“ jednoho listu k jakémus Diognetovi. Tito mužové uvádějí ve svých spisech mnohá místa z nadřečených listin novozákonných co důvody pro své učení, dosvědčující tak jsoucnost i nepodvrženost knih těchto. *Papiáš* zvláště, který mnohé krajiny procestoval, aby přesné listiny a tradice apoštolské vyzkoumal, podává nám skvělé svědectví, že nejen uvádí spisy ty, ale i vznik evangelia sv. Matouše a Marka popisuje. (Eus. III. c. 39.)

2. Na počátku druhého věku jsou výslovná svědectví pro nepodvrženost svatých knih nepřehledná, a doklady z nich nescísnly, tak že bychom tytéž v celou soustavu uspořádati mohli. Než, buďtež zde jen ta nejdůležitější svědectví uvedena:

Svatý mučedlník Justin († 167 v Římě), jenž všechny soustavy filosofické své doby prozkoumal a posléze žádoucnou pravdu v křesťanství našel, vypravuje výslovně, že za jeho doby spisy apoštolské a zejména 4 uvedená evangelia ve schůzích křesťanů předčítána bývají. (Justini apologia I. n. 66. 67.)

Svatý Ireneus, biskup Lionský, jenž s učenníky apoštolskými ještě obcoval († 202), radí nevěrcům a kacířům své doby, aby, když by snad o nepodvrženosti sv. evangelií, v rukou lidu se nacházejících, pochybovati chtěli, tato s nejstaršími exempláry v křesťanských obcích přirovnali, že nepodvrženost a totožnost jistě shledají a uznají. Nad to uvádí také ostatní knihy novozákonné co důvody pro vyvrácení bludů a nevěry. (Irenaei: Adversus haereses lib. III. et IV.)

Svatý Klement, učený přednosta katechetické školy Alexandrinské (protož Kliment Alexandrinský nazván, † 216), doznává, že daleké cesty podnikl, by se o křesťanské víře důkladně poučil, a jmenuje naše 4 evangelia *nepodvržené spisy apoštolské*, a co takových dokládá se také epištol apoštolských. (Clem. Alex. Strom. I. Paedagog. — Monitiones ad paganos.)

Origenes, největší učenec své doby († 254), podává úplný seznam těch spisů, které všichni křesťané souhlasně za nepodvržené listy apoštolské ctili: a co také jmenuje zejména naše novozákonné sv. knihy. (Orig. homil. 7. 13.)

Eusebius, biskup caesarejský († 338), zkoumal všechny spisy tehdejšího křesťanského pravěku za tou příčinou, aby se přesvědčil, které knihy od pradávna za nepodvržené apoštolské uznány jsou; výsledek jeho badání byl právě seznam našich biblických spisů.

Tito mužové křesťanského pravěku, jakož i všickni sv. otcové a církevní spisovatelé té doby, kteří naše sv. knihy za nepodvržené — apoštolské uznali, příslušeli rozličným krajinám tehdejšího světa, a napsali svá přesvědčení, aniž by se o tom dříve dorozuměli neb umluviti mohli; protož jejich svědectví jsou tím závažnější pro nepodvrženost našich knéh biblických.

3. Velké váhy a velmi důležité jest svědectví bludařů křesťanského pravěku apoštolského. Tito dovolávají se všickni k potvrzení svých náhledův bludných našich novozákonných knih, a činíce začasť tyto knihy předmětem učené rozpravy, stvrzují právě tím jejich nepodvrženost, tak že časem povstal na svaté písmo epigram:

Hic liber est, in quo sua quaerit dogmata quisque,
Invenit et pariter dogmata quisque sua.

Tatian († 171) a Ammonius († 240) (dle Eusebia hist. eccles. IV. c. 29. VI. c. 19) sestavili k obraně svých bludů ze 4 evangelií tak zvanou „*harmonii evangelií*“; Tertullian učinil ku konci svého života sv. spisy apoštolské předmětem vědeckého badání.

Z bludařů jedině Marcion († 160) a Manes († 277) opovážili se zamítnouti evangelí ss. Matouše, Marka a Jana, poněvadž

jim překážela; byli však učenci křesťanskými u vědeckém boji úplně poraženi, tak že posléze umlknutím nepodvrženost knih těchto uznali.

4. Rozhodní nepřátelé křesťanů prvních dob stvrzují, arii svým způsobem, nepodvrženost novozákonných spisů.

a) Židé, kteří počali nejprve křesťany pronásledovati, *nikdy se neodvzdali*, pravost knih těchto upíráti, jaké upírání by zajisté nabylo z jejich úst u všech vzdálenějších národů převeliké váhy, a křesťanům bylo velice uškodilo.

b) Podobně pohané, kteří se za úplné zničení církve zasadili (Římané, Řekové, Peršané), nikdy pravosti knih svatých se nedotýkali. Zvláště skeptik Celsus († 150), novoplatonik Porfyr († 304) a odpadlík císař Julian († 362) všemožně se vynasnažili, aby knihy písma sv. pomocí toho zničili, co jim podávala filosofie, znalost dějepisu, řečnictví, vtip a zloba proti křesťanům. Avšak — ač chlubili se důkladnou znalostí spisů těch — přec nikdy o nepodvrženosti jich nepochybovali; ano stvrdili nepodvrženost tím, že snažili se, děje v těch knihách vypravované přirozeným způsobem vysvětlovati a s podobnými světskými ději přirovnávše je oslabiti, a tak proti učení v nich obsaženému brojiti.

§. 76. Věrohodnost novozákonných knih.

Spisovatelé novozákonných knih mají všechny potřebné vlastnosti, aby se jim uvěřiti mohlo: úplnou znalost předmětu a nejvyšší pravdy milovnost.

1. Jsou nadáni úplnou znalostí toho, co vypravovati chtějí; neboť jsou na díle bezprostřednými, na díle prostřednými svědky života a učení Ježíšova.

a) Ss. Matouš, Jan, Petr, Jakub a Juda apoštolové byli stálými společníky Ježíšovými v době jeho veřejného působení; Jan, Jakub a Juda byli nad to blízkými příbuznými jeho, kteří znali též dřívější dobu života jeho; Petr, Jakub a Jan byli zároveň oni tři vyvolenci mezi apoštoly, které Ježíš zvláštní své důvěry za hodny uznal.

b) Ss. Marek, Lukáš a Pavel nebyli sice z 12 apoštolů; ale sv. Marek byl z 72 učenníků, kteří povždy Ježíšovi na blízku byli (Sk. ap. 12, 12.); byl později stálým společníkem sv. Petra, za jehož dohlídky bylo mu možno, všechny události života a působení Ježíšova věrně zaznamenati (což Papiáš, Klement Alexandr a Tertullian dosvědčují). Sv. Pavel nebyl sice společníkem Ježíšovým, ale co bedlivý a věrný žák fariseů měl všecku příležitost, seznati svým učitelům protivné skutky a řeči Ježíšovy; později stav se apoštolem zajisté se všemožně přičinil, by znalost tu úplně doplnil (Sk. ap. 9, 26.). Vyznal zřejmě: „Vstoupil jsem do Jerusalema podlé zjevení: a rozmlouval jsem s nimi o evangelium, kteréž káži mezi národy . . . a bych snad nadarmo nyní neb prvé neběžel.“ (Gál. 2. 2.)

Sv. Lukáš nepochybně byl ze 72 učenníků; a jak z vy-

pravování Skutků apoštolských patrně, získal sobě z ustavičného obcování s apoštoly dostatečné příležitosti, že úplné znalosti předmětu svého nabyl.

2. Spisovatelé novozákonných knih jsou na nejvyšší pravdy milovní.

a) *Jich povaha* zaručuje jich pravdy milovnost. Nejen že přísně zakazují všecku lež: „Nevejdeť do nebe nic poškrvněného, ani činícího ohavnost a lež.“ (Zj. 21, 26.) „Pročež složíte lež, mluvte pravdu jeden každý s bližním svým.“ (Ef. 4, 25.) „Nebývejte lháři proti pravdě“ (Jak. 3, 14.), nýbrž sami každé lži nenávidí; protož nezakrývají svých chyb, ač jim z toho spíše škoda než užitek se strany posluchačů vzešla; oni se přiznali ku svému nízkému rodu, ke svému těžkému chápání, ke své směšné marnivosti, ke svému nevčasnému horlení, ku své těžkověrnosti, ku své bázni a nevěrnosti. Nikdy se nehonosili svými zásluhami, a pakli někdy k tomu donuceni byli (sv. Pavel), činili o nich zmínku nejskromnější, nepokornější.

b) *Jich poměry životné* dále zaručují jich pravdy milovnost. Proto, co napsali, byli od židů a pohanů pronásledováni, mučeni, a konečně všickni (vyjma sv. Jana) usmrceni. Tuto budoucnost sám Kristus jim předpověděl, a oni jiné očekávat nemohli, ano dle vlastního jejich svědectví to, co napsali a čemu učili „bylo židům pohoršením a pohanům bláznovstvím.“ Za těchto poměrů nedá se ale jinak jich učení a psaní vysvětliti, než že tím chtěli *své pevné přesvědčení* vyjádřiti. Neboť, kdoby chtěl ke své ujmě lháti?

c) *Předmět jejich spisů* je taký, že ani lháti nemohli. Oni učí a píší o událostech a učení Ježíše Krista, což vše bylo po veškeré zemi judské, galilejské a samařské známo. Sv. Petr vyzývá všechny židy v Jerusalemě ku svědectví zázraků Ježíšových: „Mužové israelští, slyšte slova tato: Ježíše Nazaretského, muže schváleného od Boha mezi námi mocí a zázraky a znameními, kteréž činil Bůh skrze něho u prostřed vás, jakož vy víte... toho zavraždili jste.“ (Sk. ap. 2, 22.) — Sv. Pavel před Festem, náměstkem římského císaře, dovolává se krále Heroda Agrippy co svědka všeho toho, což on (Pavel) z učení, smrti a vzkříšení Ježíše Krista k věření předkládá: „Vízajisté o těch věcech král, k němuž svobodně mluvím: nebo mám za to, že ho z těch věcí nic tajno není. Nebo ničeho toho v koutě se nedálo.“ (Sk. ap. 26, 26.) V chrámě Jerusalemském, z fariseů a ve vysoké radě nebylo nikoho, jenž by vinil apoštoly ze lži; jen aby mlčeli vyžadovalo se od nich: „Aby více nebylo rozhlašováno v lidu s pohrůžkou příkažme jim, aby více v tom jménu k žádnému z lidí nemluvili.“ (Sk. ap. 4, 17.) Mimo to byly obce židovské všech zemí ve stálém spojení s Jerusalemem; protož nesměli spisovatelé našich sv. knih ani v Anti-

ochii, Korintu, Římě neb Alexandrii proti historické pravdě ani nejmenším se prohřešiti.

d) Seznáme dále vznešenou povahu Ježíšovu a jeho nedostížitelné učení tak, že nelze je připočísti vymyšlení prostých apoštolů, kteří by arci potom co bývali rybáři jezera galilejského daleko předčili všechny básníky a filosofy národů nejvzdělanějších.

Poznámka. Některé zdánlivé odchylky ve 4 evangeliích nejsou nižádnými protivami a proto nižádnou nepravdou spisovatelů. Již jsme pravili, že ss. Matouš a Jan nechtěli psáti zevrubného životopisu Ježíšova, nýbrž *onen* chtěl jen důkaz zaslíbení židovských podati, *tento* jen božství Ježíšovo dokázati. Ss. Marek a Lukáš psali sice děje, ale pro rozličné čitatele zcela od sebe odloučené. Protož ss. Marek a Lukáš drží se více průběhu časového, nežli ss. Matouš a Jan; proto též vybrali jen některé znamenitější děje, vědouce, že vše napsati nelze. Ale kdyby právě takých odchylek nestávalo, mohlo by se na nějaké umluvené dorozumění souditi a o věrohodnosti pochybovati.

3. Věrohodnost spisovatelů biblických stvrzují souhlasně pohané a židé. Tak píše *Tacit* (Anal XV. c. 44.): „Auctor nominis ejus („christiani“) Christus Tiberio imperante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat“ (Původce jména toho „křesťan“ Kristus byl za panování Tiberia skrze náměstka Pontského Piláta usmrčen [ukřižován]). Podobně *Plinius* (Epist. ad Trajanum) svědčí, že zakladatelem křesťanství Kristus byl. Dle *Tertulliana* byly spisy sečítání obyvatelstva, jež dělo se v roku narození Kristova, ještě za jeho dob v archivu římském uschovány. Pohanský platonik *Chalcidius* (Comment. in Timaeum) vypravuje o nadobyčejné hvězdě, jež se mudrcům od východu okázala. Vražďení betlemských dětí vypravuje pohanský spisovatel *Macrobius* (Saturn. II, 3.); o pobytu Ježíšově v Egyptě a o jeho zázracích zmiňuje se pohanský skeptik *Celsus* (lit. Orig. contra Celsum I. n. 28, 66.). Totéž stvrzuje *talmud židovský*. (Tento talmud židovský jest sbírka židovských podání, kterou učinil jistý rabbi Juda Hakkadoš v 2. věku po Kristu. V něm se vypravují všechny zázraky Ježíšovy, ale vysvětlují se směšně tím, že Ježíš na svém útěku do Egypta se naučil čarodějství, — neb dle jiných, že našel kámen čarodějský.) — Usmrčení Jana Křestitele, nadobyčejné učení, zázraky, ukřižování a z mrtvých vstání Ježíšovo podává docela souhlasně židovský dějepisec *Josef Flavius*. — Ano i čínské letopisy zmiňují se o velkém zatmění slunce při smrti Ježíšově, které proti všemu rozpočtu hvězdářskému se v onom roce přihodilo. (Příloha „Augsburger allg. Zeitung 10. led. 1843.)

Doslovně uvedeme jen jedno a to sice nejzávažnější svědectví *Jos. Flavia*, jenž co současník dějiny židovského povstání a zkázy města Jerusalema vypsál. Mluví dříve o ukrutnosti Pilátově, a ve svém vypravování pokračuje takto: „Za onoho času žil Ježíš, muž moudrý, pakli jej mužem jednak nazvat lze; neboť konal on nadpřirozené činy, byl učitelem lidu,

který ráđ pravdu přijal, a připoutal sobě mnoho židů i pohanů. Tento byl Kristus. Ač jej Pilát na obžalování mnohých našich nejpřednějších mužů ku kříži odsoudil, přec nepřestali ti, kteříž v něho věřili a jej milovali, k němu lnouti; neboť se jim třetího dne zase objevil živý, jak o něm božští prorokové a nescíslní zázrakové předpověděli. A ještě nyní (v 13. roce panování Domitiana) nevyhynul lid, který se dle něho křesťany nazývá.“ (Jos. Flavius bellum judaicum XVIII. c. 3. 6.)

§. 77. Neporušenost (integritas) knih novozákonných.

Knihy novozákonné nedoznaly co do svého obsahu nižádné změny od počátečního jich vzniku až na naše doby.

1. Udalosti a učení, jež v těchto knihách se vypravují, jsou až do dneška tytéž, které bezprostřední učenníci apoštolští, učitelové církevní a veškerí věřící prvých věků v nich čítali. Všickni totiž sv. spisovatelé křesťanského pravěku bez výminky odvolávají se k těmto udalostem a učením co k počátku a středu svých rozprav. Tytéž udalosti a učení jsou zároveň základem toho vyznání víry, jež věřící povždy proti všem bludařům hájili, a jehož věrohodnost krví a mučednickou smrtí stvrdili.

2. *Slovné znění* biblických knih novozákonných jest dnes totéž, jak je nejstarší církevní spisovatelé čítali. Čteme totiž dnes v biblických knihách tataž místa, která přemnozí nejstarší církevní spisovatelé z dob apoštolských uváděli v té míře, že by bylo lze pouze z těchto dokladů největší díl knih novozákonných sestaviti.

3. *Slovné znění* biblických knih novozákonných jest dosud totéž, jakéž měli nejstarší *překladatelé* před sebou. — Jmenujeme nejprve syrský překlad Pešito („prostý, věrný“), který za dob Efrema Syra († 378) *prastarým* jmenován byl, ano dle podání syrských až do doby apoštola Judy Tadeáše a krále Abgara zasahuje. — V druhém věku nacházíme *první latinský překlad* „Itala“, jenž ku konci 4. věku sv. Jarolímem prohledán a opraven stal se základem překladu pověstného „Vulgata.“ Toutéž dobou a něco málo později obíhaly překlady egyptské, ethiopské, armenské, perské a jiné. Postupem dalších věků ještě mnohé jiné překlady se vyskytly: povrchná jen zkouška všech těchto překladů nasvědčuje tomu, že se děly dle téhož originálu, který až do dneška máme.

4. Neporušenost těchto našich knih dokazují konečně všechny rukopisy originalu (původního textu). — Přišlyť sice vlastní rukopisy novozákonných knih pro nestálost potřeb ku psaní ve zkázu; ale máme ve svých nejpřednějších knihovnách okolo 700 *nejstarších opisů*, které na větším díle až do 4. věku sahají; mnohé teprv po staletém ukrytí na jevo přišly: avšak v nižá-

dném tom opisu nenalézá se ani nejmenší od původného našeho textu odchýlky.

Poznámka. Již jsme se zmínili při neporušenosti knih starozákonných, že jednotlivé změny neznalostí neb upeřorností opisovatelů vzniklé (tak zvané varianty, zápisky pokrajné) obsahu knihy neškodí aniž mění, a protož nikdy porušeností textu nazvány býti nemohou.

5. Vědomé neb nevědomé porušení knih našich bylo povždy v skutku nemožno.

Za dob apoštolských byli tito sami a jich mnozí učenníci věrnými a pečlivými strážci proti všemu porušení jak svým ústným tak i písemným učením. Tenkrátě již a v dobách potomných byl přesný původný text spisův apoštolských svatým pokladem a dědictvím jednotlivých křesťanských obcí, jich opatrování „nejstarším obce“ svěřeno bylo (Iren. I. adv. haeres. lib. III.); bylo tedy naprosto nemožno, aby současně neb postupně všechny tak pečlivě strážené texty naprosto témuž porušení byly podlehy, aniž by spozorováno a odstraněno bylo. Již za dob sv. Justina († 167) předčítaly se tyto spisy v bohoslužebných shromážděních, tak že každý jednotlivý křesťan nad neporušeností textu bdíti mohl. Za císaře Diokletiana (284—305) měli křesťané své biblické knihy v takové úctě, že raději životy své obětovali, než aby je byli pohanským soudcům vydali; a proto každého co odpadlíka víry považovali a z obcování církevního vyloučili, kdo by jen zdánlivě se byl vydáním sv. knih zavinil. Tím méně tedy bylo porušení textu možno. V pradobě křesťanské a čím dále tím více se množily na díle opisy a překlady, na díle doklady ve všech náboženských spisích, tak že všeobecné porušení také fysicky naprosto nemožno bylo. Posléze nastal nekonečnou řadou bludů a kacířství se strany pravověrců nejprísnejší dohled na neporušenost knih těchto, ku kterým se všechny strany odvolávaly. Kde se jen dost nepatrný pokus porušení stal, tu nastala všeobecná obžaloba a důkladná oprava, tak že takový pokus zmařený stal se novým důkazem neporušenosti knih biblických až na naše doby.

§. 78. Výsledky.

1. Dokázali jsme, že všechny dějepisné prameny křesťanského zjevení — biblické knihy novozákonné —

a) nad všecku pochybnost jsou nepodvržené spisy apoštolů a jejich důvěrných učenníků;

b) že zasluhují víry (věrohodnost) dokonalé jak pro znalost věcí tak i pravdy milovnost spisovatelů;

c) že všechny tyto spisy naprosto neporušené až do našich dob zůstaly.

Ano můžeme tvrditi, že nestává jiného spisu žádného, pro jehož nepodvrženost, věrohodnost a neporušenost by tolik a tak důkladných důvodů se uvésti dalo. Biblických spisů zavrhnouti bylo by tolik, jako zavrhnouti veškeré literatury všech národů a časů.

2. Protož jest pravda historická :

a) že Ježíš Kristus žil v té době a v těch poměrech, jak nám je bibličtí spisovatelé uvádějí;

b) že všechny v biblických knihách o Ježíši vypravované děje staly se skutečně a v pravdě tak, jak se vypravují;

c) že Ježíš to učení hlásal, které se mu v těchto knihách připisuje;

d) že Ježíš dokonal dílo smíření v skutku, jak tyto knihy stvrzují;

e) že Ježíš všeobecnou náboženskou společnost — církev — založil;

f) historicky pravdivé jsou posléze všechny zázraky, které Ježíš buď sám vykonal, aneb které staly se na něm — a historicky pravdivá jsou též všechna proroctví a kryptognose, která se připisují Ježíši v knihách těch.

3. Protož jest veškeré křesťanské zjevení dějepisně pravdivé.

III. Oddělení.

<Vnitřná pravdivost — božskost křesťanského zjevení.

§. 79. Přehled důkazů.

Na základě historické pravdivosti křesťanského zjevení, zejména na základě výsledků z ní čerpaných, lze uvést patrný důkaz, že křesťanské zjevení též vnitřně pravdivé t. j. dle vnitřné povahy takové jest, zač vydává se — božské. To vysvítá z těchto důvodů :

1. Historicky pravá povaha Ježíšova nedopouští, že by dílo lidské byl vydal za dílo božské;

2. historicky pravé učení Ježíšovo jest tak vznešené, že dílem lidským býti nemůže;

3. Ježíšem založené náboženské společenství — církev — svým dějepisným rozšířením a zachováním se ukázalo, že není a nemůže býti dílem lidským;

4. Skutečný zjev mravného převratu člověčenstva, jež Ježíš působil, že nemůže býti a není dílem lidským;

5. Ježíš jest úplně osvědčený messiáš — pravý Bůh : a protož jeho zjevené učení v pravdě božské.

§ 80. Historicky pravá povaha Ježíšova jest rukojmím, že křesťanské zjevení není dílem lidským.

Ze všech svědectví nad všechnu pochybnost vznešených, jichž o Ježíši máme, jde na rozum, že jeho mravná povaha jest idealem dokonané svatosti.

1. Ježíš životem svým vyznamenal se nad všechny lidi úplnou bezhříšností. Ač Ježíš svými velmi přísnými mravními požadavky na sebe obrácenou pozornost lidu, zvláště ale svých krutých nepřátel zdvojnásobil, mohl přece s úplnou pokojností svých nepřátel se otázati: „Kdo z vás může mne trestati z hříchu?“ (Jan 8, 46.) Umlknutí nepřátel na tuto otázku bylo výmluvnější svědectví o jeho bezhříšnosti, než všecka chvála, které by se mu bylo mohlo dostat. S toutéž bezhříšností stál též před svými soudci; a jen duchovný převrat lidu, který svým učením způsobil, a z kterého zákonníci a farizeové svou nepravou obžalobu byli odvodili, přinesl jemu výrok smrti. S této stránky objevuje se Ježíš jediný ve veškerých dějinách člověčenstva.

2. Život jeho byl dokonalým vzorem všech ctností, jakýmž až posud na nejslechetnějších mužích jednotlivě se obdivujeme, ano jest vzorem všech dokonalostí, jakýchž nižádný mravokárce od člověka vyžadovati se neodvážil. Spjovalť nejvyšší duchovnou sílu s dětinnou prostností, nejhorlivější odvahu s pohnutlivou jemností, bezpříkladnou obětivost pro své povolání s nejjemnější péčí o blaho svých věrných, neslýchanou dobročinnost s největší skromností. Jak podivuhodna jest jeho pokora při nevýslovných jeho zásluhách, jeho čistota srdce uprostřed strašlivé zkaženosti mravné, jeho trpělivost v neslýchaných mukách, jeho láska neobmezená i k vražedníkům jeho. V skutku nebylo ctnosti, které by více životem nežli slovy byl neučil. Nikdy nemohl učitel s podobným právem svým učenníkům říci: „Následujte příkladu mého.“ (Jan. 13, 15. a j.)

3. Musíme-li v životě Ježíšově dokonalou bezhříšnost a dokonanou svatost uznati, tož povaha jeho byla v skutku jediným divem veškerých dějin světových — mravním ideálem pro všechny doby. Protož naprosto nemožno, že by Ježíš kdy nepravdu byl hlásal, když sebe sama bohopsalancem a dílo své Božským býti pravil (sr. §. 68 3.); jinak museli bychom si nad jsoucností všelike pravdy v člověčenstvu zoufati.

§. 81. Učení Ježíšovo nemůže býti dílem lidským.

1. Doznali jsme již při mosaickém zjevení, že dle obsahu svého učení nemůže býti původu lidského. Na mnohem vyšším stupni dokonalosti jest ale obsah učení křesťanského.

a) Mosaická věrouka byla vzdor své vznešenosti přec velmi neúplna, nevyvinuta, a nejvíce smyslnosti židovské přiměřena — jak toho právě doba ta vyžadovala. — Naproti tomu věrouka křesťanská otvírá zrakům našim nejtajnější hlubiny bytnosti Božské a tajemství věčnosti; vysvětluje duchu lidskému jeho tajné otázky a pochybnosti tak, že na vždy přestává sobě samému býti pohádkou; zabraňuje pro všecku budoucnost všem bludům a po-věrám: jestiť to nejvznešenější náboženství duchovné, jakéhož nikdy nebývalo, aniž bude.

b) Mosaická mravouka byla pouze na vnější zákonnitost obmezena, poněvadž tenkrát obzor lidského ducha nepřesahoval života pozemského. Jinak mravouka křesťanská. Tato přivádí člověka k úplnému poznání jeho hlubokého pádu, z kterého se lze jen dokonalým polepšením povznést; zakazuje nejen zlý čin, nýbrž i zlé smýšlení, a přikazuje nejen dobrý čin, nýbrž i čistý úmysl. Avšak ještě na tom není dosti: na žádném stupni dokonalosti nezastavuje se, nic není tak čisté, svaté, by to ještě čistější, světejší bytí nemohlo. Vyžaduje rekovnost ctnosti, jež jest hotova všem obětím světa — ano i sebezapření se podvoliti. Zamýšlí totiž nejdokonalejší povznešení člověka k dokonalosti Božské.

c) Veškeré mosaické zjevení bylo jen pro jediný národ židovský určeno a přiměřeno, a protož při něm mnohé národné příměsky spatřujeme: křesťanství ale objevuje se co zjevení pro všechny národy a časy. A jest jím v pravdě; jest náboženstvím pro všechny národy, naznačujíc člověka vůbec co člověka a dítě Boží; jest pro všechny časy nedostížitelnou vznešeností pravd svých a zákonů, jichž vzdělaný rozum všech věků chová v podivuhodné úctě, a množstvím nehynoucích ústavů pro zachování a trvání své.

2. Takového učení nelze nikterak historicky vysvětliti, pakli Ježíš nebyl tím, kým se býti pravil, totiž bohoposlancem neb samým Bohem.

a) Toto učení *není pouhým přirozeným zdokonalením židovství*, nýbrž jak z řečeného jest patrné, naprosto vyšším, ano *nejvyšším stupněm náboženského poznání*, ku kterému se židovství jen co nutný předstupeň má, a nikdy k němu se vyšínouti nemohlo. Protož staví se právě naproti židovství — ano nad židovství, jako na př. v kázání na hoře o blahořečenstvích. — Sami židé vyznali o Ježíšovi: „Když dokonal Ježíš řeči tyto, divili se zástupové učení jeho; nebo učil je jako moc mající, a ne jako zákonníci a fariseové.“ (Mat. 7, 29.)

b) *Tím méně vyvinulo se toto učení z filosofických soustav aneb z mystérií nejvzdělanějších pohanských národů na př. Řekův, Římanův, Egyptčanů, Indův a j.* Víme dojista, že Ježíš mimo útek do Egypta, jež co nemluvnátko podniknouti musel, nikdy ani v dětském, ani v jinošském, ani v mužném věku ze své otčiny se nevzdálil; vímeť, že „syn tesařův“ neměl nižádné příležitosti ani prostředků k rozsáhlým studiím: „Ježíš učil je ve školách jejich tak, že divili se a pravili: Odkud tomuto moudrost tato a moc? zdaliž není tento syn tesařův? Zdaliž matka jeho neslove Maria?... I horšili se na něm.“ (Mat. 13, 54—57., Luk. 4, 17., Jan 7, 15.) — Vímeť, že zvláště mystérie pohanské všem cizím a nezasevěncům nepřístupny byly, a že v souhrnu svém se všemi filosofickými soustavami všech věků učení křesťanskému nikterak vznešeností vyrovnati se nemohou.

c) Zbývá tedy ještě náhled ten, že by Ježíš *co pouhý člověk* své učení *sám ze sebe* byl čerpal. Jak ale mohl vysvětlovati sám ze sebe vnitřnou bytnost Boží, prostředky k odpuštění hříchu, tajemství věčnosti? — A mohl-li i toto, nenacházíme se teprv před pohádkou nerozrušitelnou? Muž z nevzdělaného a nenáviděného národa židovského, galilejský, jenž u samých židů v nejmenší vážnosti byl, syn chudého řemeslníka — člověk všeho školského vzdělání prostý: tento zahanbuje všechny učence židovské, kteří hloubali přes 2000 roků v pravdách náboženských — tento převyšuje všechny mudrce řecké, kteří všecku učenost za svůj majetek míti se domnívají — tento předčí všechny vzdělance římské, kteří chlubí se, že vědy a umění veškerého světa uprostřed svých zdí uzavřeli — ten vzbuzuje úctyplný podiv filosofů všech národů až na naše doby. — Byl by to věru zázrak větší, než samé vtělení Syna Božího. *Joan.*

§. 82. Ježíšem založené náboženské společenství — jeho království — církev — nemůže býti dílem lidským.

Nehledíme zde k vnitřnému zřízení Ježíšem založené církve, jež vyložíme teprv později zvláště, nýbrž jen k jejímu zevnějšímu historickému vývinu zření máme.

1. Jest nám nejprvé zázračné rozšíření církve svaté uznati. Když zakladatel její tuto zemi opustil, čítal několik set přívrženců. O 30 roků později mohl sv. Pavel vším právem ku Kolossenským psáti: „Evangelium k vám přišlo, jakož ve veškerém světě se rozšiřuje.“ Asi o 100 roků později mohl sv. Justin mučenník tu pravdu vysloviti: „Není žádného kmene, u kterého by jménem Ukřižovaného se nekonaly k nebeskému Otci modlitby.“ — Nových 150 roků uplynulo, a křesťanství jest za vládné náboženství v celé říši římské prohlášeno, zakořenivší se ve všech tehdejších známých zemích. Brzo potom přidává se k náboženství tomu méně známý sever, a kdekoli nové země, nové díly světa se objevují, všude vniká neodvratně víra Kristova. A tak z malého jen počtu prvých učenníků Ježíšových vzrostla dosud říše věřících daleko přes 200 milionů.

2. Toto zázračné rozšíření objevuje se ještě zázračnějším, povážíme-li překážky, které přičily se mu.

Židé přijíti měli víru, která je dosavadné přednosti jich u všech národů zbavila, jich marné naděje na mocnou messiášskou říši zničila, — a nad to ještě pocházela z muže, kterého co zločince ukřižovali. —

Pohané měli zamítnouti to, co jim až dosud nejvyšší chloubou bylo; na místě dosavadného požívání radostí světských mělo nastoupiti úplné sebezapření; měli se vzdáti toho, co jim až posud bylo nejčestnějším určením životným: bohatec na žebráka, pán

na otroka, Říman a Řek na nenáviděného barbara měl nyní jako na bratra pohlížeti, jej co bratra milovati. — Planí učenci, svého zahanbení se strachující, a lakotný zástup těch, jenž z bohoslužby pohanské těžíce skvostně živi byli, všemožně se snažili, by nenávisť a zlobu proti tomu učení podněcovali. Ano i panovníci povstali se vši zuřivostí; neboť nová ta víra, chtějíc všecky společenské poměry přeměnit, i trůny otrásla. Což divu, že v zápětí hlasatelům evangelia vězení a řetězy, okovy a meče, skřipce, hranice a nejukrutnější muky se všech stran hrozily. Kdo jen jmenem křesťana v podezření upadl, byl již pronásledován, mučen a usmrcen; ani dětí, žen a starců se nešetřilo. Po 300 let tekla všudy, zvláště v říši římské, krev přívrženců Ježíšových potokem. Nadále změnila zuřivost nepřátelská jen místa obětná: až do dneška trvají pronásledování, mučení a popravy.

Též učená nevěra a kacířství úsilovně se snažily, aby vtípem a vědou, potupou a posměchem dílo Ježíšovo podvrátili. Za těchto poměrů a okolností musela arci slova Gamalielova se vyplnit: „Odstupte od těchto lidí, a nechte jich; nebo jestli žeť jest z lidí rada tato aneb dílo, zrušeno bude: pakliž jest z Boha, nebudete mocí toho zrušiti, abyste snad nalezení nebyli protiviti se i Bohu.“ (Sk. ap. 5, 38. 39.) — A nebylo dílo to zrušeno, nýbrž přežilo všecky své protivníky, a všechna pronásledování stala se jen tolikými prostředky, že se ve vši své kráse a síle vyvinulo. Co den zmáhá se naděje, že konečně zaslíbení zakladatelovo vyplněno bude. „Budeť jeden ovčinec a jeden pastýř.“

3. Zázrak tento rozšíření církve Boží objevuje se ještě skvělejší, povážíme-li prostředky, jakými všecky obtíže přemoženy a nejskvělejší výsledky docíleny byly. —

Ježíš sobě nevyvolil nejučenějších pomocníků, aby přepych vrstevníků a současníků jich zahanbil; nepoužil surové branné moci meče a ohně, by přemoženému světu nové učení vnutil, jako Buddhisma a Islam rozšířeny byly: ale vyslancové Ježíšovi byli mužové z lidu, jehož pohané nenáviděli; byliť u většině galilejští, kteříž u samých židů žádné skoro vážnosti nepožívali; byli (vyjma jediného sv. Pavla) neučení a neuměli rybáři, výběřčí cla a řemeslníci; a bylo jich jen dvanácte, když beze všeho jmění, beze vši zbraně, pouze se svým pevným přesvědčením vnitřným do světa se rozešli, aby svět získali svému mistru, ukřižovanému a nenáviděnému Ježíši. A byťby později sebe více prostředků k rozšíření křesťanstva bylo se naskytlo: takový počátek byl by musel pouhé dílo lidské hned u vzniku zmařiti a zničiti. Protož dílo to — Ježíšem založené náboženské společenství — jeho království — církev — nemohlo býti dílem lidským, alebrž Božským, zač vydávalo se.

§. 83. Ježíšem způsobený mravný převrat člověčenstva nemůže být dílem lidským.

Nechceme zde dílo vykoupení lidského dle jeho vnitřné povahy rozebírat, což jest úlohou zvláštní křesťanské věrouky. Jen zevnější následky tohoto díla, jak naznačuje historie — mravný převrat člověčenstva uvažujme zevrubněji.

1. Když Ježíš se narodil, byl — jak již s předu dokázáno — náboženský stav pohanů, a sice i nejvzdělanějších v pravdě strašlivý. Ano i v národu vyvoleném, israelském zmizely náboženství a mravnost u velké většině z vnitra srdce a staly se pouhou bohooctou retnou čili obřadnou. Tu utvořil Kristus pojednou dobu novou. Slyšme o tom svědectví sv. mučenníka *Justina* († 167): „Všickni, kteří vilnosti oddáni byli, nacházejí radost na mravné čistotě; kteří klonili se k modloslužbě, zasvěcují se věčnému nestvořenému Bohu; kteří byli lakomstvím zaslepeni, rozdávají vše, co mají, chudým k požitku; kteří se vespolek nenáviděli, a s cizími obcovati nechtěli, žijí nyní po příchodu Kristově ve vzájemném přátelství, ano modlí se za nepřátele své, a hledí ukrotiti těch, kteří je úhlavnou nenávistí pronásledují.“ — Podobně líčí účinky křesťanstva za své doby sv. *Atanáš* († 373): „Kristus jediné přivedl po veškerém okršlku zemském celé společnosti lidské k tomu, že smrtí zhrdaly, a na nesmrtelnost pomýšlely; smyslností opovrhovaly, a k věčnosti zíraly; na pozemský mír nedbaly, a jen po nebeském se roztoužily. Který člověk kdy učil čistotě, aneb kdo nepravil, že nemohou této ctnosti lidé dosíci? A nyní — ať vystoupí, kdo chce, a patří na ty důkazy svatých smýšlení křesťanských jinochů a panen, jenž ve svaté zdrželivosti žijí — a patří též na tu pevnou víru v nesmrtelnost u velikém sboru mučenníků! Ať patří, jak pouhým jmenem Ježíšovým modloslužba se kácí. A kdo sňal s ducha lidského veškeré vášně tak, že nečistí se stávají čistými, že vražedníci již netasí meče, a bojácní odvahy nabývají? Což jiného než víra Kristova barbary přiměla k tomu, že vzteklost svou udušují a v míru žijí? Již rukou svých neozbrojují dýkou, nýbrž sepínají je k modlitbě; již vespolek nebojují, nýbrž bojují proti satanáš, a vítězí nad ním udatností a moudrostí modlitby.“

Podobného svědectví dostalo se křesťanům i o d p o h a n ů. Tak zpravuje mladší *Plinius*, náměstek Bithynský, svého císařského přítele *Trajana*: „Křesťané zavázali se slavně, že nespáchají ničeho zlého, zvláště že se nedopustí žádné krádeže, loupeže, nečistoty, a že zůstanou povždy ku každému poctivými.“ — Pohanský posměvač *Lucian* (200) domníval se křesťany učiniti směšnými tím, že napsal: „Tito nešťastníci jsou té pevné víry, že jsou nesmrtelní a že budou věčně žíti; protož zhrdají smrtí, a kráčí jí radostně vstříc; jejich zákonodárce je přemluvil, že jsou vespolek bratřími.“ — Odpadlík císař *Julian* doporučoval svým současníkům k znovu-

zřízení pohanstva s celým důrazem, „aby stali se podobně křesťanům dobročinnými k cizím, a pilnými čistého obcování.“

Tak křesťanství v prvních dobách své vyznavače mravně obrátilo, a nebesa nesčíslnými řadami svatých naplnilo.

2. Tento účinek křesťanství znásobil se v pozdějších dobách; neboť vidíme, jak dílo posvěcení nejen jednotlivé vyznavače zasahuje, nýbrž veškerou společnost lidskou zušlechťuje. Jak docela jinak měly se věci nyní v rodině; dříve panoval muž co bezcitný tyran, žena byla u prostřed mnohých společník neštěstí svého jen mužovou otrokyní, děti byly bezcenným majetkem krutého otce, a nesčíslné množství otroků koupených se třásl před pyšným pánem: nyní ale panuje v rodině všestranná, věrná, posvěcená láska. Jak zcela se přeměnil stát; nepanuje již za žezlo krvavý meč, jenž jindy strašlivě se zmítal nad hlavami podřízených: nyní jest panovník otcem svého národa, jenž právo má obětovnou lásku žádati, a lásku tu radostně láskou splácí. Konečně též mír mezi národy se rozhostil, kteří jindy neukojitelnou záští proti sobě bojovali; tito jsou nyní sobě bratřími, a ve vzájemné upřímnosti kráčí společnou cestou k cíli nebeskému.

Když křesťanství takto co ústav posvěcující podstatné poměry lidské ušlechtilo, založilo a rozšířilo zároveň duchovnou osvětu národů. Dřívější barbarství zmizelo, vnější mrav stal se jemný a lásky hodný, klidný průmysl rozkvetal, umění všudy si lehce razilo cestu, a věda nacházela vždy hojnějších ctitelů. Tak utvořilo křesťanství novou člověčenstva dobu.

3. Hledíce k těmto zázračným výsledkům křesťanského zjevení, tvrdíme, že původu lidského bytí nemůže. —

Plato, mudrců pohanských nejváženější, nebyl při vši úctě, která vzdávala se mu, s to, aby jediné dědiny přiměl k tomu, žeby dle zásad učení jeho se spravovala. Podobně nedovedli veškerí jeho nástupcové svým filosofickým soustavám volnějšího průchodu do praktického života zjednatí. A pakli ten neb onen zakladatel náboženské soustavy svým mravním zákonům stoupence získal, byla to pravidla, která smyslnosti celou uzdu pustila, jichž výsledky ale nedlouho potrvaly, a zejména s mravními výsledky křesťanství nemohly se nikdy měřiti.

Výsledek křesťanství jest a zůstane věčně zázrakem dějin světových — a protož nemůže býti dílem lidským.

§. 84. Křesťanské zjevení jest Božské, poněvadž Ježíš Kristus jest v pravdě zaslíbený messiáš.

1. Již jsme zevrubně dokázali, že veškeré v biblických knihách vypravované děje života Ježíšova historicky pravdivy jsou.

2. Jsouť tedy zvláště ty děje historicky pravdivy, jimiž zaslíbení starozákonná vyplnila se na slovo. (§. 68.)

Nelze ale připustiti, že nepřehledná řada těchto skutečných dějů jen náhodou v osobě Kristově se shodla. Pakli ostatně taková zázračná náhoda dá se mysliti, která by čtyrtisíciletý záměr Boží byla zmařila, musely by se vyloučiti aspoň takové skutečné děje, jaké vyvodilo přímé působení Boží, na př. vystoupení Ježíšovo co divotvorce, jeho z mrtvých vstání, na nebe vstoupení a j.

3. Jen v době Ježíšově, do které příchod messiášův padá (§. 67.), mohla se naplniti messiášská zaslíbení starozákonná; neboť po celých potomných 18 věků neznáme podobného naplnění zaslíbení messiášských. Buď byl tedy Ježíš v pravdě zaslíbený messiáš, aneb učinil Bůh zaslíbení starozákonná, která ani v určité době, ani v pozdějších 18 stoletích naplněna nebyla.

4. Též ty skutečné děje jsou historicky pravdivy, jimiž sám Bůh messiášskou důstojnost Ježíšovu byl stvrdil, a sice právě v té době, kde Ježíš výslovně hodnost tu sobě přisvojoval. (§. 68 č. 3.) K těmto patří veškerá objevení se anjelův v životě Ježíšově, zázračná svědectví nebeská, zázračné zjevy při smrti jeho (§. 68 č. 4.), jeho z mrtvých vstání, jímž křesťanství zvláště za Božské stvrzeno bylo, a jeho na nebe vstoupení. Jest tedy nad všecku pochybnost pravda, že Ježíš byl a jest zaslíbený messiáš.

5. Co pravý messiáš byl Ježíš Bohem zaslíben, a protož také Bohem poslán; mimo to — jak již dokázáno — byl zároveň Bohem potvrzen: tudíž jeho dílo zjevení nezbytně Božské.

§. 85. Křesťanské zjevení jest Božské, poněvadž byl Ježíš pravý Bůh.

1. Ježíš již proto byl nutně Bůh, poněvadž byl v pravdě messiáš; neboť Božský messiáš byl v starém zákoně zaslíben člověčenstvu, jež vykoupení potřebno bylo. (Sr. §. 52 č. 3. a §. 68 č. 6.)

2. Dokázaná historická pravdivost skutečných dějů, jaké se vypravují v biblických knihách, zahrnuje na díle historickou pravdivost všech vyznání Ježíšových, kteráž učinil o svém božství (sr. §. 68 č. 6.), na díle historickou pravdivost všech zázraků, které se mu (§. 68 č. 6.) připisují. Veškeré tyto zázraky ale jsou v pravdě takové zjevy, které se nikoli zákony přirozenými, nýbrž pouze bezprostředným působením Božské všemohoucnosti vysvětliti mohou.

a) V životě Ježíšově nacházíme nejprve mnoho *zázraků formálních* (sr. §. 16 č. 2.), jako: uzdravení nemocných, proměnění vody ve víno, rozmnožení chlebů, a zázraky na jezeře genezaretském (Mat. 8, 5—13.; 9, 27., 20, 30—34.; 21, 14. Mar. 7, 32—37.

Luk. 8, 43—48.; Jan 4, 46—54.; 5. 5.; 9, 1—39.; 2, 1—12., utišení bouře Mat. 8, 24—27.; Mar. 4, 37.; Luk. 8, 22—25., hojný lov ryb Luk. 5, 4., chůze po moři Mat. 14, 25.; Mar. 6. 48.) — Nesčíslná uzdravení nemocných stala se na díle jen *pouhým rozkazným slovem* (Mat. 9, 27.; Mar. 1, 41.; 7, 34.; 10, 52.; Luk. 5, 13.; Jan. 5, 8.) na díle *pouhým činem vůle jeho* (Jan 9, 7.; 4, 50 až 53.; Mat. 8, 13.; 20, 34.; 21, 14.; Luk. 8, 44.); jednotlivá stala se *ve vzdálenosti přibytků nemocných* (Mat. 8, 5—13.; Jan 4, 50 až 53.); u nemnohých použil *viditelného prostředku* a to sice vždy takového, jímž přirozeně žádného uzdravení docílití nelze (Jan 9, 6—7.; Mar. 7, 33.; 6, 5.; 9, 22—26.; Luk. 4. 40.; 13, 11—14.). — Proměnění vody ve víno stalo se pouze vnitřnou vůlí Ježíšovou; zázračné rozmnožení chlebů pouze jeho požehnáním, zázraky na jezeře genezaretském staly se buď výslovným rozkazem, buď vnitřnou vůlí jeho. — Veškeré tyto zjevy nejsou tedy výsledkem působících sil přírodních, nýbrž zjevnými činy všemohoucnosti Božské.

b) V životě Ježíšově nacházíme též *zázraky materialné*, hlavně vzkříšení z mrtvých. — Aby žádný pochybovati nemohl, že *v pravdě mrtví* k pouhému slovu *k životu novému povstali*, vzkřísil Ježíš nejen právě zemřelou dceru Jairovu (Mat. 9, 18—25.; Mar. 5, 22 až 42. Luk. 8, 41—56.) a jinocha vdovy Naimské, který již ke hrobu nesen jest (Luk. 7, 11—17.), nýbrž vyvolal do života Lazara, jenž hnil již čtvrtého dne v hrobě. (Jan 11, 1—14.) — Zde nad všecku pochybnost vykonal Ježíš činy, kterých žádným přírodním zákonem, nýbrž pouze stvořitelskou všemohoucností Božskou vysvětliti možno.

c) Veškeré zázraky Ježíšovy, k jichž poznání a uznání nic leč zdravý smysl dostačí, od bezprostředných svědků za takové uznány jsou. Tito svědkové nebyli pouze apoštolové a učenníci Ježíšovi, nýbrž nejvíce veliký zástup lidu, a uprostřed jich nejzarytější nepřátelé jeho, kteří mnohé zázraky před nejvyšší radou přísně vyšetřovali. (Jan 9, 13—34.) A když tito nejen dle svědectví apoštolů, nýbrž i svých vlastních spisovatelů (Jos. Flavia, talmudu) *zázračnost* činů Ježíšových uznali a uznati museli: tuť o této nelze nikdy pochybovati. Protož přišly v pozdějších dobách všechny pokusy na zmar, jimiž zázraky Ježíšovy se přirozeně vysvětlovaly.

d) Veškeré zázraky Ježíšovy děly se výhradně za tou příčinou, aby jimi pravdivost jeho výpovědí stvrzena byla. (Jan 3, 2.; 5, 36.; 6, 14.; 10, 37., 38.; 11, 42.; Mar. 6, 2.; Mat. 13, 54.) Mohlyť se tedy vzhledem na svatost Boží jen tenkrát zdařiti, když ony výpovědi byly prosty vši lži a všeho klamu. Zázraky děly se ale skutečně, a protož stvrzují vyznání Ježíšova o jeho božství.

Poznámka. Vedle tohoto hlavního účelu zázraků Ježíšových nacházíme ještě dva božhodné účely vedlejší: přispívajíť utrápenému člověku ku pomoci a zobrazují nejvznešenější pravdy učení křesťanského; tak na př. zobrazuje osud lodičky na zbouřeném moři osud církve; troje z mrtvých vzkříšení

trojí druh hříšníků (mravně mrtvých); uzdravení malomocného křesťanský ústav pokání a j.

3. Též způsob, jakým Ježíš zázraky činil, dokazuje jeho božství. Nekonalť jich nařízením neb jmenem Božím, jako Eliáš a Elizeus, nýbrž *svým vlastním jmenem a výrazem své vlastní všemohoucnosti*. On zřejmě pravil: „Otec můj až posud dělá, i já dělám“ (Jan 5, 17); uzdravil *u rybníka Betsaidy* 38letého nemocného v den sobotný, což mu židé ve zlé vykládali; *malomocného*, „který přišed klaněl se jemu řka: Pane, chceš-li, můžeš mne očistiti, vztáh ruku, dotekl se jeho a pravil: Chci, buď čist! A hned očištěno jest malomocenství jeho“ (Mat. 8, 2. 3.); *setníkovi*, který jej žádal za uzdravení služebníka svého skroušeně: „Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou, ale toliko rci slovem, a uzdraven bude služebník můj,“ pravil: „Jdiž, a jakž uvěřil, staniž se tobě! a uzdraven jest služebník v tu hodinu.“ (Mat. 8, 13.) *Jinocha Naimského* vzkřísil slovy: „Mládenče, tobě pravím vstaň!“ (Luk. 7, 14.) Taková a podobná byla divotvorná slova jeho. Častěji uzdravoval zázračně slovy: „**●**dpouštějí se tobě hříchové tvoji“ (Mat. 9, 2. 5. 6.; Mar. 2., 7.; Luk. 5, 20. a j.), která slova židé považovali vždy co přisvojovací hodnosti Božské. —

Že Ježíš činil svou vlastní mocí zázraky, jest nejvíce patrné z toho, že poručil svým apoštolům výslovně, by jmenem jeho zázraky konali: „Ustanovil jich dvanácte... a dal jim moc, uzdravovati nemoci a vymítati ďábelství“. (Mar. 3, 15.)

Ve věci samé leží, že k zázraku potřebná moc pouze Bohem bezprostředně udělena býti může, a nedá se vymysleti zázraku, leč zázrak Boží neb jménem Božím. — Výsledek dokázal skvěle všemohoucnost Ježíšovu; neboť apoštolové uzdravovali nemocné, křísili mrtvé též pouhým slovem ve jménu Ježíše; tak pravil sv. Petr k chromému od narození ve dveřích chrámových: „Ve jménu Ježíše Krista Nazaretského vstaň a chod!... a vyskočiv vstal a chodil.“ (Sk. ap. 3, 2—8.) „Přišed Petr do Liddy našel tam člověka jednoho jmenem Eneáše, od osmi let ležícího na loži, který byl slakem poražený. I řekl mu Petr: Eneáši, uzdravuje tebe Pán Ježíš Kristus: vstaň a ustel sobě. A hned vstal.“ (Sk. ap. 9, 33., 34.)

Bylt tedy Ježíš pravý Bůh.

Poznámka. Když takto božství Ježíšovo dokázáno jest, objevují se jednotlivé zázraky, které děly se na Ježíši, co vlastní zázraky Ježíšovy, jako především jeho z mrtvých vstání a na nebe vstoupení.)

§. 86. Pokračování.

1. Božství Ježíšovo osvědčilo se též mnohými zázraky v ševědoucnosti. I tyto jsou tolikerá nebeská svědectví o pravdivosti výpovědí Ježíšových — protož také o výpovědi jeho, že jest pravý Bůh, a jsou zároveň výsledky vlastní vševědoucnosti Ježíšovy.

2. Takové zázraky vševědoucnosti jsou nejprvé krypto-gnose Ježíšovy. Mlčením pomineme, že zevrubně věděl tajná myšlení a úmysly zlé svých nepřátel, což snad mohlo býti výsledkem jeho zkušeností. Ale on znal smýšlení prostého Nathanaele, kterého nevěřícího přivedl Filip k němu, a aniž by jeho byl znal, „dí o něm Ježíš: Hle, právě israelský, v kterémž lsti není. Dí jemu Nathanael: Odkud mne znáš? Odpověděl Ježíš a řekl jemu: Prve než tebe Filip zavolal, když jsi byl pod fíkem, viděl jsem tebe. Odpověděl jemu Nathanael a řekl: Mistře, ty jsi Syn Boží, ty jsi král židovský.“ (Jan 1, 48—50.) — Když *Samař* poprvé a naposled navštívil, upomenul u *studně Jakubovy* zcela neznámou ženu na osudy a tajné hříchy jejího života: „Dobře jsi řekla, nemám muže; nebo pět mužů jsi měla, a nyní kterého máš, není tvůj muž: to jsi pověděla právě. Dí jemu žena: Pane, vidím, že jsi ty prorok.“ (Jan 4, 17.) — Když Lazar v Bethanii blíže Jerusalema zemřel, zvěstoval Ježíš tuto příhodu svým učenníkům, s kterými daleko za Jordanem dlel. (Jan. 1, 11.) — On znal též předobře duchovný stav nemocných, kteří u něho pomoci hledali: „Přinesli mu šlakem poraženého, ležícího na loži. A viděv Ježíš víru jejich, řekl šlakem poraženému: Doufej, synu, odpouštějí se tobě hříchové tvoji.“ (Mat. 9, 2. Luk. 5, 20.; 7, 48.)

Tyto a jiné důkazy nadpřirozené znalosti věcí tajných a skrytých vynutily již apoštolům opětne doznání, „že jich mistr všecko ví, a netřeba mu sdělení.“ (Jan. 2, 25.; 16, 30.)

3. Rovněž podivuhodna byla proroctví Ježíšova. — Pomineme opět mlčením předpovědění jeho vlastních osudů a společného osudu jeho apoštolů, které z dosavadního učení Ježíšova a z povahy jeho učení snad vzniknouti mohlo. Ano i mnohé z toho, co o osudu národa židovského předpověděl, mohlo se snad jistým rozhledem pokojného pozorovatele poměrů časových vysvětliti. Uvedeme toliko proroctví takých zjevů, které zcela mimo rozpočet a okres lidského rozumu a vědění se nacházely. Tak předpověděl *svobodnou zrádu Jiddášovu*, *trojl zapření Petrovo* v blízké noci a to v tom okamžiku, když sv. Petr s celou upřímností na svou věrnost přísahal. On předpověděl *způsob své smrti*, kterýž nebyl obyčejný, zákonem určený trest kamenování, *své třetího dne z mrtvých vstání*, *své na nebe vstoupení*, *ukřižování Petrovo* a *přirozenou smrt Janovu*. (Mat. 16, 21.; 17, 22.; 20, 18., 19.; 26, 32.;

Jan 3, 13.; 6, 63.; 16, 28.; 20, 17.; 21, 22.) — On předpověděl zdaření svého díla na zemi, jež tenkrát zcela pravdě nepodobno bylo, *rozšíření svého učení po veškerém světě a ustavičné zachování pronásledované církve své*. (Mat. 13, 31. 34; 24, 14.; 26, 13. Jan 10, 16. Mat. 16, 28.) Zvláště závažna byla proroctví jeho o úplné *zkáze Jerusalema*, o trvalém *zničení chrámu*, o stálém *rozptýlení židů* mezi veškeré národy. (Mat. 24, 2. Mar. 13, 2. Luk. 19, 41—44. Mat. 24, 15.; 23, 35.) Zboření a úplné zřícení vydobytých měst nebylo u Římanů pravidelným obyčejem vojenským — tím méně zuřili kdy proti některé svatyni národní; a úplné rozptýlení národa nenacházelo se dříve ani později v dějinách římských. A přec měl se dle proroctví Ježíšova tento trojí zjev, dříve než by jeden věk lidský uplynul, vyplnit: „*A men pravím vám, že nepomine pokolení toto, až se všechny tyto věci stanou.*“ (Mar. 13, 30.)

4. Veškerá tato předpovědění, která po bedlivém uvážení všech okolností pravými proroctvími se býti stvrzují, dle svědectví dějepisu do podrobnosti se vyplnila. Vše stalo se tak, jak to Ježíš o sobě, o svých apoštolicích, o budoucnosti svého díla byl předpověděl. Ještě žilo totéž pokolení, jež Ježíše znalo, když v roce 66. při divných znameních nebeských povstání židovské vypuklo, falešní proroci vystupovali, a nepřátelské strany vespolek válčily. V roce 70. počalo obléhání Jerusalema, kamž byl se veškerý lid utekl. Strašlivý hlad usmrtil tisíce tisíců, zlé nemoci rozmnožily hrůzou bídu, utíkajícím hrozila smrt ukřižování, posléze město útokem dobyté a z kořene vyvráceno. Chrám zbořen a vypálen a nezůstal kámen na kameni.

Více než milion židů mečem, hladem a morem zahynul; pozůstalí učiněni byli otroky a šermíři (gladiatory). A co ještě z toho někdy tak velikého národa pozůstalo, bylo konečně za císaře Hadriana (136) na vždy z Palestiny vyobcováno.

5. Dle všech těchto důkazů není pochybnosti, že Ježíš byl pravý Bůh; a sice jest dle svého zřejmého učení druhá osoba trojjediného Boha, jež se vtělila, aby messiášské dílo zde na zemi vykonala. Protož jeho dílo Božské.

§. 87. Výsledky.

1. Křesťanství jest co pravé messiášské zjevení ukončení zjevení Božího, a proto dokonané pravé náboženství. — Co ukončení zjevení Božího bylo dílo messiášské již proroky naznačeno (Isai. 55, 4.); co takové prohlásil je Ježíš sám slovy: „*Nebe a země pominou, ale slova má nepomnou*“ (Mat. 24, 35.; Mar. 13, 31.; Luk. 21, 33.) a: „*Bude jeden ovčinec, a jeden pastýř.*“ (Jan 10, 16.)

2. Naproti křesťanství jsou všechna předkřesťanská zjevení jen přípravnými stupni k náboženskému poznání, která po při-

chodu Ježíše Krista ve svém určení ukončena byla. Protož nemá *národ Boží* starozákonný práva, na přípravném stupni zůstatí, nýbrž jest povinen výše dokonalého pravého náboženství dostoupiti. Protož zanikla hned všechna bohovládná zařízení starozákonná: proctvo, kněžstvo a královstvo; protož boří se chrám se svými obětnými oltáři; protož pozbývá potomstvo israelské svého svatého města a své dědičné země — a po celém světě rozptýleno přestává býti národem.

Pohanstvo bylo od počátku jen odchýlením od pravdy náboženské, a protož nemohlo míti dlouhého trvání — a také nemělo zvláště naproti zjevení křesťanskému. — Jest tedy křesťanství od doby Kristovy jediným pravým náboženstvím.

3. Křesťanství nepodléhá žádnému zdokonalení neb zlepšení náboženského obsahu svého, jest nezdokonalitelné — imperfektibilné.

Zlepšení pravého Božského zjevení jest naprosto nemožno, jinak by se muselo chybné sdělení vševědoucího a nejsvětějšího Boha předpokládati. *Zdokonalení* by jen novým zjevením Božím možno bylo; takové nové zjevení se ale dle výroků dosavadního křesťanského zjevení nikdy nestane. Pokus zlepšení neb zdokonalení křesťanství *se strany člověka* bylo by největším zločinem a přepyšnou drzostí; neboť by se člověk odvážil nad hodnost a poslání Ježíše Krista — pravého Boha.

Vedle imperfektibility křesťanství dle obsahu zjevného náboženství jest možno, že jednotlivé články víry v boji proti odpůrcům určitějšího vnějšího významu (v jednotlivých dogmatech) došly, že jednotlivá mravná pravidla (ve mravouce) dle rozličných případů životných se stala pravidly specialními, a že bohoslužba ve svých vnějších nepatrných formách se více vyvíjela. Ale *vše toto není zdokonalením neb zlepšením náboženského obsahu*, nýbrž jen jeho zevnější vývin. Vždyť podobně se může křesťanství ve vnitru jednotlivého vyznavače též vyvinouti, když pravdu hlouběji chápe, a posvěcující její mocí vždy ctnostnějším se stává.

4. Křesťanství jest nová úmluva — nový zákon — *novum testamentum*, a sice naproti starému zákonu zákon smíření a milosti, založen nesmírně drahocenným dílem smířícím bohočlověka Ježíše Krista. Smrt Kristova jest novou zákonnou obětí.

Díl čtvrtý.

A p o l o g i e c í r k v e.

I. Oddělení.

Jsoucnost církve a její charakteristické vlastnosti.

§. 88. Pojem církve.

Církev jest Ježíšem Kristem založené a spořádané náboženské společenství ke spasení věřících.

1. Církev jest náboženské společenství, jež Ježíš sám založil. Tím upíráme všemu náhodnému vzniku jejímu v dobách snad pozdějších; tím též rozeznáváme ji od všelike společnosti lidské, která byla se náhodou neb skrze stejné náboženské náhledy sešla.

2. Jmenujeme ji náboženským společenstvím „věřících“, tedy těch, kteří k učení Ježíšovu věrou se přiznávají. Tím rozeznáváme ji od všelike jiné společnosti lidu, kteří se sice k úmyslům náboženským sešli, ale při tom víru v jisté náboženské články a vnější náboženské výkony libovůli jednotlivců aneb usnešení většiny ponechávají.

3. Jmenujeme ji samým Ježíšem Kristem „spořádané“ náboženské společenství. Tím naznačujeme její formálnou ústavu a že tato ústava jest též vážnosti, jako učení Ježíšovo samo.

4. Jmenujeme ji konečně náboženským společenstvím spásenosným „ke spasení věřících.“ Tím naznačujeme nejvyšší přednost církve před všemi jinými náboženskými společenstvími a sice přednost tu, že mnohými posvěcujícími ústavy, jež Kristus sám založil, požehnání díla vykupitelského všem národům a časům přivlastňuje.

Poznámka. Řecký a latinský význam *εκκλησία*, *ecclesia* a český význam „církev“ znamená v užším smyslu též jednotlivou náboženskou obec, a snad odvoditi lze význam „církev“ od řeckého „κυριακή“ a latinského „circus“, což znamená shromáždění neb místo shromáždění.

§. 89. Nutnost církve.

1. Křesťané, jenž v prvních staletích od židů i od pohanů vyloučení byli, nalezali nejlepší podporu své pevné víry v úzkém

vzájemném spojení, povzbuzování a posilňování, ve vzájemné lásce a obětovnosti — tedy ve vnějším náboženském společenství. Bez takého společenství byli by snad útokům nepřátelským brzo byli podlehlí. Ale i za pozdějších věků bylo mnoho protivníků křesťanství, proti jejichž snažení zase jen vzájemné spojení v náboženské společenství vyznavačům Ježíšovým bezpečné podpory poskytovalo.

2. Utvoření náboženského společenství bylo až na Ježíše nutno veškerým vyznáním náboženským. Tuto nutnost ale vymáhalo zvláště křesťanství, jehož hlavní úlohou bylo, aby od Boha odtržené a v sobě samém rozervané člověčenstvo ve spojení s Bohem a tím v jednotu v sobě samém nazpět přivedlo — tudíž náboženské (s Bohem spojené) společenství nejvznešenější povahy založilo. Tím méně tedy mohlo křesťanství vnějšího významu jednoty — vnějšího náboženského společenství postrádati.

3. Vlastní *úloha* křesťanství: zjevenou pravdu po všechny věky neporušenou zachovati („Nebe a země pominou, ale slova má nepominou“ Mat. 24, 35.; Mar. 13, 31.; Luk. 21, 33.), ji po celém světě rozšířiti („Protož jdouce učte všechny národy“ Mat. 28, 19.; Jan 10, 16.), milost vykoupení všem budoucím pokolením zachovati a jednotlivcům ji uděleti („Bude-li kdo jísti z chleba tohoto, živ bude na věky“ Jan 6, 52.; Mat. 18, 11.; II. Kor. 5, 14., 15.; Řím. 2, 18.); úloha ta vymáhala zvláštního splnomocněného stavu učitelského a kněžského; takového ale nelze sobě mysliti mimo náboženské společenství.

4. Křesťanské zjevení muselo co dokonané pravé náboženství (§. 87.) zároveň dokonanou vnější formu svou — vnější náboženské společenství — k dokonanému významu přivést (§. 7.). Musely totiž dokonané náboženské společenství a dokonaná vespolečná bohopocta na základě křesťanské víry v život uvedeny býti — a obě měly jako víra křesťanská sama určení, aby se na všechny doby a národy rozšířily. Bylo tedy založení náboženského společenství křesťanského — církve — nutno.

§. 90. Založení církve.

1. Ježíš výslovně vůli svou vyjádřil, že věřící nemají zůstat v osamělosti, nýbrž že vnější společenství utvořiti mají. K tomu směřovala již veškerá podobenství (o vinici, o svatbě Mat. 22, 2.; 21, 33.), jimiž Kristus vzájemný poměr svých vyznavačů naznačil; zvláště podobenství o dobrém pastýři, jeho ovčinci a jeho stádu. On stavěl opětovně naproti náboženskému společenství židovskému svůj vlastní ústav co dokonané náboženské společenství. (Mat. kap. 5, 6, 7.)

2. Ježíš ustanovil sám vzájemný poměr svých vyznavačů: bohatec chudému, vysoký nízkému, veliký malému byl úplně roven společnou vírou, společnou milostí, společnou bratrskou láskou a společnou nadějí na život věčný: „Jeden Pán, jedna víra,

jeden křest, jeden Bůh a Otec všech, který jest nade všecko a skrze všecko a ve všech nás.“ (Ef. 4, 5, 6.) On ponechal sice většiny stoupenců svých v dosavadních jejich poměrech životných: ale vyvolil sobě hned z počátku svého úřadování učitelského 12 mužů, jimž mezi věřícími výminečně postavení vykázal, určiv je svými poslanci (*ἀποστόλοι*) a náměstky: „Jakož mne poslal Otec, i já posílám vás“ (Jan 20, 21.; Mat. 5, 13.; Luk. 11, 49.; Jan 17, 18.); tyto učinil svými stálými společníky a vychoval je zvláštními poučeními k jich zvláštnímu povolání. (Mat. 10, 5—42.) Těmto a jich nástupcům odevzdal posléze trvajícící moc (učitelskou, kněžskou a správnou) nad všemi ostatními věřícími: „Cožkoli svážete na zemi, bude svázáno i na nebi: a cožkoli rozvážete na zemi, bude rozvázáno i na nebi.“ (Mat. 18, 18.) „Jdouce učte všecky národy . . . učíte je zachovávatí všecko, což jsem koli přikázal vám. A aj, já s vámi jsem po všecky dny až do skonání světa.“ (Mat. 28, 19, 20.; Jan 20, 28.)

Tak založil Ježíš Kristus v skutku spořádané náboženské společenství, a nazval je výslovně *svou církví*, jejímž přikázáním každý věřící se podrobiti měl: „Zhřešil-li proti tobě bratr tvůj, jdi a potresci ho mezi sebou a jím samým: uposlechneli tebe, získal jsi bratra svého. Pakli tě neuposlechni, přijmi k sobě ještě jednoho aneb dva, aby v ústech dvou neb tří svědků stálo každé slovo. Pakli jich neuposlechni, pověz církvi; jestliže pak i církev neuposlechni, budiž tobě pak jako pohan a zjevný hříšník.“ (Mat. 18, 15—17.) Tato církev má nade všemi nepřátelskými útoky slavně zvítěziti až do skonání světa: „Jáť pravím tobě: že jsi ty Petr (skála), a na též skále vzdělám církev svou a brány pekelné nepřemohou ji.“ (Mat. 16, 18.)

3. Když takto Ježíš vnitřný organismus svého náboženského ústavu byl upevnil, připojil ještě *vnější nutné podmínky* tohoto náboženského společenství. — On ustanovil na znamení přijetí nových údů *vnější úkon nového sv. křestu* (Mat. 28, 19.; Jan 3, 5.) naproti podobným křestům, kterých se dosavad na znamení přístupu do náboženského některého spolku užívalo. (K přijetí pohana do náboženského společenství židovského, aneb u přístupu laika do mystérií pohanských bývalo též křestu zvaného proslýtského.) On zařídil pro veškeré své věřící a pro všecky věky zvláštní *vnější bohoslužbu*, jejímžto středem zázračná *oběť* — nedokonalejší vzor náboženské jednoty — byla, a vzájemné spojení věřících mezi sebou a neviditelnou hlavou svou Ježíšem zobrazovala. (Mat. 26, 25—28.; Luk. 22, 19—20.; Jan 6, 50—57.; I. Kor. 10, 16. 17.)

4. *Apoštolové* tato nařízení Ježíšova pochopivše všudy nově získaných věřících křestem do lůna církve přijímali, veškeré vyzna-
vače „*učenníky jednoho Pána Ježíše Krista, národem svatým, stádem*

dobrého pastýře, jedním tělem, jehož hlavou jest Kristus Ježíš, a *církví Kristovou*“ nazývali a v této církvi Kristově sobě svěřenou moc učitelskou, kněžskou a správnou vykonávali. (Sk. ap. 8, 1., 14, 22.; Zj. 1, 4.; I. Kor. 8, 6.; Ef. 4, 5.; I. Petr. 2, 9.; Sk. ap. 20, 28.; I. Petr. 5, 2.; I. Kor. 12, 27.; Ef. 1, 22. 23.; 4, 4.; 5, 23.; Sk. ap. 8, 3; 9, 31.; 20, 28.; I. Kor. 4, 17.; 11, 16.; 14, 5.; Ef. 5, 24.; Kol. 1, 24.; I. Tim. 3, 15.; Jak. 5, 14. a j.)

5. Tato Ježíšem Kristem založená církev počala desátého dne po jeho na nebe vstoupení své působení, když 3000 židů za sv. křest žádali, jej obdrželi, a tak co prvotiny do křesťanského náboženského společenství přijati byli. (Sk. ap. 2.)

§. 91. Charakteristické vlastnosti církve.

1. Ježíš Kristus založil zřízením své církve zcela nové od ostatních předešlých úplně rozličné náboženské společenství; protož muselo míti *nové, význačné (charakteristické) vlastnosti* čili známky, jenž by v něm teprv nenáhle se nevyvinuly, nýbrž samým zakladatelem určeny byly. A právě těmito známkami poznati lze církev Kristovu mezi všemi náboženskými spolky všech věků.

2. Charakteristických známek v církvi Kristově dokázati lze:

a) *způsobem*, jakým údové její spojení jsou; a tuto známku nazýváme „jednotu“;

b) *účelem*, k jakému vede spojení to; a tuto známku nazveme „svatost“;

c) *objemem*, ku kterému má spojení to přispěti; a tuto známku nazveme „obecnost čili katolickost“; a

d) *prostředníky*, jimiž má se toto spojení docíliti; a tuto známku nazveme „apoštolskost“.

§. 92. Církev jest jedna — jediná.

1. Jednota společenství všelikého jest nejprvé v nější; tato totiž jest, když veškerí údové takými vnějšími nařízeními vespolek spojení jsou, že mezi nimi žádných roztržek ani rozkolení nestává, jimiž by se objevily co mnohé a rozličné spolky, tak na př. tvoří občané jednoho státu, třeba v provincie a okresy rozdělení byli, přec jen jedno státní společenství, poněvadž jistými vnějšími svazky (zákony) společnými v jedno státní tělo spojení jsou.

Jednota společenství může ale také býti vnitřná, která zaleží ve shodě smýšlení a v společném snažení po účelích, jakých sobě společenství vytklo.

2. Ježíš založil církev svou s charakteristickou známkou jednoty vnější.

a) On nazýval ji nejraději „*královstvím nebeským, královstvím Božím, královstvím svým*“: protož, má-li toto pojmenování poněkud

pravdivo býti, musí církev obyčejnému království aspoň podstatnou vlastností vnější jednoty podobna býti. — Nazval též církev „*svým stádem*“, jež postupem času všechny národy země spojití mělo (Jan 10, 11—16), a sama sebe nazval „*dobrým pastýřem svého stáda*“: též tím naznačil vnější jednotu církve své. Mimo to učinil Ježíš v církvi své taková zařízení, která vnější jednotu její i pro budoucnost pojistiti měla; co taková zařízení poznáme později apostolát a primát.

b) Též apoštolové pojali církev Kristovu vždy co vnější jednotu. Nazvali ji „*stádem Kristovým, tělem Kristovým, domem Božím*“ — vůbec pojmenování, která všechny roztržky a rozkolení vylučují. Proto stavěli se pečlivě každému vnějšímu rozdělení na odpor, tak na př. v *Korintu*, kde obec křesťanská dle rozličných svých kazatelů se rozdělití chtěla (I. Kor. 1, 12—13.): „Oznámeno jest mi o vás, bratři moji, že jsou různice mezi vámi. Toto pak pravím, že jeden každý z vás říká: Já jsem zajisté Pavlův, já pak Apollův, já pak Petrův, já pak Kristův. Což jest rozdělen Kristus?... My všickni kážeme Krista ukřižovaného.“ — Tak u *Galatských*: „Divím se, že tak rychle uchylujete se od toho, kterýž vás povolal k milosti Kristově, k jinému evangelium, kteréž není jiné; než, jsou někteří, kteří vás bouří a chtějí převrátiti evangelium Kristovo. Ale bychom pak my, nebo anjel s nebe kázal vám mimo to, což jsme kázali vám, proklet budiž.“ (Gal. 1, 6—8.) — Podobně u *Římanů* (Řím. kap. 7—11), kde se požidující strana utvořila; zvláště ale u křesťanů ze židovství pokřtěných v *Palestyně*, kteří naproti křesťanům z pohanství pokřtěných svou zvláštní obec křesťanskou utvořiti chtěli.

Poznámka. Jsoucnost jednotlivých osob a obcí, které této vnější jednoty církevní neuznávají, neruší ještě této jednoty, neboť jsou povždy z obcování církevního vyloučeny. Toto vyloučení — *Excommunicatio* — jest tedy povinností církve. Apoštolové vykonávali tuto povinnost s největší přísností: „Člověka kacíře po jednom i druhém trestání varuj se.“ (Tit. 3, 10. I. Tim. 1, 20, 6, 20. II.; 2, 17. 18.)

Kdo od vnější jednoty církve se odtrhne, jest *schismaticem*, odtržení samo jmenuje se *schisma*.

3. Ježíš Kristus založil církev svou s charakteristickou známkou vnitřné jednoty čili jedinosti.

a) Dle jeho rozkazu měli apoštolové *jediné evangelium* co slovo Boží všem národům hlásati (Mat. 28, 10.), a vírou v toto *jediné evangelium* měli všickni spasení dojíti: „Jdouce po všem světě kaďte evangelium všemu stvoření; kdo uvěří a bude pokřtěn, spasen bude“ (Mat. 28, 20.; Mar. 16, 16.); *jedním křestem* uložilo se věřícím stejných povinností; *jediný ústav posvěcující* měl všem odpuštění hříchů poskytovat; *jediná oběť* milostná měla býti středem veškeré bohoslužby (Mat. 26. 26—28);

jediný zákon lásky měl všechny lidi co bratry vespolek a co dítky s Bohem spojití. (Mat. 22, 37—41.; Jan 13, 34. 35.; 15, 12—17.) Posléze prosil Ježíš ve své poslední slavné modlitbě vroucně i za to: „Aby všickni jedno byli, jako ty Otče ve mně a já v tobě, aby i oni v nás jedno byli: aby uvěřil svět, že jsi mne poslal.“ (Jan 17, 21.)

b) Tuto vnitřnou jednotu vyžadovali též apoštolové u všech věřících, vždy jich upomínajíce, že všickni vespolek mají jedno určení, jednoho Pána, jednoho Boha a Otce všech: „Prosím tedy vás já vézeň v Pánu, abyste hodně chodili v povolání, kterýmž povolání jste se vši pokorou, tichostí a trpělivostí, snášejíce se vespolek v lásce: usilující zachovávat jednotu ducha v svazku pokoje. Jedno tělo a jeden Duch, jakož povolání jste v jedné naději povolání svého. Jeden Pán, jedna víra, jeden křest, jeden Bůh a Otec všech.“ (Ef. 4, 1—7., sr. I. Kor. 10, 16—17.) Netrpěli též nižádné odchylky od vnitřné jednoty, třeba si jí leckterý národ přál. Tak na př. kárali hellenistické křesťany pro náklonnost k náhledům řeckých filosofů: „Hleďtež, aby vás někdo nepodvedl skrze moudrost světskou a marný podvod podlé ustanovení lidského, podlé živlu světa, a ne podlé Krista“ (Kol. 2, 8.); zapověděli pohanům křesťanům (pohanům pokřtěným) naprosto všeho podílu na slavnostních hodech a veselostech pohanů (I. Kor. kap. 8. 10.), ano nedovolili ani palestinským křesťanům (pokřtěným židům) zvláštního věroučení o obřízce, které zamítli zcela. (Sk. ap. kap. 15.) — Horlili neuprositelnou přísností proti každému, kdo by se byl opovážil, některé nové učení roztrušovati, aneb některé křesťanské pravdy upírati; před takým nejen každého věřícího varovali, nýbrž i obcování s ním zapověděli: „Učením rozličným a cizím nedejte se svoditi.“ (Žid 13, 9.) „Člověka kacíře po jednom i druhém trestání varuj se“ (Tit. 3, 10.), ano i obyčejné jemu pocty zakázali: Přichází-li kdo k vám a nepřináší toho učení, nepřijímejte ho do domu, aniž jemu pozdravení dávejte.“ (II. Jan 9. 10.)

c) Kdo se od vnitřné jednoty odloučí, jest haeretikem — kacířem, a odloučení samo zove se haeresie. — kacířství (*αἵρεσις* voliti, vybírat; *αἵρετικὸς* haeretik ten, jenž sobě ve věcech náboženských libovolně vybírá. Význam „kacíř“ lze odvoditi od prvých známých haeretiků v severních zemích slovanských — nyní německých — jenž se *καθαροί* — katharové „čistí“ nazvali, kteří nechtěli v církvi žádného hříšníka trpěti). Každý kacíř budiž hned z církve vyloučen, nemá-li církev přestati býti jedinou.

Poznámka. Nutnost jednoty ve věcech podstatných nevyklučuje rozličnosti ve věcech nepodstatných. V této příčině i apoštolové zvláštních potřeb jednotlivých zemí a národů šetřili: „Učiněn jsem židům jako žid, abych židy získal. Těm, kteří jsou pod zákonem, jakobych

pod zákonem byl (ještě jsem sám nebyl pod zákonem), abych ty, kteří pod zákonem byli, získal; těm, kteří bez zákona byli, jakobych bez zákona byl (ještě jsem nebyl bez Božího zákona, ale byl jsem v zákoně Kristově), abych získal ty, kteří bez zákona byli. Učiněn jsem mdlým mdlý, abych mdlé získal. Všechněm všechno učiněn jsem, abych všechny k spasení přivedl.“ (I. Kor. 9, 20—23.) — Tím nastala arci veliká rozličnost — ale jen vždy u věcech nepodstatných a formy vnější na př. v řeči, v jednotlivých obřadech bohoslužby, v určení jednotlivých slavností a j. Platilo zde církevní pravidlo: „In necessariis unitas, in dubiis libertas.“ — V podstatných věcech jednotu, v nepodstatných (pochybných) svoboda.

§. 93. Církev jest svatá.

1. Každý spolek má podstatnou různost v účeli, za kterýmž zřízen jest. Církev co spolek náboženský jest tedy jen tenkrát svou charakteristickou známkou svatá, je-li účel její svatý a je-li s to, aby dosáhla toho účele v skutku.

2. Účel církve jest nejen naprosto svatý, nýbrž svatost sama, již církev ve všech údech svých provést a uskutečnit chce. Kristus poznamenal znovuzřízení a obnovení svatosti za úlohu svého poslání a svého díla na zemi, řka: „Vy takto se budete modliti: Otčenáš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno tvé“ (Mat. 6, 9.) a vyhlásil ku konci svého pozemského života svatost za nejvyšší účel jak snahy své, tak i snahy svých apoštolů a všech, jenž by v něho věřili: „Buďtež vy tedy dokonalí, jakož i Otec váš nebeský dokonalý jest.“ (Mat. 5, 48.) „Jakož jsi ty mne poslal na svět, i já jsem je poslal na svět. A za ně já posvěcuji sebe samého, aby i oni posvěceni byli v pravdě.“ (Jan 17, 17. 18.) Tím svatost pravil býti účelem církve své.

Též apoštolové vyhlásili svatost za nejvyšší úlohu každého jednotlivého křesťana a křesťanského společenství. — Jak dříve lidé oddáni byli nepravosti, tak mají nyní svatosti sloužiti: „Jakož jste vydávali údy své, aby sloužili nečistotě a nepravosti k nepravosti: tak nyní vydávejte údy své, aby sloužili spravedlnosti ku posvěcení“ (Řím. 6, 19.; I. Thess. 4, 3. 7.; I. Petr. 1, 15.; I. Kor. 7, 14; Filip. 4, 8.); nového člověka mají obléci, „kterýž podlé Boha stvořen jest v spravedlnosti a svatosti pravdy.“ (Ef. 4, 24.; 1, 4.; I. Petr 1, 2.; II. Thes. 2, 12.; Kol. 1, 21. 22.) Církev jmenovali „slavnou, nemající poškvřny ani vrásky, neb co takového, ale aby byla svatá a nepoškvřněná.“ (Ef. 5, 27.; Tit. 2, 14.) — Ano i jednotlivých věřících pozdravovali co svatých: „Synové vaši nečisti byli, nyní pak svatí jsou.“ (I. Kor. 7, 14.) „Vy pak jste národ vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý“ (I. Petr 2, 9.; Ef. 4, 12.; 5, 3. a j.), aby jich na důstojnost a povolání jejich upamatovali.

3. Kristus uložil v lůno církve své všechny prostředky, jimiž by svatost všech údů založena a dokonána býti mohla, a tím učinil právě církev svou zvláštním ústavem posvěcujícím.“

On uložil v lůno její svou *věrouku*, která podstatu a zároveň vzor svatosti před oči staví; on odevzdal jí svou *mravouku* co průvodčího k svatosti; on založil v ní řadu ústavů (svátostí) na odpuštění hříchů, k dosažení ztracené milosti a lásky Boží, k posile dobré vůle, k získání zásluh Kristových a k posvěcení všech vnějších poměrů životných.

4. Co ústav posvěcující značí se církev výsledkem svým.

Ona honosí se nepřehlednou řadou svatých a světic Božích, jež vychovala; ona též, jak již dokázáno, zušlechťuje všechnu domáci i veřejný život, a seč jest, poskytuje světu zaslíbenou dobu spravedlnosti, míru a požehnání.

Poznámka. Ačkoliv tedy církev v účelu a prostředcích svatá jest, přec naskytuje se v křehkých údech jejích mnohé zlo, kteréž nejen možno, ale nevyhnutelné jest. Toť předpověděl sám Kristus, připodobniv svou církev *k poli*, kde mezi pšenicí i koukol roste až do času žní (Mat. 13, 24—30.) a *k semenu*, jež padlo dílem na tvrdou půdu, dílem na skálu neb do trní a žádného ovoce nepřináší, proto ale to, jež dobrou půdu našlo, trojnásobné ovoce přináší. (Mat. 13, 3—23.)

§. 94. Církev jest katolická.

Katolickost jest nejen způsoblost a určení k všeobecnosti, nýbrž i všeobecnost sama.

1. Katolickost v prvním smyslu co způsoblost a určení k všeobecnosti jest nezbytná podmínka katolickosti co všeobecnosti samé, a mají se obě k sobě, jako podmínka k výsledku.

Katolickost co všeobecnost jest dvojí: *Všeobecnost v prostoru a všeobecnost v čase*. — Církev Ježíšova jest tenkrát katolická, má-li způsoblost a určení k všeobecnosti v prostoru i v čase, aniž by se kdy v podstatě své měnila neb zanikla.

2. Když Ježíš své zjevení určitě a zřejmě dokonáným, pravým náboženstvím nazval, jež nad veškerým světem rozšířeno býti a až do skonání světa trvati mělo: „Nebe a země pominou, ale slova má nepomnou.“ — „Jděte do veškerého světa a učte všechny národy“ (Mat. 24, 35.; 28, 19.; Mar. 13, 31.; Luk. 21, 33.; Jan 10, 16.): vyslovil tím nepřímou katolickou způsoblost a katolické určení = katolickost církve své, kterou na základě svého učení zjeveného založil.

Katolickost církve dle prostoru a času naznačil též zřejmě mnohými podobenstvími: tak o zrně hořčičném, jež vzroste ve strom, v jehož ratolestech ptáci nebeští bydlí (Mat. 13, 31.), o kvasu, jímž zkynula všechna mouka (Mat. 13, 32.) — o svatbě

králově, ku které žebráci a příchozí, dobří i zlí pozváni jsou (Mat. 22, 2—10.) — o ovčinci, v kterém posléze všechny rozptýlené a ztracené ovce se shromážditi mají. (Jan 10, 16.) Rovněž naznačil katolickost ústavu, jej řídití měli apoštolové, které nazval „solí země“ a „světlem světa.“ (Mat. 5, 13. 14.) Konečně vyslovil zcela přímo katolickost své církve, když apoštolům svým přikázal, „aby učili všechny národy a křtili je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“ (Mat. 28, 19.), a výslovně připověděl, „že brány pekelné nepřemohou jí“ a „že zůstane s nimi po všechny dny, až do skonání světa.“ (Mat. 28, 20.)

3. Apoštolové pojali svou úlohu co právě katolickou. Oni se rozešli do veškerého světa a hlásali *všudy* evangelium, a zakládali na všech místech křesťanské obce. Jak v římské říši působili, stvrzují jejich vlastní listy, které se až na naše doby zachovaly; mnozí z nich se též obrátili k Skytům, Partům, Etiopům a Indům, jak nám to nejen starší křesťanští spisovatelé z ještě starších podání dokazují, nýbrž jest i z dějepisu patrné, že v těchto zemích záhy již křesťanství utěšeně rozkvetalo. Již apoštol Pavel vyznal o působení svých spoluapoštolů, že „po vši zemi rozšel se zvuk jejich, a do končin okrášlku země slova jejich.“ (Řím. 10, 18.) — Dále doznali apoštolové katolickost církve vždy trvajících, když všudy náměstky a nástupce v úřadě apoštolském dosazovali a tak k stálému trvání jejímu základ položili.

4. Katolickost církve Kristovy neměla ale býti zdánlivá, nýbrž skutečná, ana církev — jak již dokázáno — jest zároveň jedna a jediná, a protož ve všech zemích, u všech národů a časů vždy jednou a jedinou nezměněnou církví zůstati musela.

Poznámka. „Katolickou“ již nazvána jest církev za dob apoštolských; neboť píše bezprostředný učenník apoštolský sv. Ignác: „Kde jest Ježíš Kristus, tamť jest i katolická církev.“ Podobně v listu obce Smyrnenské o mučennictví učenníka apoštolského sv. Polykarpa nazvána jest „církví katolickou.“

§. 95. Církev jest apoštolská.

1 Církev nazývá se apoštolská, poněvadž původ svého založení, svého učení a svých představených od apoštolů odvozuje. Tím nechceme ale říci, že každá jednotlivá obec bezprostředným zakladatelem apoštolským zřízena jest, nýbrž pouze že každá dcerská obec původ od obce mateřské, a tato původ svůj od samých apoštolů dokázati dovede.

2. Ježíš skutečně chtěl, aby jeho církev apoštolskou byla, poněvadž sám pouze ji založil, apoštolům ale výslovně jejího skutečného vzdělání a řízení ponechal; tito teprv měli veškeré národy země ku přístupu vyzvati (Mat. 28, 18.), přijetí věřících křestem vykonati (Mat. 28, 19.), řízení celého společenství

na se vzítí (Mat. 18, 18.), a posvěcujících, Kristem ustanovených prostředků udělovati. (Jan 20, 23.)

3. Apoštolové byli rozkazů Ježíšových nejvýše bedliví; křesťanské obce zařizovali buď sami buď svými plnomocníky. Co „*povolání apoštolové*“ (Řím. 1, 1.) a „*poslové na místě Kristově*“ (II. Kor. 5, 30.) žádali své autoritě všech podřízenost, pravíce: „Přijali jsme milost a apoštolství ku poslušenství víry mezi všemi národy pro jméno jeho“ (Řím. 1, 5); dovolávali se hodnosti své co „*služebníků Kristových a rozdačů tajemství Božích*.“ (I. Kor. 4, 1.) — Naznačili co podstatnou vlastnost obce křesťanské „*vzdělání na základ apoštolský a prorocký*“ (Ef. 2, 20.), a jmenovali veškerou církev „*nebeský Jerusalem zed města majícího základů dvanácte, a na nich dvanácte jmen dvanácti apoštolů Beránkových*.“ (Zj. 21, 14.)

Poznámka. Že této vlastnosti církve vždy v tomto smyslu se rozumělo, vidíme ze slov Tertullianových: „Apoštolové zakládali v jednotlivých městech církve, od kterýchž ostatní církve přesnou víru obdržely a až posud obdržují, aby zasloužily jmenovány býti apoštolskými a odnoži církve apoštolské.“

§. 96. Závěrečný výsledek: církev Kristova jest viditelná.

1. Náboženské společenství jmenuje se *viditelné*, jsou-li jeho údové viditelnými zřízeními vespolek spojeni. Naproti tomu zove se náboženské společenství *neviditelné*, jehož údové vnějšího spojení — ano snad i jistoty postrádají, že by k sobě náleželi.

Poznámka. Ve starém věku nebývalo nikdy neviditelného náboženského společenství. Teprv když někteří kacíři vnější zřízení církve zavrhlí, a z církve vyobcováni byli, počali tu a tam učiti, že církev jest pouze vnitřním spolkem, jakož i náboženství věcí vnitřnou — církev že sestává jen z takých údů, které Bůh ustanovil s předu již k spasení, a tak že jen Bůh veškeré údy církve zná.

2. Ježíš založil viditelnou církev.

a) On ustanovil viditelné apoštoly za viditelné nástupce své viditelné osoby, a uložil věřícím povinnost, by se apoštolům věrně a poslušně připojili. (§. 90 č. 2.) — On ustanovil křestem viditelné znamení skutečného přístupu do církve, a zařídil v ní viditelnou a společnou bohoslužbu a viditelné posvěcující prostředky.

b) Jen viditelná církev dostojí úplně nutnosti, pro kterou křesťanská církev vůbec založena byla. Jen viditelná církev jest skutečným náboženským společenstvím, jak jsme je co nutnou vnější formu náboženskou poznali. (§. 7.) Jen viditelná církev poskytuje bezpečné obrany proti odpůrcům učení Kristova; jen ona jest skutečné zobrazení základné idey křesťanství; jen ona jest dokonaná vnější forma dokonaného náboženství. (§. 89.)

c) Jen viditelná církev jest s to, aby jednotu, katolickost a apoštolskost — tyto charakteristické známky — měla a zachovala.

Vnější jednota předpokládá vnější prostředky spojovací — tedy viditelnost. Vnitřná jednota — jedinnost nedá se mysliti bez vnějšího pravidla víry, a bez vnějších splnomocněných strážců pravověrnosti. (§. 92.) — Katolickost nedá se uskutečniti bez viditelných oprávněných hlasatelů křesťanského učení. (§. 95.) — Konečně může se nacházeti známka svatosti jen v církvi viditelné, která má viditelných posvěcujících prostředků; neboť jen viditelné posvěcující prostředky se hodí člověku, jenž v sobě přirozenost smyslnou s duchovnou pojí a jest s obou stran posvěcení potřeбен. (§. 93.)

H. Oddělení.

Ú s t a v a c í r k v e.

[§. 97. Přehled ústavy církevní.

Aby církev Ježíšova po všechny doby a pro všechna místa svými charakteristickými známkami potrvala, musel zakladatel jí spořádanou ústavu dáti.

1. Církev nemohla trvati bez přísně spořádaného řízení.

Každý spolek musí k jistému dosažení svých účelů míti jakési ústrojí vládné, které potřebnou mocí k řízení celku opatřeno býti musí t. j. právem, potřebná zařízení ustanoviti, nad jich zachováním bdíti, soudné nálezy vynášeti a vykonávati. Tohož bylo tím více církvi zapotřebí, která rozsáhlostí, trváním a účelem jest největší a nejvznešenější všech spolků. A mimo to sobě osvojuje charakteristickou známku trvající jednoty, protož tím méně směla vnějšího výrazu této jednoty — spořádaného společenského řízení postrádati.

2. Církev měla býti katolická a při tom přec jediná: protož jí zapotřebí bylo zvláštního úřadu učitelského.

Především bylo třeba živých hlasatelů učení, poněvadž písmo nějaké by za žádných poměrů — nejméně za poměrů tehdejší doby — bylo rozšíření křesťanství mezi všechny národy země nezpůsobilo. Zde pomněme, že za časů Ježíšových kniha neb písmo jen v rukopisu se rozšířiti mohly, a že mimo to znalost řeči a vzdělání velmi málo neb zcela nic do vrstev prostého lidu nevnikly. — Hlasatelé víry museli býti tací, jenž by sobě rozšíření a zachování učení Ježíšova za své životní povolání byli vytknuli; neboť pouhé libovolné a příležitostné poučování bylo by zajisté zůstalo bez výsledků. Konečně bylo třeba, by hlasatelové tito byli splnomocnění, protože jen tak bylo lze najisto očekávati, že pravda náboženská ani neumělostí ani zlobou škody nedozná.

3. Církev měla býti ústavem posvěcujícím; protož jí zapotřebí bylo zvláštního úřadu kněžského. — Církev

obdržela od svého Božského zakladatele ku posvěcení a spasení věřících trvající nekrvavou obět smírnou — mši svatou —, a protož bylo třeba oprávněných kněží, kteří by tuto obět přinášeli. Obdrželať ale také poklad prostředků posvěcujících, jimiž milosti vykoupení mělo vždy těm se dostat, kdožby svou osobnou svobodou této milosti účastni se státi chtěli; protož musel tento poklad trvajícím splnomocněným rozdavačům — úřadu kněžskému — odevzdán býti.

Poznámka. Poněvadž jsme mimo jedinosť, svatosť a katolicnosť zároveň apoštolskosť cirkve poznali: tuť již předkem jde na rozum, že apoštolům byla nejprvé tato trojí církevní moc svěřena.

I. Moc správná v církvi.

§. 98. Správná moc apoštolů.

1. Ježíš chtěl v pravdě v církvi své moc správnou — řízení — ustanoviti a to s právem, potřebných zařízení činiti, nad jich zachováním bdíti, soudné vynálezy vynášeti a vykonávati. Toť patrno z nařízení jeho o napomenutí hřešících bratrů: „Zhřeší-li proti tobě bratr tvůj, jdi a potresci ho mezi sebou a jím samým: uposlechně-li tě, získal jsi bratra svého. Pakli tě neuposlechně, přijmi k sobě ještě jednoho neb dva, aby v ústech dvou neb tří svědků stálo všeliké slovo; pakli jich neuposlechně, pověz církvi; jestliže pak i církev neuposlechně, budiž tobě jako pohan a zjevný hříšník.“ (Mat. 18, 15—17.) Nejvyšším stupněm jmenuje zde *pokárání se strany církve*, jehož kdo by neuposlechl, má býti z církve vyloučen.

2. Koho ale touto kárající církvímínil, patrno z bezprostředně následujících slov: „Amen pravím vám, cožkoli svážete na zemi, bude svázáno i na nebi: a cožkoli rozvázete na zemi, bude rozvázáno i na nebi.“ (Mat. 18, 18.; Jan 20, 23.) — „Svázati“ a „rozvázati“ jsou dle zvyku východné mluvy obrazné významy pojmů „zákony dáti a je zrušiti, tresty uložiti a od nich osvoboditi.“ — By ale o tomto právu apoštolů nižádné pochybnosti nezbylo, dotvrdil Ježíš při jiné příležitosti: „Kdo vás slyší, mne slyší, a kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá, kdo pak mnou pohrdá, pohrdá tím, kdož mne poslal.“ (Luk. 10, 16.)

Pakli Ježíš ale těmito slovy správnou moc církve apoštolům svým jen *zaslíbil*: tuť následovalo *skutečné odevzdání této moci*, když Ježíš před svým na nebe vstoupením k svým apoštolům pravil: „Jakož mne poslal Otec, i já posílám vás“ (Jan 20, 21.); tím jim udělil moc, zákony dávati a vykonávati — slovem tutéž moc, kterou obdržel sám od svého nebeského Otce. Toť patrněji

ještě vidíme z toho, že jim výslovně rozkázal, by nejen evangelium všem národům hlásali, nýbrž učili je zachovávat všecko, cožkoli přikázal jim. (28, 20.)

Poznámka. Jména apoštolů jsou: Petr, Ondřej, Jakub starší, Jan, Filip, Bartoloměj, Tomáš, Matouš, Jakub mladší, Jidáš, Tadeáš, Šimon, a na místě odpadlíka Jidáše Iškariotského nově zvolený Matěj. Zvláštním bezprostředným Božským povoláním přistoupil později Pavel.

3. Apoštolové této sobě svěřené moci vždy a všudy užívali.

a) Především vykonávali moc zákonodárnou; prohlásili ve shromáždění jerusalemském židovský zákon obřadný pro křesťany za neplatný (Sk. ap. 15.); vydali skutečný zákon, jak má se společná bohoslužba světiti (I. Kor. 11, 17—34.); zakázali křesťanům, by nebrali na pohanských obřadech podílu (I. Kor. kap. 8. a 10, 14—21.); dali nařízení o manželství a bezženství (I. Kor. 7.), o povinnostech manželů (Ef. 5, 22—33.; Kol. 3, 18. 19.), o vychování dítek (Ef. 6, 1—4.; Kol. 3. 20. 21.), o vzájemném poměru pána k otroku (Ef. 6, 5—7. 9.; Kol. 3, 22.; Tit. 2, 9.; 10. Filom.), a posléze o všem, co patří k dobrému řádu a kázni. (I. Kor. 11, 1—15.; I. Tim. 2, 9—12.)

Sem náleží též zákonná nařízení v nově zřízených křesťanských obcích: zařídili volbu diakonů, nejprve aby pečovali o chudé a později též přisluhovali apoštolům při jednotlivých pracích (Sk. ap. 6, 1—6.); ustanovili „starších“ v čelo obcí (Sk. ap. 15, 2. 6.; 14, 22.; Tit. 1, 5.), a naznačili do podrobná všechny potřeby k službě církevní. (I. Tim. 3, 2—7.; Tit. 1, 6—9.; I. Tim. kap. 3. a 5.)

4. Jak ale tato zákonná nařízení vydali, tuž bděli všudy co nejprísněji nad vykonáváním jich, a kde třeba, i moc trestnou vykonávali. Tak napomínal sv. Pavel Korintských: „Předpověděl jsem a předpovídám... těm, kteří prvé hřešili, a jiným všem, že přijdu-li opět, neodpustím. Protož toho jsa nepřítomen píši, abych přítomen jsa, nenakládal s vámi tvrdě, podlé moci, kterouž mi dal Pán ke vzdělání a ne ke zkažení“ (II. Kor. 13, 2. 10.); tak potrestal cizoložníka Korintského vyloučením z církve (I. Kor. 5.), kacíře Hymenaea a Alexandra kletbou (I. Tim. 1. 20.; II. Tim. 4, 14), podvodníka Elimáše slepotou. (Sk. ap. 13, 8—11.) Sv. Petr, potrestal lstivé manžele Ananiáše a Sáfiru náhlou smrtí. (Sk. ap. 5, 1—10.)

§. 99. Primát Petrův.

1. Měla-li v církvi po všechny časy podstatná vlastnost vnější i vnitřné jednoty zůstat, musel již za časů apoštolských vedle mnohých stejně splnomocněných správců střed jednoty v jednom společném nejvyšším správci (primas) stanoven býti.

2. Ježíš v skutku nejvyšší správcovství v církvi — primát — ustanovil, a apoštolu Petrovi odevzdal.

a) Ježíš svou církev vícekrát „domu a městu na hoře ležícímu“ připodobnil. Za základ této stavby — za skálu, která všechno stavivo spojuje ve veliký celek — naznačil výslovně jedině Šimona, syna Jonášova, jehož jméno při jeho povolání v jméno Petr proměnil: „Ty jsi Šimon, syn Jonášův, ty slouti budeš Kefas, jenž vykládá se Petr.“ (Jan. 1, 42.) K tomuto Petrovi promluvil u přítomnosti všech ostatních apoštolů ta významná slova: „Šimone, synu Jonášův, jáť pravím tobě, že jsi ty Petr (πέτρος — skála), a na též skále vzdělám církev svou, a brány pekelné nepřemohou jí.“

Poznámka. ἡ πέτρος jest méně častý význam na místě ἡ πέτρα (II. Mat. 4, 41. Kallimach. 22, epig. 15.). Nejstarší překladatel Matoušův měl k naznačení osoby mužské význam ἡ πέτρος za příslušnější, kdežto významem ἡ πέτρα se skutečná skála naznačuje. Tím ale původné syrské slovné znění jest velmi zeslabeno; neboť v syrském jazyku vyjadřuje se slovem „Kefas“ skála co jméno osoby, i skála v obyčejném smyslu. K tomu poukazuje též ukazovací zájmeno „na „tét“ skále“, že zde řeč jest o skále, o které se bezprostředně před tím mluvilo — tedy dle logické i grammatické souvislosti nájisto o Petrovi. Význam „brána“ jest jak v bibli (Isai 38, 10.; Žalm 9, 15., 107, 18.; Job. 38, 7.), tak i u světských spisovatelů (Homer. Odyss. 2' 276., Iliad. D. 367.; Virg. Aeneid. 6. 126.) časté zobrazení vnější moci a síly.

Ježíš v podobenství církve své k domu neb městu hned dále pokračuje: „Tobě dám klíče království nebeského,“ která slova pravil u přítomnosti všech apoštolů jedině k Petrovi, čímž odevzdal mu opět nejvyšší moc. — Potom ale pravil pouze k Petrovi arci ta samá slova, kterými později ostatní apoštoly oslovil: „Cožkoli svážeš na zemi, budeť svázáno i na nebi; a cožkoli rozvážeš na zemi, budeť rozvázáno i na nebi. (Mat. 16, 19.) †

Poznámka. Obrazné významy „svázati a rozvázáti“ vztahují se patrně na odevzdání „klíčů,“ což jest zase téhož smyslu jako „míti nejvyšší moc“ (sr. Isai 22, 22.; Zj. 1, 18; 3, 7.; Kallim. hym. in Cer. 44; Eur. Troad. 251. 252.; Aisch. Eum. 725 a j.). — „Svázati a rozvázáti“ znamená tedy zde (dle Isai 22, 22.) „království nebeské — církev Kristovu — zavřítí a otevřítí“ t. j. práva hospodáře — pána domu — úplně vykonávati.

Pakli ale Ježíš — jak již dokázáno — těmito slovy později všem apoštolům společně správnou moc vůbec udělil: tudíž, že dříve zvláště jen k Petrovi je pravil, pouze jemu zvláštní osobnou právomocnost odevzdal, která nepřetrženým spojením těchto slov s předcházejícím o odevzdání klíčů zřejmě naznačena jest.

b) O jiné příležitosti připodobnil Ježíš církev svou k stádu, a ustanovil v přítomnosti všech apoštolů jediného Petra za pastýře všech beránků a ovčí.

To učinil ale teprv tenkrát, když byl se Petra třikrát otázel, zdali jej více miluje než ostatní apoštolové — na důkaz, že mu též více než všem ostatním svěřiti chtěl.

Tato slova Ježíšova vyjádřila zároveň *skutečné odevzdání té vyšší moci*, kterou mu byl svou *prvou řečí* (o skále a klíčích) *jen zaslíbil*. — Pravil totiž před svým na nebe vstoupením v přítomnosti všech apoštolů k Petrovi: „Šimone Janův, miluješ-li mne více, nežli tito? Díjemu (Petr): Ovšem, Pane, ty víš, žeť miluji tebe. Díjemu Ježíš: Pasiž beránky mé. Díjemu podruhé: Šimone Janův, miluješ-li mne? Díjemu (Petr): Ovšem Pane, ty víš, že miluji tebe. Díjemu Ježíš: Pasiž beránky mé. Díjemu po třetí: Šimone Janův, miluješ-li mne? Zarmoutil se Petr proto, že mu řekl po třetí: Miluješ-li mne? I řekl jemu: Pane, ty znáš všecky věci: ty víš, že miluji tebe. Řekl jemu Ježíš: Pasiž ovce mé!“ (Jan. 21, 15—18.) — Zde stanovil Ježíš „ovce své“ výslovně naproti „beránkům svým,“ naznačiv moc „pasení (řízení) ovcí“ co moc nejvyšší — primát — kterou Petrovi udělil. Jmenem „beránků“ rozuměl Ježíš věřící vůbec, jmenem „ovcí“ ale jen správce, pastýře jejich a tudíž ostatní apoštoly.

c) Za Petra modlil se Ježíš výhradně, aby v pokušeních, s kterými potkají se brzo všickni apoštolové, stál u víře pevně, a jemu jedinému přikázal, aby svých spoluapoštolů u víře potvrzoval, až by Duch svatý na všechny byl sestoupil. Pravil: „Šimone, Šimone, hle satan vyprosil vás, aby (vás) tříbil jako pšenici. Já pak prosil jsem za tebe, aby nezhynula víra tvá: a ty někdy obrátě se, potvrzuj bratří svých.“ (Luk. 22, 31, 32.; Mat. 26, 31.; Mar. 14, 27.)

d) Touto předností, kterou Ježíš Petrovi zaslíbil, a posléze skutečně udělil, můžeme sobě nyní vysvětliti tak mnohá vyznamenání, která propůjčil jemu nad jiné apoštoly. — Byl prvním v úzkém kruhu důvěrníků (s Jakubem a Janem), kterých Ježíš povolal k nejznamenitějším dobám svého života za svědky: tak při svém proměnění na hoře táborské (Mat. 17, 1.), při chystání poslední večeře velikonočné (Luk. 22, 8.). a v hodině utrpení na hoře Olivetské (Mat. 26, 37.). — Mimo to nejvíce Ježíš Petra oslovoval (Mat. 17, 24.; Luk. 22, 31.; Jan 18, 11.), a Petr nejčastěji jmenem ostatních mistroví odpovídal: „Ty jsi Kristus Syn Boha živého (Mat. 16, 16.; Luk. 8, 45.; Jan. 6, 69.); Petrovi myl nejdříve nohy (Jan 13, 6.), jemu nejdříve dal své z mrtvých vstání zvěstovati (Mar. 16, 7.; Jan 20, 2.), a jemu nejprvé se zjevil. (Luk. 24, 33. 34.; I. Kor. 15, 5.) —

Všecka tato vyznamenání nezakládala se na dřívějším jeho povolání k hodnosti apoštolské, neboť před ním byl se již bratr jeho Ondřej učenníkem stal (Jan 1, 35—41.); též zvláštní vyšší láska Ježíšova k němu nemůže toho býti důvodem, neboť Jana miláčkem svým jmenoval. (Jan 20, 21.) Jakého jiného důvodu tohoto vyznamenání může tedy býti, než právě zaslíbené a uskutečněné ustanovení Petrovo za řídící nejvyšší hlavu církve?

3. Petr v skutku sobě počínal jako nejvyšší hlava církve, a byl v této hodnosti od ostatních apoštolův uznán.

a) On ještě před sesláním Ducha svatého volbu dvanáctého apoštola (na místě Jidášově) zařídil (Sk. ap. 1, 15.); na den seslání Ducha sv. nejdříve jmenem apoštolů počal veřejně hlásati, aby bratří svých ospravedlnil a shromážděné židy k víře ve zkrřísleného Syna Božího přiměl (Sk. ap. 3, 2—26.); zastal se svých bratří před nejvyšší radou židovskou, když pro zázrak obžalováni byli, který učinil on sám u dveří chrámových, uzdraviv ve jménu Ježíše Krista od narození chromého. (Sk. ap. 3, 2—26.; 4, 8—12., 19—21.) On první vykonal v mladičké křesťanské obci jerusalemské, kde ještě všickni apoštolové dleli, trestné právo nad Ananiášem a Safirou. (Sk. ap. kap. 5.) — Když za prvního pronásledování v Jerusalemě věřící do všech končin judských a samaršských se byli rozprchli, Petr všecky navštívil a u víře posilňoval. (Sk. ap. 9, 32.) — Petrovi dostalo se zvláštního zjevení, aby pohany do církve přijímal. (Sk. ap. 10, 11.) Petr pozvedl v shromáždění apoštolském v Jerusalemě káravého hlasu svého, a rozhodl svým mocným slovem různici nemalou v příčině obřízky. (Sk. ap. 15, 1—15.)

b) Slovu Petrovu všickni apoštolové se podrobivše uznali jeho úplnou právomocnost, což svými spisy nad všecku pochybnost stvrdili. Kdekoli jména všech apoštolů uváděli, jmenovali vždy Petra v čele prvního. (Mar. 3, 16.; Luk. 6, 13.) *Sv. Matouš* napsal významně: „Dvanácti pak apoštolů jména jsou tato: První (*ὁ πρῶτος* — primus) Šimon, jenž slove Petr a Ondřej bratr jeho“ a t. d. (Mat. 10, 2.) Užili často místo vypočítávání všech apoštolů významu: „Petr a ti, kteří byli s ním“ aneb „Petr s jedenácti“ (Mar. 1, 36.; Luk. 8, 45.; 9, 32.; Sk. ap. 2, 14. 37.; 5, 29.). Zároveň obšírně vypravují jeho činy a kázání, jeho uvěznění a zázračné vysvobození, kdežto o činech Jakubových, spřízněnce Ježíšova aneb Janových, miláčka Páně jen povrchná zmínka se činí (Sk. ap. kap. 1—12.); též zvláště vypravují o té modlitbě, kterouž veškerá obec křesťanská v starostlivé péči o něho konala: „Petr zajisté ostříhán byl v žaláři. Modlitba pak dala se bez přestání od církve k Bohu za něj.“ (Sk. ap. 12, 5.) — Konečně víme o sv. Pavlu, ačkoliv byl bezprostředně skrze Ježíše Krista k úřadu apoštolskému povolán, přec že za nutné uznal, představit se zvláště Petrovi, první než učitelský úřad svůj započal. (Gal. 1, 17, 1.)

4. Pakli by tato svědectví apoštolů, jichž dovoláváme se, nestačila, sprostí nás všech pochybností svědkové nejstarších historických podání.

✓ Tak svědčí sv. Irenej († 202) o „mocné přednosti“ církve římské, kteráž odvozuje původ představených svých od Petra. (Adv. haer. III. 3.) Origenes († 254) jmenuje Petra „knížetem apoštolským — apostolorum princeps“ (Orig. in Joh. tom. 22, 5.), a svědčí, že tomuto „nejvyšší správa stáda Kristova — summa re-

rum de pascendis ovibus“ od Pána odevzdána byla. (Orig. in Rom. 5, 10.) Tertullian († 240) jmenuje Petra „držitelem nejvyšší moci klíčů v církvi. (Tert. de praescr. haer. 22.) Cyril Jerusalemský († 385) jmenuje Petra „představeným apoštolů — *προστάτης τῶν ἀποστόλων*. — (Cyr. cath. 2, 19.; 9, 3.; 17, 27.) Z nesčíslných výslovných svědectví (Hypolyt. in s. Theoph. 9, August. contra Don. 2, 1. Ambros, Chrysost., Basil., Euphrem. Syr. etc.) uvedeme zde ještě slova sv. Cypriana († 250): „Na jediném Petru vzdělal Ježíš církev svou. Ačkoliv všem apoštolům po svém z mrtvých vstání stejnou moc odevzdal, řka: Jakož mne poslal Otec, tak i já posílám vás; přijměte Ducha svatého; komu odpustíte hříchy, tomu budou odpuštěny, komu je ale zadržíte, zadržány jsou: přec za příčinou zjevné jednoty v moci nejvyšší nařídil, aby vycházela právě tato jednotu z jediného (Petra). Primát byl Petrovi dán, aby všem známo bylo, že jest jedna církev, jedno správné sídlo. Kdo by tedy sídla Petrova se vzdálil, na kterém církev vzdělána jest, jak by mohl věriti, že nalézá se v církvi?“ (Cypr. de unit. pg. 397 edit. Bal.)

§. 100. Apoštolská trvající moc správná v církvi.

1. Byla-li v církvi co ve viditelném společenství již za dob apoštolských správná moc nutná: tím nutnější byla po úmrtí apoštolů a ve všech pozdějších dobách, poněvadž dle vůle zakladatelovy církev vždy šířiti se měla, a v skutku až na naše doby se šíří.

2. Ježíš ve své církvi skutečně trvající moc správnou ustanovil — totiž trvající úřad apoštolský, který vykonávali nejdříve bezprostředně sami apoštolové, později ale vykonávali měli ti, jenž apoštolskou nejvyšší správnou moc obdrželi pravidelným a řádným přenešením.

Jen takový trvající úřad apoštolský mohl Ježíš na zřeteli míti, když věřícím všech dob nařídil, aby „církev poslouchali.“ (Mat. 18, 17 sr. §. 98 č. 1.) — Rovněž moc, v církvi „svazovati a rozvazovati“ mohla nejen bezprostředně apoštolům, nýbrž po všecky doby i jejich nástupcům udělena býti. Takový trvající úřad apoštolský nepochybně mínil Ježíš, když rozkázal, aby nejen hlásali evangelium všemu stvoření — všech dob, všech míst a všech národů — nýbrž aby věřící učili vždy zachovávat, cožkoli přikázal jim. (Mat. 28, 20.) — Posléze zřídil Ježíš takový trvající úřad apoštolský, že udělil svým apoštolům té samé moci, kterou on od svého Otce nebeského poslán byl. (Jan 20, 21.) Tím udělil jim práva, aby svou správnou moc dle příkladu jeho, jak toho třeba, na náměstky a nástupce přenášeli, a tito, touto mocí samým Ježíšem Kristem obdařeni, měli právo, ano bylo jim povinností, úřad svůj, kde nutno, dále na jiné přenášeti.

3. Apoštolové tohoto práva skutečně použili, a přenesli úřad svůj na jiné.

Na počátku svého působení, kde apoštolové církev mladistvou sami bezprostředně spravovali a přehlížeti mohli, ustanovili jen podřízených pomocníků ve svém úřadu správném. Byliť to „jáhnové“ — *διάκονοι* —, jenž měli péči o chudé a jmění církevní (Sk. ap. 6, 1—6. Fil. 1, 1.; I. Tim. 3, 8.), potom „starší lidu“ *πρεσβύτεροι*, presbyterové, kněží — neb „dohlížitelé“ — *ἐπίσκοποι* — biskupové, kteří k poradám (Sk. ap. 15, 2. 4. 6. 24.; 16, 4.), k bezprostřednímu řízení jednotlivých obcí (Sk. ap. 20, 17. 28. I. Petr. 5, 1. 2.), a k vykonávání sv. tajemství (Jak. 5, 14.) ve svých obcích povoláni byli.

Když ale později církev dále se šířila, a apoštolové se do dalekých končin rozptýlili, jednotlivých obcí již řídit nemohouce: ustanovili ve větších obcích, z kterých ponenáhlu vždy nové křesťanské osady vznikaly, představeného s úřednou mocí apoštolskou, který od té doby zvláště „dohlížitelem“ — *ὁ ἐπίσκοπος*, episcopus, biskup nebo *ὁ ἄγγελος* — angelus, anjel, boho-poslanec“ — nazván byl. Tací byli na př. Timoteus v Efesu, Titus na Kretě (I. Tim. 1, 3. Tit. 1, 5.), kterým sv. Pavel plnomocenství apoštolské odevzdal, dle kterého měl biskup právo, kněží vzkládáním rukou vysvětit a na místo určené dosadit, a soudnou moc nad nimi vykonávati. Za takové biskupy uvádí sv. Jan ve svém „Zjevení“ „7 anjelů nad 7 církvemi asiatskými.“ (1, 20.) —

Později v nejstarších historických podáních jmenování jsou takými biskupy sv. Kliment Římským, sv. Polykarp Smyrnenským, sv. Evod a Ignác Antiochenskými biskupy a j.

Takové dosazení biskupů v jednotlivých obcích bylo posléze nutno, ani apoštolové umírali: tuť v každé větší obci křesťanské byl řádný nástupce apoštolů, jehož moc duchovní zasahovala i obce dcerské, které vyslanými z obce mateřské hlasateli na víru Kristovu obráceny byly. — Tito noví zástupcové apoštolského úřadu — biskupové — vykonávali moc svou ne lidským splnomocněním. nýbrž co „Duchem svatým ustanovení, aby spravovali církev Boží.“ (Sk. ap. 20, 28.)

4. Biskupové byli již v době apoštolské určitě od presbyterů — kněží, kteří na počátku též *ἐπίσκοποι* sluli — a od jáhnů rozeznáni, a jich apoštolská vyšší moc správná jest uznána výslovně.

Hermas, učenník apoštolský, jmenuje biskupa *přednostou obce křesťanské* (Past. 3, Simm. 9, 27.)

✚ Sv. Ignác († 107) píše: „Kdo jest biskup jiný, než ten, jenž má všecku vyšší moc nade všemi? A co jest kněžstvo (*πρεβυτέριον*) jiného, než svatý spolek rádců a přisedících biskupových? A kdo jsou jáhnové, než následovníci kůrů anjelských, určení k tomu, aby onomu (kněžstvu) čistou a nepoškvrněnou službu obětovali?“ (Ign. ep. ad Trall. č. 7.)

Sv. Kliment Římský († 100) píše: „Naši apoštolové

skrze Pána našeho Ježíše Krista poznali, že by při ustanovení na úřad biskupský různice vzniknouti mohly; a protož v tomto jasném předvídání ustanovili biskupy, které posvětili, aby na místo zemřelých následovali noví zkušení mužové a vykonávali jich úřad.“ (Klem. Kom. epist. ad Corint. c. 44.)

Sv. Ireněj praví: „Kdo pravdu věděti chce, pohleď na podání apoštolská, ve všech církvích a v celém světě známá, a přičiň k těmto ty, kteří od apoštolů v církvích za biskupy ustanoveni byli, a jich nástupce až na naše doby.“ (Iren. adv. haer. 3, 3. n. 1.)

└Tertullian praví: „Právo křestiti má nejvyšší kněz (summus sacerdos), který biskupem jest, a potom teprv kněží (presbyteri) a jáhnové, ale ne bez splnomocnění biskupova za příčinou cti církevní.“ (Tert. de baptisate c. 17.)

Sv. Augustin († 430) svědčí: „Biskupové jsou od apoštolů ustanoveni.“ (Aug. in psal. 44 v. 52.) „Křesťanský spolek rozšiřuje se křesťanskými sídly a nástupnictvím biskupů po veškerém světě.“ (Aug. ep. 42 ad fratres Mavaurenses.)

Poznámka. Tato správná moc církevní sluje ve svém organismu hierarchie — svatovláda. Potřeby pozdějších dob přičinily k stávajícím hierarchickým řádům biskupů, kněží a jáhnů ještě podjáhnů, a muže zvaných nižších svěcení: Ostitarii, jenž měli dohlídku na dvěře chrámové, lectores, jenž předčítali při službách Božích, exorcistae, jenž zlé duchy vymítali, a acolythae, jenž přisluhovali kněžím při mši svaté. — Výše se z poměrů církví mateřských k církvím dcerským vyvinul též nový řád metropolitů, biskupů církví mateřských, pozdějších arcibiskupů.

§. 101. Trvající primát v církvi.

1. Bylo-li v církvi Kristově již za života apoštolů středu vnější a vnitřné jednoty — jediné nejvyšší hlavy — zapotřebí: tuť potřeba ta stala se mnohem vyšší po úmrtí apoštolů a ve všech dobách pozdějších, kde povždy veškeré země a národy se svými zvláštnostmi a nároky do církve přijati býti měli, a jednotě církevní hrozilo čím dále větší nebezpečí.

2. Primát, který založil Ježíš v osobě Petrově, byl proto dle úmyslu Ježíšova v skutku primát pro všecky budoucí věky.

Ježíš založil církev svou výslovně pro všecky věky: „Nebe a země pominou, ale slova má nepomnou“ (Mat. 24, 35.), a chtěl tedy, aby po všecky věky *se svými podstatnými zařízeními* trvala, jak on sám ji vzdělal — *tedy i s primátem* od něho ustanoveným. Též ve slovech: „Jáť pravím tobě, že jsi ty Petr (skála), a na též skále vzdělám církev svou a brány pekelné nepřemohou jí“ (Mat. 16, 18.), která trvání církve na věky zaslubují, jest i trvání jejího základu t. j. skály — Petra — primátu podmíněno. Posléze nedá se mysliti zaslíbené

trvání Petrovi svěřeného stáda, jež ponenáhlu veškeré národy spojití mělo v jeden ovčinec — bez trvání nejvyššího úřadu pastýřského. Jako tedy Ježíš splnomocněním apoštolů nad jich osoby více měl trvajícím úřad apoštolský na zřeteli: tak založil zvláštním splnomocněním Petrovým vždy trvajícím primát.

3. Petr prošel za svého apoštolského působení rozličná místa: Jerusalems, Samáří, Joppe, Caesareji, Antiochii a Řím. (Sk. ap. 8, 1.; 8, 14.; 7, 32. Gal. 2, 11.) Všudy ustanovil náměstky a nástupce svého apoštolského úřadu, biskupy; nástupce primátu ale nemohl ustanoviti dříve leč ku konci svého života, a na tom místě, odkud řídil celou církev, a kde zemřel. — Zemřel v Římě za císaře Nerona 29. června r. 67 smrtí mučnickou, když byl posledních 25 roků svého života odtud co nejvyšší hlava veškerou církev spravoval, jak tomu pravěká svědectví křesťanská i historická nasvědčují, jako: sv. Ignác (epist. ad Rom. c. 4.), Kliment Římský (ep. ad Cor. c. 5.), Irenej (adv. haer. 3, 3.), Dionys z Korinthu (ep. ad Rom.), Kliment Alexandrinský, Papiáš, Origenes, Tertullian, Laktanc, Cyprian, Euseb a j. Nižádný starší spisovatel neřek, že by Petr byl na jiném místě leč v Římě korunu mučnickou obdržel.

4. Od těch dob považován jest biskup římský ve veškeré církvi za nástupce Petrova nejen v biskupství, ale i v primátu.

◀ Sv. Ignác antiochenský († 107) nazval církev římskou výslovně *ἐκκλησία καὶ προκάθηται* t. j. přední a předsedající (ep. ad Rom.)

◀ Sv. Irenej lyonský jmenoval ji církví, „které se pro její výtečnou přednost každá jiná církev přidržeti musí.“ (Ir. 3, 3.)

Sv. Cyprian kartagenský píše: „Na Petrovi jest v příčině jednoty veškerá církev vzdělána; tento apoštol jest původem a středem veškeré církve; přednost svou přenesl na církev římskou, pročež biskupská její stolice — stolice Petrova — církev římská jest nejpřednější a první; s jejím biskupem musí všickni biskupové spojení býti.“

Sám odpadlík Tertullian římského biskupa jinak nejmenoval leč „pontifex maximus — biskupem nejvyšším a episcopus episcoporum — biskupem biskupů.“ (Tert. I. de pud.)

Uvedli jsme jen některá svědectví z nescíslného množství; ale že právě tato svědectví jsou z doby nejstarší, a mimo to víru nejvzdálenějších krajin ano i víru odpůrců církve vyslovují, tuž primát římského biskupa stvrzují nad všecku pochybnost.

5. Tuto moc primatialnou římských biskupů po úmrtí sv. Petra za uznání veškeré církve skutečně vykonávali.

V prvním věku poslal sv. Kliment co biskup římský velmi důtklivý list (potentissimas litteras) na obec korintskou pro některé tam vzniklé bludy; a přec Korint nepřináležel ani k bi-

skupské diocesi římské, aniž do osady římské církve mateřské. (Clem. ep. ad Cor. — Iren. adv. haer. 3, 3.)

V *druhém věku* žádal římský biskup Viktor od biskupů asiatských hroze jim vyloučením z církve, aby stejně slavili slavnost velikonočnou s církví římskou. (Eus. hist. eccl. 5, 24.) Sv. Polykarp, kterého ustanovil sv. Jan biskupem ve Smyrně, cestoval za tou příčinou do Říma. Rovněž byl tehdy sv. Irenej od církve lyonské „za příčinou některých otázek církevních — ob quadam ecclesiae quaestiones“ — do Říma poslán.

V *třetím věku* usiloval římský biskup Štěpán o zrušení nového křestění kacířův v obcích asiatských a afrických a sv. Cyprian, biskup kartagenský, podvolil se tomuto rozkazu. Tentýž sv. Cyprian předložil krátce před tím římskému biskupu Korneliovi při odpadlíka Novata, aby ji rozřešil. — Dále předsedali římstí biskupové buď sami neb svými vyslanci všem všeobecným shromážděním biskupů (sněmům církevním), a rozhodovali určité v záležitostech rozličných kacířů asiatských i afrických, jak dokazuje to církevní dějepis obšírněji.

Poznámka. Římský biskup nazývá se co primas církve papež — papa. Jméno „papa“ bylo původně stejného znění s jmenem „pater“, jak se v mnohých krajinách obyčejně biskupové nazývali. Později ale zůstalo jméno to pouze biskupu římskému.

II. Úřad apoštolský v církvi.

§. 102. Úřad učitelský apoštolů.

1. Dle §. 97. č. 2. zřídil Ježíš v církvi své úřad učitelský a odevzdal jej svým apoštolům.

Tyto sobě z množství vyvolil, z jejich dosavadního povolání úplně oddálil a ustavičným poučováním pro nové životné povolání vzdělával, jež nejprve naznačil slovy: „Pojďte za mnou a učíním vás rybáře lidí.“ (Mat. 4, 19.; Mar. 1, 17.) Než na nebesa vstoupil, uložil jim zřejmě povinnost, aby neustálému hlásání učení jeho svůj život věnovali slovy: „Jdouce po všem světě, kaďte evangelium všemu stvoření“ (Mat 28, 19.; Mar. 16, 15.); dal jim k tomu potřebné splnomocnění, řka: „Dána jest mi všeliká moc na nebi i na zemi; protož jdouce, učte vsecky národy.“ (Mat. 28, 18. 19.) Jakož mne poslal Otec, tak i já posílám vás.“ (Jan 20, 21.)

S touto povinností a s tímto splnomocněním svých apoštolů spojil výslovně povinnost všech věřících, aby učení jeho bedlivě poslouchali a zachovávali, řka: „Kdo slyší vás, mne slyší; a kdo pohrdá vámi, mnou pohrdá; kdo pak mnou pohrdá, pohrdá tím, kdo mne poslal.“ (Luk. 16, 16.; Mat. 10, 40.; Jan 13, 20.)

Tak zřídil Ježíš skutečně ve své církvi pravý úřad učitelský, a odevzdal jej svým apoštolům.

2. Apoštolové považovali povždy úřad učitelský za své povolání a svou povinnost.

Protož odpověděli nejvyšší radě židovské — synedrium zvané — která zapovídala jim hlásání učení Kristova: „že musí více Boha nežli lidí poslouchati.“ (Sk. ap. 4, 19.) Též měli sebe samy za jediné oprávněné, bez jejichž vědomí nižádný úřadu učitelského sobě přivlastniti nesměl; a protož zavrhli výslovně učení některých mužů antiochenských, kterým nedali povolení. (Sk. ap. 15, 25.)

§. 103. Neomylnost apoštolů v úřadu učitelském.

1. Slovy: „Nebe a země pominou, ale slova má nepominou“ zaslíbil Ježíš výslovně, že jeho učení až do skonání světa neporušené zůstane. Za tou příčinou nesmělo býti nebezpečí, že by apoštolové, kteří bezprostředně toto učení hlásali, buď nedorozuměním aneb zapomenutelností některý článek věrouky neb mravouky v nepravém smyslu rozšiřovali, a tak bludy a roztržky způsobili. Prostota všeho poblouzení u vyučování náboženském sluje neomylnost, která tedy apoštolům nutna byla; ano tím nutnější, když dle rozkazu Kristova museli do veškerého světa se rozejíti, a tudíž vzájemné dorozumění jim nemožným bylo. Takové ale nutnosti nemohl a nechtěl Ježíš jim odepřít.

2. Ježíš v pravdě apoštolům svým dar neomylnosti zaslíbil. To naznačil povinností, kterou věřícím uložil, aby slyšeli apoštolů jako jeho. (Luk. 10, 16.) Zřejmě ale neomylnost zaslíbil řka: „Já prositi budu Otce, a jiného utěšitele dá vám, aby s vámi zůstal na věky, Ducha pravdy . . . vy jej poznáte; nebť u vás zůstane a ve vás bude.“ (Jan 14, 17. 18.) „Ještě mnohé věci mám mluvit k vám: ale nemůžete snést nyní. Když pak přijde ten Duch pravdy, naučí vás všeliké pravdě.“ (Jan. 16, 12. 13.) — Vyjádřil se též zřejměji, koho tím „Duchem pravdy“ míní — totiž Ducha svatého, kterého zároveň co třetí Božskou osobu zjevil, řka: „Jdouce učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“ (Mat. 28, 19.): „Když pak přijde utěšitel, kterého já pošlu vám od Otce, Ducha pravdy, kterýž od Otce pochází, tenť bude svědectví vydávati o mně. I vy svědectví vydávati budete, nebo od počátku se mnou jste.“ (Jan 15, 26. 27.): „Přijměte moc Ducha svatého přicházejícího na vás, a budete mi svědkové v Jerusalemě, i ve všem Judstvu i v Samaří a až do posledních končin země.“ (Sk. ap. 1, 8.)

Tím v pravdě zaslíbil Ježíš svým apoštolům dar neomylnosti v hlásání učení jeho. Přebývajíc v nich Duch pravdy měl na díle jejich *paměti* napomáhati, aby jim připomněl všecko, cožkoli mluvil k nim Ježíš, na díle ale měl jejich chápavost síliti, uče je všeliké pravdě, kteréž nemohli dříve snésti: s obou tedy stran měl apoštoly z všelikého působení a poblouzení vyprostiti.

3. Zaslíbení Ježíšovo vyplnilo se desátého dne za jeho na nebe vstoupení.

Duch svatý sstoupil na apoštoly, kteří v Jerusalemě v jednom domě shromáždění byli, ve způsobě ohnivých jazyků. (Sk. ap. 2, 1—5.)

Způsob *ohnivých jazyků* zobrazovala zázračné v apoštolích působení; jako ohněm tma osvětlena, kov vytríben, železo utuženo bývá: tak byl *duch apoštolů*, kterého Ježíš častěji z nevědomosti pochybovačnosti a těžkověrnosti káral, zázračně *osvícen*, *mysl* jejich, která dříve příliš na pozemských věcech lpěla, byla k nejvznešenějšímu sebe obětování *vytríbena*, a posléze jejich dříve slabá a bojácná *vůle* k neslýchanému hrdinství *utužena a sesílena*. (Jan 16, 13.; Luk. 24, 25.; Mat. 20, 20.; Mar. 9, 33.; Mat. 8, 26.; 26, 40.; Mar. 14, 50.; Mat. 26, 72.)

Spůsob *jazyků* naznačovala zázračný dar mluvení v rozličných jazycích (dar jazyků), kterého se dostalo apoštolům, aby sobě svěřené pravdy náboženské beze všeho průtahu všemu světu hlásati mohli. — Toto proměnění apoštolů bylo patrným zázrakem, který udál se před nesčíslnými svědky a způsobil, že v tentýž den tři tisíce Israelitů ze všech zemí k žádosti své pokřtěno bylo. (Sk. ap. 2, 7—41.)

4. Vedle tohoto naplněného zaslíbení, že pošle Ducha sv. jako stálého učitele veškeré pravdy, zaslíbil Ježíš svým apoštolům, že „on sám, ač neviditelně, s nimi zůstane až do skonání světa.“ (Mat. 28, 20.) Toto zaslíbení spojil s rozkazem, aby šli učit do veškerého světa: tedy jen v ten smysl se vykládati může, že v úřadu učitelském jim pomocníkem a vůdcem zůstatí chce. Jako ale Ježíš vyplnil seslání Ducha sv., rovněž také poskytl zaslíbené vlastní pomoci apoštolům každého času — a tak zůstali ovšem všeho bludu v učení prosti.

5. Apoštolové byli u vykonávání svého úřadu učitelského za každé příležitosti vědomi sobě udělené neomylnosti.

Při svém prvním shromáždění v Jerusalemě zřejmě tvrdili, že jimi učiněné nálezy jsou zároveň nálezy Ducha sv. (Sk. ap. 15, 18.): „Vidělo se zajisté Duchu svatému i nám“ atd. Vyznali veřejně, že „hlásají evangelium skrze Ducha svatého s nebe seslaného“ (I. Petr 1, 12.; I. Jan 4, 6.); dovolávali se při učení svém, „že mají Ducha Božího.“ (I. Kor. 7, 40.) Všecku pochybnost o jich neomylnosti vylučuje tento výrok: „Byť anjel s nebe kázal vám, mimo to, co jsme kázali vám, proklet budiž!“ (Gal. 1, 8.) — Všecky tyto důvody své

provázeli apoštolové zázraky, což jest nejjistějším rukojemstvím se strany Boha, že měli v pravdě dar neomylnosti.

6. Neomylnost apoštolů nebyla pouze celému sboru jich udělena, nýbrž byla darem osobním, jímž každý jednotlivý podělen byl.

Také osobné neomylnosti bylo jim zapotřebí; neboť měli rozkaz bezprostřední hlasatelé učení Kristova do veškerého světa se rozejíti, aniž jim bylo lze častěji k společným poradám se sejítí. — K takovéto osobné neomylnosti přiznávali se též výslovně, a dovolávající se před věřícími uděleného sobě Ducha svatého mluvili vždy o své vlastní osobě, jak to jich výroky výše uvedené dokazují.

§. 104. Jak apoštolové vyučovali?

1. Apoštolové především učili svým ústným slovem — ústným podáním v nejširším smyslu.

a) Tento způsob vyučování jest vůbec ku povzbuzení nejživější, k úplnému poučení nejpohodlnější, a pro velkou většinu učících se nejprůměrnější. Naproti tomu jest písemné vyučování vším pádem mnohem mrtvější, v okrese svém mnohem obmezenější, všelikému nedorozumění mnohem více podlehlý a mimo to mnohemu nepřístupno.

b) Zejména učení Ježíšovo, jež se stávajícím vyznáním náboženským tak velice přičilo, mohlo jen ústně nejvíce rozšířeno býti; neboť obsahu učení tohoto napomáhala, vedle již řečeného, vážnost osobná nejpoctivějších a nejslechetnějších hlasatelů, kteří co očí a ušní svědkové veškeré děje vypravovali; mimo to činilo nejhlubších dojmů na posluchače, že hlasatelé pravdivost učení svého zpečetovali zázraky, ba i vlastní krví.

c) Za těmito příčinami používal Božský mistr ústného hlásání nejen co nejzpůsobilejšího ale co jediného prostředku vyučovacího. Proto svým apoštolům výslovně hlásání ústné přikázal, řka: „Jdětež a učtež!“

d) Apoštolové používali dlouhou dobu jen ústného slova k rozšíření učení Ježíšova. Více než polovice jich: Ondřej, Jakub starší, Tomáš, Filip, Bartoloměj, Šimon a Matěj, nepsali ničeho, ač právě tito apoštolové obrátili mnohé národy na víru Kristovu. (Ondřej obrátil Skyty a Acheje; Tomáš Party, Medy, Peršany a Indy; Bartoloměj Armeny, Indy, Araby; Filip Frygy; Matěj Etiopy, Syry atd.) — Ostatní apoštolové učili nejdelší dobou jen ústným slovem: ano nejkrásnější doba rozkvětu prvých církví apoštolských uplynula, aniž by se bylo pomyslílo na jiné leč ústné vyučování. Prvá obec Jerusalemská, která byla „jedno srdce a jeden duch,“ znala víru Kristovu jen z ústného učení; svatí mužové na př. Štěpán, Jakub starší víru tu krví zpečetili, aniž by písemného učení byli

poznali. Maria, tento vzor všech křesťanů, byla již do nebe vzata, než prvá listina apoštolská sepsána byla.

Tak bylo ústné hlásání — ústné podání v nejširším smyslu — nejdůležitějším, prvním a dlouho jediným vyučovacím prostředkem apoštolů.

2. Později učili apoštolové též svými spisy. — Jsou to tytéž knihy novozákonné, které jsme co historické prameny křesťanského zjevení poznali. — I Ježíš za rozličných příležitostí uznal vážnost a důstojnost sv. knih starozákonných (Jan 10, 35.; Mat. 5, 17. 18.; Luk. 24, 44.; Mar. 12, 34.); totéž učinili i apoštolové ve spisech svých (I. Petr. 1. 12.; Řím. 3, 2.), i v ústném vyučování, ano věřící dokazovali k těmto knihám, aby se z nich poučili. (II. Tim. 3, 16. 17.)

Konalo se tedy též křesťanské vyučování sv. spisy, které tvoří svatou bibli. *by*

§. 105. Vážnost bible v církvi.

1. Bible jest proto u křesťanů v nevýslovné vážnosti, že obsahuje historická svědectví zjevení Božího od Adama až na Krista a že jest odkazem mužů, jichž sám Bůh za zástupce svého zjevení vyvolil. Nejvyšší její cena ale záleží v *inspiraci*.

Rozumíme inspirací knih biblických bezprostředné přispění Boží, za jehož pomoci tyto knihy sepsány jsou, tak že bezprostředným původcem jich Bůh jest.

Toto bezprostředné přispění Boží záleží nejprve v bezprostředném vyzvání ku psaní a potom v bezprostředném vnuknutí toho, co ihned napsáno bylo. V jednotlivých pádech dostačí bezprostředné přispění Boží za tím účelem, aby ve spisu každému pochybení proti zjevné pravdě se zamezilo; naopak nevztahuje se bezprostředné přispění Boží nutně k volbě řeči, ke způsobu vypravování a ke grammatické formě významu, kde individualita spisovatelova může a má zcela svobodně sobě počínati.

2. Biblické knihy jsou v pravdě inspirovány.

a) Vzhledem ke sv. knihám starozákonným již předem na jisto tvrditi můžeme, že Bůh, když se byl člověčenstvu zjevil, psané podání tohoto zjevení svou zvláštní péčí provázel, by je neporušené světu zůstavil. Tato domněnka stvrzuje se na jisto tím, že sv. *spisovatelé* výslovně *se přiznávají*, že služebníky a nástroji božími jsou, že „Hospodin jest v ústech jejich, a že naučil je, co by mluvili.“ (Exod. 4, 12.), „že Hospodin kázal jim napsati v knize na památku, což mluvil k nim.“ (Exod. 17, 14.; 24, 7.; 34, 27.; Num. 33, 1. 2.; Deut. 28, 58.; 31, 19.; Jer. 30, 2.; 36, 2.) Totéž patrně ze stálého a věrného podání židovského, pro které každý by milerád svůj život byl obětoval. Žid Jos. Flavius (contra

App. I. 8.) píše; „Každému židu jest hned od počátku života přirozeno, že hledí na biblické knihy co na výroky Boží, jich se drží, a za ně, kde by nutno bylo, i umírá.“

Úplnou jistotu toho podává nám Kristus Ježíš a jeho apoštolové. — Ježíš nikdy se neopřel židům, že v inspiraci svých sv. knih věřili, ano on tuto víru svým učením hlásal, k výrokům starozákonným se často odvolával a zřejmě vyznal, že obsah knih starozákonných jest pevný a nezvratný, že se naplniti musí, že jest dílem Božím a dílem Ducha sv.: „Nedomnívejte se, že bych přišel rušiti zákon nebo proroky: nepřišel jsem rušiti ale naplniti. Amen zajisté pravím vám, dokudž nepomine nebe i země, jediná litera neb jediný puntík nepomine ze zákona, až se všecko stane.“ (Mat. 5, 17. 18.; 22, 43.; 26, 54.) „Ježíš řekl, uče v chrámě: Kterak praví zákonníci, že Kristus jest syn Davidův? Sám zajisté praví David v Duchu svatém: Řekl Pán Pánu mému, sed na pravici mé, dokud nepoložím nepřátele svých za podnože noh tvých. Sám tedy David nazývá jej Pánem, i kterak syn jeho jest? A mnohý zástup rád ho poslouchal.“ (Mar. 12, 35—37.; Luk. 18, 31; 24, 26.)

Též apoštolové vyslovili zcela určitě víru svou v inspiraci sv. knih starozákonných. Sv. Petr svědčí, že „Duch svatý v prorocích působí“ (I. Petr 1, 12.); sv. Pavel nazval zjevení mosaické „výroky Božími“ (Řím. 3, 2.), a tvrdil zřejmě, že všechny knihy starozákonné „Bohem vnuknuty“ jsou — *θεοπνευσται* (II. Tim. 3, 14—17.)

b) Spisy apoštolské požívají tétéž přednosti.

Již jsme totiž dokázali, že každý jednotlivý apoštol osobně v úřadu svém učitelském stálým přispěním Ducha svatého podporován byl, a protož učení Ježíše Krista *neomylně* hlásal. Z toho jde na rozum, že toto přispění provázelo každého apoštola, jakmile učení Ježíšovo *přesměně* šířiti se jal. Duch svatý přispěl k tomu, že *apoštolové psali*, jako i k obsahu toho, *co psali*, a nedopustil tak nižádného pochybení v psaní. Sv. Jan byl k sepsání svého zjevení Duchem sv. přímo vybídnut. (Zj. 1, 11.; 2, 1. 8. 18. 24.; 3, 1. 7. 14.; 14, 13.; 19, 9.; 21, 5.)

3. Výroky knih biblických staro- i novozákonných slují tedy vším právem „slovem Božím“ — a protož nazývá se i bible sv. „slovem Božím.“

§. 106. Sv. bible neobsahuje úplného učení Ježíšova.

Jakkoli velké požívá vážnosti bible co „slovo Boží“: neobsahuje v sobě nikterak úplného učení Ježíšova. Lehce jde na rozum, že zde zmínka se činí jen o knihách novozákonných.

1. Předem již bylo nemožno, aby apoštolové veškerá učení Ježíšova byli mohli zaznamenati. Byliť právě „apoštolové — *απόστολοι* — poslancové“, jejichž úkolem bylo z místa na místo putovati a evangelium hlásati. Protož sepsání knih muselo jim býti výminkou a věcí vedlejší.

2. Spisy jejich nebyly pro veškeré křesťanstvo určeny, nýbrž jen pro užší okres čtoucích a jen dle jistých zvláštních potřeb sepsány. Nejvíce šlo jim jen o přehled života Ježíšova neb o rozřešení jednotlivých pochybností neb různých otázek; při tom jen na učení Ježíšovo poukázali a to ještě beze všeho vnitřního spojení a postupujícího pořádku. Protož přirozeně nemohla v spisech těchto jakási úplnost obsahu učení Ježíšova býti.

3. Pohledme na spisy jednotlivých apoštolů, a na jisto shledáme, že každý z nich učil mnohem více nežli napsal; neboť spisy jednotlivců neobsahují v sobě těch pravd, které v knihách novozakonných vesměs nalazáme.

4. Apoštolové poukazují ve svých spisech výslovně k takým pravdám, kterých nenapsali.

Sv. Jan sepsal své evangelium teprv potom, když všechna ostatní evangelia již známa byla; a sepsal je za tím účelem, aby takové události podal, které v ostatních evangeliích se nenacházely. A přec ku konci evangelia píše: „Jestliť pak i jiných mnoho věcí, kteréž učinil Ježíš: kteréž kdyby měly zvláště psány býti, mám za to, žeby ani sám svět nemohl těch knih přijeti, kteréž by měly psány býti.“ (Jan 21, 25.) — Píše též obci Efesské: „Maje vám více psáti, nechtěl jsem skrze list a černidlo: nebo mám naději, že budu u vás, a ústy k ústům mluvití budu, aby radost vaše plna byla.“ (II. Jan 12.)

Sv. Pavel napomíná Thessalonicenských: „Protož bratří stůjte a zachovávejte ustanovení, kterýmž jste se naučili, buďte skrze řeč aneb skrz list náš.“ (II. Thess. 2, 14.) A svému milému učenníku Timoteovi píše: „Mějž příklad zdravých slov, kteráž jsi slyšel ode mne u víře.“ (II. Tim. 1, 13.)

5. Též všecken obsah všech sv. knih novozakonných nezahrnuje úplného učení Ježíšova. — Poněvadž jednotliví spisovatelé beze všeho dorozumění a bez úmyslu úplnosti psali, byla by takováto úplnost pravým zázrakem Ducha svatého, o kterém neděje se ale nikde zmínka. Mimo to ukazuje se při bližším nahlédání mnoho skutečných mezer. Tak jen z evangelium sv. Lukáše víme, že Ježíš učenníkům, jenž do Emaus putovali, „počav od Mojžíše a proroků vykládal všechna písmena, kteráž o něm byla“ (Luk. 24. 27.), aniž bychom se s touto důležitou pravdou kde jinde ve sv. písmě potkali. Rovněž víme ze spisů apoštolských (1, 3), „že Ježíš za čtyřceti dnů po svém z mrtvých vstání svým apoštolům se ukazoval, mluvě o království Božím.“ Jakkoli toto „mluvení“

— učení o království Božím — o církvi bylo zajisté obšírné, přec nenalézá se o něm ve sv. písmu ani stopy. Jest zároveň nejstaršími historickými svědectvími stvrzeno, že apoštolové svěcení neděle zavedli, oběť mše sv. nařídili, některá ustanovení o křestu nemluvnát vydali a j. — a přec toho marně hledáme ve spisech jejich.

6. Jest dokonaným zjevem zkušenosti, že každý spis buď náboženského buď filosofického obsahu vzdor vši jednoduchosti formálně připouští různého výkladu. A z těchto nejjednodušších spisů — právě z apoštolských — odvozovali bludaři všech věků zcela záporná učení. Protož nemohou spisy apoštolské — vedlé své nedokonalosti a neúplnosti — býti jediným pramenem poznání pravého učení Kristova. Jest jiného ještě pramene zapotřebí, který nám zároveň pravý a přesný výklad spisů apoštolských zaručiti má.

§. 107. Obsah učení biblického doplňuje se tradicí (ústným podáním v užším smyslu).

1. Souhrn všech učení, která sice apoštolové hlásali, ale nenapsali (§. 106), sluje tradice čili ústné podání v užším smyslu.

Co skutečná učení apoštolů, která k rozkazu Ježíšovu a pomocí Ducha sv. hlásali, zasluhují učení tradice tétéž víry, jako *spisy* apoštolů. Jimi povrhnouti bylo by velkou částkou učení Ježíšova povrhnouti.

2. Ústná podání apoštolská jsou nezvratnými svědectvími stvrzena, a již v pravěku křesťanském věrohodně sepsána.

a) V čele spolehlivých svědectví jest z mnohých historických pramenů známa víra křesťanských obcí, které apoštolové založili a řídili. Tato víra patrna jest: z mnohých poučných a dějepisných spisů, jež vyšly z prvých obcí křesťanských, z podaných liturgických obřadů, pomníků nejstaršího křesťanského umění, z nejstarších dějin mučennických, z církevních zařízení, modliteb a j. — Již sv. Irenej, který ještě s mnohými učenníky apoštolskými obcoval, napsal tato památná slova: „Povstala-li by o dosti malé otázce různice, nemuseli bychom se utéci k nejstarším církvím, v nichž přebývali apoštolové, a těch se zeptati, co jim o různé otázce jisto a známo jest?“ (Ir. adv. haer. III. 4.)

b) Velmi závažná jsou též nejstarší vyznání víry — symbola, která křesťenci při dosáhnutí sv. křestu co křestný slib skládati museli. Z těchto v římské církvi nejobyčejnější vyznání víry, jež sahá najisto až na doby apoštolské, jest jmenem *vyznání víry apoštolské* známo, kterého se až posud při křestu sv. všeobecně užívá.

Poznámka. Symbola — σύμβολα — znamenala již u starých Řekův ústná znamení neb slova, po kterých se vojínové, neb formule, po kterých se za-

svěcenci do mysterií vespolek poznali, aneb znamení, kterými se vzájemnou přísahou zavázali. A tento jest též historicky pravý význam křesťanského symbola: neboť symbolum — vyznání víry bylo tajným znamením, po kterém se křesťané vespolek poznali, bylo obyčejně užívanou přísahou všem, kdož chtěli býti přijati do společenství křesťanského. — Výklad symbola co souhrnu všech věroučení přičítá se řeckému způsobu mluvy, kde žádné věrouky nestávalo, jakož i tomu, že nezahrnovala známá symbola křesťanská nikterak všech článků víry, na př. učení o Nejsv. svátosti oltářné nenalézají se v žádném starém symbolu, ač víra v tuto svátost byla již v nejstarších dobách utvrzena.

c) O apoštolské tradici vydávají svědectví bezprostřední učenníci a křesťanští současníci apoštolští, kteříž zanechali nám spisů, jež jsme poznali již co díla „*apoštolských sv. otců*“ (v §. 75.). K těmto řadí se „*sv. otcové církevní*“ a ostatní „*spisovatelé církevní*“ prvních věků křesťanských.

Poznámka. Sv. otcové církevní jsou oni křesťanští mužové prvních věků, kteří co úřadové křesťanského úřadu učitelského nejen svými, až dosud zachovávanými spisy, nýbrž i svou svatostí o zachování a rozšíření křesťanského učení a života sobě zásluhy vydobyli. *Spisovatelé církevní* slují ale ti křesťanští autorové, kteří známky svatosti neb starobylosti postrádají.

Tito tvoří takřka souvislý řetěz nejvěrohodnějších svědků, z nichžto každý pozdější napsal to, co od svého předchůdce jako apoštolské učení buď písemně buď ústně obdržel. Ještě závažnější jest svědectví jejich, pakli v rozličných krajinách přebývali a žádné příležitosti neměli k dorozumění vzájemnému.

Co dle takých svědectví vždy, všudy všecky obce křesťanské věřily, toť platilo — ať psáno neb ne — za učení katolické: Quod semper, quod ubique et quod ab omnibus creditum est, hoc est catholicum.

§. 108. Trvající úřad apoštolský v církvi.

1. Po úmrtí apoštolů nedostačila sv. písmena a jejich ústní podání, aby rozšíření křesťanské pravdy po veškerém světě a vnitřní proměna člověčenstva dokonány byly. Více méně zůstalo obě jen mrtvým pramenem křesťanského učení, jehož učení žádostivý hledati musel, aniž by jím byl hledán. V příčině proměny a obrácení člověčenstva bylo zapotřebí stále řady živých hlasatelů, jenž by poklad zjevené pravdy s odvahou a vytrvalostí do dalekých krajin rozšiřovali a se vši silou a nadšením proti pochybnostem, bludům a nevěře bojovali.

2. Tuto úlohu obrácení člověčenstva svěřil Ježíš skutečně stále řadě vyslanců a hlasatelů — trvajícím úřadu apoštolskému. —

Když Ježíš apoštolům úřad učitelský odevzdával, rozkázav jim, aby šli do veškerého světa a učili všecky národy, a s jeho pomocí působili až do skonání světa (sr. §. 94.): nebral zajisté zřetelo pouze na jednotlivé osoby svých dvanácti vyvolených, kteří by co

smrtelní lidé ani této úloze dostáti nemohli; on spíše mluvil k sboru veškerého od něho vyvoleného úřadu učitelského, jehož zemřelí členové novými členy nahrazení býti mohli. Zároveň se postaral o splnomocnění nových těch členů řka k svým apoštolům: „Jakož mne poslal Otec, tak i já posílám vás (Jan 20, 21.); tím jim odevzdal úplnou moc, hlasatele víry do všech končin a ke všem národům rozesílati.

3. Této moci apoštolské u vědomí svých povinností ihned používali. —

Jako sami správnou moc s úřadem učitelským spojovali, tak odevzdali povinnost křesťanského vyučování do rukou těch, jimž svěřili správu jednotlivých obcí. Především zvolili sobě nového spoluapoštola sv. Matěje (Sk. ap. 1, 21.); dále ustanovili na všech místech nástupce a náměstky — *biskupy* — za tím výslovným účelem, aby tito nadále sv. evangelium hlásali. (Sk. ap. 14, 22. II. Tim. 1, 6.; Tit. 1, 5.; I. Kol. 1, 7.; I. Petr. 5, 2.) Též výslovně udělili biskupům právo, kde třeba nových nástupců v křesťanských obcích ustanoviti: „Pro tu věc nechal jsem tebe v Kretě, abys ty věci, kterýchž se nedostává, napravoval, a ustanovil po městech kněží, jakož i já tebe jsem zřídil.“ (Tit. 1, 5.; I. Tim. 1, 3. a j.) Mimo biskupy vyvolili apoštolové *podřízené pomocníky úřadu učitelského* (ministři evangelii — služebníci evangelia) a sice kněze a jáhny, kteří za jejich dohlídky a k rozkazu jejich učiti měli. (Sk. ap. 15, 39; 16, 1. 25.; I. Petr. 5, 12. 13.; III. Jan. 1.; Řím 10, 14.) — Podobně oprávnili biskupy, takových pomocníků — kněží — v jednotlivých obcích ustanovovati. (Tit. 2, 1. 5, 15.; I. Tim. 1, 3.) Toto vše činili v pravém rozumu nařízení svého Božského mistra a za pomocí Ducha sv., zařídivše trvalý a spořádaný úřad učitelský.

4. Nejstarší historická podání dosvědčují též jsoucnost takového trvalého úřadu učitelského.

Tak napsal sv. Kliment Římský, učenník sv. Petra: „Apoštolové nám z rozkazu Pána Ježíše Krista evangelium zvěštovali. Když tak po krajinách a městech hlásali, ustanovili prvotiny svých kázání, nejdříve obrácené, kterýchž, když byli v Duchu sv. zkusili, zřídili za biskupy a jáhny těch, kteříž nadále věřiti měli.“ (Clem. ep. I. 42.) — Jiný učenník apoštolský, sv. Ignác, jmenuje biskupa obce takým učitelem, kterého se všickni věřící přidržovati mají, jako Krista samého a jeho apoštolů.“ (Ignat. ad Trall. e. 7; ad Philad. e. 2. 3. ad Smyrn. c. 8.) Sv. Irenej naznačuje výslovně co zachovatele apoštolského učení „od apoštolů ustanovené biskupy a nástupce až na naše doby,“ a jmenuje biskupy „od apoštolů ustanovené nástupce, kteříž určení jsou, aby místo apoštolů zaujímali,“ a proto „velmi dokonali a ve všech věcech vzorní býti mají.“ (Ir. adv. haer. III. 3. n. 1.) — Totéž stvrzuje sv. Cyprian: „Na biskupech jest veškerá církev vzdělána, a tito jsou, kteříž co posvěcení nástupcové apoštolů násle-

dovali.“ (Cypr. ep. 27, 25.) — Dalšíh svědectví, že i v pozdějších dobách biskupové co nástupcové apoštolů vždy trvajícím úřad učitelský tvořili, podává nám u velikém množství církevný dějepis všech věků. Dle těchže svědectví historických bývalo vždy podřízených pomocníkův úřadu učitelského — kněží a jáhnů — z kterých každý obdržel splnomocnění k učení od svého biskupa a za jeho dohlídkou úřad svůj vykonával.

§. 109. Trvajícím úřad učitelský v církvi jest též neomylný.

1. Trvajícím úřadu učitelskému církve Ježíšovy bylo nutně zapotřebí jako apoštolům — ano ještě nutněji daru neomylnosti.

Učení Ježíšovo mělo nejen všem národům zvěstováno býti, nýbrž po všechny věky až do skonání světa neporušené zůstat. Za tou příčinou nesmělo sv. písmo ani ústné podání apoštolské svobodnému výkladu jednotlivých věřících zůstaveno býti; nebo tak byly by záhy vznikly roztržky nesčíslné, a v nejprotivnějších náhledech bylo by posléze učení Ježíšovo muselo zaniknouti. Toto nebezpečí bylo by tím více vzrostlo, čím více času by od věku Ježíšova a apoštolského bylo minulo, čím více by byl vzrostl počet věřících, a čím četnější národové byli by do lůna církve přicházeli. Udělil-li Ježíš apoštolům za dob mnohem příznivějších dar neomylnosti, nemohlť zajisté — chtěl-li svého účele dosáhnouti — tohoto daru nástupcům v apoštolském úřadu učitelském odepříti.

2. Dar neomylnosti v skutku zaslíbil Ježíš nejen dvanácti apoštolům, nýbrž zcela výslovně i trvajícím apoštolátu — trvajícím úřadu apoštolskému.

On sám svou stálou pomocí chtěl se svými náměstky zůstat „až do skonání světa.“ „Duch pravdy, kterého co jiného utěšitele poslati přislíbil, měl s nimi zůstat na věky“ — *eis tón aiōna*. (Jan 14, 16.) Tentýž Duch sv. „měl trestati svět z hříchu nevěry.“ (Jan 16, 8—11.) Mimo to zaslíbil církvi stálého vítězství ve všech nebezpečenstvích a proti všem odpůrcům, tedy také proti všem bludařům, kteří jí hrozili nejvíce zkázou. Prikázal také věřícím všech věků, aby „církve slyšeli“ (Mat. 18, 16. Luk. 10, 16.), čehož zajisté žádati nemohl, nebyla-li církev všeho bludu prostá.

3. Trvajícím neomylností církve, která se zakládala jen v trvajícím neomylnosti úřadu učitelského, stvrzují též apoštolové.

Oni praví, že Ježíš „učinil sám sobě církev slavnou, nemajíc poskvrny ani vrásky, neb co takového, ale aby byla svatá a neposkvrněna“ (Ef. 5, 27.), a píší: „Již nejste hosté a příchozí, ale jste měšťané svatých a domácí Boží, vzdělání na základ apoštolský a prorocký, kdež jest nejhlubší

úhelný kámen sám Kristus Ježíš, na němž všecko stavení vzdělané roste v chrám svatý v Pánu.“ (Ef. 2, 19—21.) Oni vyobrazují církev co „tělo, jehož hlavou jest Ježíš Kristus“ (Ef. 1, 22—23.), který tedy nedopustí, aby toto tělo jeho onemocnělo a bludy se rozpadlo. Oni nazývají posléze církev přímo „sloupem a utvrzením pravdy“ (I. Tim. 3, 15.), které má se každý věřící přidržeti.

4. Nejstarší svědkové apoštolské tradice vyslovují rovněž svou od apoštolů zděděnou víru v trvající neomylnost církve, tedy také v neomylnost trvajícího církevního úřadu učitelského.

Tak píše sv. Ignác: „Proto se Pán stal pomazaným, aby církvi své neomylnost vdechl“ („incorruptionem“ Ep. ad Eph. c. 17.). Theofil antiochenský († 181): „Plavcům Bůh poskytl pro útěchu ostrovy mořské, světu ale, jenž kolísá se ve vlnách hříchů, dal církev, v kteréž učení pravdy uchováno jest.“ (Ad Ant. II. c. 14.) Euseb caesarenský (270—335) vydal následující svědectví: „Církev září světlem a leskem pravé víry, a neustoupí ani nepřátelům, ani samým branám smrti — a to za příčinou několika slov, která Ježíš promluvil: Na skále vzdělám církev svou.“ (De praep. evang. I. c. 3.) — Konečně uvedeme z množství ještě jen sv. Jana Zlatoústého (347—407) řkoucího: „Církev není na zvláštnost času vázána, nýbrž zřízena jest milostí Ducha sv.; protož nemůže stárnouti aniž zeslábnouti aniž odpůrcům podlehnouti.“ (Germ. de Pentecost.)

§. 110. Blíže naznačení předmětu církevní neomylnosti.

1. Předmět církevní neomylnosti jest veškeré křesťanské učební podání — zjevení Boží.

Dle zaslíbení nemůže církev nikdy zapomenouti, čehož původně ústním a písemným podáním apoštolským jako učení Ježíšova obdržela; neboť má Duchem sv. vždy na všecko býti upamatována, čemu Ježíš Kristus učil. (Jan 16, 26.) Protož musí v církvi po všecky věky jediný pravý výklad jak jednotlivých tak i veškerých náboženských pravd uložen býti, má-li se zaslíbení Ježíšovo naplniti, „že Duch sv. — Duch pravdy zůstane s ní na věky.“ (Jan 14, 16.)

Za tou příčinou jest církev s to:

a) učení Ježíšovo v symbolu neomylně vysloviti, jež dle potřeb časových a vnějších okolností buď kratší, buď obsírnější býti může;

b) ve všech pochybnostech a různicích v příčině věrouky neb mravouky neomylný nález vynésti;

c) ve všech pochybnostech v příčině pravého znění a smyslu sv. písem a apoštolských podání neomylné vysvětlení podati;

d) Kristem Ježíšem ustanovené prostředky posvěcující neomylně zachovati, a dle vůle jeho jich udíleti.

2. Co církev za částku svého neomylného učeného obsahu a vědomí vysloví, toť článek víry čili dogma.

Poznámka. *Δόγμα* znamená u Řeků nálezy neb nařízení soudců — a větu filosofickou. Stejného smyslu jsou církevní nálezy neb věty učení křesťanského *δόγματα τῆς ἀληθείας* (Chrysostomus), *δόγματα θεία* (Origines), *δόγματα τῆς ἐκκλησίας* (Cyrillus) a posléze prostě *δόγματα*.

Vysvítá již z řečeného, že taková dogmata dle původu svého jsou rozhodnutími různic v příčině víry a rozřešení vzniklých pochybností a otázek. Protož nikterak nejsou přírůstky obsahu, nýbrž jen určitější výraz křesťanské pravdy.

Každý pravověřící křesťan jest povinen, církvi vyslovené články víry — dogmata — vírou přijímati, což dle řečeného může s úplnou jistotou a pevným přesvědčením, že takto Kristem zjevené pravdy přijímá. Kdo tvrdošíjně některému dogmatu se protiví, trhá sám pásku vnitřné jednoty, která jej s církvi víže, a musí býti proto co haeretik — kacír — z církve vyloučen — exkommunikován. (Sr. §. 92 č. 3.)

3. Co mimo Kristem zjevenou pravdu náboženskou se nachází, není dle řečeného předmětem církevní neomylnosti; tak na př. všechny otázky vědecké a umělecké, v nichž údové církevního úřadu učitelského požívají toliko lidské autority, která se váží dle vzdělání jich vědeckého neb uměleckého.

§. 111. Orgány církevní neomylnosti.

1. Dar neomylnosti byl církevnímu úřadu učitelskému zaslíben, a jen tomuto bylo ho zapotřebí, aby učení Ježíšovo po všechny věky neporušené zůstalo. Protož nepřisluší zaslíbená neomylnost ani jednotlivému věřícímu ani veškerenstvu všech věřících.

2. Jako neomylnost jen apoštolům co jediným oprávněným hlasatelům zjevení Ježíšova zaslíbena a udělena byla, a ne spolu podřízeným pomocníkům úřadu učitelského, jež apoštolové za spolupracovníky vyvolili, avšak k jich vyučování dohlíželi (§§. 102, 103): tak byla neomylnost jen vlastním nástupcům úřadu apoštolského zaslíbena a po všechny věky pojištěna. Co takové nástupce úřadu apoštolského, kteří svou vlastní mocí církevní úřad učitelský vykonávají, poznali jsme biskupy — naproti kněžím a jáhnům, kteří co pomocníci úřadu učitelského (ministři evangelii) jen splnomocněním svého biskupa a za jeho stálé dohlídky učení Ježíšovo hlásají. (§. 108.) Protož jsou pouze biskupové orgány církevní neomylnosti.

3. Apoštolové obdrželi mimo společnou též osobnou neomylnost (§. 103. č. 5), poněvadž co bezprostřední hlasatelé zjevení Kristova museli se do veškerého světa rozptýliti, aniž by se jim příležitosti dostalo k společným poradám. Naproti tomu byl jejich nástupcům úřad apoštolský v určitých obcích svěřen, a tím byly pro budoucnost nejen prostředné porady (listy neb posly), nýbrž i bezprostředné řádné schůze a porady možny. — Byla-li církevní neomylnost čím dále nutnější (§. 109. č. 1); tudíž dostačila povždy neomylnost veškerého shromáždění církevního úřadu učitelského, aniž by jí měl jednotlivý biskup zapotřebí, který se ve svém učení veškerému shromáždění připojiti a dle něho se řídit mohl a měl. Protož dále tvrdíme, že dar neomylnosti jen veškerenstvu církevního úřadu učitelského udělen byl. Osobné neomylnosti nepřisovalo církevní podání jednotlivému biskupu nikdy.

4. Církevní učitelský úřad vyslovuje neomylně věčně pravdivé křesťanské zjevení těmito způsoby:

a) v e v š e o b e c n ý c h s n ě m e c h (oekumenických konciliích).

Všeobecným sněmem nazýváme církevní shromáždění, ve kterém veškerý církevní učitelský a správný úřad zastoupen jest. Taký sněm vymáhá především přítomnost neb zastoupení (representaci) společné nejvyšší hlavy církevní — papeže, který sněm svolává a jemu předsedá; potom přítomnost a spolupůsobení takého počtu biskupů všech církevních provincií, jímž veškerý episkopát zastoupeným považovati se může. — Církevní úřad učitelský vyslovuje na takových sněmech víru svou vyznáním (formulí, symbolem), rozřešuje různice a pochybnosti v otázkách věrouky a mravouky, vysvětluje pravý smysl písem svatých a tradicí apoštolských, a ustanovuje pravé rozdělení sv. svátostí. (§. 107.)

Neomylnou autoritu takých výroků stvrzují nejstarší církevní spisovatelé. — Sv. Athanáš zřejmě píše: „Všeobecným sněmem vyřknuté slovo Boží zůstává na věky.“ (Ep. ad paes. Afr.) — Sv. Basil († 379) vyslovil se o biskupech sněmu Nicejského (325): „Že mluvili vnuknutím Ducha svatého“; podobně o nich praví sv. Řehoř Nazianský († 389), „že je shromáždil Duch svatý.“ Sv. Augustin († 430) píše: „Co v celém světě jako ústné podání uschováno jest, toho se dovídáme buď od apoštolů samých, aneb od všeobecných sněmů církevních, které v církvi požívají velmi spasitelné vážnosti, a doporučuje se, ano přikazuje se, jich se přidržeti.“

Rovněž uznali všickni k a c í ř o v é neomylnou autoritu všeobecných sněmů, odvolávajíce se všickni bez vynímky k jejich nálezcům, třebaž že jim napotom poslušnosti odepřeli.

b) Církevní učitelský úřad mluví neomylně též srozuměním všech svých členů rozptýlených — *per consensum ecclesiae dispersae*.

Tento způsob, neomylný nález ve věcech náboženských vynéstí, jest všeobecných sněmů přednější, poněvadž ve všech dobách a okolnostech možným jest; nejkrvavější války nemohou mu zabrániti, nejprudší pronásledování nemohou ho zkaziti, a nejvzdálenější mezery nemohou ho nemožným učiniti. Když se církev po veškerém světě rozšiřovala, stal se tento způsob zvykem ba pravidlem.

Neomylná autorita „církve rozptýlené“ vždy uznána jest; neboť touto byli v prvních dobách křesťanští gnostikové, Pelagius a jiní kacířové mimo všeobecný sněm odsouzeni, aniž by se byli výroku jejímu protivili. Ano některé sněmy dosáhli teprv „církvi rozptýlenou“ známku všeobecnosti, jako I. a II. sněm konstantinopolitánský (381 a 553) a částečně sněm kostnický a basilejský (1414 a 1431).

Poznámka. Sněmy, jenž za všeobecné uznány jsou: 1. nicejský 325; 2. I. konstantinopolitánský (cařihradský) 381; 3. efezský 431; 4. chalcedonský 451; 5. II. konstantinopolitánský 553; 6. III. konstantinopolitánský 680; 7. II. nicejský 787; 8. IV. konstantinopolitánský 869; 9. I. lateránský v Římě 1123; 10. II. tamtéž 1139; 11. III. tamtéž 1179; 12. IV. tamtéž 1215; 13. I. lyonský 1245; 14. 2. lyonský 1274; 15. vienský 1311; 16. kostnický z většího dílu 1414; 17. basilejský též z většího dílu 1431; 17. florentinský 1438; a 19. tridentský 1545.

c) V nutných příčinách vynese církevní úřad učitelský nález svůj nejvyšší hlavou, římským papežem, jehož výroku ostatní biskupové buď mlčky buď výslovně se podrobí.

Takovýchto nálezů nacházíme již v nejstarších dobách církve. Tak rozhodl papež Štěpán († 257) spor o platnosti křestu kacířů; papež Kornel (252) odsoudil bludy Novata a Felicissima, papež Dionys († 269) kacíře Pavla samosatenského a papež Coelestin († 432) mylné učení Nestoriovo. Podobně činili papežové všech věků.

Právo, takých nálezů vynéstí, spočívá již v hlavním účelu primátu církevního, aby povždy jednota zachována byla. Za tímto účelem byla primátu zvláštní pomoc zaslíbena, že církev na skále — Petru — vzdělána měla přemoci všechny odpůrce až do skonání světa. Právě proto byla církev římská již sv. Ireneji „pravidlem víry pro všechny obce.“ (Adv. haer. 3, 3.) Oriental s v. Řehoř nazianský svědčí: „Starý Řím má již od pradávných dob pravou víru, a zachová ji povždy, jakož se městu, které v celém světě přednost má, též přísluší, aby Božskou víru vždy neporušenou zachovalo.“ (Carm. de vita sua.)

III. Úřad kněžský v církvi.

§. 112. Úřad kněžský apoštolů.

1. Ježíš založil — jak již praveno — ve své církvi co střed vši bohoslužby trvalou nekrvavou obět, mši svatou, a mimo to, aby milost vykoupení potřebnému člověčenstvu se udělovala, ustanovil mnohé prostředky posvěcující, svaté svátosti. Mše sv. i sv. svátosti vymáhají nutně ustanovení kněžského v církvi Ježíšově. (Srovn. §. 97.)

2. Ježíš zařídil v církvi své úřad kněžský, uděliv apoštolům všecka kněžská plnomocenství novozákonná.

Rozkázal totiž svým apoštolům, aby obět tu konali stále na jeho památku, kterou v svatvečer před svým utrpením ustanovil. (Luk. 22, 20.; I. Kor. 16, 23—25.) — Nařídil dále apoštolům, by udělovali za příčinou znovuzrození křest (Mat. 28, 18—20.), kajícím hříšníkům odpouštěli hříchy (Luk. 20, 22.), zázračnou a milostnou večeři udělovali těla a krve jeho (Luk. 22, 20.; Jan 6, 48.), a posvětili nástupce svého úřadu apoštolského. (Jan 20, 21.; srov. §. 100. č. 2.) — Tyto rozkazy Ježíšovy zůstali nám apoštolové výslovně ve spisech svých. Ostatních podobných rozkazů Ježíšových sice nezapsali, ale zajisté jich obdrželi, udělující mimo tyto ještě jiné prostředky posvěcující, které do lůna církve vložili.

3. Apoštolové vždy a všudy úřad kněžský vykonávali. Spisy jejich podávají nám toho důkazů mnohých. Tak sv. Pavel jmenuje sebe a své nástupce „služebníky oltáře, kteří mají z oltáře díl“ (I. Kor. 9, 13.); co obětný oltář novozákonný naznačují onen milostný stůl, na kterém chléb a víno v tělo a krev Páně se proměňuje a za pokrm duchovní se věřícím podává (Žid. 13, 10.; I. Kor. 10, 16.; 11, 27.); křestili na všech místech, kam přišli co poslancové Ježíšovi (Sk. ap. 2, 38.; 10, 47.; 16, 15. 33.; 8. a j.); udíleli skládáním rukou a pomazáním osvěcení a dary Ducha sv. (Sk. ap. 8, 14—20; 19, 6. a j.); odpouštěli hříchy kajícím, a trestali zločiny nekajících (II. Kor. 2, 7.; Sk. ap. 5, 1.); posvěcovali nástupce své na úřad kněžský (Sk. ap. 1, 17.; 6, 4.; 20, 24.; 21, 19.; Řím. 11, 14.; II. Kor. 11, 7.; I. Tim. 1, 12.; II. Tim. 4, 5.), a odkázali věřících, by hledali u těchto pomoci nebeské v nemocích. (Jak. 5, 14.) Posléze posvěcovali ve jménu Ježíše Krista a jeho církve uzavřené manželství co sv. svátost. (Ef. 5, 23. a j.)

Pakli by vlastní spisy apoštolské vši pochybnosti o jich skutečném vykonávání úřadu kněžského nezapudily, toť každá pochybnost mizeti musí před svědectvími nejstarší tradice. Dle této měla církev povždy svou obět novozákonnou a sedm sv. svátostí,

jež ctíla co ustanovení Ježíšova a dědictví apoštolské. Bývalo též v církvi povždy zvláštních nařízení, jakým způsobem se svatá oběť přináseti a sv. svátosti udělovati mají, která nařízení se v liturgiích nalézají. Nejenom že nejstarší liturgie až na doby apoštolské sahají, jsou i jmeny apoštolů znamenány, kterýmž se připisují; tak na př. pravěk křesťanský zná liturgii sv. Petra v Římě, sv. Jakuba v Jerusalemě, sv. Jana v Abyssinii, sv. Marka v Alexandrii a j.

§. 113. Trvalí úřad kněžský v církvi.

1. Ježíšem ustanovený úřad kněžský musel již vzhledem k úloze své trvalým býti. Oběť novozákonná totiž měla podle vůle Ježíšovy a proroctví starozákonných až do skonání světa trvati: „Kolikrátkoli budete jísti chléb tento, a kalich píti: smrt Páně zvěstovati budete, dokavadž nepřijde.“ (I. Kor. 11, 26.): „Na každém místě posvěcena a obětována bývá jménu mému oběť čistá: nebo veliké jest jméno mé v národech, praví Hospodin zástupů.“ (Mal. 1, 11. Žalm. 109, 4.) — Dokud svět světem bude a lidé na zemi žíti budou, musejí se též ustavičně sv. svátosti udíleti. Vždy jest nutno, obrácených a nemluvnátek křestiti, milosti Ducha sv. udíleti, hříchy odpouštět, velebnou svátost oltářnou podávati, manželský svazek posvěcovati, nemocné a umírající síliti, a proto kněžský úřad stále rozmáhati. Protož všechny rozkazy Ježíšovy, kterými ustanovil své apoštoly za kněze, platily nejen osobám apoštolů samých, nýbrž trvalým u apostolátu, úřadu apoštolskému.

2. Tak rozuměli apoštolové též svému povolání. Oni nejen výkony kněžského úřadu sami konali, nýbrž používali práva svého, že pomocníky a zástupce k svaté službě zasvěcovali, a tím samým stálý úřad kněžský v církvi zařídili.

Jako ve své osobě moc kněžskou s úřadem správným a učitelským spojovali, tak i přenesly všechna kněžská práva na biskupy a kněze a jáhny, jež ke správě a vyučování církevnímu povolali a ustanovili. *Biskupové* obdrželi „plnost posvěcení“ t. j. měli právo, svěcení na veškeré kněžské úřady vykonávati a novosvěcencům potřebného plnomocenství udíleti (I. Tim. 4, 14; II. Tim. 1, 6.; Sk. ap. 7.); *kněží* obdrželi za dohlídky biskupovy obmezenější právo, svatou oběť novozákonnou slaviti, a dle potřeby ostatních sv. svátostí udělovati. Již bezprostřední učenníci apoštolští tvrdí, „že bez biskupa nemůže ničeho se v církvi státi, zvláště žádného křestu, svátosti oltářné a odpuštění hříchů bez jeho splnomocnění se udíleti nesmí (Ign. ad Smyrn. 8.; Iren. adv. haer. 4, 33. n. 8. a j.); *jáhnové* měli biskupy a kněze u vykonávání sv. křestu a svá-

tosti oltářné podporovati, jakož i při bohoslužebné oběti přisluhovati. (Conc. Nic., Sk. ap. 7., 1.; 8, 5.)

3. Takto od apoštolů zřízený úřad kněžský trval i po apoštolských dobách, jak nám toho dějepis církevní jistá svědectví poskytuje. Jen množil se nenáhle vzrůstající potřebou počet kněžských pomocníků; povstaly též podřízené řády podjáhnů a nižších svěcení (sr. §. 100.), kterým ale nijaký kněžský výkon, nýbrž jen přisluhování při sv. oběti a bohoslužbě vůbec příslušelo. Při tom přišlo v obyčej, že se na vyšší hodnosti vždy z nižších řádů dosazovalo, tak že posléze tyto řády utvořili jakýsi postup až k „plnosti moci kněžské,“ od svěcení nižších až k biskupovi.

§. 114. Výsledky.

1. Církev dle ústavy své má a vykonává trojí úřad: správný, učitelský a kněžský, a tak pokračuje v messiášském díle svého Božského zakladatele až do skonání světa, jenž též co učitel, nejvyšší kněz a král zde na zemi působil. (§§. 69—71.) — Církev ale tím nepřičiňuje působení a dílu svého zakladatele něčeho nového, nýbrž zachovává a obnovuje vždy totéž, aby věřícím všech časů přivlastnila ovoce vykoupení. V tomto smyslu jest církev takměř vždy živý Kristus.

2. Nemůže býti křesťanství bez církve.

Všecku pravdu a milost, kterou Kristus člověčenstvu přinesl — křesťanství (§. 66.) — uložil v lůno církve své v úřad učitelský a kněžský, aby tam vždy zachována a udílěna byla: a tak jest církev stálou zástupnicí a nositelkou křesťanství. — Církev ale také ve svých členech pravdu Kristovu veřejně vyznává a milostí Kristovou se stává účastnou: a tak jest církev zosobnělým křesťanstvím.

3. Církev sestává dle ústavy své ze dvou rozličných dílů, a sice:

a) z organů Kristem ustanovených, totiž úřadu správného, učitelského a kněžského, kteří tvoří církev vyučovací, a

b) z ostatních údů věřících, kteří jsou církev poslouchací čili učící se.

Že patří tyto dva díly k sobě nutně, jest příčinou, proč církev nepřestává býti jedinou, nýbrž právě tím jednota a jednota její se zachovává.

4. Ježíš Kristus založil církev co „církev svou,“ a chtěl — ač neviditelně — s ní zůstatí až do skonání světa. Protož patří církev při své vlastní moci správné, učitelské a kněžské, vždy Kristu: Kristus jest — ač neviditelně — jejím Pánem a hlavou.

III. Oddělení.

Pravá církev Ježíšova.

§. 115. Jest toliko jedna pravá církev Ježíšova.

1. Ježíš založil toliko jednu církev; vždy mluvil jen o jediné církvi, kterou založiti a na skále Petrově vzdělati chtěl; tuto jednu jmenoval zároveň „církvi svou, stádem svým, královstvím svým, královstvím Božím“ — veskrz pojmenování, která vylučují číslo množné. Pro tuto „svou“ církev vyvolil 12 apoštolů: ale postavil v čelo všech Petra, aby církev „jedinou“ býti nepřestala. (§. 99.)

Apoštolové, kteří úmysly svého mistra nejlépe znali, mluvili vždy jen o jediné církvi, kterou „tělem Kristovým, stádem Kristovým, domem Božím“ nazvali. Co pásku spojovací naznačili „jeden křest, jednu víru, jeden účel, jednu naději a jedno určení všech.“

2. Ježíš nechtěl, aby jeho církev i při úplné stejnosti víry postupem časů ve více náboženských společenství se rozpadla, z nichž každé by se jeho církvi býti honosilo.

Toť vyjádřil zřejmě, když církvi své tuto hlavní úlohu vytknul, aby roztržky náboženské starého světa zrušila, a všechny národy „v jedno stádo do jednoho ovčince pod jedním pastýřem“ spojila. (Jan 10, 19.) — Založil též k zachování stálé jednoty v církvi své trvající primát, a zaslíbil jen této primátem sjednocené církvi vítězné trvání až do skonání světa. (Mat. 16, 18.)

3. Ježíš chtěl tím méně, aby jeho církev ve více protivných soustav náboženských se rozpadla, a tak mnohost rovnoprávných církví vznikla.

Jak jsme již dokázali, udělil Ježíš církvi své charakteristickou známku vnitřné jednoty, jež každé takové roztržky vylučuje. On doznal zřejmě, že přišel, aby pravdu přinesl na svět, a vydal za tuto pravdu život svůj; protož chtěl zajisté, aby jeho církev na této pravdě vzdělaná této jeho pravdy vždy se přidržovala, a každé zpoury proti ní zamítla. Protož nemohou dvě u víře protivná náboženská společenství současně církvemi Kristovými býti.

4. Posléze také Kristus nechtěl, aby se jeho církev rozdílností sv. oběti a prostředků posvěcujících ve více církví rozpadla. — Založilť jen *jednu oběť novozákonnou*, která má trvati na věky (§. 113.); prostředků posvěcujících

(sv. svátostí) ustanovil arci více — ale tak úzce spojených, že jen svou veškerostí potřebám člověčenstva vyhoví; mimo to není ni-
žádný oprávněn, jediné svátosti ujmouti aneb nové přidati: za tou
příčinou ustanovil Kristus jen jediný oprávněný úřad kněžský. Po-
sléze jsou oběť a sv. svátosti zároveň předmětem víry — u víře
chtěl ale Kristus povždy jednotu: může tedy po všechny věky
jen jedna církev v Kristova býti.

§. 116. Římsko-katolická církev jest pravá církev Ježíšova.

1. Mezi všemi náboženskými společenstvími, z nichž každé
jednotlivé církví Kristovou se nazývá, může jen ta církev pra-
vou býti:

a) která jest ze všech nejstarší,

b) která má všechny charakteristické známky, jichž Kristus
své církvi udělil, a

c) která mimo to se může vykáhati ústavným organismem,
zřízeným samým Ježíšem Kristem.

2. Římsko-katolická církev, jejížto členy jsme,
jest nejstarší všech náboženských společenství,
která se křesťanskými jmenují.

Její učení, bohoslužba, ústavná zařízení a její veškeré dě-
jiny sahají až na samého Krista. Všecka ostatní náboženská spo-
lečenství, která nazývají se také církvemi Kristovými, vesměs jen
odtržením od římsko-katolické církve (schismem neb haeresí) vznikla,
a datují svůj prvopočátek na několik století po Kristu.
Přiznávají se ke svému pozdějšímu vzniku prostě svými jmeny.
Protož nemůže žádná z nich pravou, Ježíšem Kristem založenou
církví býti.

3. Římsko-katolická církev má též všechny
charakteristické známky pravé církve Kristovy.

a) Jest jedna, a svou jednotu po všechny věky zacho-
vala. (§. 92.)

Jest zevně jedna, poněvadž všickni k ní patřící národové
mají své vlastní biskupy a ve spojení se svými biskupy primát
římského papeže uznávají. Kdokoli postupem věků se od této vnější
jednoty odtrhl, byl co schismatic z církve vyloučen.

Jest vnitřně jediná, a povždy o zachování této jednoty
— jednotnosti pečovala. Všickni údové její drží se pevně jednoho
učení, užívají týchže svátostí, slaví stejnou a jedinou veřejnou
bohoslužbu. Kdykoli od dob apoštolských se vyskytl kacír, aby
vedl svár do této jediné církve, byl bezohledně z církevního
svazku vyobcován.

Všecka domnělá církevní společenství, která naproti římsko-
katolické církvi buď úplnou neodvislost tak zvaných církví zem-

ských neb národných, buď osobnou svobodu ve věcech věrouky hlásají, postrádají jednoty a tím prvé charakteristické známky pravé církve Kristovy.

b) Římsko-katolická církev jest a byla vždy svatá. (§. 93.) Jakož nejsvětějším původem od samého Krista se honosí, rovněž byl a jest vždy její nepodmíněný účel, všechny členy své *posvětit*, t. j. k svatosti přivést. — Protož zachovává povždy s největší pečlivostí všechny od svého Božského zakladatele ustanovené prostředky posvěcující — sv. svátosti, a uděluje jich s neunavenou horlivostí. A v skutku vychovala od dob apoštolských až do dnešního dne nepřehlednou řadu takých členů, jichž svatost jest nejspolehlivějšími svědectvími nad vši pochybnost stvrzena.

Když naproti tomu některé náboženské společenství vzhledem k svatosti života za lhotejné se prohlásí, nebo skutečnými, od Ježíše Krista ustanovenými prostředky posvěcujícími povrhá, aneb posléze mlčky aneb výslovně se vyjádří, že žádných svatých nemá: tuť nemůže se jí — jako naší církvi — známka svatosti přičítati.

c) Římsko-katolická církev jest katolická. (§. 94.) K tomu se přiznávají i její odpůrcové, jmenujíce ji církví „katolickou,“ aniž by jí toho jména kdy byli odepřeli. Katolická jest v skutku nejen svou příhodností pro všechny národy a věky, nýbrž i tím, že přiznávala se vždy k účelu a přiznává se povždy, všechny národy světa obrátiti, a že k dosáhnutí tohoto účelu svého povždy všechny síly své (*missiemi*) věnuje.

Když naproti tomu náboženské společenství za pouhou církev zemskou nebo národnou se vyhlásí a na obrácení jiných národů podílu nebere, nemá práva takové společenství katolickým se nazývati, a postrádá na jisto charakteristické známky církve Ježíšovy — katolickosti.

d) Římsko-katolická církev jest konečně apoštolská. (§. 95.)

Jest apoštolská svým učením, poněvadž úplnou víru apoštolů jak písemně zaznamenanou tak i ústně podanou s nezvratnou věrností zachovává. Jest apoštolská svými učiteli, kněžími a představenými, kteří původně od apoštolů ustanoveni byli a od těch dob řadu nepřetrženou tvoří. Jest apoštolská i splnomocněním svých učitelů, kněží a představených, ježto apoštolové bezprostředně od Ježíše obdrželi, a na své nástupce přenesli, a tito zase v nepřetržené řadě jím až na naše doby podělili učitele, kněze a představené.

Když naproti tomu náboženské společenství postupnou řadu a splnomocnění svých učitelů a představených buď od vlády státu buď od hlavy své sekty odvozuje, a když buď jen psané neb jen ústně podané učení apoštolů zachovává — aneb posléze opovrhnuvši učením apoštolským jen lidský rozum za pramen svého učení

vyhlašuje: toť zajisté postrádá známky apoštolskosti — a tím podstatné vlastnosti církve Kristovy.

4. Římsko-katolická církev honosí se ústavným organismem, samým Ježíšem Kristem pro všechny věky ustanoveným. (§. 97—109.)

Nachází se v ní úřad správný, učitelský a kněžský zcela dle záměru Ježíšova a ve všech stupních, jakých apoštolové dle rozkazu a splnomocnění Ježíšova zařídili. Nachází se v ní zvláště primát, který od sv. Petra v nepřetrženém postupu římských papežů až na nynějšího římského biskupa Pia IX. trvá.

Kde naproti tomu náboženská moc správná do rukou státu, úřad učitelský a kněžský ale na jednotlivého věřícího přešly, a kde buď žádný společný primát — aneb primát Petrův a jeho nástupců se neuznává: tam není původné a právě církevní ústavy, a tudíž také není podstatné známky pravé církve Kristovy.

§. 117. Římsko-katolická církev jest co pravá církev zároveň samospasitelná.

1. Dokázali jsme, že církev Kristova jest svatá, t. j. že účelem jejím jest, všech posvěcujících prostředků svých vynaložiti k tomu, aby přivedla členy své k svatosti. (§. 93.) Svatost ale jest právě Bohem člověku vytknuté určení, jehož má po smrti dojíti — člověk po smrti má býti spasen. Církev tedy vedouc členy své k svatosti, vede je zároveň k spasení, t. j. církev jsouc svatá, jest zároveň spasitelná (ku spasení vedoucí).

2. Též jsme dokázali, že mezi mnohými náboženskými společenstvími, které nazývají se křesťanskými, jest jen jedna pravá církev Ježíšova; protož mezi všemi tak zvanými církvemi jest jenom jedna, která může se právem spasitelnou nazývati; jest-li jen jedna spasitelná církev, může a musí se nazývati samospasitelnou. Když tedy některá tak zvaná církev si nedůvěřuje samospasitelnou se nazývati a býti, tudíž tím vyznává, že není pravou církví Kristovou.

Římsko-katolická církev jest sobě vědoma, že jest pravou církví Kristovou, a chová, jak již dokázáno, toto vědomí vším právem. Protož se nazývá vším právem samospasitelnou.

3. Když naše církev samospasitelnou se nazývá, tím nepraví ničeho jiného, než že má samojediná účel a všechny od Ježíše sobě udělené prostředky, aby přivedla své členy ku spasení.

a) Tím ale netvrdí se, že všickni členové této církve v skutku spasení dojdou neb dojíti musejí.

Aby kdo spasení došel, jest třeba nejen návodu a prostředků, nýbrž aby návodu ku spasení svému uposlechl a jím se řídil, a prostředků ke spasení vedoucích svědomitě použil. Toť ale záleží v osobné svobodě každého jednotlivého úda církve. Kde

potká se křesťan se spásonosným působením církve a osobnou svobodou spolupůsobí — tuť v skutku spasení získá. Kdo se ale svou osobnou svobodou každému blahodárnému působení církve protíví, tenť nedojde ani co člen samospasitelné církve spasení.

b) Podobně se netvrdí, že nikdo, kdo není členem církve naší, nemůže spasen býti.

Naše církev svým názvem „samospasitelná“ praví, že jen ona chová řádných prostředků k dosažení spasení, kterých Ježíš zůstavil svým věřícím. Při tom ale neupírá, že jsou lidé, kteří beze vší osobné viny pravé církve neznají, a protož řádných prostředků k dosažení spasení použití nemohou. Takovým lidem přispěje nepochybně milosrdný Bůh mimořádnými prostředky, aby působením své nejlepší vůle neztratili spasení svého. Dojdou-li spasení, nestane se to zajisté jich náboženským společenstvím, jež není pravou církví Kristovou.

Schoedlerova

KNIHA PŘÍRODY,

obsahující veškeré nauky přírodní, zejména:

fysiku, astronomii, chemii, mineralogii, geologii, botaniku,
fysiologii a zoologii.

Věnována všem přátelům přírodopytu,

jakož

studujícím na školách gymnasiálních, technických, reálných, průmyslových k soukromému poučení.

Dle šestnáctého, značně rozmnoženého a opraveného vydání
pro čtenářstvo československé

vzdělali

Jiljí V. Jahn a Karel Starý.

Druhé, opravené a rozmnožené vydání.

S 976 vyobrazeními.

Díl I. Fysika (215 vyobr.), *Astronomie* (61 vyobr. a 8 tabulek), *Chemie* (76 vyobr.). Cena 2 zl. 60 kr., vázaná (vazba lipská) 3 zl. 60 kr.

Díl II. Mineralogie, Geognosie a Geologie (194 vyobr.). *Botanika* (21 vyobr.), *Fysiologie a Zoologie* (184 vyobr.). Cena 3 zl., váz. (vazba lipská) 4 zl.

 Odporučena od nestora vědy zemědělského našeho prof. Dr. J. E. Purkyně.

Nový Zákon Boží.

Dle nejlepších starších výkladů k tisku připravil

Fr. S. Bezděka.

(720 str.) Cena 1 zl. 50 kr.

Skladba jazyka českého

od Václava Zikmunda.

sešitův: 1.—7. po 60 kr., 8. sešit za 30 kr., celé dílo 4 zl. 50 kr., v plátně vázané 5 zl. 20 kr.

Cornelius Nepos.

Pro žáky III. třídy reálných a pouhých gymnasií

upravil **Frant. Patočka,**

professor c. k. českého reálného gymnasia Pražského.

Cena 48 kr.

Rukopis ZELENOHORSKÝ A KRALODVORSKÝ.

Text znova přehlédl a výkladem opatřil

Josef Kořinek,

c. k. gymnasiální profesor v Jindř. Hradci.

Druhé, opravené vydání.

Cena 60 kr.

„Diese Ausgabe für Gymnasialschüler zeigt von einem so fleissigen und erspriesslichen Studium der vorangegangenen Forschungen, dass sie auch allen gebildeten Böhmen, die zum Lesen der beiden Handschriften einer Hilfe bedürfen, *bestens empfohlen* werden kann.“ (Prof. Mart. Hattala. Sitzung der Classe für Philosophie, Geschichte und Philologie am 31. Juli 1871, S. 8.)

Pravopis a mluvnice jazyka českého.

Dle potřeby praktické

vykládá

František Otakar Mikeš.

 Druhé, opravené a rozmnožené vydání.

Cena seš. 1 zl. 20 kr., váz. 1 zl. 35 kr.

Politický atlas

k všeobecným dějinám starého, středního a nového věku.

Společal ku prospěchu středních škol českoslovanských

řed. Jan Lepař.

Seznam mappek.

I. oddělení. (*Starý věk.*)

- I. Národopisná mappa starého věku.
- II. Čína a Indie, říše partská a baktérská v druhé polovici 3. století před Kr.
- III. Jihozápadní Asie s Aigyptem v 2. stol. před Kr.
- IV. Jihozápadní Asie uprostřed 6. století před Kr.
- V. Polouostrov italský i řecký v příčině rozdílů národních, pak vodo- a horopisu.
- VI. Polouostrov italský a řecký v druhé polovici 4. stol. př. Kr.
- VII. Středomořské země začátkem druhé války punské.
- VIII. Středomořské země při smrti Caesarově r. 44. před Kr.
- IX. Říše římská koncem 3. století po Kr. (4 prefektury, 13 diécesí).
- X. 1. Řím za republiky, 2. Okolí římské, 3. Východní část středního Řecka 4. Athény, 5. Okolí athénské, 6. Vyšehrad athénský.

II. oddělení. (*Středověk.*)

III. oddělení. (*Nový věk.*)

I.	} Evropa v 2. polovici	V.	} stol. po Kr.	VII.	} Evropa	kolem polovice	XVI.	} st. po Kr.
II.		VII.		VIII.		"	XVII.	
III.		IX.		IX.		"	XVIII.	
IV.		X.		X.		po r. 1809.		
V.		XIII.		XI.		" " 1815.		
VI.		XIV.		XII.		" " 1866.		

Cena I. oddělení s 10 bohatě malovanými listy 1 zl. 50 kr., váz. 1 zl. 70 kr.

II. a III. oddělení s 12 malovanými listy 1 zl. 50 kr., váz v kůži 2 zl.

 Schválen pro české střední školy rozhodnutím ministerstva vyučování ze dne 22. ledna 1870, č. 12.205.